

Fórum-Társadalomtudományi-Szemle

negyedévenként megjelenő Tudományos-Folyóirat

XVI. évfolyam

Főszerkesztő
csanda-Gábor

Főmunkatárs
Fazekas-józsef

A-szerkesztőbizottság-elnöke
Öllőszló

Szerkesztőbizottság

biró-A.-zoltán,-csanda-Gábor,-Fazekas-józsef,-Fedinec-csilla,-Gyurgyík-lászló,-
Hunčík-péter,-l. ampl.-zsuzsanna,-l. anstyák-istván,-l. iszka-józsef,-
mészáros-András,-Simon-Attila,-Szarka-lászló,-Tóth-Károly,-végh-lászló

Tartalom

Tanulmányok

Simon-Attila

Kettős-szorításban.-A-dél-szlovákiai-zsidóság-Trianon-és-Auschwitz-között- 3

Szita-Szabolcs

A-vidéki-zsidóság-deportálása,-különös-tekintettel-a-visszacsatolt-
területekre- 17

KomzSík-Attila-lászló-béla

A-szlovákiai-magyar-nemzeti-közösség-formális-művelődésének-
két-évtizede- 25

Gyurgyík-lászló

A-magyar-nemzetiségűek-településszerkezeti-változásai-
az-ezredfordulót-követő-évtizedben-az-ismeretlen-nemzetiségűek-
adatainak-a-háttérében- 57

l. Ampl.-zsuzsanna

A-szlovákiai-felsőoktatási-szféra-és-a-dél-szlovákiai-magyar/szlovák-
fiatalok-egyetempercepciói- 73

l. Anstyák-istván

Kusza-problémák- 87

Hor bul áK-zSoI T

A-marketing-nyelvhasználati-kérdései.-marketingstratégiai-nyelvi- buktatók-a-határon-átnyúló-kereskedelem-esetében-	107
p.-már KuS-KATAL in -m.-pin Tér -Tibor Szótárak-és-használók.-Az-angol-magyar,-magyar-angol-lexikográfia- módszertani-alapjai-	125

Közlemények

voIGT-vil moS Törvények-a-kisebbségekért-vagy-kisebbségek-a-törvényekért?-	161
---	-----

Könyvek

Kántor-zoltán:-A-nemzet-intézményesülése-a-rendszerváltás- utáni-magyarországon (Öllös László)	167
I ampl-zsuzsanna:-A-szlovákiai-magyarok-szociológiája-1.- Szlovákiai-és-magyar (Gaucsík István)	168
Gaucsík-istván:-I emorzsolódó-kisebbség.-A-csehszlovákiai- magyarság-jogfosztásának-gazdasági-hátttere-1945-1948 (Korpás Árpád)	170
maruzsa-zoltán:-A-német-újrafegyverkezés-és-a-hidegháború- 1945-1969.-Összegzés-és-dokumentumok (Vajda Barnabás)	172
Kalmár-melinda:-Történelmi-galaxisok-vonzásában.-magyarország- és-a-szovjetrendszer-1945-1990 (Vajda Barnabás)	173-

r ealizované-s-finančnou-podporou-Úradu-vlády-Slovenskej-republiky-
--program-Kultúra-národnostných-menšín-2014

Fórum-Társadalomtudományi Szemle

A-szerkesztőség-címe:- Fórum-Kisebbségkutató-intézet,-park-u.-4.,-931-01-Somorja.-e-mail:-csanda@foruminst.sk.-Kiadja:-Fórum-Kisebbségkutató-intézet,-Somorja.-iČo:-34-028-587.-Felelős-kiadó:-Tóth-Károly igazgató.-nyomdai-előkészítés:-Kalligram-Typography-s.r.o.,-érsekújvár.-nyomta:-Kanovits-média-s.r.o., dunaszerdahely.-megjelent-a-Szlovák-Köztársaság-Kormányhivatala-támogatásával.-példányszám:-600 •-ára:-3-€.-2014.-november.-nyilvántartási-szám:-ev-904/08.-iSSN-1335-4361.-internet:-http://www.foruminst.sk.-Kéziratokat-nem-őrünk-meg-és-nem-küldünk-vissza.

Fórum-SpoločnosťKováčová

Adresa-redakcie:-Fórum-inštitút-pre-výskum-menšín,-parková-4,-931-01-Šamorín.-e-mail:-csanda@foruminst.sk •
vychovateľ:-Fórum-inštitút-pre-výskum-menšín,-Šamorín.-iČo:-34-028-587.-zodpovedný:-Károly-Tóth-riaditeľ •
Tlačiarenská-príprava:-Kalligram-Typography-s.r.o.,-nové-zámky.-Tlač:-Kanovits-média-s.r.o.,-dunajská-Streda •
S-finančným-príspevkom-Úv-Sr.-náklad:-600.-cena:-3-€.-november-2014.-evidenčné-číslo:-ev-904/08 •
iSSN-1335-4361.-internet:-http://www.foruminst.sk

Simon ATTIL A

Kettős-szorításban

A-dél-szlovákiai-zsidóság-Trianon-és-Auschwitz-között

ATTIL A Simon

The double-constrained.-The jews-of-Southern-Slovakia-between
Trianon-and-Auschwitz

94(=411.16)(437.6)
323.12"1939/1945"-
323.28(=411.16)
314.156

Keywords: - jews, - Southern-Slovakia, - identity, - censuses, - Kassa, - Košice, - d unaszerdahely, - d unajská-Streda, - anti-Semitism, - Holocaust.

Ha az 1921-es népszámlálást vesszük alapul, akkor az 1918. október 28-án kikiáltott csehszlovák Köztársasághoz mintegy 355 ezer izraelita vallású személy került, akik közül 126 ezer a cseh országrészekben, 136 ezer Szlovákiában, 93 ezer Kárpátalján élt. (Čermáková-2003, 15. p.) ez a 355 ezer fő azonban korántsem tekinthető egységes közösségnek, hiszen szociálisan, vallásilag és anyanyelvében is jelentősen rétegzett csoportot alkotott. Ha pedig asszimiláltságuk előrehaladottságát nézzük, azt látjuk, hogy az nyugatról kelet felé haladva csökkent. A legerősebb a cseh országrészekben, a leggyengébb Kárpátalján volt. de hasonló regionális eltéréseket lehet kimutatni az ortodoxia és a neológia közötti megoszlásban, vagy akár a cionizmushoz fűződő viszonyukban is.

Ha csak Szlovákia területére szűkítjük le vizsgálatunkat, elmondható, hogy az ott élő 136 ezer fő döntő többsége a magyarsághoz asszimilálódott, mózes-hitű magyar volt. ezt igazolja, hogy az 1910-es népszámlálás során 78%-uk vallotta magyarnak az anyanyelvét, (popély-1991, 61. p.) miközben a magyar-szlovák-etnikai határ alatt ez az arány a 100%-hoz közelített. ennek a fejlődésnek máig legkidolgozottabb magyarázatát a Karády-viktor-neve által fémjelzett asszimilációs-társadalmi-szerződés-elmélete jelenti,¹ amely egy a dualizmus-kori magyar-elit és a magyarországi-zsidóság közötti iratlan szerződés meglétét feltételezi. Az egyezség lényege pedig az volt, hogy a zsidók magyarrá-válásukért cserében (amely része volt az ország elmagyarosítására irányuló folyamatnak) aktív részesei lehettek az gazdasági fejlődésnek, s megkapták az integráció lehetőségét. Az asszimilációs szerződés 1918-ig kiválóan működött, hiszen a leggyorsabban asszimilálódó népcsoport épp a zsidók voltak, viszont korábban hozott

1- A magyarországi-zsidók polgárosodása, az ország modernizációjában betöltött szerepük és az asszimilációs-társadalmi-szerződés témájához l. Karády-1997.

mobilitásuknak-köszönhetően-ők-váltak-a-legnagyobb-nyerteseivé-annak-gazdasági-fej-
lődésnek,-amely-a-kiegyezés-utáni-magyar-Királyságot-jellemezte.-Sőt,-túl-is-teljesítet-
tek,- hiszen- a- nemzetiségi- vidékeken- nemcsak- hogy- elmagyarosodtak,- a- szlovákok,
románok- egyenesen- magyarosító- tényezőként- is- tekintettek- rájuk.- ennek- a- magyarrá
vált,- de- zsidóságát- is- megtartó- közösségnek- az- érzéseit- fejezik- ki- hitelesen- Komlós
Aladár-sorai:- „...dupla-bőrünk-van:-űsd-előttünk-a-magyart-és-fáj...-űsd-a-zsidót-és-még
jobban-fáj.-mi-duplán-tudunk-fájni.”²

A-történelmi-magyar-Királyság-1918-20-ban-lezajlott-szétbomlásának-és-a-térség
politikai-újraszervezésének-következtében-a-Kárpát-medence-különböző-régióiban-élő
zsidóság-egymáshoz-képest-meglehetősen-eltérő-körülmények-közé-került.-A-trianoni
országterületen- az- „asszimilációs- társadalmi- szerződés”- működésének- a- feltételei
megszűntek,³ a- közbeszéd- és- a- politika- a- befogadás- helyett- a- kirekesztés- irányába
mozdult- el- eközben- a- felvidéki- zsidóság- a- térség- legdemokratikusabb- államának,- a
csehszlovák-Köztársaságnak-lett-a-polgára.

mára-közhelyként-kezeljük-a-korabeli-csehszlovákia-és-a-zsidóság-kiegyensúlyozott
és-konfliktusmentes-viszonyát.-Hiba-lenne-azonban,-ha-a-masaryk-nevével-összeferrott
első-„republikát”-idealizálnánk,-hiszen-a-törvények-előtti-teljes-egyenlőség,-a-kedvező
politikai-légkör-és-a-nyílt-antiszemitizmustól-mentes-közbeszéd-még-nem-jelentette-az
antiszemitizmus-s-zsidó-keresztény-konfliktusok-hiányát.-Különösen-érvényes-volt-ez
Szlovákia-területén,-ahol-a-zsidósággal-szembeni-érzések-a-falusias,-elmaradott-és-erő-
sen-katolikus-szlovák-társadalom-hagyományos-antijudaizmusa-mellett-egy-másik-fon-
tos-forrásból,-a-nacionalizmusból-is-táplálkoztak.⁴

A-Felföldön---elsősorban-a-magyar-szlovák-nyelvhatár-fölötti-szlovák-etnikai-terüle-
teken---már-az-1918/19-ben-lezajlott-impériumváltást-is-sok-helyen-erőszakos-zsidó-
ellenes-megmozdulások-kísérték,-amelyek-ugyan-leginkább-fosztogatásokban-merül-
tek-ki,-de-nemegyszer-emberélelet-is-követeltek.⁵ Kezdetben-ugyan-olyan-ösztönös-cse-
lekedetekről-volt-szó,-amelyeket-a-közend-meggyengülése-és-a-rossz-élelmiszer-ellátás
váltott-ki,-ám-a-zsidóellenes-megmozdulások-második-szakaszára-már-a-szlovák-értel-
miség-és-a-frissen-kiépülő-államhatalom-biztatása-mellett-került-sor,-(j-elínek,-2009,
124.-p.)-s-ekkor-már-elsősorban-a-nemzeti-kérdés-játszotta-a-motiváló-erőt.-ennek-a
központilag-élesztett-antiszemitizmusnak-volt-a-kulcsfigurája-a-csehszlovák-államala-
pítás-legfontosabb-szlovák-résztevője,-vavro-Šrobár,-aki-már-a-századfordulón-is-a-zi-
dókat-jelölte-meg-a-szlovák-nép-fő-ellenségeként.-Az-államfordulatot-követően-pedig
Szlovákia-teljhatalmú-minisztereként-tudatosan-igyekezett-összekapcsolni-az-új-állam-
hatalom-kiépítésének-kérdését-a-zsidókérdés-megoldásával,-ami-nála-elsősorban-a-zi-
dók-gazdasági-befolyásának-letörését-jelentette.

A-korabeli-szlovák-közvélemény-zsidóellenes-magatartásának-legfontosabb-mozga-
tórugója-az-volt,-hogy-a-jórészt-magyar-nyelvű-felvidéki-zsidóságra-a-dualizmus-kori
magyar-állam-magyarosító-törekvéseinek-hordozójaként-tekintettek.-vavro-Šrobár

2- Komlós-Aladár- *Zsidók válaszüton* című,- 1921-ben- eperjesen- megjelent- könyvéből- idézi
Kovács-2004,-13.-p.

3- ennek-a-változásnak-a-következményeiről-l.-ungváry-2013,-13-19.-p.

4- A-Trianon-előtti-szlovák-politika-és-az-antiszemitizmus-témájában-l.-Szabó-2014.

5- A-zsidóellenes-megmozdulásoknak-a-dokumentálását-illetően-fontos-forrás-medvecký-1930.

maga-is-többször-nyilatkozott-abbán-a-szellemben,-hogya-zsidók-ugyanúgy-nem-lojálisak-csehszlovákiához-mint-a-magyarok,-s-hogya-államfordulat-idején-velük-szemben megnyilvánuló-erőszakos-fellépésért-saját-maguk-tehetnek,-mert-kiszolgálói-voltak-a-magyarosításnak.-(Hradská-2001,-52-53.-p.)-de-nemcsak-a-politika,-hanem-a-közélet-és-a-tudományosság-szintjén-is-általánosnak-volt-mondható-ez-a-hozzáállás.-ezt-dokumentálják-a-szlovák-szociológia-megalapozójának-tartott-Anton-Štefánekné-sorai:-„A-zsidók-mindig-is-idegen-test-voltak-az-általunk-lakott-régióban.-idegenként-éltek-közöttünk,-más-volt-a-nyelvük,-más-a-vallásuk,-másként-gazdálkodtak,-viselkedtek.-Teljes-mértéken-kihasználták-azokat-az-előnyöket,-amelyek-az-uralkodó-magyar-faj-politikai-protekcijából,-a-szlovákság-gazdasági-fejletlenségéből,-természetes-toleranciájából-s-az-együgyű-nép,-de-az-értelmiség-könnyelműségéből-származtak-(...)-Történelmi-tény,hogya-városaink-azért-magyarosodtak-el-oly-gyorsan,-mert-a-zsidókban-olyan-társadalmi-segítőre-találtak,-akik-nyelvi,-gazdasági-és-kulturális-téren-is-szívós-és-csendes-elnemzetlenítő-tevékenységet-fejtettek-ki-a-szlovákok-körében.”⁶ mint-azonban-Kovács-Éva helyesen-állapítja-meg,-annak-ellenére,-hogya-a-vezető-cseh-és-szlovák-politikusoktól-nem-volt-idegen-az-antiszemitizmus,-az-sem-az-ő-egyéni,-sem-pártjaik-politikai-programjában-nem-jelent-meg.-(Kovács-2004,-18.-p.)-ez-pedig-kedvező-feltételeket-teremtett-ahhoz,-hogya-bár-a-felvidéki-zsidóság-kezdetben-ellenszenvvel-fogadta-az-államfordulatot,-a-csehszlovák-állam-demokratikus-politikai-légköre-és-a-vezető-államférfiak-(leginkább-masaryk)-részéről-feljük-irányuló-gesztusok-hatására-gyorsan-elfogadta-az-új-államjogi-helyzetet.

ebben-a-folyamatban-nem-keves-szerepe-volt-annak,-hogya-a-hivatalos-csehszlovák-politika-kezdettől-fogva-támogatta,-majd-törvényesítette-a-zsidóság-nemzetiségként-való-elismerését.-S-bár-ezt-a-lépést-gyakran-masaryk-elnök-azon-meggyőződésének-tulajdonítják,-miszerint-ő-a-zsidókat-saját-és-másokkal-össze-nem-téveszthető-jellemvonásokkal-ellátott-közösségként-látta,-ám-a-zsidó-nemzetiség-kategóriájának-bevezetését-leginkább-az-a-nem-is-nagyon-titkolt-szándék-motiválta,-hogya-ez-által-csökkentsék-a-németek-és-magyarok-statisztikai-számát.

A-csehszlovák-politika-számítása-bevált-ugyan,-a-zsidó-közösség-mégsem-fogadta-egyöntetűen-ezt-a-lehetőséget,-hiszen-a-szlovákiai-zsidóság-mintegy-70%-át-kitevő-ortodox-közösségek-teológiai-okokból-elutasították-a-zsidóságot-modern-értelemben-vett-nemzetként-felfogni.-Így-a-szlovákiai-zsidóságnak-mintegy-a-fele-élt-a-felkínált-lehetőséggel,-s-vallotta-magát-a-korszak-népszámlálásai-során-zsidó-nemzetiségűnek,-míg-a-maradék-csehszlovákként,-magyarként,-németként-stb.-kerül-be-a-statisztikákba.⁷ A-kormányzati-elvárások-a-szlovákiai-zsidóságnak-a-magyaroktól-való-disszimulációjára-irányultak,-amelynek-érdekében-az-eszközök-széles-skáláját-vonultatták-fel,-a-mézes-madzagtól-a-korbácsig.⁸ ez-a-politika-alapvetően-sikeres-volt,-hiszen-1930-ban-a

6- Štefánekné- *Základy sociografie Slovenska* című,- 1945-en-megjelent-könyvéből-idézi-mlynárik-2005,-71.-p.

7- Az-1930-as-népszámlálás-során-a-magát-izraelitának-vallók-53%-a-zsidó-nemzetiségűnek,32%-uk-pedig-csehszlováknak-mondta-magát.-*Ščitání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930.-díl-i.-praha,SÚS,-1934,-106.-p.*

8- Az-1921-es-népszámlálás-alkalmával-Kassán-számos-magyar-anyanyelvű-izraelitát-jegyeztek-be-akarata-ellenére-zsidó-nemzetiségűként.-vö.-Kovács-2004,-41.-p.

Szlovákiában-élő-izraelitáknak-már-csak-16%-a-mondta-magát-magyar-nemzetiségű-nek,-miközben-minden-második-izraelita-zsidónak,-minden-harmadik-pedig-csehszlovák-nemzetiségű-nek-vallott-magát.-A-szlovák-nacionalizmus-ennél-is-többre-vágyva-a-zsidóknak-a-szlováksághoz-való-tényleges-asszimilációját-szorgalmazta,-ami-azonban-nehezen-induló-és-nehézkés-folyamat-volt.-Hiányzott-ugyanis-hozzá--különösen-a-köz-társaság-első-éveiben--a-megfelelő-motiváció,-hiszen-a-zsidóság-nem-érzelte-a-szlovákká-válást-társadalmi-előrelépésként.-ennek-hiányában-pedig-a-zsidóság--függetlenül-bevallott-nemzetiségétől--továbbra-is-magyarul-beszélt-és-a-magyar-kulturális-tér-szereplője-volt.

ezt-is-figyelembe-véve,-Kovács-éva-megállapításaival-egyetértve,-úgy-vélem,-hogy-a-fenti-népszámlálási-adatok-nem-jelentik-a-felvidéki-zsidóság-identitásának-alapvető-változását,-hiszen-ilyen-mértékű-változás-néhány-év-alatt-nem-következtetett-volna-be.(Kovács-2004,-43-44.-p.)-Úgy-vélem,-hogy-az-idézett-népszámlálási-adatokat-inkább-egyfajta-politikai-aktusként,-az-állammal-szembeni-lojalitás-kifejezéseként-kell-értelmeznünk.-S-ez-nem-csupán-1930,-de-jórészt-1910-és-1938-tekintetében-is-érvényes.

A-dél-szlovákiai-zsidók-azonban-nem-csupán-identitásuk-tekintetében-kerültek-választélel,-hanem-politikai-hovatartozásuk-kapcsán-is.-A-hivatalos-kormányzati-politika-korántsem-egyformán-kezelte-a-szlovákiai-zsidóságon-belüli-csoportokat,-s-elsősorban-az-ortodox-közösségeket-támogatta.-ennek-eredménye-pedig-az-volt,-hogy-ezek-a-közösségek-nagy-arányban-épp-a-kormánypártokra-adták-szavazatukat,-miközben-a-zsidópártnak-kevés-támogatója-akadt.-jó-példázza-ezt-a-Kis-palesztinának-is-nevezett-d-unaszerdahely-esete-is,-ahol-a-lakosság-közel-felét-kitevő-mózes-hitű-magyarok-döntő-többsége-a-csehszlovák-centralista-pártokra-(főleg-az-iparospártra-és-az-Agrárpártra)adta-le-voksát.-ennek-is-volt-köszönhető,-hogy-ebben-a-teljesen-magyar-nyelvű-városban-a-csehszlovák-pártok-1925-ben-a-voksok-46%-át-szerezték-meg,-többet,-mint-a-magyar-pártok.-eközben-a-zsidó-párt-támogatottsága-meglehetősen-gyenge-volt,-becslésem-szerint-a-helyi-izraelita-szavazatok-csupán-7-8%-át-vihette-el.⁹ennek-a-magatartásnak-az-értékelése-még-nem-lezárt-téma,-ám-úgy-vélem,-hogy-ismét-az-állampolgári-lojalitás-megnyilvánulásáról-lehet-szó.-erősíti-ezt-a-vélekedést-az-is,-hogy-a-községi-politikában-viszont-nem-tudtak-érvényesülni-a-csehszlovák-pártok,-mivel-ott-az-izraeliták-saját-községi-pártjaikat-támogatták,-amelyek-elsősorban-a-helyi-magyar-pártokkal-működtek-együtt.¹⁰

eltérő-politikai-magatartást-követett-viszont-a-kassai-zsidóság,-amely-a-viszonylag-homogén-dunaszerdahelyi-közösségtől-eltérően-mind-származását,-mind-nyelvét,-mind-kultúráját-tekintve-meglehetősen-színes-képet-mutatott.¹¹d-unaszerdahellyel-ellentétben-itt-a-zsidó-párt-az-izraelita-felekezetűek-szavazatainak-mintegy-42%-át-vitte-el,

9- A-választási-eredmények-forrása: *Československá statistika. Sv. 31. řada I. Volby do poslanecké sněmovny v listopadu roku 1925.*-praha,-Státní-úřad-statistický,-1926,-66-67.-p.

10- d-unaszerdahely- két- háború- közötti- politikai- és- társadalmi- életével- kapcsolatban- I. nagy-nagy-novák-Simon-vajda-2012,-89-111.-p.

11- A-neológia-és-ortodoxia-által-amúgy-is-megosztott-közösséget,-amelyre-nyilvánvaló-hatást-gyakorolt-Kárpátalja-viszonylagos-közelsége-is,-tovább-színesítette-a-csehszlovák-időkben-a-cseh-ország-részből-ide-érkező-izraelita-bevándorlás-is.

(Kovács- 2004,- 111.- p.)- a- maradékon- pedig- elsősorban- a- baloldali- pártok (csehszlovákiai- Kommunista- pártja- és- a- szociáldemokraták- csehszlovák- és- magyar csoportjai),- valamint- a- magyar- nemzeti- párt- (mnp)- osztozott- meg.- A- magyar- nemzeti párt- két- alelnöke,- Herz- ignác- és- Halmi- béla- is- a- kassai- hitközség- tagja- volt. befolyásukat- az- mnp- ben- jól- mutatja- --különösen- annak- fényében,- hogy- a- nemzetiekkel- közös- listát- állító- országos- Keresztényszocialista- párt- nem- szívesen- támogatta- a- zsidó- jelölteket- -, -hogy- az- 1932-es- községi- választások- során- a- magyar- ellenzék- 77 kassai- jelöltjéből- 22- zsidó- volt.¹² Azt- számszerűen- pontosan- lehetetlen- kimutatni,- hogy a- kassai- izraeliták- hány- százaléka- szavazott- a- magyar- pártokra,- ám- abból,- hogy- az 1935-ös- parlamenti- választások- során- a- magyar- pártok- közös- listájára- leadott- szavazatok- száma- 108%-kal- felülmúlta- a- város- magyar- nemzetiségüként- nyilvántartott választópolgárainak- a- számát,- (Kovács-2004,-115.-p.)- arra- következtethetünk,-hogy- a- magyar- listára- nagy- számban- szavazhattak- csehszlovák- és- zsidó- nemzetiségüként- számolt- izraeliták- is.

A- d- unaszerdahely- és- Kassa- közötti- markáns- különbséget- ugyan- magyarázhatja- a- két- közösség- eltérő- szociális,- származási- és- kulturális- különbsége,- ám- feltehetően- azt- is- figyelembe- kell- venni,- hogy- a- vegyes- lakosságú- Kassán- sokkal- élesebben- jelentkezett- a- nemzetiségi- probléma,- mint- az- egynyelvű- d- unaszerdahelyen,- ami- az- ottani- (kassai)- zsidókat- feltehetően- jobban- mobilizálta- a- magyar- politikai- törekvések- mellett.

bár- ez- a- legkevésbé- sem- volt- céljuk,- a- fentebb- vázolt- folyamatok- a- zsidóságot- akaratlanul- ellenére- a- szlovák- magyar- nemzetiségi- konfliktusok- keresztüztübe- sodorták,- s- mindkét- fél- részéről- heves- támadások- célpontjává- tették.- A- szlovákiai- magyar- politika- elsősorban- azt- nehezményezte,- hogy- az- egyébként- magyar- nyelvű- izraeliták- zsidó- vagy- ne- adj’- isten- csehszlovák- nemzetiségűnek- vallják- magukat.- ez- pedig- a- magyarság- számának- csökkenéséhez,- s- ezzel- a- nemzetiségi- arányokhoz- kötött- nyelvi- jogainak- megvonásához- vezet.- mint- például- Kassán,- ahol- 1930- ban- a- hivatalos- adatok- szerint- úgy- csökkent- 20%-alá- a- magyarság- aránya,- s- vesztek- el- ezzel- annak- közösségi- nyelvi- jogai, hogy- az- utcán- még- többségben- voltak- a- magyar- anyanyelvűek.- valójában- azonban- ez- nem- csak- az- izraelitákon- múlt,- hiszen- a- magyar- anyanyelvű- keresztény- lakosság- körében- is- nagy- számban- akadtak- olyanok,- akik- ilyen- vagy- olyan- okokból- csehszlováknak- vallották- magukat.

Azzal- párhuzamosan,- hogy- magyar- részről- a- magyar- ügytől- való- elpártolással- vádolták- őket,- a- szlovák- nacionalizmus- részéről- is- folyamatos- támadások- érték- a- szlovákiai- zsidókat.- elsősorban- azt- a- szemükre- vetve,- hogy- továbbra- is- magyarul- „mondokolnak”, magyar- nyelvű- sajtót- olvasnak,- s- viselkedésükkel- magyar- jelleget- kölcsönöznek- a- szlovákiai- városoknak.- mindezt- hálátlanságnak,- s- mint- azt- a- kormányhoz- közeli- *Slovenský denník* c.- lap- egyik- 1938-as- írása- is- jelzi,- „a- szlovákok- és- a- szlovák- nyelv- elleni- provokációnak”- tekintették.¹³

A- felföldi- zsidóság- két- tűz- közé- került:- a- (cseh)-szlovák- közvélemény- a- (cseh)-szlovák- népességhez- való- nyelvi- asszimilációt- várta- el- tőlük,- a- szlovákiai- magyar- politika- pedig

12- *Igazságot a felvidéki zsidóságnak!* budapest,- pester- lloyd- Kiadó,- 1939,- 15.- p.- Az- adatot- innen- átvéve- közli- Filep-2011,-64.-p.

13- *Slovenský denník*,-1938.-május-7.,-4.-p.

azt,-hogy-szövetségese-legyen-a-csehszlovák-hatalom-elleni-kisebbségi-harcban.-ebből a-csapdahelyzetből-a-mindkét-oldalnak-egyszerre-megfelelni-nem-tudó,-s-nem-is-akará zsidóság-számára-kétféle-menekülési-útvonal-is-kínálkozott.-Az-egyiket-a-zsidó-nacionalizmus,-a-másikat-pedig-a-kommunista-mozgalom-internacionalizmusa-jelentette. nem-véletlen-tehát,-hogy-a-magyar-nyelvű-dél-Szlovákiában-egyszerre-voltak-népszereűek-a-cionista-szervezetek-és-csehszlovákia-Kommunista-pártja.-bármelyikhez-csatlakoztak-is-azonban-a-zsidók,-a-szlovák-és-a-magyar-nacionalizmus-egyidőű-ellen-szenvét-kellett-elkönyvelniük.

Az-első-bécsi-döntés-után

Az-első-bécsi-döntés-igazi-törést-jelentett-a-dél-szlovákiai-zsidók-életében.-Arról,-hogymennyire-álltak-a-határrevízió-mellé-vagy-voltak-ellene,-máig-(értelmetlen)-viták-folynak. 1938-nyarán-ugyanis-még-budapest-vádolta-őket-azzal,-hogyminden-erejükkel-támogatják-csehszlovákiát-és-jelentős-anyagi-eszközökkel-járulnak-hozzá-a-csehszlovák állam-védelmi-lépéseihez.-n-éhány-héttel-később-vizsgált-már-a-szlovák-lapok-verték félre-a-harangokat,-hogyegetleges-népszavazás-során-a-zsidók-majdmagyarországhoz-akarnak-csatlakozni,-ezért-nem-szabad-hagyni-szavazni-őket.¹⁴ Az-biztos,-hogya-felföldi-zsidóság-a-Trianon-utáni-években-nem-kis-(és-tegyük-hozzá,-hogyjogos)-ellenérzéssel-nézte-mindazt,-amimagyarországon-történik:-az-egyetemenkezen-bevezetett-numerus-clausust,-az-antiszemita-közbeszédet,-a-közigazgatás-zsidóellenes lépéseit.¹⁵ ezért-többségük-nem-is-várta-a-határváltozást.-1938-ban-azonban-már Szlovákiában-is-egyre-gyakrabban-találkoztak-nyílt-zsidóellenességgel,-s-az-egypárti diktatúra-felé-haladó-Tiso-rezsim-egyáltalán-nem-volt-szimpatikus-számukra.-nem csoda,-hogya-bécsi-döntés-előestéjén-a-pozsonyi-zsidók-egycsoportja-mármagyarország-mellett-tüntetett.¹⁶

A-Horthy-rendszerrel-való-találkozást-mindazonáltal-nem-kis-szorongással-várták,-shogy-nem-alaptalanul,-arról-már-a-visszacsatolás-első-napjai-meggyőzték-őket.-A-honvédség-bevonulását-ugyanis-sok-helyen-kisebb-nagyobb-incidensek-kísérték.-ezek közül-a-legáltalánosabb-az-volt,-hogya-bevonulók-fogadására-felsorakozott-frontharcosok-közül-az-utolsó-pillanatban-félreállították-a-zsidókat,-vagy-a-szónoknak-kijelölt-izraelita-vallású-személy-(mint-ez-Tornalján-történt--vö.-Gaál-2001,-245-246.-p.)-nem mondhatta-el-üdvözlő-beszédét.-volt,-ahol-a-zsinagóga-ablakát-verték-be,-Komáromban a-magyarországon-első-ízben-agydagyanatot-operáló-orvos,-I-ipscher-mór-mellszobrát törték-össze,-(michela-2014)-d-unaszerdahelyen-zsidó-üzletek-kirakatait-törték-be.-Az antiszemita-közbeszéd-pedig-szép-lassan-begyűrűzött-a-felvidéki-településekre-is,-elterjedésében-pedig-egyes-politikai-pártok-és-politikusok-mellett-az-olyan-szervezetek-is komoly-szerepet-kaptak,-mint-a-baross-Szövetség-vagy-a-magyar-Tűzharcos-Szövetség.

14- 1938-őszének-dél-szlovákiai-eseményeihez,-s-ennek-kapcsán-a-zsidókkal-szemben-megfogalmazott-vádjaihoz-l.-bővebben-Simon-2010.

15- A-Horthy-korszak-zsidókkal-kapcsolatos-politikájáról-és-a-korszak-antiszemita-közbeszédéről többek-között-l.-Kovács-m.-2012;-ungváry-2013.

16- SnA,-f.-mv,-k.-3.-523/1938;-Új Hírek,-1938.-november-4.

A-nyílt-antiszemitizmust-azonban,-noha-az-az-előző-hús-év-szlovákiai-magyar-köz-életéből-és-sajtójából-teljesen-hiányzott,-mégsem-tarthatjuk-csupán-az-anyaországból-érkező-„importcikknek”.-S-egyébként-is,-a-felvidéki-magyarok--legalábbis-ebben-a-tekintetben--gyorsan-tanultak.-A-korábban-az-antiszemitizmustól-magát-mindig-távol-tartó-egyesült-magyar-párt-is-azonnal-elsajátította-a-szélsőjobb-beszédmódját,-s-veze-tőinek-nyilvános-megszólalásaiban-már-1938-végén-megjelent-a-zsidókérdés-mielőbbi-megoldásának-követelése.-ebben-a-tekintetben-lényegében-ugyan-a-már-létező-mintá-kat- követték,- ám- az- elsősorban- jaross- Andor- által- diktált- diskurzusban- a- magyarországon- megszokott- gazdasági- és- szociális- mozzanatok- helyett- elsősorban- a- felvidéki- zsidók- nemzethűségének- a- kérdése- került- a- középpontba.- Azok- a- már- koráb- ban- is- élő- vádak,- miszerint- a- felföldi- zsidóság- Trianon- után- nem- tartott- ki- a- magyarság- mellett,- hanem- „elmenekült- a- süllyedő- hajóról”,- s- idegen- (értsd: csehszlovák)- érdekek- szolgálatába- szegődött,- igazából- most- kaptak- súlyt- és- jelentőséget.¹⁷ A-Kassán- megie- lenő-*Felvidéki Újság* (igaz,-időben-kicsit-később)-az-alábbi-pontokba-szedte-a-felvidéki- zsidósággal-szembeni-vádakat:-a-zsidóság-túlnyomó-része-hűtlen-volt-a-magyarsághoz;- d-él-Szlovákiában-ők-szervezték-meg-a-cseh-pártokat;-a-zsidó-vezették-a-magyar-föld- műveseket-prágába,-s-írták-tábláikra,-hogy-nyelvben-magyarok,-lélekben-csehszlovákok- vagyunk;-ők-voltak-a-csehszlovák-szociáldemokrácia-magyar-szekciójának-a-vezetői;-ők- vezették-a-kommunista-pártot;-a-prága-barát-magyar-lapokban-ők-gyalázták-a-legin- kább-magyarországot;-s-tömegesen-szavaztak-csehszlovák-pártokra.¹⁸

A-féligazságokból-tákoltt-demagóg-vadakkal-szemben-az-érintettek-megpróbáltak- ugyan-védekezni,-de-eszközeik-már-behatároltak-voltak.-1939-elején-a-visszacsatolt- területek-sajtója-itt-ott-még-helyet-adott-hangjuknak.-A-*Csallóközi Hírlapban* 1939-feb- ruárjában-megjelent-írásában-pick-béla-próbálta-meg-a-keresztény-lakosság-szolidari- tását-feléleszteni,-s-a-dunaszerdahelyi-zsidók-magyarsághoz-való-hűségét-igazolni.-pick- felemlegette-a-dunaszerdahelyi-zsidóság-első-világháborús-részvételét,-s-kiemelten-fog- lalkozott-azzal-is,-hogy-milyen-szerepet-vállaltak-a-helyi-zsidók-a-magyar-nyelvű-és-szel- lemiségű-kultúra-fenntartásában-a-csehszlovák-uralom-idején.¹⁹ ám-kevés-eredmény- nyel.-o-rszágos-szinten-a-pester-I-loyd-kiadásában-megjelent-*Igazságot a felvidéki zsi- dóságnak* című-kiadvány-próbálkozott-meg-ugyanezzel,-amelyben-statisztikákkal-és- egyéni-példákkal-cáfolta-j-arossék-vádjait,-de-erre-már-senki-nem-figyelt-oda,-hiszen-a- zsidóság-kirekesztése-már-eldöntött-tény-volt.

persze-a-magyar-nemzeti-párt-volt-vezérei,-sem-j-aross,-sem-Szent-ivány-j-özsef-nem- tagadhatták-le,-hogy-egykori-pártjukban-jelentős-pozíciót-töltöttek-be-a-zsidók,-ezért- érvelésükben-megjelent-a-differenciált-elbírálás-igénye.-j-aross-ezzel-kapcsolatban-úgy- értelt,-hogy-a-„jó-zsidók”,-akiket--mint-mondotta--a-„két-kezén-meg-tud-számolni”,- méltányos-elbírálást-érdemelnek,-a-többség-azonban-árulóként-viselkedett,-s-ehhez- mérten-is-kell-őket-kezelni.-ennek-a-különbségtételnek-a-jegyében,-amely-korántsem- csak-retorikai-eszköz-volt,-az-emp-és-j-aross-igyekezett-védelmesni-az-„érdemeket-szer-

17-I.-többek-közt-jaross-Andor-vallomását-az-ellene-lefolytatott-népbíróági-perben: Karsai-molnár-1994,-154.-p.

18-*Felvidéki Újság*,1942.-június-6,-3.-p.

19-A-zsidóság-szava.-*Csallóközi Hírlap*,1939.-február-5,-2.-p.

zett"- személyeket.- Kassán- még- a- város- municipális- bizottságába- is- beültettek- két zsidó-származású-személyt,-akik-csak-1942-ben-voltak-kénytelenek-feladni-helyüket.-A népbíróság-előtt-tett-vallomásában-jaross-151-olyan-felvidéki-zsidó-családot-említett,²⁰ amelynek-ő-maga-adott-mentességet,-s-ezt-a-„kivételezett-bánásmódot”-más-források is-megerősítik.-persze-1944-vésznapjaiban-mindenféle-mentesség-hiábavalónak-bizonyult.-ezt-jelzi-a-már-említett-Herz-ignác-sorsa-is.-mentességének-köszönhetően-ő-még a-gettósítás-során-is-otthonában-maradhatott,-s-maga-is-elhitte,-hogy-érdemei-miatt vele-semmi-nem-történhet.-A-deportálást-azonban-ő-sem-úszhatta-meg,-s-családjával együtt-Auschwitzban-végezte.²¹

mindenesetre- a- felvidéki- képviselőcsoport,- mint- azt- felszólalásában- Szent-ivány j-ózsef-bejelentette,-támogatta-a-második-zsidótörvény-elfogadását,-ha-pedig-például-az udvardi- pintér- béla- felszólalását- is- elolvassuk,- azt- kell- megállapítanunk,- hogy- a- volt szlovákiai-magyar-politikusok-ekkorra-már-az-antiszemita-retorikát-is-átvették-az-anya-országjaktól.-Azért-az-összes-felvidéki-politikus-nem-állt-be-hiánák-táborába,-sőt-voltak, akik-ellenvéleményüket-nyíltan-ki-is-mondták.-A-kéméni-plébános,-porubszky-Géza-azt ugyan-helyeselte,-hogy-a-gazdasági-élet-bizonyos-területein-történjen-meg-a-zsidó-tőke visszaszorítása,-de-az-imréd-által-előkészített-második-zsidótörvényt-több-szempon-tból-is-elhibáztatnak-tartotta.²² Szűllő-Géza-pedig-a-javaslat-felsőházi-vitájában-jelentet-te-ki,-hogy-törvényjavaslat-jogfosztást-jelent,-rést-üt-az-alkotmányos-szabadság-és egyenlőség-elvén,-s-ő-amúgy-is-veszedelmesnek-tartja-a-faji-alapokra-helyezkedést.

Feltehető-a-kérdés,-mennyire-volt-törvényszerű-az,-hogy-a-felvidéki-magyar-politika -tisztelet-a-kevés-kivételnek--a-türelmetlen-antiszemitizmus-és-kirekesztés-táborához csatlakozott.-Ha-a-szlovákiai-magyar-politika-előző-húsz-évét-nézzük,-akkor-akár-előz-mények- nélkülinek- is- nevezhetjük- ezt- az- irányt.- még- akkor- is,- ha- az- országos Keresztényszocialista-pártba-sohasem-engedtek-be-zsidókat.-igaz,-protestánsokat-vagy akár-liberálisan-gondolkodókat-sem-nagyon,-vagyis-az-o-Kp-esetében-nem-faji-alapú kirekesztésről-volt-szó.-r-áadásul-azok,-akik-az-első-bécsi-döntés-után-élen-jáltak-az antiszemita-retorikában,-szinte-kivétel-nélkül-abból-a-magyar-nemzeti-pártból-jöttek, amelyben-viszont-1938-előtt-komoly-pozíciókban-voltak-a-zsidók.-Azt-sem-szabad-figyel-men-kívül-hagyni,-hogy-a-párt-másik,-Szlovákiában-maradt-része,-amelyet-az-o-Kp-ből jövő-esterházy-jános-irányított,-nem-indult-el-ezen-az-úton.-bár-a-tisói-Szlovákia-közbe-széde-telítve-volt-a-zsidóellenességgel,-a-magyar-párt-és-vezetői,-beleértve-esterházyt, távol-tartották-magukat-az-ilyen-kommunikációtól.²³ Sőt-még-a-párt-németbarát-szár-

20- Karsai-I ászló-molnár-j udít-(szerk.):*-Az Endre-Baky-Jaross per.-*budapest,cserépfalvy-Kiadó, 1994,-160.-p.

21- A-kassai-eseményekkel-kapcsolatban-I.-Görög-1991.

22- A-porubszkyval-készült-interjút-I.-*Érsekújvár és Vidéke*,1938.-december-18.

23- esterházy- és- pártja- persze- nem- volt- teljesen- mentes- bizonyos- fokú- antiszemitizmustól. esterházy-valószínűleg-az-antiszemita-azon-csoportjába-tartozott,-aki-egyet-tudott-érteni-a-zsi-dók-gazdasági-súlyának-korlátozásával-és-közéleti-szerepük-visszaszorításával,-ám-szabadság-jogaik-korlátozását,-elkülönítésüket,-deportálásukat-nem-tudta-támogatni.-ezt-igazolja,-hogy-a szlovákiai-vészkorszak-idején-aktív-segítség-et-is-hajlandó-volt-nyújtani-az-ismeretségi-körébe tartozó-személyeknek.-Az-persze-máig-megválaszolatlan-kérdés,-hogy-a-szlovákiai-magyar-poli-tikus-miért-nem-emelte-fel-szavát-a-magyarországi-gettósítás-és-deportálások-idején.

nyának-képviselői-sem-hódoltak-be-ennek-a-divatnak.-Sem-csáky-mihály,-sem-pedig duka-zólyomi-norbert,-akiről-például-tudjuk-azt,-hogynoha-a-háború-után-a-pozsonyi népbíró-ság-fasizmus-vádjával-ítélte-el,-otthonába-1943-februárjától-a-háború-végéig befogadott-egy-zsidó-nőt,-aki-álnéven-mint-a-gyerekei-nevelője-élt-a-család-mellett.²⁴

A-különbséget-talán-az-adta,-hogymíg-a-Szlovákiában-élő-esterházy-és-társai-a-rend-szer-ellenzékének-számítottak,-s-kisebbségiként-„akár”-a-zsidókra-is-természetes-szö-vetségesükként-tekintettek,-addig-j-arossék-a-hatalmon-belülre-kerültek,-s-valamiféle erős-megfelelési-kényszer-az-imrédy-vonallal-való-azonosulás-felé-sodorta-őket.-ez-per-sze-nem-menti-fel-őket-a-felelősségük-alól,-csupán-esetleges-magyarázatként-szolgál-hat-magatartásukra.

A-visszacsatolt-területeken-élő-zsidókat-azonban-nem-csupán-a-verbalitás-szintjén érték-támadások,-csaknem-azonnal-megkezdődött-a-közéletből-és-a-gazdasági-életből való-kizárásuk-és-ezzel-egzisztenciális-ellehetetlenítésük.-mint-d-unaszerdahely-példá-ja-mutatja,-az-állami-alkalmazásból-már-a-katonai-közigazgatás-idején-kizárták-őket, majd-kikerültek-a-város-képviselő-testületéből,-s-teljesen-kiszorultak-a-közéletből-is.-Az első-„szabad”-március-15-e-megünneplése-és-az-országzászló-felavatása-már-hivata-los-jelenlétük-nélkül-zajlott.-A-visszacsatolt-területeken-élő-zsidóság-kirekesztésének folyamatában-kiemelt-szerepet-az-a-gazdasági-„örtségváltás”-kapott,-amelynek-a-leg-fontosabb-eszközét-az-iparendedélyek-1939-elején-meghirdetett-revíziója-jelentette.-Az intézkedés-nyíltan-megfogalmazott-célja-a-felvidéki-zsidó-iparosok-és-kereskedők-befo-lyásának-csökkentése-volt.-ennek-érdekében-a-visszacsatolt-területeken-1939.-július 1-jei-hatállyal-minden-ipar-és-kereskedelmi-engedély-érvényét-veszítette,-s-csak-azok folytathatták-tovább-tevékenységüket,-akiknek-a-benyújtott-kérelmük-alapján-az-illeté-kes-miniszter-új-engedélyt-adott-ki.-Az-eljárás-lényege-az-volt,-hogya-február-15-ével kezdődő-egy-hónap-alatt-beadott-kérelmeket-egy-helyi-véleményező-bizottság-vizsgálta meg,-s-adott-javaslatot-a-miniszternek-az-engedély-kiadására-vagy-annak-elutasításá-ra.-Az-eljárás-zsidóellenes-mivoltát-nem-lehetett-takargatni,-s-lényegében-nem-is-töre-kedtek-arra,-így-az-meglehető-s-pánikot-okozott-az-érintettek-körében.-Az-első-döntések még-sem-születtek,-amikor-Kassán-már-olyan-kézzel-kézre-adott-felhívás-terjedt,-amely-ben-nyílt-fellépésre-biztatták-a-helyi-zsidó-kereskedőket-és-kézműveseket.²⁵ A-körlevél a-szerzett-jogok-elvételt-panaszolta,-s-olyan-akciók-indítását-javasolta,-amellyel-fel-hívna-a-keresztény-közvélemény-figyelmét-a-zsidó-családok-egzisztenciáját-tönkretevő „embertelenségre”:-leveleket-kívántak-küldeni-a-fontosabb-újságok-szerkesztőségébe, a-kormányzóhoz,-vagy-épp-bizonyos-szolgáltatások-bojkottjával-akarták-felhívni-a-figyel-met-az-őket-fenyegető-veszélyre.-Az-ilyen-közös-és-nyílt-fellépésnek-azonban-kevés-rea-litása-volt,-s-a-megtorlástól-félők-inkább-különbéle-kikapuk-igénybevétele-által-próbál-tak-meg-kibújni-a-rendelet-hatálya-alól.-I-egttöbbször-azonban-sikertelenül.

Az-iparendedélyek-revíziója-azonban-nem-csak-az-elsődleges-célpontként-kezelt-zsi-dóság-száma-ra-volt-káros,-hanem-a-felvidéki-gazdaság-és-társadalom-egészére-nézve is.-egyrészt-azért-is,-mert-a-zsidó-vállalkozások-ellehetetlenítése-keresztény-családok egész-sorát-is-nehéz-helyzetbe-juttatta.-másrészt-mert-a-véleményező-bizottságok-sok-

24- ŠA-bA,-o kresný-ludový-súd-v-bratislave,-250/1946.
25- mnl -ol,-K149,-1939-2-5501

szor- nem- a- valós- gazdasági- érdekek- mentén- döntöttek,- s- a- bizottsági- tagok- célja nemegyszer- az- volt,- hogy- „kilőjék”- konkurenseiket.- mindezek- következtében- néhány régióban-jelentős-mértékben-visszaesett-a-kereskedelem,-s-bizonyos-termékekből-áruhiány-lépett-fel.-eközben,-mint-azt-imrédryról-írt-munkájában-Sipos-péter-is-jelzi,-(Sipos 1970,-145.-p.)-j-rossznak-és-barátainak-zsíros-üzletet-jelentett-az-iparengedélyek-revizíója.-A-szociáldemokrácia-köreiből-származó-információ-szerint-ugyanis-új-engedélyt ötszáz-tól-ezer-pengőig-terjedő-összegért-lehetett-náluk-intézni.

Az-iparengedélyek-revizíójának-részletes-statisztikája-máig-nem-készült-el.-A-korabeli-sajtóból-az-mindenesetre-kiderült,-hogy-a-zsidó-kézben-levő-felvidéki-engedélyek száma-10-760-ról-4-500-ra-csökken,-ami-azt-jelenti,-hogy-a-volt-iparosok-közel-60%-a elvesztette-megélhetését.

Az-igazolóbizottságok-működésének,-az-ipar-és-kereskedelmi-engedélyek-revizíójának,-valamint-a-második-zsidótörvény-alkalmazásának-következtében-alig-két-évvel-a visszacsatolás-után-a-felvidéki-zsidóság-lényegében-ugyanolyan-helyzetbe-került,-mint anyaországi-társaik.-eközben-pedig-a-keresztény-lakosság-szolidaritása-is-teljesen-elfogyott-körülöttük.-A-hivatalos-felvidéki-közelet-jórészt-beállt-a-fajvédők-sorába.-Komárom-elöljárói-már-1940-ben-azt-kérték-a-polgármestertől-leveleikben,-hogy-gyorsítsa-fel-a-zsidókérdés-megoldását.-[Hruboň-r ystvayová-2014,-105.-p.] 1942-ben-pedig-a-felvidéki törvényhatóságok--így-Abaúj-Torna-és-Gömör-vármegye-vezetése--reagáltak-pozitívan ung-és-bihar-vármegyének-a-zsidókérdés-megoldására-tett-javaslatára.²⁶ Sőt-a-felvidéki-kultúra-legfontosabb-szervezete,-a-SzmKe-is-olyan-nyilatkozatot-adott-ki,-amely-szerint-a-magyar-életnek-a-zsidóságtól-való-teljes-megtisztítására-törekszik.²⁷

eközben-a-regionális-sajtó-jó-része-is-beállt-az-antiszemita-hangulatkeltők-közé,-e téren-különösen-a-I-éván-megjelenő-*Bars*-meg-az-érsekújvári-*Érsekújvár és Magyar Vidék* c.-lapok-szerkesztőgárdája-járt-élen.-S-bár-egyedi,-de-mégis-jellemező-mozzanatként-kell-kezelnünk-a-református-egyház-rozsnyói-presbitériumának-a-vésznapiok-idején-született-javaslatát-(a-javaslatot-egyébként-a-város-polgármestere,-michailovits árpád-nyújtotta-be),-amelyben-a-megkeresztelkedett-zsidók-összes-kivételének-a-megszüntetését,-s-egy-külön-„zsidó-református-egyház”-létrehozását-követelték.²⁸

Hiába-a-csehszlovák-évek-húsz-esztendőjének-eltérő-szocializációja,-a-visszacsatolt területek-társadalma-ugyanolyan-apatikusan-vette-tudomásul-a-történeteket,-mint-az ország-más-része.-mint-a-komáromi-vészkorszakról-tudósító-r aab-Ferenc-később-lejegyezte:-„megmáshíthatatlan-tény,-hogy-szinte-jelentéktelen-azok-száma,-akik-egyáltalán segíteni-akartak,-vagy-tudtak.-A-fajgyűlölettől-megfertőzött-emberek-apatikusan,-tétlenül-nézték-embertársaik-tragédiáját,-sőt-voltak,-akik-csak-arra-vártak,-hogy-az-elhurgolt,-megalázott-emberek-hátrahagyott-javaira,-mint-dögkeselyűk-rácsapjanak.”-(idézi Számadó-2008,-67.-p.)-d-ögkeselyűkből-pedig-volt-elegendő,-hogy-csak-a-márai-Sándor *Naplójában*-megjelenő-losonci-orvosokra-utaljak.-(márai-2004,-151.-p.)-persze-röntgengép-mindenkinek-nem-jutott,-ám-egy-kis-ágyneműhöz,-meleg-téli-holmihoz,-fehér-neműhöz-vagy-lábbelihez-könnyen-hozzá-lehetett-jutni.-miután-d-unaszerdahelyről-elhur-

26- *Rozsnyói Hírlap*, 1942. május-10., -2.-p.

27- *Érsekújvár és Magyar Vidék*, 1942. június-20., -3.-p.

28- *Rozsnyói Hírlap*, 1944. július-23., -1.-p.

colták-a-város-közel-felét-kitevő-zsidókat,-ingatlanjaik-egy-részére-a-katolikus-plébánia csapott-le,-az-összesen-280-ládányi-ruhaneműt-pedig-a-nyilaskeresztes-párt-helyi-szervezete-osztotta-szét-a-jelentkezőknek.²⁹

mint-máshol,-azért-a-mai-dél-Szlovákiában-is-voltak,-akik-az-aktív-segítségnyújtást sem-tagadták-meg-az-üldözöttektől.-Az-állam-szolgálatában-állók-részeről-már-az-elhatárolódás-is-ellenállásnak-számított.-Komárom-polgármestere,-Alapy-Gáspár-a-tisztségében maradvá-próbált-enyhíteni-a-zsidók-sorsán,-s-csak-a-deportálások-befejezését-követően mondott-le.³⁰ Őt-a-nyilasuralom-idején-dachauba-hurcolták.-Görög-Artúrnak-a-kassai-zsidóságról-írt-könyvéből-(Görög-1991)-pedig-tudjuk,-hogy-a-város-alpolgármestere,-bartsch jános-és-gazdasági-főtisztje,-d obosffy-Aurél-voltak-azok,-akik-mindenkor-segítségére-siettek-a-zsidó-közösségnek.-mint-ahogy-a-kassai-keresztény-egyházak-vezetők-is-kiálltak mózes-hitű-embertársaik-mellett.-A-gettósítás-napjaiban-pfeiffer-miklós-nagyprépost-vezetésével-(a-csoportba-rajta-kívül-még-Tost-barna-kanonok,-bárá-vécsey-jános-kanonok, Wick-béla-kanonok,-r akoniczky-miklós-görög-katolikus-lelkész-és-mohr-Gedeon-evangelikus-lelkész-tartoztak)-felkeresték-a-helyi-rendőrtábornokot,-és-a-gettóban-sínylődők-helyzetének-javítását-jobb-élelmezését,-ivóvízellátását,-a-szennyvízelvezetés-megoldását-kérték.-Kérésük-azonban-eredmény-nélkül-maradt.-(Szabó-1948,-62.-p.)

A-felvidéki-zsidóság-deportálására-a-magyarországi-holokauszt-első-fázisában-került sor.-A-kassai-csendőrkerületből-(Kassa-mellett-a-bodrogközi-és-ung-vidéki-régió-is-ide tartozott)-május-15.-és-június-7.-között,-a-miskolci-(Gömör,-nógrád,-Hont-és-bars)-és székesfehérvári-(a-duna-mente,-a-mátyusföld-és-a-csallóköz)-csendőrkerületbe-tartozó területekről-június-11.-és-16.-között-hurcolták-el-az-ott-élő-zsidóságot.-Az-elhurcoltak száma-(s-ebben-a-munkaszolgálatosok-nincsenek-benne)-körülbelül-30-ezer-fő-lehetett.-Többségük-sohasem-tért-haza.-Az-1938-ban-a-visszacsatolt-területeken-élő-mintegy-42-45-ezer-izraelitából-mintegy-10-ezren-élhettek-túl-a-holokausztot.

A-soa-azonban-csupán-elkezdte-a-régió-zsidó-közösségeinek-a-felszámolását,-ami aztán-a-háború-utáni-negyedszázadban-fejeződött-be.-A-holokauszt-túlélőinek-ugyanis az-újjaalakított-csehszlovákiában-nagyon-hamar-ismét-az-antiszemitizmus-rémével-keltett-szembenéznük.-1946-folyamán-számos-településen,-köztük-Komáromban-vagy dunaszerdahelyen-is-voltak-zsidóellenes-megmozdulások,-amelyekben-a-főszerepet-az északi-régiókból-ide-költözött-„partizánok”-játszották.-Az-életben-maradt-zsidókra-az-is fenyegető-súlyként-nehezedett,-hogy-ezekben-az-években-magyarságuk-miatt-is-meghurcolták-őket.-mindez-a-kivándorlás-felerősödéséhez-vezetett,-amelyhez-a-lökést izrael-állam-megalakulása-és-a-csehszlovák-egypárti-diktatúra-kialakulása-adta.-Az alija,-az-egypárti-diktatúra-és-a-holokauszt-örökségeként-erősen-érvényesülő-zsidó-„rejtőzködés”-következtében-a-szocializmus-évtizedeiben-az-egykor-jól-működő-dél-szlovákiai-zsidó-hitközségek-nagy-része-megszűnt-létezni.

Attól-függetlenül-azonban,-hogy-maradtak-e,-vagy-mentek,-a-holokauszt-dél-szlovákiai túlélőinek-örökre-megváltozott-a-viszonya-a-magyarsághoz.-Számukra-ugyanis-az-1944-ben-lezajlott-tragédia-egyik-legfájdalmasabb-fejezete--mint-arról-Tomáš-r adil-könyve-is tudósít-(r adil-2014)--épp-az-volt,-hogy-magyarok-kísértek-magyarokat-a-halálba.

29-SnA,-fond-608,-k.-17,-608-17-1

30-Alapy-tevékenységét-illetően-l.-Szarka-2009,-62-87.-p.

irodalom

- Čermáková, -r adka- 2003.-Československá-republika- --n ový- štát- ve- středný- evropě- a- židé.- in Soukupová,-blanka- --zahradníková,-marie-(ed.): *Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech*.-praha,-Židovské-múzeum-v-prahe.
- Filep- Tamás- Gusztáv- 2011.- zsidó- magyarok- a- két- világháború- közötti- csehszlovákiai- magyar közéletben.- Szélgjegyzetek- egy- elhanyagolt- témakörhöz.- *Irodalmi Szemle*,-54.-évf.- 7. sz.-58-65.-p.
- Gaál-imre-2001.-Száz év Tornalja történetéből, 1848-1948.-Somorja,-méry-r atio.
- Görög-Artúr-1991.-A kassai zsidóság története és galériája.-bnei-brak.
- Hradská,-Katarína-2001.-Židovská-komunita-počas-prvej-ČSR -vztah-slovenskej-majoritnej-spoločnosti-voči-židovskej-menšine.-in-Gonec,-vladimír-(ed.): *Česko-Slovenská Historická Ročenka*.-brno,-masarykova-univerzita,-49-58.-p.
- Hruboň,-Anton- -r ystveyová,-Katarína-2014.-Komárom „visszatért”. Társadalmi-politikai helyzetkép a város életéről 1938-1945 között, különös tekintettel a kisebbségi kérdésre. Krakov-Kežmarok,-Spolok-Slovákov-v-poľsku-Historia-nostra.
- Igazságot a felvidéki zsidóságnak! 1939.-budapest,-pester-l lloyd-Kiadó.
- j elínek,-j esajahu-Andrej-2009.-Dávidova hviezda pod Tatrami. Židia na Slovensku v 20. storočí. praha.
- Karády-viktor-1997.-Zsidóság, modernizáció, asszimiláció. Tanulmányok.-budapest,-cserépfalvi.
- Karsai-l ászló- molnár-judit-(szerk.)-1994.-Az Endre-Baky-Jaross per.-budapest,-cserépfalvi.
- Kovács-éva-2004.-Felemás asszimiláció.-A kassai zsidóság a két világháború között (1918-1938). Somorja,-Fórum-Kisebbségkutató-intézet.
- Kovács-m.-mária-2012.-Törvénytől sújtva. A numerus clausus Magyarországon, 1920-1945. budapest,-napvilág-Kiadó.
- márai-Sándor-2004.-Napló 1943-1944.-budapest,-Helikon-Kiadó.
- medvecký,-Karol-Anton-1930.-Slovenský prevrat I-IV.-bratislava.
- michela,-miroslav-2014.-K dejinám holokaustu v Komárne.-Kézirat.
- mlynárik,-j án-2005.-Dejiny židu na Slovensku.-praha,-Academia.
- nagy- Attila- -n agy- iván- -n ovák- veronika-Simon- Attila- -vajda- barnabás-2012.-Dunaszerdahely. dunaszerdahely,-dunaszerdahely-város-önkormányzata.
- popély- Gyula-1991.-Népfogyatkozás. A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945. budapest,-r egjo.
- r adil,-Tomáš-2014.-Az auschwitzi fiúk.-pozsony,-Kalligram.
- Simon-Attila-2010.-Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban.-Somorja, Fórum-Kisebbségkutató-intézet.
- Sipos-péter-1970.-Imrédy Béla és a Magyar Megújulás Pártja.-budapest,-Akadémiai-Kiadó.
- Szabó-l ajos-1948.-Utolsó esztendőm a kassai bástyán (44-45 április). Sárospataki-r eformátus Kollégium-Tudományos-Gyűjteményei.-Fsz.-Kt.
- Szabó,- miloslav- 2014.- Od slov k činom. Slovenské národné hnutie a antisemitizmus (1875-1922).-bratislava,-Kalligram.
- Számadó-emese-(szerk.)-2008.-Komárom, 1938-1945. A Felvidék visszacsatolása és komáromi következményei a korabeli sajtó és dokumentumok tükrében.-Komárom,-Önkormányzat.
- Szarka-l ászló-2009.-Starosta-Komárna-Gáspár-Alapy-(1880-1945)- --obed-maďarského-nacizmu.- The- mayor- of- Komárno- Gáspár- Alapy- (1880-1945)- --victim- of- Hungarian nazism.-in-Park ušlachtilých duší 3. Park of Generous Souls 3. bratislava.
- ungváry-Krisztián-2013.-A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antisemitizmus Magyarországon. pécs-budapest,-j ellenkor.

ATTILA SIMON

THE DOUBLE CONSTRUCTED JEW OF SOUTHERN SLOVAKIA BETWEEN TRIANON AND AUSCHWITZ

The study is dealing with the identity and political behaviour of the Jews living in Southern Slovakia between the two World Wars, and also with the accusations they faced in the period of the Holocaust because of their behaviour and identity. The author points out that although the censuses held in Czechoslovakia between the two World Wars show dissimilation of Jews from Hungarians, the data of the censuses regarding the Jewish community and their political preferences can much rather be regarded as expression of their loyalty toward the Czechoslovak state than a change of identity. The second part of the study is devoted to the changes in the situation of Jews after the First Vienna Award, pointing at the fast accommodation of the Hungarian politics in Slovakia to the anti-Semitic common talk. In the end of the study, the author summarizes the main number data of the Holocaust in Southern Slovakia.

SIMON ATTILA

AZ ELFELEDETT AKTIVISTÁK

Kormánypárti magyar politika
az első Csehszlovák Köztársaságban

FÓRUM Kisebbségkutató Intézet

A-vidéki-zsidóság-deportálása,-különös- tekintettel-a-visszacsatolt-területekre

SzAbolcs SziTA
deportations-of-jews-living-in-rural-regions,-with-special-regard
to-the-reclaimed-territories

323.12"1939/1945"
323.28(=411.16)-
341.43(=411.16)
343.819.5

Keywords:-internment-camps,-ghettos,-houses-for-the-deported.-deportations,-transports,-„selection”.

Adolf- eichmann- SS-obersturmbannführer- komandója- 1944.- március- 19-én- a Wehrmacht-megszálló-csapataival-együtt-érkezett-magyar-földre.-begyakoroltan-kezdt- meg-az-*Ungarnaktion* kivitelezését,-a-népirtást-fedő-endlösung-magyarországi-fejezetét.-eichmann-eltökélt-volt,-hogy-a-magyar-zsidóság-„áttelepítését”-a-birodalomba-a leggyorsabban-és-legradikálisabban-teljesíti.¹ Az-általa-vezetett-Sonderkommando-tisztjei- a- háború- után,- a bíróságon- azzal- védekeztek,- csupán- „tanácsadásra”- érkeztek. valójában-a-még-nagyrészt-érintetlen-zsidó-tömegek,-a-825-000-nyi-magyar-zsidó-mielőbbi-elhurcolása-végett.

Horthy-miklós-kormányzó-Klessheimben-Hitlernek-tett-előzetes-engedményei-a-tragédia-részei-voltak.-ezekből-következett,-hogy-a-magyar-kormányhatóságok-a-„zsidónak tekintendő”- állampolgárokat- kiszolgáltatták- a- német- biztonsági- szolgálatnak- és- a Gestapo- ügynökhadának.- A- gyors- ütemű- deportálás- összehangolt- magyar-német együttműködéssel,-készséges-magyar-hatósági-segítség-gel-volt-kivitelezhető.

eichmann-a-terror- --korábbi-európai-akciói-során-alkalmazott- --teljes-eszköztárát bevetette.-A-kétszínű-német-játék-része-volt-a-zsidóság-vezetőivel-szembeni-fenyegető-zés- és- ígérgetés.- máskor- a- megfélemlítés- és- a- megnyugtató- április- 13-án- Sztójay dőme- miniszterelnök- és- a- mielőbbi- deportálást- támogató,- regisztráló- edmund veesenmayer,-Hitler-budapesti-helytartója-megegyeztek,-hogy-magyarország-a-hónap végéig-legalább-50-000-zsidó-munkást-ad-át-a-birodalomnak.-megállapodtak-a-36-és

1-- A-zsidó-tömegek-ellenében-európában-több-fogást-is-bevetett.-Ausztia-bekebelezése-után bécsben- felállította- a- zsidó- Kivándorlás- Központi- Hivatalát- (zentralstelle- für- jüdische Auswanderung).-n-éhány-hónap-alatt-több-tízezer-német-osztrák-zsidót-fosztott-ki-és-üldözött el-az-országból.-A-folyamatot-gyorsította,-hogy-a-gazdag-zsidóknak-a-vízum-megszerzéséhez, az-elutazáshoz-szükséges-valutát-drágábban-adta-el.-A-haszon-egy-részét-a-hivatal-a-szegény zsidók-utazási-költségeire-fordította.-ezt-a-„békés”-módszert-eichmann-később-berlinben-és prágában-is-sikerrel-alkalmazta.

48-év-közötti-zsidó-férfiak-fokozottabb-behívásáról,-a-zsidó-munkaszolgálatos-zászlóaljak-létszámának-100-000-150-000-főre-való-emeléséről-is.²

A-deportáló-törzs-határozottan,-rutinosan-intézkedett.-Hatvanöt-fős-törzsszállományában-(r SHA,-r eferat-iv-b-4)-szolgált-Hermann-Krumey-SS-o-bersturmbannführer-és-r otf Günther-SS-Sturmbannführer-(őrnagy).-SS-Hauptsturmführer-(százados)-rendfokozatban-Franz-Abromeit,-bethke,-Anton-burger,-Theodor-d annecker,-Franz-n ovak,-dr.-o tto Hunsche,-Wilhelm-Schmidtsiefen,-dr.-Siegfried-Seidl,-dieter-Wisliceny,-valamint-ernst Girczik-SS-o-bersturmführer-(főhadnagy),-r ichard-Hartenberger-SS-untersturmführer(hadnagy),-Werner-I emke-SS-Hauptscharführer-(főtörzsőrmester),-eduard-n eumann, Leopold-r ichter,-Wilhelm-vrtoch-SS-o-berscharführer-(törzsőrmester),-továbbá-ötven alacsonyabb-rendfokozatú-SS-és-segéderő.³

eichmann-parancsára-budapesten-zsidó-Tanács-alakult.-A-tanácsnak-kiadott-német intézkedések-megbénították-az-információs-kapcsolatokat,-az-önvédelemhez-szükséges-érintkezést-a főváros,-valamint-a városok-és-községek-zsidó-lakossága-között.-A háromnegyed-milliót-meghaladó-zsidóság---különösen-a-peremvidékek-lakói---magára maradt.-vezetői-képtelenek-voltak-az-új-helyzet-elemzésére,-a-kellő-reagálásra.

Sajátos-lélektani-helyzetre-utal,-hogya-megszállás-hozta-változásokkal-a-legtöbben nem-kívántak-szembenézni.-ezután-sem-akarták-elhinni,-hogya-mit-a-környező-országok-zsidóságával-a-németek-megtettek,-magyarországon-bekövetkezhethet.-Stern-Samu, a-magyar-zsidóság-széles-tekintélyt-élvezett-vezetője-feljegyzésében-megvallotta,-hogya ismerete,-bizonyossága-volt-arról,-mifolytatódik.-„Tudtam-viselt-dolgaikat-Közép-európa valamennyi-megszállt-államában-és-tudtam,-hogya-működésük-gyilkosságok-és-rablások hosszú-hosszú-sorozata(...)-ismertem-szokásaikat,-tetteiket,-rettenetes-hírléket.”⁴

ezzel-együtt-az-engedelmesség,-az-alaptalan-bizakodás-nyert-teret.-A-zsidónak sorolt-magyarok-elleni-hadjárat---egyre-bizonyosabb-tényeit-az-SS-tisztek-a-budapesti zsidó-vezetőség-előtt-következetesen-tagadták---gyorsan-kiteljesedett.-internálótábori rendszerben-nagyobb-számban-őriztek-letartóztatott-zsidókat-a-délvidéki-bácstopolyán, valamint-Kistarcsán,-csepelen,-n agykanizsán-és-Sárváron.-n egyven-ötven-zsidó-polgár letartóztatására-került-sor-számos-városban-és-nagyobb-községekben-is.

2-- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944. Budapest, Kossuth-Kiadó,-1968,-823.-p.-berlinben-dr.-Stein-SS-Hauptsturmführer-(r SHA-Amt vii)-arról-cikkezett,-hogya-magyarország-„a-zsidók-száma-egy-harci-terület,-és-nem-véletlen, hogya-egyes-intézkedések-a-legutóbbi-időben-még-nem-érték-el-a-kíváncsi-eredményt”.-die deutsche-polizei-Sicherheitspolizei-und-Sd-berlin,-12-jahrgang-15-April-1944,-156.-Az-SS belső-közlönye-(der-chef-der-Sicherheitspolizei-und-des-Sd-Geheim!-vii-b-2-b.-n r-29/43-g)-a 25/26-dupla-számban,-14-lap-terjedelembe-foglalkozott-a-magyarországi-„zsidóproblémával”.-Aszobij-Arhiv-moszkva-(AAM) 500-f.-op.-1.-800.

3-- dokumentationsarchiv-des-österreichischen-Widerstandes-(dÖW)-e-20-952/3.-A-stáb-létszáma-máig-bizonytalan.-A-150-200-fő-jelenlétét-a-magyarországi-működés-elemzése-sem igazolja.-Safrian-szerint-a-kommandóban-Alfred-Slawik-is-magyarországon-volt.-Hans-Safrian: Die Eichmann-Männer.-Wien-zürich,-europa-verlag,-1993,-295.-p.-Tevékenysége-adatot egyelőre-nem-találtunk.

4-- Stern-Samu:-Emlékirataim.-budapest,bábel-Kiadó,-2004,-304-305.-p.

A-visszacsatolt-területekre-külön-figyelmet-fordítottak.⁵ A-németek-szolgálatában-a csendőrségi-személyi-nyilvántartások-alapján-gyanús-nak,-veszélyes-nak-tartott-zsidókat azonnal-lefoglalták,-elkülönítetten-őrizték,-a-legtöbb-helyen-brutálisan-vallatták.

A-zsidóság-teljes-tömegeit-átfogó,-nagyléptékű-elkülönítési-intézkedéseket-a-magyar közigazgatás-német-„tanácsokra”-Kárpátalján-hozott-április-8-án-munkácson-a-„maga-sabb-parancs-folytán”-létrejött-zsidótanács-irodája-közzétette,-hogy-a-jövőben-„az-ille-tékes-hely-összes-utasításait-a-zsidótanács-keresztül-fogja-kiadni”.-Felelőssége-tel-jes-tudatában-biztosított-mindenkit,-hogy-„nyugalanságra-nincsen-semmi-ok”. pontosan-közvetítette-a-németek-álnok-ígéreteit,-mert-„ha-minden-hittestvérünk-utasí-tásainkat-követni-fogja,-senkinek-sem-lesz-bántódása”,-és-senki-se-felejtse-el,-hogy „csak-a-rendeleteink-legpontosabb-betartásával-kíméli-meg-magát-és-az-egész-hitköz-séget-a-kellemetlenségektől”.

A-nagy-gyakorlatú-megszállóktól-megtévesztett-zsidótanács-az-osztrák,-lengyel-és szlovák-menekült-zsidóktól-évek-óta-hallott-deportálások,-tömeggyilkosságok-tényeitől éppúgy-eltekintett,-ahogy-a-kárpátaljai-zsidóság-fölötti-újabb-sötét-felhőktől. Közleményeinek-„legszigorúbb-követésére”-buzdított.-pedig-egy-hét-múlva,-április-16-án-munkács-környékén-a-sárga-csillag-viselésére-kötelezett-zsidók-ellen-újabb-meg-szorító-intézkedés,-a-gettóba-kényszerítés-történt.-Az-eltervezett,-ám-jól-álcázott-lépés megvalósításakor-az-SS-kiszolgálása,-a-legteljesebb-engedelmesség-a-deportálás-elő-készítőinek-kezére-játszott.

1. táblázat. Az-egyéni-letartóztatott-és-az-április-16-ától-indult-gettózás-alá-esett-zsi-dók-összesített-adatai

Nap	Egyéni-letartóztatott zsidók száma	A gettókból jelentett létszám
1.	3441	–
15.	6461	–
18.	7289	ismeretlen
20.	7493	38 000
21.	7580	100 038
24.	7802	135 000
26.	8046	140 000
27.	8142	194 000
28.	8225	194 000

Forrás: A-német-követség-budapestről-berlinbe-küldött-jelentései

A-deportálási-menetrend-előkészítésével-április-20-ától-eichmann-kommandója-foglal-kozott.-ezt-a-munkát-sürgette,-hogy-a-birodalmi-külgymisztérium-tényként-kezelte:

5-- A-visszacsatolt-területeken-a-zsidótörvényeket-a-2220/1941.-m.-e.-rendelet-alapján--1941. március-27-én-lépett-életbe--érvényesítették.-A-magyaráguk-miatt-korábban-üldözött,-ezzel kimagasló-érdemeket-szerzett,-zsidónak-minősülő-személyeket-kivonták-a-végrehajtásból. ezzel-együtt-a-többire-nézve-hátrányos-megkülönböztető-intézkedések-1942.-december-31-ig-bevezetésre-kerültek.

magyarországon-„németországi-bevetésre-500-000-zsidó-azonnal-rendelkezésre-áll”.⁶ napok-múltán-veesenmayer-megírta,-hogya-zsidók-elszállításának-„rendeltetési-állomása-Auschwitz”.

április-29-én-a-kistarcsai-internálótáborból,-30-án-a-bácstopolyai-kisegítő-toloncházból,-a-nagykanizsai-internálótáborból-és-gettóból-egy-egy-tehervonatot-indítottak-a-birodalomba.-A-magyarországi-százezrek-deportálása-ezekkel-a-szerelvényekkel-kezdődött.-Auschwitz-birkenauban-május-2-án-estek-át-a-szelekción.-486-munkaképes-férfi,-616-nőt-létszámba-vettek.-A-szállítmányokból-„kisorolt”-2698-magyar-zsidót-gázban megölték.⁷ Az-utóbbit-az-SS-zsargonban-Sonderbehandlungnak,-különleges-kezelésnek nevezték.

jean-de-bavie-nek,-a-nemzetközi-vöröskereszt-budapesti-delegátusának-bizalmas feljegyzéséből⁸ idézünk:-„május-13-án,-egy-nappal-budapestről-való-elutazásom-előtt-a-zsidó-hitközség-közölte-velem,-hogya-vasút-illetékesei-15-én-és-16-án-megbeszélést tartanak.-A-téma-300-000-zsidó-Kassára,-s-ha-lehetséges,-I-engyelországba-való-szállítása.-A-közvélemény-és-a-hatóságok-úgy-tudják,-hogya-zsidókat-új-munkaerőként kívánják-foglalkoztatni.-A-deportáltak-között-azonban-öreg-és-gyerekek-is-vannak,-s ez-bizonyítja,-hogya-egészen-másról-van-szó.-Azt-is-közölték-velem,-még-hozzá-nem-zsidók,-hanem-magas-rangú-kormánytisztviselő,-hogya-vonatok-célállomása-I-engyelország,-ahol-az-emberek-elgazósítására-modern-berendezések-vannak.-A-zsidó hitközség-szerint⁹ hitelt-érdemlő-bizonyítékok-vannak,-hogya-lengyel-hitsorsosaitak hasonló-módon-pusztították-el.”

A-megrendítő-szöveg-is-bizonyítja,-hogya-1944-kora-nyarán-voltak,-akik-tudták,-mi következik.-mégis-hallgattak.-mások-az-íróasztalnál-„csupán-a-feladatukat-teljesítették”.-A-legtöbben-napi-teendőiket-végezték;-a-rendeleteket,-az-utasításokat-vagy-parancsokat-rutinosan-végrehajtották.-nem-kérdeztek.-nem-akadékoskodtak,-nem-nehezítették-a-deportáló-németek-és-a-szorgos-magyar-végrehajtók-dolját.

A-vidéki-zsidóságot--német-„tanácsadással”--gyorsan-és-precízen-elszigetelték. Szinte-hermetikusan-elzárták-a-világtól,-a-fővárostól,-a-hitközségeket-egymástól.-Sorsa beteljesedett.-A-brutális-fordulatra-felkészületlen-volt,-szinte-legázolták.-nem-tudott segíteni-magán.-nem-is-akadt,-aki-a-tragédia-lefolyásán-változtatott-volna.-A-keresztény lakosság-a-zsidók-kifosztását,-gettóba-szorítását-tudomásul-vette.-passzivitásba-burkolózott,-zöme-közömbös-volt.-A-helyi-társadalmak-pusztán-szemlélői-maradtak-a-mind átfogóbb-német-terrornak,-a-készséges-magyar-hatósági-egütműködésnek,-az-ember-telenségek-sorozatának.-A-megszállók-terve-bevált.-A-példátlan-gaztettbe,-az-üldöz-
te-

6- A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933-1944. Budapest, Kossuth-Kiadó,-1968,-832.-p.

7- danuta czech:- Kalendarium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau 1939-1945.-Hamburg,-1989,-764.-p.-A-magyar-fél-27-i-ígérete-szerint-mindkét-szállítmányba kétezer,-16-és-50-év-közötti-munkaképes-személyt-soroltak.

8- nemzetközi-vöröskereszt-Archívuma,-Genf-59/8/65.-1944.-május-30.

9- Stern-Samu,-a-pesti-izraelita-Hitközség-elnöke-írta:-„tudtam-(...)-hogya-csöndben,-higgadtan-és-a-legnagyobb-titokban-dolgoznak,-hogya-a-mit-sem-sejtő,-gyanútlan-áldozatok-még-akkor-sem tudják,-mi-vár-reájuk,-ha-már-vagonban-indították-őket-útnak-a-halál-felé.”-(Stern-Samu: Emlékirataim.-budapest,-bábel-Kiadó,-2004,-305.-p.)

tés-kiteljesítésébe-a magyar-társadalom-beletörődött.-Sok-helyütt-nagyobb-része-vala-miképp-kompromittálódott.

A- vidéki- zsidóság- tömeges- deportálása- a- kassai- csendőrkerület- területén- kezdődött.- A- „zsidóakciók”- törzsét- munkácsra- telepítették.- A- németek- május- 11-én-48- fős különítménnyel,-tíz- gépkocsin-érkeztek- a- munkácsi- rendőrkapitányságra.- A- nyolc- tisztt között- n- ovak-és- Wisliceny- Hauptsturmführerek- a- kihelyezett- német- deportáló- bizottságokat- irányították.- magyar- oldalról- az- „akciókat”- a- városokban- a- rendőrkapitányság vezetője- és- a- csendőr- alosztályparancsnok- (vagy- csendőr- szárnyparancsnok)- vezette. endre- I- ászló- belügyi- államtitkár¹⁰ előírta,- a- német- bizottságok- irányába- „az- udvarias- ság,- előzékenység,- tapintatosság”- biztosított- legyen,- a- helyi- hatóságok- a- németek kényelméről- mindenben- gondoskodjanak.

május- 14-én- n- yíregyházáról- és- munkácsról- -- eichmann- tisztjei- szoros- felügyelete alatt- -- 3200- és- 3169- magyar- „transzportzsidóval”- Kassán- át- elindultak- az- első- 45 vagonos- deportáló- szerelvények.- A- kivezényelt- magyar- karhatalom- mindenütt- „teljesítette- feladatát”.¹¹ A- tehervagonokba- préselt- emberek- 16-án- estek- át- a- gyors- szelekci- ón.- A- gázhalálra- ítélteteket- ötösével- vezették- el- őreik.

A- napi- négy- vonat- indítása- magyarországról- május- közepétől- „rutinfeladattá”- vált.- A- május- elején- elfogadott- bécsi- terv- szerint- június- végéig- leginkább- Kassa- Hernádtihany irányba- vették- útjukat.- mindez- jó- híradói- összeköttetéseket- kívánt.- A- deportáló- törzs- -- a- titkosság- miatt- telefont- mellőzve- -- a- megyeszékhelyeken- települt- német- kommandókkal- futárok- és- rádió- útján- tartott- kapcsolatot.- minden- vonatról- indulási- jelentés készült.- Az- eichmann- aláírásával- küldött- értesítés- általában- azonos- szövegű- volt,- a- náci zsargonban- íródott:- „A- szállítmány- a- Sonderbehandlunghoz- halad- a- megadott- menet- vonalon.”

Az- egyik- kelet- magyarországi- lapban- közben- közzétették,- hogy- a- hatóságok „Kárpátalján- kétszer- annyi- zsidót- találtak,- mint- amennyit- a- statisztika- kimutatót”. május- 20-án- cinikus- hangvételben- megírták,- hogy- „ungvár,- munkács,- beregszász, máramarosziget- és- Huszt- térségében- a- városok- és- falvak- zsidósága- kivonult- a- lakos- ság- köréből.”¹²

Közben- a- gyakorlott- SS- tisztek- ahol- lehetett- -- a- magyar- hatóságok- elől- -- saját- zseb- re- gyűjtöttek.- d- ebrecenben- dr.- Seidl- SS- Hauptsturmführer- a- Gestapóval- fenyegetőzve- a- zsidó- Tanácstól- követelt- ki- bútorokat,- szőnyegeket,- bőrgarnitúrát,- és- bármit,- ami- eszé-

10 endre- I- ászló- államtitkár- gondot- fordított- a- közigazgatási- hivatalnokok- megfélemlítésére- is.- májusban- tömegesen- helyezte- át- őket- az- ország- egyik- részéből- a- másikba,- azzal- a- céllal,- hogy- intézkedéseit- feltétlenül- és- mindenben- kiszolgálják.- mester- miklós:- *Arcképek. Két tragikus kor árnyékában*.- budapest,- Tarsoly- Kiadó,- 2012,- 29.- p.

11 május- 22-én- Szász- I- ajos,- a- Sztójay- kormány- minisztere- n- yíregyházán- velejéig- hazug,- „megnyugtató”- beszédet- mondott:- „általában- a- zsidókérdés- megoldásánál- legyünk- egyszer- tisztá- ban- azzal:- senki- sem- célozza- a- zsidók- kiirtását,- kipusztítását,- sanyargatását.- (...) A- zsidókér- dés- megoldásánál- nem- lehet- irányadó- a- gyűlöletből- fűtött- antiszemitizmus,- hanem- egyedül- és- kizárólag- a- szeretettel- áthatott- fajvédelem.- Senki- sem- akarja- a- zsidóságot- a- világból- kiirtani,- csak- fajtánkat- szeretnénk- megmenteni.”- r- andolph- I.- braham:- *A népirtás politikája*.- budapest,- belvárosi- Könyvkiadó,- 1997,- 650.- p.

12 *Nyírvidek* – *Szabolcsi Hírlap*, 1944.- május- 20.

be-jutott.¹³ megközelítőleg 600-000-pengőt,-óriási-összeget-zsebelt-be-azzal,-hogy- „a zsidókat-nem-fogja-bántalmazni,-és-minden-erőszaktól-meg-fogja-védelmesni”.

eichmann-stábja--elsősorban-Wisliceny-és-n-ovak-járt-a-helyszíneken--alkalmilag csupán-a-vagonszámtól-némileg-korlátozva,-teljes-magyar-támogatással,-akadálytalanul- küldte- a- „munkásszállítmányokat”.- A- halálgyártól- visszaigazolást- kapott.- ebben megadták-az-érkezett-zsidó-férfiak,-nők,-gyermekek-számát.- Azt-is,-hány-személyt-íránýtottak-munkára-és-mennyit-„különleges-kezelésre”.

menekülésre-ekkor-már-alig-adódott-lehetőség.-A-gettózás-előtt-még-több-esély-volt: átszökés-Szlovákiába-vagy-r-omániába-(főként-cionista-szervezetek¹⁴ támogatásával), esetenként- bujdosás- az- országban- vagy- elmerülés- a- főváros- emberrengetegében.- A vidéki-gettókból-a-zsidó-önmentésért-dolgozó,-minden-áldozatra-kész-cionista-fiataloknak-néhány-tucat-fiatal-t-sikerült--legtöbbször-maguk-gyártotta-iratokkal--a-fővárosba menekíteni.-A-vonatokon,-országutakon-a-csendőrök-őrizetbe-vették-a-fiktív-engedéllyel budapestre-igyekvő-vidéki-zsidókat,-akiket-békásmegyeren-gyűjtöttek-az-ottani-deportálásig-egybe.

Az-óriási-tömegnek-nem-volt-hová-menekülnie.-A-gettóban-a-zsúfoltság-sokszor elviselhetetlen-volt,-számos-öngyilkosság-történt.-május-22-től-a-kaposvári-zsidók-is gettóban-éltek.-itt-huszonöt-főnyi,-főként-iparosokból-álló-férficsoport-napokig-szabadon-fosztogatott,-„mind-a-magyar-megújulás-pártjának-voltak-a-tagjai”.-elvitték-a-zsidók bútorait,-a-szőnyegeteket,-képeket,-értéktárgyakat.-egész-ruhatárakat,-elvették-az-ágy-neműket,-fehéreneműket.-mindezt-kárörvendés,-röhögés-kíséretében-tették.-Az-elgyötört-gettólakók-úgy-vélték,-ennél-rosszabb,-megalázóbb-dolgok-aligha-érhetik-őket. pedig-ezek-még-sorra-jöttek.

„A-gazdag-zsidókat-bevitték-egy-szabályos-kínzókamrába,-és-próbálták-őket-kiválatlatni,-hogy-hová-vitték-a-vagyonukat.-(...)A-kínzásokat-pesti-detektívek-végezték.-(...)A-tüzérlaktanyából-elvittek-bennünket-a-zsidó-templom-udvarára.-itt-magyar-csendőrök átkutatták-csomagjainkat,-értékeket-kerestek.-Az-asszonyokat-levetkőztették,-s-magukat-bábáknak-nevező-hölgyek-bevittek-bennünket-egy-helyiségbe-és-belenyúlva-tesztünkbe,-értékeket-kerestek-nálunk.-ujjunkról-lehúzták-a-jegygyűrűket,-akiknek-az-ujjáról-nem-jött-le,-azokat-azzal-fenyegették,-hogy-ujjaikat-levágják.-(...)egész-megalázómódon-bántak-velünk.-itt-egy-fiatal-dombóvári-anyát-láttam-sírni,-aki-csecsemőjének-a-kocsijába-egy-doboz-hintőport-tett,-de-még-ezt-is-elvették-tőle.-A-tüzérlaktanya-rémségei-után-számomra-felszabadulást-jelentett,-amikor-végre-vagonba-raktak,-hogynem-

13- Később-a-bécsbe-kényszermunkára-kiszállított-magyar-zsidók-táborait-felügyelte.-irodájában több-értékes,-korábban-tulajdonukban-volt-szőnyeget,-bútort-ismertek-fel-a-debreceeni-deportáltak.-állambiztonsági-Szolgálatok-Történeti-I-evéltára-(ábTI)-v-94175;-Szita-Szabolcs:-*Utak a pokolból. Magyar deportáltak az annektált Ausztriában.*-H.-n.-1991,-33.,-61.,-62.,-65.,-68., 75.,-118.,-178.-p.

14 A-cionista-ifjúsági-szervezetek-hősi-munkát-végeztek-ezen-a-területen.-Több-résztvevő-viszsaemlékezését-közli-benedek-istván-Gábor-vámos-György:-*Tépd le a sárga csillagot* (pallas lap- és Könyvkiadó,-1990),-ávihu-r-onén:-*Harc életért. Cionista (somér) ellenállás Budapesten – 1944* (belvárosi-Könyvkiadó,-1998)-és-r-afi-benshalom:-*We struggled for Life. The Hungarian Zionist Youth resistance During the Nazi Era* (Jerusalem,-2001)-c.-kötetében.

elvigyenek.”¹⁵ júniusban- naponta-átlag-több-mint-tízezer--a-gettózást-és-a-gyűjtőtábor megsezenvedett--emberrel-haladtak-a-szerelvények-Kassán-át-Auschwitz-birkenau-felé.

n éhány-főpap,-köztük-báró-Apor-vilmos-győri-püspök-látta-a-végzetet,-amely-mély aggodalommal-töltötte-el.-Serédi-j usztinián-hercegrímáshoz-intézett-június-15-i-levele a- vidéki- deportálásról- hallgató- egyházvezetés- felelősségére- is- utalt.- „Hogyan- fogunk megállni- a- történelem- előtt- --tette- fel- a- kérdést- -, ha- látszólagos- egyetértésben- és udvariassági- viszonyban- maradunk- egy- olyan- kormányal, amely- országszerte- a- legna- gyobb- kegyetlenséggel- kínoz- ezer- meg- ezer- embert,- megfosztja- őket- minden- emberi joguktól-és-asszisztál-ahhoz,-hogya-őket-rabszolgamunkára-és-a-halálra-deportálják?”¹⁶

A- „transzportzsidók”- vagonjainak- kíséretéről- Kassáig- a- magyar- csendőrség- gon- doskodott.- A- kassai- pályaudvaron- a- Schutzpolizei- (speciális- kiképzésű- rendőri- kom- mandó)- vette- át- a- szerelvényeket.- A- vezénylés- ezután- Giebe- zászlóaljparancsnok- alá tartozott.- r endőrei- a- lezárt- tehervagonokat- felnyitották,- nagyjából- ellenőrizték- a- lét- számot.- A- vonatokat- a- továbbiakban- erre- a- feladatra- kiképzett- őrsztag- (középen,- sze- mélykocsiban- és- fegyverrel- ellátva)- és- ismeretlen- számú- személyzet- kísérte.

A- rendőri- kommandó- általában- egy- nap- alatt- -- az- *Ungarnaktion* miatt- meghosz- szabbított--birkenau-rámpáig,-a-szelekció-máig-látható-színhelyére-vitte-a-soros-„szál- lítmányt”.

2. táblázat. A-magyarországi-csendőrkerületekből-kiszállítottak-összesített-adatai

Övezet	Csendőrkerület	Gettók, táborok	Vonatok száma	Deportáltak
I.	VIII.	16	92	289 357
II.	IV., X.	11		
III.	II., VII.	11	23	50 805
IV.	V., VI.	7	14	41 499
V.	III., IV.	8	10	55 741
VI.	I.	2	8	
Összesen		55	147	437 402

Forrás: A- Wilhelmstrasse- és- magyarország.- német- diplomáciai- iratok- magyarországról- 1933- 1944.-budapest,-Kossuth-Kiadó,-1968,-881.-p.

A- deportálás- legtöbb- adata- nagyrészt- veesenmayer- birodalmi- megbízott- és- Ferenczy I- ászló- csendőr- alezredes- jelentései- alapján- ismert.- Az- utóbbi- eseményjelentéseiben magyarország- egész- területéről- számot- adott- a- július- 9-ig- történt- zsidótlanításról,- a napi- kiszállításról.- veesenmayer- ugyancsak- folyamatos- jelentéseket- küldött- berlinnek. július- 11-én- összesítette- az- eichmann- kommandótól- kapott- adatokat- előző- napig- 147 szerelvénnel- 437-402- zsidót- deportáltak- magyarországról.

1944- nyarán- a- vidéki- magyar- zsidóságot- tönkretették,- felszámolták.- A- pusztítás, pusztulás- következményei- máig- lesújtóak,- érezhetők.

15 Holokauszt- emlékközpont- budapest,- deportáltakat- Gondozó- bizottság- 3543.- sz.- jkv. Hajdúékat-július-5-én-deportálták,-7-én-éjszaka-értek-Auschwitz-birkenaubába.

16 „...ne-nyújtsanak-hallgatásukkal-segédkezet-a-gyilkos-rendszernek...”-Szenes-Sándor-interjúi. Műhely,-1984/3.-34-35.-p.

Szabolcs Szita

deportationS of JewS living in rural reGionS,- WITH SpecIAI reGArD To The reClAimed
TerriTories

The- rural- jews,- under- German- recommendation,- were- quickly- and- precisely isolated.- The- jewish- communities- were- almost- completely- cut- off- the- world,- the capital,- and- from- each- other.- They- were- unprepared- for- the- brutal- turnover,- they were- trod- down.- The- christian- population- took- cognizance- of- the- plundering- of- the jews- and- forcing- them- to- ghettos,- but- they- had- wrapped- to- passiveness,- and- the majority- was- unconcerned.- Local- communities- remained- merely- bystanders- of- the more- and- more- comprehensive- German- terror,- the- responsive- official- Hungarian cooperation,- and- the- series- of- inhumanities.- in- june- 1944,- in- average- daily- more than- ten- thousand- people- -- suffering- at- the- ghettoes- and- relocation- camps- -- were- forwarding- by- trains- through- Kassa- (Košice)- to- Auschwitz-birkenau.- The escort- of- the- „Transport- jews”- to- Kassa- was- provided- by- the- Hungarian gendarmerie.- At- the- Kassa- railway- station,- the- trains- were- taken- over- by- the Schutzpolizei- (special- drilled- police- commando).- The- policemen- opened- the sealed- goods- wagons- and- viewed- the- headcount- in- the- large.- The- trains- were further- escorted- (armed,- in- the- middle- of- the- train,- in- a- passenger- wagon)- by- a special- armed- detachment- drilled- exclusively- for- this- task,- and- an- uncounted personnel.

A-szlovákiai-magyar-nemzeti-közösség- formális-művelődésének-két-évtizede

ATTil A KomzSík–bél A l áSzi ó

Two-decades-of-formal-education-of-the-Hungarian
national-community-in-Slovakia

376.7(=511.141)(437.6)"1991/2011"

316.022.4(=511.141)(437.6)"1991/2011"-
314(437.6)"1991/2011"

Keywords:-national-minority.-national-census-statistics.-Age-groups.-Formal-education.-primary,-secondary
and-higher-education.-level-of-education.

1.-bevezetés

A-szlovákiai-magyar-nemzeti-közösség-több-mint-kilencvenéves-története-alatt-ki-volt-téve-a-huszdik-századi-globális-társadalmi,-gazdasági,-politikai-változások-következményeinek.-Az-országhatárok-különböző-érdekek-által-ide-oda-tologatásai-közben-rendszerint-nem-vették-figyelembe-az-etnikai-határokat.-nemzetállami-ideológiák-fojtotgatják-a-mai-napig-a-nemzeti-kisebbségeket.-A-magyar-nemzeti-közösség-számának-és-arányának-alakulása-világosan-utal-a-kiszolgáltatottság-állapotára.-míg-1930-ban-Szlovákia-lakosainak-17,7%-a-volt-magyar-nemzetiségű,-ez-az-arány-2011-re-8,49%-ra-csökken.-A-magyar-nemzetiségű-lakosok-aránya-a-szlovák-nemzetiségűekhez-viszonyítva-a-jelzett-időpontokban-26,31%-ról-10,53%-ra-apadt.-A-magyar-nemzetiségű-lakosok-száma-ugyanakkor-lassan-növekedett.-erre-utal-a-kitelepítések,-az-elvándorlások-ellenére-a-magyarság-számának-alakulása-1930-(592-337)-és-1970-(552-006)-között-is.-A-rá-következő-húsz-évben-több-mint-15-ezerrel-nőtt-a-magyarság-száma.-ez-a-növekedés-azonban-arányaiban-messze-elmaradt-Szlovákia-lakosai-és-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok-számának-növekedésétől-(l.-az-1.-táblázatot).

1991-és-2011-között-Szlovákia-lakosságának-növekedése-lényegesen-lelassult-(122-701-fővel-növekedett),-a-magyar-közösség-száma-pedig-ebben-a-húsz-évben-108-829-fővel-csökken.-e-közel-20%-os-csökkenés-okait-nem-kell-csak-a-korábbi-évtizedek-társadalmi,-gazdasági,-demográfiai-viszonyaiban-keresni.-A-rendszerváltás-utáni-években-bekövetkezett-változások,-politikai-viszonyulások-(nyelvtörvényviták,-alternatív-oktatás-stb.)-mind-hatással-voltak-a-magyarán-y-csökkenésre.

A-magyarság-megmaradása-egyik-legfontosabb-feltételének-a-magyar-tannyelvű-iskolákba-való-járást-lehet-tekinteni.-A-magyar-oktatási-intézmények-fenntartásával,-működtetésével-és-fejlesztésével,-sajátos-problémáival-viszont-senki-sem-foglalkozik.-Az-állami-szakmai-oktatásügyi-intézményekben-nincsenek-nemzetiségi-egységek,-amelyek-ezeket-a-feladatokat-el-tudnák-látni.-Törvényileg-a-szlovákiai-magyar-közoktatás-nem-létezik,-oktatási-önigazgatása-nem-jött-létre.-Az-alkotmány-és-a-közoktatási-törvény-ugyan-kimondja-az-anyanyelven-való-tanulás-és-nevelés-jogát,-de-ennek-állami-szinten-való

bebiztosításáról már ezek nem szólnak. itt is érvényes, hogy a nemzeti közösségek anyanyelvű intézményei ki vannak szolgáltatva az állami és alsóbb hatóságoknak. mindemellett a szlovákiai magyar iskolák léteznek és országos szintű sikereket is fel tudnak mutatni. Az állami törődés, gondoskodás elmaradását némileg ellensúlyozzák a civil szervezetek, mint a Szlovákiai magyar pedagógusok Szövetsége, a Szlovákiai magyar Szülők Szövetsége, a Katedra Alapítvány, a csemadok és sok további civil szakmai szervezet, különböző alapítványok oktatásügyért kifejtett tevékenységei. itt külön kiemelve a magyarországi szellemi és anyagi támogatásokat és a több ezer magyar pedagógus napi helytállását a magyar iskolák megmaradása érdekében.

Az ilyen körülmények között létező, működő magyar oktatási intézmények helyzetét, állapotát időről időre vizsgálódás tárgyává kell tenni, hogy időben felfedhetők legyenek a pozitív és negatív irányú változások tendenciái, amelyek alapjául szolgálhatnak a szakmai és politikai döntések meghozatalának. Az új évezred első tíz évében, többek között a magyarság politikai képviseletének az államhatalomban való részvétele jóvoltából több olyan publikáció is megjelent, amelyek a magyar nyelvű művelődés problémáival foglalkoznak Szlovákiában. (I. Hushegyi 2003, A. Szabó 2004, I ászló–A. Szabó–Tóth 2006 stb.).

Az alábbiakban a hivatalos statisztikai adatok elemzése alapján megvizsgáljuk az 1989-es politikai rendszerváltás utáni két évtized alatt a szlovákiai magyar közoktatás terén végbement változásokat. A korrekt következtetések levonása érdekében a szlovákiai magyar összlakossági statisztikai arányok helyett az ötéves korcsoportokon belüli szlovákiai magyar arányokra fogunk támaszkodni. Az ilyen statisztikai elemzéseknek külön aktualitást adnak a tízévenkénti népszámlálások.

2. A korcsoportok szerinti statisztikai adatok elemzése

A Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala csak 2013. őszén hozta nyilvánosságra a 2011-es népszámlálás további adatait, többek között a Szlovákia és nemzetiségeinek ötéves korcsoportok szerinti lakossági eloszlását (Sčítanie 2011). A népszámlálások statisztikai adatait alapul véve (Sčítanie 2011, Sčítanie 2001), valamint ezeket kiegészítve a korábbi népszámlálások adataival (Gyurgyik 1994, 110–112. p.), részletesen feldolgoztuk a korcsoportok szerinti belső és külső megoszlásokat százalékokban, ugyanis a százalékokban kimutatott arányok sokkal szemléletesebben és érthetőbben beszélnek a valós állapotokról (I. a 2–4. táblázatot).

2.1. A belső eloszlások jellemzése

Ha összevetjük a Szlovákia lakosainak, valamint Szlovákia szlovák és magyar nemzetiségű lakosainak belső megoszlásaival kapcsolatos statisztikai adatokat, néhány figyelemre méltó következtetést vonhatunk le. Szembetűnően magasak a húsz éven aluli korcsoportok arányainak csökkenései az elmúlt húsz év alatt. például az 5–9 évesek korcsoportja Szlovákiában 1991-ben a lakosság 8,39%-át alkotta, ez az arány 2011-ben már csak 4,88%-os volt. ugyanilyen demográfiai változások jellemzik a szlovák és a magyar nemzetiségű lakosságot is. ez jelzésértékű a lakosság nem kis mértékű előregedésére. más szavakkal, a születések számának nagy arányú csökkenése volt jellemző az elmúlt húsz évben

Szlovákiában. A 0–4 évesek korcsoportjának az összlakosságon belüli arányai azonban azt a sejtést sugallják, mintha a születések számának csökkenése megállt volna. E korcsoport Szlovákiában 2001-ben a lakosság 5,16%-át tette ki, és 2011-re gyakorlatilag alig változott (5,19%). Számokban kifejezve az említett korcsoport ezalatt 2622 fővel emelkedett annak ellenére, hogy a szlovák nemzetiségűek száma még 25–360 fővel csökkent. Ez mutatkozik meg a 2001-es 5,17% és a 2011-es 4,89% közötti differenciában. A magyar nemzetiségű lakosok aránya a legkisebb korcsoportban 2001 és 2011 között 4,07%-ról 4,61%-ra emelkedett. A magyar nemzetiségű lakosok 40 év feletti korcsoportjainak arányai magasabbak, mint az országos átlag, aminek következményeként az említett százalékos aránynövekedés nem mutatkozik meg lényeges számnövekedésben. Azonban ez így is biztató jelenség, mivel a legfiatalabb korcsoportban a magyar nemzetiségűek száma az 1991-es 34–115-ről 2001-re lecsökkent 21–163-ra és 2011-ben ez alig változott (21–121). Ilyen szempontból érdekes lesz figyelni az évenkénti népmozgási és születési adatokat, hogy az említett demográfiai tendencia állandósul-e. Ugyanis ennek lényeges kihatása van többek között a nemzeti kisebbségek olyan fontos problémájának oldására, mint az anyanyelvű oktatás megtartása. A 2011-es népszámlálás statisztikai adataiból kiolvasható a magyar nemzetiség szempontjából még egy további pozitív jelenség is. Ugyanis a 0–4 éves korcsoport százalékos aránya a szlovák és magyar nemzetiségűek körében nagyon közel került egymáshoz (4,89% és 4,61%). A korábbi népszámlálási adatok (1991: 7,75% és 6,01%, valamint 2001: 5,17% és 4,07%) még lényeges eltérésekről tanúskodnak (l. a 2. táblázatot). Ezek az adatok számszerűsíthetők is. Ha feltételezzük, hogy a magyar nemzetiségűeknek a korcsoporton belül ugyanolyan arányban kellene lenniük, mint a szlovák nemzetiségűeknek, akkor a 0–4 éves korcsoportban 1991-ben a magyar nemzetiségűek hiánya 8850 főt tett ki, 2001-ben ez a hiány 5748, de 2011-ben már csak 1298 volt. Az utolsó adat éves bontásban azt jelenti, hogy 2011-ben az évközi hiány 260 főre tehető. Ez nagy valószínűséggel a magyar nemzetiségűek asszimilációjára, ill. még mindig az alacsonyabb születések rovására írható. A magyar nemzetiség szempontjából a 30–40 éves korcsoportok jelentik a demográfiai törésvonalat. Akár Szlovákia, akár a szlovák nemzetiségűek korcsoport arányához viszonyítjuk is, a magyar nemzetiség a 30 év alatti korcsoportok esetében hiányt, a 40 év feletti korcsoportok esetében pedig többletet mutat ki. Ez így együtt statisztikailag a magyar nemzetiség biztos fogyását jelenti a jövőben, összességében és arányában egyaránt.

2.2. A magyar nemzetiségű lakosok külső eloszlásának jellemzése

A magyar nemzetiségűek külső eloszlását Szlovákia, ill. a szlovák nemzetiségű lakosokhoz viszonyítva összességében és korcsoportok szerint a 3. táblázat tartalmazza. A fent mondottakkal összefüggésben itt is a 30–40 évesek jelentik a törésvonalat. A 30 év alatti korcsoportok százalékos arányai nem érik el, a 40 év feletti korcsoportok arányai pedig meghaladják az összlakossági arányokat. A törésvonal pedig a 30 évesekről kitolódott a 40 évesekre. Ez a tendencia a jövőt tekintve tartós lesz. A magyar nemzetiség szempontjából az előbb felfedett pozitív demográfiai tendencia itt is tetten érhető. Míg a magyarság aránya mindkét viszonylatban a fiatalabb korcsoportok felé haladva fokozatosan csökkent az utolsó három népszámlálás adatai szerint, de már a 2001-es arányok a 0–4 évesek korcsoportjában az 5–9 éves korcsoportéhoz viszonyítva Szlovákiában 0,26%-os

(7,62–7,36),-ill.-a-szlovák-nemzetiségűekhez-mérten-0,48%-os-(8,88–8,40)-emelkedést, javulást- könyvelhetett- el.- ez- a- tendencia- 2011-ben- is- folytatódott,- sőt- a- 0,80%-os,- ill. 1,31%-os-aránynövekedéssel-még-inkább-elmélyültebbé-vált.-e-kedvező-tendencia-eredményeként- 2011-ben- a- 0–4- évesek- korcsoportjának- százalékos- aránya- (9,92%)- már csak-0,61%-kal-tér-el-a-szlovák-nemzetiségűekhez-viszonyított-összslakossági-arányoktól (10,53%),-holott-a-korábbi-népszámlások-adatai-szerint-ez-az-eltérés-lényegesen-magasabb-volt-(1991-ben-2,81%-os-és-2001-ben-2,40%-os).-Ahhoz-viszont,-hogy-a-legfiatalabb korcsoportban-a-magyar-nemzetiségűek-aránya-legalább-az-összslakossági-arányok-főlé emelkedjen,-nem-csak-a-születések-számának-állandósulása,-hanem-az-asszimilációt előidéző-okok-fokozatos-megszűntetése-is-szükségeltetik.

2.3.-A-korcsoportokon-belül-a-lakosok-számának-csökkenéseiről

egy-további-adatsor-a-népszámlások-közötti-10-éves-időszakban-a-korcsoportokba-tartozó-lakosok-számának-csökkenéseit-tartalmazza-százalékokban-(I.-a-4.-táblázatot).-itt arra-irányítottuk-a-figyelmet,-hogy-szemléletesen-bemutassuk-egy-adott-korcsoportba tartozó-lakosok-számának-10-év-múlva-(a-következő-népszámlálásig)-bekövetkezett csökkenését.-így-pl.-a-4.-táblázat-3.-sorának-3.-oszlopában-levő-6,66-számadat-azt-jelenti,-hogy-az-1991-ben-a-0–4-évesek-korcsoportjába-tartozó-magyar-nemzetiségű-(mn) lakosok-száma-tíz-év-alatt--2001-re-már-a-10–14-évesek-korcsoportjába-tartozva--6,66%-kal-csökkenet.-Az-összehasonlítások-érdemleges-üzenetének-megfogalmazása végett-a-hivatalos-statisztikai-számadatokat-tovább-számolva-elkészítettük-az-említett számváltozások-százalékos-arányait-külön-külön-Szlovákia-lakosaira-(Sz),-valamint Szlovákia-szlovák-nemzetiségű-(Szn),-ill.-magyar-nemzetiségű-lakosaira-(mn).-ezek-sok esetben-nehezen-értelmezhető-és-magyarázható-változásokat-fednek-fel.-ilyen-például az,-hogy-1970–1980,-valamint-1991–2001-között-Szlovákia-lakosainak,-ill.-a-szlovák nemzetiségű-lakosoknak-adott-korcsoportok-esetében-a-változások,-csökkenések-százalékos-adatai-közt-különbségek-nem-mutatnak-ki-statisztikailag-lényeges-eltérést, azonban-az-1980–1991,-de-mindenekelőtt-a-2001–2011-között-már-ezen-adatok-statisztikailag-lényegesen-eltérnek.-Számadatokkal-szemléltetve-pl.-a-30–34,-40–44-éves korcsoportba-tartozó-lakosok-száma-1970–1980-között-Szlovákiában-2,71%-kal-csökkenet,-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok-száma-pedig-ugyanezen-időszakokban-2,73%-kal lett-kevesebb.-Az-1991–2001-évekre-vonatkozó-analóg-adatok-3,52%-ot-mutatnak Szlovákiában-és-3,89%-ot-a-szlovák-nemzetiségűek-körében.-e-két-lakossági-réteg-esetében-azonban-az-1980–1991-közötti-adatok-már-0,78%-os,-valamint-2,11%-os-csökkenést,-a-2001–2011-közötti-lakossági-adatok-0,40%-os,-valamint-7,06%-os-különbséget-mutattak-ki,-amelyek-nagyon-is-lényegesen-eltérnek-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok rovására-(I.-a-4.-táblázatot).-Hasonló-dilemma-elé-állítja-az-elemzéseket-az-is,-hogy-mi okozta-a-2001-és-2011-között-az-egy-korcsoportok-csökkenése-terén-a-Szlovákia-lakosai,-valamint-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok-csökkenésében-kimutatható-lényeges, nagyarányú-különbségeket.-Szembetűnő-azonban-ezek-alapján-az-is,-hogy-Szlovákia lakosai-körében-a-korcsoportok-mentén-2001-és-2011-között-bekövetkezett-fogyás-százalékos-arányai-lényegesen-alacsonyabbak,-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok-fogyása-a-korcsoportok-mentén-pedig-2001–2011-között-lényegesen-nagyobb-arányú,-mint-a-korábbi-népszámlások-közötti-három-időszakban.-A-felvázolt-problémákra-milyen

hatással van a nem-regisztrált lakosok magas (382-493)-száma a 2011-es népszámlálásban – ez szintén a megválaszolandó kérdések közé tartozik.

2.4.-A magyar-nemzetiségű lakosok korcsoportok mentén bekövetkezett csökkenéseiről

Szlovákia magyar-nemzetiségű lakosainak a korcsoportok mentén a népszámlások közötti időszakokban bekövetkezett fogyása terén szintén lényeges különbségeket fedhetünk fel. Az 1980 és 1991 között a magyar-nemzetiség csökkenése bizonyos eltérések mellett követi az országos adatokat, sőt sok esetben a fogyás aránya kisebb az országos arányoktól. Ez még a reszlovakizáció nemzetiségi demográfiai deformációjának a lakosság által véghezvitt kései kiegyensúlyozásának is lehetett a következménye. A többi népszámlási időszakban azonban a magyar-nemzetiségű lakosok számának csökkenése a korcsoportokon belül az országos adatoknál és a szlovák nemzetiségű lakosok adatainál is lényegesen nagyobb arányú volt. A nagyobb arányú csökkenések az idősebb korcsoportok esetében még részben azzal magyarázhatók, hogy e korcsoportok a magyarság körében az országos, de a szlovák nemzetiség arányainál is magasabb arányban vannak jelen, mint az alacsonyabb korcsoportok esetében (I. a 2. táblázatot). A magyar-nemzetiségű lakosoknak a korcsoportok mentén az 1980–1991 közötti időszak kivételével valamennyi többi figyelt 10 éves időszakban, Szlovákia lakosaitól és a szlovák nemzetiségű lakosoktól lényegesen nagyobb arányú csökkenése tetemes hányadában egyértelműen az asszimilációs folyamatok hatásának rovására írható. Ezt a megállapítást annak ellenére igaznak fogadhatjuk el, hogy itt hatást fejtenek ki az általános és egyéb népmozgási folyamatok is, amelyek azonban ilyen nagyarányú csökkenést nem idézhetnek elő. Szembetűnő negatív irányú változást jelez többek között az is, hogy a magyar-nemzetiségű lakosok korcsoportos csökkenésének aránya (kivéve az említett 1980–1991 közötti időszakot) folyamatosan és lényegesen növekedett (I. a 4. táblázatot). például a 25–29 és 35–39 korcsoport esetében 3,50%-ról 7,28%-ra, majd ez 2001–2011-re 10,36%-ra emelkedett. Ilyen arányú növekedés jellemző a többi korcsoportra is. Itt is észrevehető azonban a legfiatalabb korcsoportokra már korábban is felfedezett kedvező változás. Ugyanis a népszámlások közötti két utolsó 10 éves időszakra vonatkozó adatok már a magyar-népesség csökkenésének javulását jelzik, hiszen az 5–9 és 15–19 korcsoportban a csökkenés aránya 5,71%-ról 5,29%-ra változott, a 0–4 és 10–14 korcsoportnál ez a javulás még szembetűnőbb (6,66%-ról 4,92%-ra). Sőt a legfiatalabb korcsoport esetében a magyar lakosok csökkenésének aránya az utóbbi tíz évben (4,92%) már alacsonyabb, mint a szlovák nemzetiségű lakosok esetében (5,24%). Ugyan kereshetjük máshol is az okokat, de a magyar-nemzetiség ilyen nagyarányú csökkenését (szám szerint 108-829) az utolsó 20 évben mindenekelőtt az asszimiláció idézte elő. Ez kell, hogy a népességtudományok fő témája legyen. Ezek a statisztikai adatok arról is tanúskodnak, hogy az elmúlt húsz évben a kisebbségpolitikai koncepciók, mint pl. a minimum-elméletek, amelyek eddig uralták e terepet, a továbbiakban már tarthatatlanok. Nem tisztunk itt javaslatokat tenni, víziókat alkotni, de talán nem vagyunk távol a valóságtól, ha leszögezzük, hogy azok a kedvező demográfiai változások, amelyek a statisztikai adatok alapján kikövetkeztethetők, váltak a magyar-nemzeti közösség részére, nem a külső társadalmi, gazdasági, politikai és egyéb változások következményei, hanem mindenekelőtt a szlovákiai magyarság belső identitásmezőőrző hajlamának, ösztönének eredménye.

3.-A-formális-művelődés-helyzete

Az-évenkénti-iskolai-statisztikai-adatok-(Štatistická-ročenka-školy)-viszonylag-pontos adatokkal-szolgálnak-a-formális,-iskolai-művelődésről.-A-magyar-nemzetiség-művelődése tekintetében-azonban-pontosabb,-finomabb-összehasonlításokat-végezhetünk-a-korcsoportok-körében-meglévő-arányok-figyelembevételével.-A-Statisztikai-Hivatal-évközi-statisztikai-becslései,-akár-más-technikai-alapú-becslések-is-eltérést-mutatnak-a-népszámlálások éveiben-meglévő-iskolai-statisztikai-adatoktól.-ezért-a-népszámlálások-éveiben-meglévő iskolai-statisztikai-adatokat-alapul-véve-és-ezeket-a-korcsoportok-viszonylag-pontos-népszámlálási-adataihoz-viszonyítva-végezzük-el-az-alábbiakban-a-magyar-nemzetiség-művelődésének-elemzését.

3.1.-óvodai-nevelés

Az-anyanyelvű-művelődés-elindítása-szemponjtjából-létfontosságú-a-magyar-nyelvű-óvodai-nevelés.-ugyanis-a-magyar-nevelési-nyelvű-óvodákba-járó-gyermekek-száma-lényegesen-befolyásolja-a-magyar-tannyelvű-iskolákba-való-beiratkozást.

A-rendszerváltást-követő-húsz-évben-azon-óvodák-száma,-amelyekben-magyar-nevelési-nyelvű-gyermekecsoporthok-működtek,-ugyan-57-tel-csökkent,-de-a-szlovákiai-óvodák-számának-nagyarányú-csökkenése-miatt-százalékos-aránya-10,75%-ról-12,11%-ra-emelkedett,-holott-az-óvodás-0-4-korcsoporthon-belül-a-magyar-nemzetiségű-gyermekek-aránya-8,54%-ról-7,53%-ra-csökkent-(I.-az-5.-táblázatot).-ennélfogva-a-magyar-nyelvű-nevelést-kínáló-óvodák-száma-statisztikailag-elégségesnek-tekinthető.-Az-ilyen-óvodák-eloszlása-viszont-már-egy-másik-kérdés,-mivel-mindenekelőtt-a-szórványban-élő-magyarok-számára-a-magyar-nevelési-nyelvű-óvodák-gyakran-elérhetetlenek.-A-gyermekecsoporthok-tekintetében-a-kilencvenes-években-javulás-volt-tapasztalható,-hiszen-a-7,34%-os-arány-országos-szinten-lényegesen-megközelítette-a-korcsoporth-7,62%-os-arányát.-ez-a-javulás-azonban-a-kétezres-évek-első-évtizedében-nem-folytatódott,-sőt-a-6,91%-os-arány-új-ból-távolabb-került-a-korcsoporth-2011/12-es-7,53%-os-arányától.-Ami-az-óvodai-nevelésben-részt-vevő-gyermekek-számát-illetti,-ez-a-kilencvenes-években-lényegesen-lecsökkent.-A-rákövetkező-tíz-évben-ez-a-csökkenés-azonban-már-nem-volt-ilyen-látványos,-mivel-a-korcsoporthba-tartozó-gyermekek-száma-alig-változott.-A-magyar-nevelési-nyelvű-óvodákban-a-gyermekek-számok-országos-százalékos-arányainak-csökkenése-némileg-kisebb-volt-a-korcsoporthos-arányok-csökkenésénél.-ezt-a-magyar-ság-szemponjtjából-kedvező-fejlődési-tendenciának-lehet-elkönyvelni,-amely-abbán-is-megmutatkozott,-hogy-a-szlovák-nevelési-nyelvű-óvodákat-látogató-magyar-nemzetiségű-gyermekek-száma-húsz-év-alatt-(1991-2011)-közel-ötvezerről-1275-re-csökkent-(százalékban-27,45%-ról-12,64%-ra).-Az-említett-pozitív-változások-mellett-azonban-az-utolsó-három-népszámlálás-közi-időszakban-a-magyar-köz-ség-részéről-egy-nagyobb-odafigyelést-igénylő-kellemetlen-negatív-jelenség-is-megfigyelhető-a-statisztikai-adatok-alapján.-mégpedig-hogy-a-magyar-nemzetiségű-óvodás-gyermekek-számának-országos-százalékos-aránya-(9,62%)-lényegesen-meghaladta-a-korcsoporthon-belüli-(8,54%)-arányt-és-még-2001-ben-is-többletet-mutatott-ki.-ezzel-szemben-az-utána-következő-tíz-évben-(2001-2011)-a-magyar-nemzetiségű-óvodás-gyermekek-száma-(-765)-hiányba-csapott-át.-ennek-a-2044-úgy-mond-többletnek-a-765-hiányba

való-lecsökkenése-a-gyermekszámoknak-közel-háromezer-óvodás-gyermek-iskolai-felkészítésben- való- részvételének- elmaradását- jelenti.- Az- óvodai- nevelés- eme- adatai olyan-körülmények-közt-szólnak-a-bekövetkezett-változásokról,-amikor-1991-és-2001-közt- a- 0-4- korcsoportba- tartozó- gyermekek- száma- Szlovákiában- 121- 825-tel (30,49%-kal)- csökkent.- A- rákövetkező- évtizedben- viszont- már- 2622-vel- (0,94%-kal) nőtt.- A- magyar- nemzetiségűek- körében- a- jelzett- időszakokban- a- csökkenés- 12-952 (37,97%),- illetve- 42- (0,20%)- volt.- A- magyar- nyelvű- óvodai- nevelés- helyzetéről- sokat elárulnak-azok-a-statisztikai-adatok,-amelyek-az-óvodák-telítettségéről-szólnak.- 1991-ben-Szlovákiában-átlagban-egy-óvodában-50,23-gyermek,-2,30-gyermekcsoport,-egy csoportban-pedig-21,83-gyermek-volt.-A-magyar-nyelvű-óvodai-nevelésben-átlagban-egy óvodában-32,63-gyermek,-1,61-gyermekcsoport,-egy-csoportban-20,25-gyermek-volt. ezek-az-adatok-2001-ben-Szlovákiában-46,43---2,31---20,10-voltak,-2011-ben-50,31 ---2,53---19,81.-A-magyar-nyelvű-nevelést-illetően-ezek-az-adatok-így-alakultak:-2001-ben-24,57---1,45---16,93-és-2011-ben-25,40---1,45---17,52-(az-5.táblázat-adatai alapján).

3.2.-Az-alapiskolás-oktatás

A-rendszerváltást-követő-két-évtizedben-az-alapiskolai-oktatásban-talán-öt-változást érdemes-kiemelni.-ezek:-a-kilencvenes-évek-második-felében-egy-évfolyammal-kibővült kötelező-alapiskolai-képzés;-a-magán-és-felekezeti-iskolák-megjelenése;-az-irányítási és-fenntartási-jogkörök-decentralizálása;-a-2008-as-új-ún.-iskolai-törvény-által-előidézett,-főleg-belső,-az-oktatás-tartalmát-érintő-változások;-valamint-a-tudás-és-képesség nemzetközi-összehasonlító-mérési-kutatásai-(mint-a-pISA-stb.)-megjelenése-az-európai unióhoz- való- csatlakozás- folyamatában.- mindezek- a- változások- azonban- nem- bizonyultak-elégészesnek-ahhoz,-hogy-lényeges-előrelépés-történjen-főleg-az-oktatás-szellemiségében.

Tudnivaló,- hogy- vannak- csak- alsó- tagozatos- alapiskolák,- alsó- és- felső- tagozattal rendelkezők-és-nyolcosztályos-gimnáziumok,-amelyek-a-kötelező-alapiskolai-képzésből is-kiveszik-a-részüket.-A-2011-es-iskolai-statisztikák-szerint-még-működik-Szlovákiában 5-csak-felső-tagozatos-alapiskola-is.-itt-most-csak-a-hagyományos-alapiskolai-oktatás elemzésével-fogunk-foglalkozni.

Szlovákiában- 2011-ben- a- 2202- alapiskolából- 731- volt- csak- alsó- tagozatos (33,20%),-a-magyar-nyelvű-oktatást-nyújtó-268-alapiskolából-127-volt-csak-alsó-tagozatos (47,39%).-már-ezek-az-adatok-is-sokat-elárulnak-a-magyar-közösség-közművelődéséről,-hiszen-a-csak-alsó-tagozatos-alapiskolák-17,37%-a-magyar-nyelvű-képzést-is nyújt,-ami-magasan-meghaladja-a-magyar-nemzetiségnek-mind-a-korcsoport,-mind-az-össztlakosság-szerinti-arányait.

A-kilencvenes-években-lényegesen-csökkent-a-születések-száma-Szlovákiában.-ez-érezte-tartását-az-alapiskolai-oktatásban-is.-Az-alapiskolák-száma-a-rendszerváltást követő-első-évtizedben-alig-változott.-Az-új-évezred-első-évtizedében-azonban-már-204 alapiskola,-az-alapiskolák-8,47%-a-szünt-meg.-ugyanabban-az-időben-megszűnt-22 magyar-tan nyelvű-és-7-közös-igazgatású-szlovák-és-magyar-alapiskola.-ez-százalékosan-8,40%-ot,-összességében-9,76%-ot-tesz-ki.-A-magyar-nyelvű-oktatást-biztosító-alapiskolák-aránya-Szlovákiában-az-utolsó-három-népszámlálás-időszakában-lényegesen

nem-változott-annak-ellenére,-hogya-alapiskolás-(5–14)-korcsoporton-belül-a-magyar nemzetiségűek-aránya-8,97%-ról-lecsökkent-6,93%-ra-(I.-a-6.-táblázatot).

A táblázatból kiolvasható az is, hogy míg 1991-ben Szlovákiában átlagban 297 tanulója volt egy alapiskolának, 2011-re ez lecsökkent 197 tanulóra. A magyar nyelvű oktatásban átlagosan egy alapiskola tanulóinak száma ugyanazon 20 év alatt 163-ról 114-re csökkent, amely tanulószámok kevéssel többek, mint a szlovákiai átlag tanulószámok fele (54,88%-és 57,87%).

érdemes megjegyezni, hogy az egy alapiskolára eső tanulók számának az előbb említett lényeges csökkenése ellenére az átlagos alapiskolai osztályszám alig változott. Az említett három népszámlálási évben (1991; 2001; 2011) Szlovákiában egy alapiskola átlagosan 11,98; 11,86; 10,74 osztállyal működött. A magyar nyelvű oktatást nyújtó alapiskolákban az átlagos osztályszám 7,18; 7,16; 7,09 volt. ez is mutatja, hogy az alapiskolai tanulók számának csökkenése az osztályok tanulói létszámának csökkenésében csapódott le a kétezres évek első évtizedében. Szlovákiában a figyelt három népszámlálási évben az alapiskolák egy osztályában az átlagos tanulólétszám fokozatosan csökkent (24,75; 21,96; 18,36), húsz év alatt több mint egynegyedével (25,82%). A magyar tannyelvű osztályokban a tanulók száma ennél nagyobb arányban (29,62%-al) csökkent (22,82; 19,22; 16,06) – I. a 6. táblázat adatait.

ezek a statisztikai adatok egyértelműen jelzik az alapiskolák rendszerére váró szerkezeti átalakítások szükségességét, ami hatványozottan érvényes a magyar nyelvű alapiskolai képzésre.

most pedig pillantsunk be a magyar nemzeti közösség anyanyelvű közművelődésének problémakörébe. A magyar tannyelvű oktatásban (mT-a 6. táblázatban) az alapiskolák és osztályok országos szintű arányaiban az említett húsz év folyamán lényeges változás nem történt. A magyar nyelvű oktatásban részesülő tanulók országos aránya azonban 2001 és 2011 között 6,53%-ról 7,02%-ra nőtt. ezt pozitívumnak lehet elkönyvelni, mivel az említett tíz év alatt a magyar nemzetiségű gyermekek aránya az alapiskolás korcsoporton belül 7,70%-ról 6,93%-ra csökkent. Az említett pozitív jelenségek számszerűsíthetők is.

Az 1991-es adatok szerint 15-126 magyar nemzetiségű alapiskolás tanuló szlovák nyelvű osztályokban tanult, 2011-re ez a tanulószám lecsökkent 4-875-re (24,01%-ról 13,77%-ra). mivel a hivatalos statisztikai adatok nem minden évben számolnak be arról, hogy hány magyar nemzetiségű tanuló látogatja a magyar nyelvű alapiskolai oktatást, ezért a magyar alapiskolákba járó szlovák nemzetiségű tanulók viszonylag alacsony száma (1–1,5%) miatt a magyar nyelvű oktatásban részesülő alapiskolás tanulókat magyar nemzetiségűeknek vettük. ennélfogva ha a magyar nemzetiségű tanulók számából kivonjuk a magyar nyelvű oktatásban részesülőket számát (mT), akkor nagy valószínűséggel megkaptuk a szlovák nyelvű oktatásban részesülő magyar nemzetiségű tanulók számát (mn-mT). ez a szám a minimum, a valószínűleg valamivel nagyobb a szlovák nyelvű oktatásban részesülő magyar nemzetiségű tanulók száma.

A magyar nyelvű alapiskolai oktatás tehát az elmúlt két évtizedben országos szinten versenyben tudott maradni, sőt némileg növelni is tudta az oktatásban való részvételi pozícióját. ezt minden bizonnyal nagy erőfeszítések árán sikerült elérni. A tartalékok azonban kimerülőben vannak, mindennek előtt a szóránymagyarság iskoláinak és ezek léthelyzetének szempontjából. itt két frontot kellene megnyitni, az egységes magyar

politika-terén- a- hathatósabb- fellépést- az- állami- dirigizmussal- szemben,- valamint- a magyar- tannyelvű- iskolák- új- rendszerének,- működtetési- szerkezetének- kialakítása- terén.-mind-a-két-fronton-való-előrelépés-késése-hosszú-távon-a-magyar-nyelvű-oktatás- eddigi-pozícióját-veszélyezteti.

A-magyar-nemzeti-közösség-közművelődésének-állapotáról-ad-fontos-információt,-ha megvizsgáljuk-a magyar-nemzetiség-részesedését-a-megfelelő-szintű-oktatásban-a-kor-csoportokon-belüli-arányai-szerint-(Ko).-A-népszámlálási-adatok-szerint-1991-ben-az-alapiskolás-(5-14)-korcsoport-8,97%-a-volt-magyar-nemzetiségű.-ennek-arányában-a-magyar-nemzetiségű-alapiskolások-számának-64-253-nak-kellene-lenni-(KI,-I.-a-6.-táblázatot),-de-csak-63-008-volt.-ez-1255-alapiskolás-tanuló-hiányában-mutatkozott-meg.-ennek-megfelelően-2001-ben-már-2052-tanulóval-(4,08%)-volt-több-magyar-nemzetiségű-alapiskolás,-mint-amennyinek-a-korcsoportban-meglévő-arányai-szerint-kellene-lenni.-n-agyon-elgondolkodtató-és-további-kutatásokat-igénylő-jelenség-ez,-hiszen-2011-re-ez-az-ún.-alapiskolai-többség-14,94%-ra,-5288-tanuló-ra-nőtt.-ez-többek-közt-a-magyar-nyelvű-oktatás-hogy-több-tanuló-esetében-az-alapiskolában-bejegyzett-nemzetiség-nem-egyezik-meg-a-népszámláláskor-bevallott-nemzetiséggel.-megfigyelhető,-hogy-itt-az-említett-változás-tendenciája-éppen-ellenkező-irányú,-mint-az-óvodai-nevelésben-(I.-az-5.-és-6.-táblázatot).

3.3.-A-középiskolai-oktatás

A-középiskolai-oktatásra,-hasonlóan-az-alapiskolai-oktatáshoz,-hatással-voltak-a-rendszerváltást-követő-években-bekövetkezett-változások.-A-középiskolai-oktatás-tömegesedése-gyakorlatilag-a-rendszerváltás-idejére-már-befejeződött.-Az-irányítási-jogkörök-decentralizálása,-a-magán-és-felekezeti-középiskolák-létrehozásának-lehetőségei-mellett-a-középiskolai-oktatást-némileg-mozgásba-hozta-a-felsőoktatás-tömegesedésének-gyors-ütemű-beindulása.-Természetesen-az-új-iskolai-törvény-rendelkezései-is-kihatottak-a-középiskolák-szerkezetére-és-működésére.-A-kibővült-felsőoktatás-csábítása-felértékelte-mindenekelőtt-a-gimnáziumi-oktatást,-de-az-érettségivel-végződő-szakközépiskolai-képzést-is.-Az-európai-közoktatás-harmonizálásának-deklarált-igénye-csapódott-le-többek-közt-a-2008-as-iskolai-törvényben-is,-amely-rendelkezései-Szlovákiában-a-középiskolákat-három-típusba-sorolták.-így-ettől-kezdve-a-statisztikai-adatok-is-gimnáziumokra,-szakközépiskolákra-és-konzervatóriumokra-készülnek.-Az-itt-figyelt-korábbi-népszámlálási-évekre-(1991,-2001)-ennek-megfelelően-és-ezzel-összhangban-átdolgoztuk-az-idevágó-statisztikai-adatokat-úgy,-hogy-az-összehasonlítások-és-elemzések-korrekt-ségét-és-valódiságát-megtarthassuk.

Az-alábbiakban-nem-foglalkozunk-a-konzervatóriumok-statisztikai-elemzéseivel,mivel-magyar-tannyelvű-konzervatórium-Szlovákiában-nem-működik-és-a-konzervatóriumokban-viszonylag-keves-(2011-ben-90,-3,15%)-magyar-nemzetiségű-diák-tanult.-Az-említett-változások-mellett-az-elmúlt-tíz-évben-megnőtt-a-társadalmi-igény-a-középiskolai-oktatás-tartalmi-reformja-iránt,-amelyben-lényeges-előrelépést-az-új-közoktatási-törvény-sem-idézett-elő.

3.3.1.-A-gimnáziumi-oktatás

A-rendszerváltás-utáni-húsz-év-középiskolai-oktatása-többek-közt-a-gimnáziumi-képzés-expanziójáról-is-szól,-hiszen-1991-ben-Szlovákiában-147-gimnázium-működött,-de

2011-ben-ezek-száma-már-248-volt,-ami-68,71%-os-növekedésnek-felel-meg.-mivel-az állami- gimnáziumok- száma- ezalatt- alig- változott,- ezt- a- növekedést- lényegében- a magán- és- egyházi- gimnáziumok- indítása- produkálta.- ezek-száma- 2011-ben- 97- volt, vagyis- az- összes- gimnáziumok- 39,11%-a- magán- vagy- egyházi- gimnázium.- A- gimnáziumi- diákok- száma- az- említett- húsz- évben- 43,77%-kal- emelkedett- Szlovákiában.- ettől lényegesen- nagyobb- arányban,- 81,89%-kal- emelkedett- a- gimnáziumi- osztályok- száma. már- ezek- az- adatok- is- jelzik- a- gimnáziumok- működtetésének- gazdaságosságában beállt-változásokat.

A- magyar- nyelvű- oktatást- biztosító- gimnáziumok- fejlődése- nem- tudta- követni- az országos- növekedést.- így- e- gimnáziumok- száma- húsz- év- alatt- csak- 36,84%-kal- emelkedett,- s- benne- az- osztályok- száma- is- csak- az- országos- növekedésnek- kevéssel- több mint- felével- (44,29%)- lett- több- (I.- a- 7.- táblázatot).- Szlovákiában- 2011-ben- 6- magyar magán- és- egyházi- (1- és- 5)- gimnázium- működött,- ez- az- összes- magyar- nyelvű- oktatást biztosító- gimnáziumoknak- 23,08%-át- teszi- ki.

míg- a- gimnáziumok- és- az- osztályok- számának- növekedése- többé- kevésbé- folyamatos- volt- a- két- népszámlálási- évtizedben,- a- diákok- száma- ingadozóan- alakult.- A- kilencvenes- években- a- diákok- száma- Szlovákiában- 27- 067- tel- emelkedett- (45,74%-kal)- a kétezres- években- azonban- már- a- gimnáziumi- diákok- száma- csökkent- (-1168-cal, 1,35%-kal).- A- magyar- nemzetiségű- gimnazisták- száma- ettől- lényegesen- eltérő- módon alakult.- A- kilencvenes- években- csak- 837- tel- (15,92%-kal)- emelkedett,- a- kétezres- években- pedig- az- országos- csökkenést- messze- meghaladta,- hiszen- 1075- tel- kevesebb magyar- nemzetiségű- diák- tanult- a- gimnáziumokban- 2011-ben,- mint- 2001-ben,- ami 17,64%-os- csökkenést- eredményezett.

mind- a- szlovákiai,- mind- a- magyar- nemzetiségű- gimnáziumi- diákok- számában- bekövetkezett- ingadozó- változást- azonban- befolyásolta- a- gimnazista- korcsoport- (15- 19- év) alakulása- is.- e- korcsoport- fiataljainak- száma- 1991-ben- Szlovákiában- 443- 893- volt, amely- 2001-re- 440- 003- főre- mérséklődött,- de- az- ezt- követő- tíz- évben,- 2011-re- már lényegesen,- 96- 981- fővel- (22,04%-kal)- csökkent.- Az- említett- korcsoporton- belül- a magyar- nemzetiségűek- száma- az- országos- adatoktól- újból- eltérően- változott.- A- kilencvenes- években- 5- 556- tal- (13,12%-kal),- a- kétezres- években- pedig- már- 13- 278- cal (36,10%-kal)- csökkent.- ezek- az- adatok- is- rámutatnak- a- magyar- nemzeti- közösség demográfiai- mutatóinak- az- országostól- eltérő- alakulására- (Gyurgyík- 1944,- Sçítanie 2001,- 2011).

Ami- a- gimnáziumi- oktatás- belső- szerkezetét- illeti,- Szlovákiában- 1991-ben- átlagban egy- gimnáziumnak- 402,53- diákja- volt,- 12,66- osztállyal- működött- és- egy- osztályban 31,80- diák- tanult.- ezek- az- adatok- húsz- év- alatt,- 2011-re- megváltoztak.- egy- gimnázium átlagosan- 13,65- osztályában- 343,03- diák- tanult- és- egy- osztályban- a- diákok- száma- 25,13 volt.- A- magyar- nyelvű- oktatást- nyújtó- gimnáziumokban- az- országos- átlagtól- lényegesen kevesebb- a- magyar- nyelven- tanuló- diákok- száma,- és- a- diákok- számának- csökkenése- is nagyobb- arányú- volt.- ugyanis- átlagosan- egy- ilyen- gimnázium- diákjainak- száma- a- taglalt húsz- évben- 215,21- ről- 156,43- ra- csökkent,- egy- osztályban- a- diákok- száma- átlagosan pedig- 29,21- ről- 20,13- ra- változott,- miközben- egy- gimnáziumban- az- osztályok- száma 1991-ben- átlagban- 7,36- és- 2011-ben- 7,77- volt.

n- agyon- lényeges- a- továbbiakban- figyelembe- venni- a- magyar- nemzeti- közösség- szempontjából- azt- a- kedvezőtlen- tényt,- hogy- a- középiskolás- lakossági- korcsoporton- (15- 19- év)

belül-a magyar- nemzetiségűek- aránya- 9,54%-ról- fokozatosan- csökkent- 8,36%-ra,- majd 6,88%-ra-a jelzett-három-utolsó-népszámlálás-adatai-szerint.-ez-a-nagyarányú-csökkenés is- mutatja- a magyar- nemzetiség- fogyásának- felgyorsult- ütemét.- A- korcsoporti- arányok fényében-most-vizsgáljuk-meg-a-magyar-nemzetiség-magyar-nyelvű-gimnáziumi-oktatásának-alakulását.

A magyar- nemzetiségű- gimnáziumi- diákok- száma- (mn)- nem- éri- el- a- korcsoportok arányai- szerinti- számot- (Kl).- ez- a- diákszámhiány- húsz- év- alatt- 389-ről- 835-re- emelkedett- (mn- Kl),- százalékosan- 7,40%-ról- 16,64%-ra.- ez- negatívan- kihat- mindenekelőtt- a magyar- nemzetiség- felsőfokú- művelődésére.- A- magyar- nemzetiség- gimnáziumi- oktatásban- való- részvételének- eme- pozícióvesztését- abban- is- tetten- érhetjük,- ha- összehasonlítjuk- a- korcsoport- 2,66%-os- aránycsökkenését- (9,54-6,88)- a magyar- nemzeti- ségű- gimnazisták- 2,98%-os- (8,88-5,90)- aránycsökkenésével- (l.- a- 7.- táblázatot).

A- statisztikai- adatokból- arra- is- következtetni- lehet,- hogy- a- magyar- nemzetiség- gimnáziumi- művelődésében- az- elmúlt- húsz- év- során- kialakult- hátrányos- fejlődési- tendencia-okai- a magyar- nyelvű- oktatásban- vagy- azon- kívül- keresendők.

A magyar- nyelvű- gimnáziumi- oktatás- abszolút- diákszámait- tekintve,- hasonlóan- a magyar- nemzetiségű- diákok- számához,- nagyon- lehangoló- kép- tárul- elénk.- A- kilencvenes- években- ugyan- 21,84%-kal- nőtt- a magyar- nyelven- tanuló- gimnáziumi- diákok száma,- de- ez- messze- elmaradt- az- országos- növekedés- 45,74%-a- mögött.- A- kétezres évek- első- évtizedében- a magyar- nyelven- tanuló- gimnazisták- száma- viszont- lecsökkent az- 1991-es- év- szintjére.- Összességében- húsz- év- alatt- Szlovákiában- a- gimnazisták száma- 25-899-el- emelkedett,- míg- a magyar- tannyelvű- gimnáziumi- képzésben- a diákok száma- alig- változott- (22-vel- csökkent).- Ha- viszont- a- korcsoport- arányaihoz- viszonyítva megnézzük- a magyar- nyelvű- oktatásban- részesülő- gimnazista- diákok- országos- arányait- (mT),- akkor- azt- a- következtetést- vonhatjuk- le,- hogy- a magyar- nyelvű- gimnáziumi- oktatás- pozíciója- húsz- év- alatt- nem- gyengült,- sőt- statisztikailag- nem- értékelhető- módon némileg- erősödött.- ez- többek- között- abból- olvasható- ki,- hogy- míg- húsz- év- alatt (1991-2011)- a- korcsoporton- belül- a magyar- nemzetiségűek- aránya- (Ko)- 2,66%-kal csökkent- és- a magyar- nemzetiségű- gimnáziumi- diákok- aránya- (mn)- 2,98%-kal- lett kevesebb,- addig- a magyar- nyelven- tanuló- gimnazisták- aránya- ezektől- kisebb- mértékben- 2,13%-kal- (6,91-4,78)- csökkent.

még- egy- statisztikai- adatot- figyelünk- a magyar- nyelvű- oktatással- kapcsolatban, és- pedig- a- szlovákul- tanuló- magyar- nemzetiségű- diákok- számának- és- arányainak- változását.- Hasonlóan- az- alapiskolai- oktatás- elemzéséhez,- a- hivatalos- statisztikai- adatok híján- itt- is- azokat- tekinthetjük- szlovák- nyelvű- gimnáziumot- látogató- magyar- nemzetiségű- diákoknak,- akik- nem- magyar- tannyelvű- gimnáziumokban- tanulnak- (mn- mT).- ezen diákok- száma- a- három- utolsó- népszámlálási- évben- csökkenő- tendenciát- mutatott (1167,-1111,-951).- ennél- pontosabb,- finomabb- értelmezésre- adnak- okot- ezek- százalékos- arányainak- változásai,- amelyek- szerint- 1991-ben- a magyar- nemzetiségű- gimnáziumi- diákok- 22,20%-a- tanult- szlovák- nyelven.- Tíz- év- alatt- lecsökkenve- 18,23%-ra,- de az- utána- következő- évtizedben,- 2011-re- újból- emelkedő- tendenciát- mutat- a maga 18,95%-os- arányával.

Összefoglalva- elmondhatjuk,- hogy- Szlovákiában- a- gimnáziumi- képzés- expanziója megállt,- és- az- intézmény- működtetése- a- demográfiai- hullámvölgy- hatása- miatt- egyre jobban- a- gazdaságosság- szorításába- kerül.- egyik- lehetséges- kivezető- út- a- középiskolai

oktatás-integrációja-lehet,-amelynek-azonban-főleg-a-kisvárosokban-működő-középis-
kolák-lehetnek-a-vesztesei.-ez-hatványozottan-érvényes-a-magyar-nyelvű-gimnáziumi
képzésre-is.-A-magyar-nyelvű-képzésről-elmondható,-hogya-rendszerváltást-követő
húsz-évben-arányaiban-megtartotta-az-elért-pozícióját.-nem-sikerült-azonban-olyan-lát-
ványosan-csökkenteni-a-szlovák-nyelvű-gimnáziumok-magyar-nemzetiségű-diákjainak
számát-és-arányait,-mint-az-alapiskolai-oktatás-terén.-A-megnövekedett-magyar-nyelvű
továbbtanulási-lehetőségek-(Selye-egyetem,-bolognai-folyamat,-magyarország)-sem
hatottak-annyira-ösztönzően-a-magyar-nyelvű-gimnáziumi-képzés-fejlődésére-az-elmúlt
tíz-évben,-mint-azt-sokan-remélték.

3.3.2.-A-szakközépiskolai-oktatás

Amint-említettük,-a-szakközépiskolai-oktatásba-tartoznak-a-hivatalos-statisztikák-sze-
rint-a-korábban-(2008-előtt)-létezett-szakközépiskolák,-szakmunkásképző-intézmények
is-függetlenül-attól,-hogya-érettségivel-vagy-anélkül-engedik-ki-a-diákokat-az-életbe.-A
középszintű-szakképzésben-a-jelzett-két-évtizedben-lényeges-változások-mentek
végbe.-Az-oktatás-tartalmát-és-formáját-nagyban-befolyásolták-nemcsak-a-gazdaság
szerkezeti-átalakulásai,-hanem-az-oktatási-eszközök-gyors-változása-is,-mindenekelőtt
az-információs-kommunikációs-technológiák-terén.-A-termelőágazatok-és-a-szolgálda-
tások-számára-szükséges-szakok-vonzása-egyre-jobban-csökkent.-Az-iskolák-e-meg-
változott-gazdasági-és-társadalmi-környezetben-rá-voltak-kényszerítve-a-szerkezeti-vál-
toztatásokra.-ennek-ellenére-több-területen-középszintű-képesítést-igénylő-szakember
hiánya-mutatkozik-a-munkaerő-piacán.-ezeken-kívül-a-középiszkolák-korcsoportba
(14–19-év)-tartozó-fiatalok-közel-100-ezer-fővel-való-csökkenésének-hatása-leginkább
a-szakközépiskolai-oktatásban-mutatkozott-meg.-most-pedig-engedjük-megszólalni-a
statisztikai-adatokat.

A-szakközépiskolák-számában-az-elmúlt-két-évtizedben-teljesen-ellentétes-változás
állt-be.-míg-a-90-es-években-számuk-152-vel-nőtt-736-ra,-a-kétezres-évek-első-évtize-
dében-lényegesen,-262-vel,-35,60%-kal-csökkent-(l.-a-8.-táblázatot).-A-magyar-nyelvű
szakoktatást-biztosító-középiszkolák-rendszere--mint-általában-a-magyar-nyelvű-köz-
oktatást-szolgáló-iskolák-rendszere-is--az-ötvenes-években-alakult-ki,-a-gimnáziumi
szintű-képzéstől-azonban-eltérő-politikai-indíttatás-szerint.-A-magyar-tannyelvű-gimná-
ziumok-mindig-túlsúlyban-voltak-az-ún.-közös-igazgatású,-szlovák-és-magyar-nyelvű
oktatást-biztosító-gimnáziumokkal-szemben-(2011-ben-19:7).-A-szakközépiskolák-ese-
tében-ez-éppen-fordítva-volt-(2011-ben-10:30).-ennélfogva-a-magyar-nyelvű-oktatást
biztosító-szakközépiskolák-száma-az-országos-adatokhoz-hasonló-módon-változott,-pl.
a-kétezres-években-22-vel,-35,48%-kal-csökkent.-A-magyar-tannyelvű-szakközépisko-
lák-száma-az-említett-arányoktól-azonban-eltérő-módon-változott.-A-klencvenes-évek-
ben-6-tal-növekedett-(50%),-a-kétezres-években-8-cal-csökkent,-ami-44,44%-os-csök-
kenésnek-felel-meg.-A-statisztikai-adatokkal-elmondható,-hogya-a-magyar-tannyelvű
szakközépiskolák-a-jelzett-húsz-évben-megtartották-pozíciójukat,-hiszen-1991-ben-az
összes-szakközépiskolák-2,05%-át-tették-ki,-ez-2011-ben-2,11%-volt.-e-húsz-év-alatt-a
magyar-tannyelvű-szakközépiskolák-száma-16,67%-al-csökkent,-országos-szinten-ez
alatt-a-csökkenés-18,84%-os-volt.

Az-osztályok-száma-az-iskolák-számától-eltérően-változott.-Szinte-egyenletesen
csökkent-a-két-évtizedben-(750;-8,46%-és-712;-8,77%),-összességében-16,48%-kal,

arányosan az iskolák csökkenésével. A magyar-tannyelvű osztályok száma ennél kedvezőbben csökkent, összességében csak 7,09%-kal. ez mutatkozik meg a magyar-tannyelvű osztályok országos szintű arányának fokozatos növekedésében is: 4,61%-ról 5,13%-ra húsz év alatt, ami újból igazolja a magyar nyelvű szakoktatás elért pozíciójának tartását.

A szakközépiskolás diákok számának alakulása, változása azonban más következtetések levonására is ad okot. A diákok száma a szóban forgó két évtizedben gyakorlatilag egyenletesen, országos szinten 28,79%-kal, tehát nagyobb arányban csökkent, mint az iskolák és osztályok csökkenése volt. A magyar nyelvű oktatásban részesülő diákok száma ennél kisebb arányban, 25,34%-kal csökkent. ez mutatkozik meg a diákok (mT) országos arányainak csekély növekedésében is (4,35%-ról 4,57%-ra). A magyar nyelvű középszintű szakoktatás pozíciójának megtartása a diákok eme számában és arányaiban is megmutatkozott.

Az anyanyelvű szakközépiskolai oktatás fontosságát elismerve nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az alapiskolai és gimnáziumi képzéshez viszonyítva a kezdetektől a mai napig lényegesen magasabb a szlovák nyelven tanuló magyar nemzetiségű szakközépiskolás diákok aránya. Az utolsó három népszámlálási év statisztikai adatai szerint ugyan fokozatosan csökkent 49,39%-ról 35,56%-ra, de a csökkenés arányosan nem jelent meg a magyar nyelvű szakoktatás gyarapodásában, erősödésében. A számokban kifejezhető 5823 fős csökkenés (mn-mT, 10-083-4260) közel 58%-osnak felel meg, amit mindenekelőtt a magyar nemzetiségűek korcsoporton belüli számának csökkenése idézett elő.

A felsorolt részletek mellett a magyar nemzetiség szakközépiskolai művelődésében a jelzett évtizedben a statisztikai adatok kedvező fejlődési tendenciákra is ráirányítják a figyelmet. A korcsoportba tartozók számának arányaihoz viszonyítva növekedett a magyar nemzetiség szakközépiskolai oktatásban való részesedése és 2011-re már 7,09%-os arányával meghaladta a korcsoporton belüli 6,88%-os arányt. Számokban az 1991-es 2226 diákhány (-10,90%), húsz év alatt fokozatosan +354 diáktöbbletre (+2,96%) változott. Ha azonban ezeket az adatokat a gimnáziumi oktatás megfelelő adataival hasonlítjuk össze, amelyek szerint a magyar nemzetiségnek húsz év alatt a gimnáziumi képzésben mutatkozó hiánya 7,4%-ról több mint kétszeresére, 16,64%-ra emelkedett, akkor azt mondhatjuk, hogy a szakközépiskolai képzés gyarapodása a diákok számát illetően a gimnáziumi képzés rovására történt. A magyar nemzetiségű fiatalok továbbtanulási lehetőségei szempontjából az ecsetelt fejlődési tendenciák nem tekinthetők egyértelműen kedvező változásoknak. ezektől eltekintve az a tény, hogy a szakközépiskolai képzésben Szlovákiában a magyar nemzetiségűek 7,09%-os aránya meghaladta a népszámlálási adatok szerint a korcsoporton belüli 6,88%-os arányát, önmagában is figyelemreméltó változás.

A szakközépiskolai oktatás belső struktúrájára irányítva a figyelmet, a két népszámlálási évtizedben lezajlott változások itt is éreztették hatásukat. Szlovákiában 1991-ben egy szakközépiskolának átlagosan 406,34 diákja volt, 15,19 osztállyal működött és egy osztályban 26,75 diák tanult. A kilencvenes években a szakiskolák nagyobb arányú növekedése miatt 2001-ben egy iskolára átlagban csak 280,37 diák jutott, az osztályok száma 11,03-ra csökkent és egy osztályban a diákok száma 25,41 volt. ezek a

számok-2011-re így alakultak: egy iskolában átlagosan 356,49 diák tanult, 15,63 osztállyal működött, egy osztályban 22,81 diák volt.

egy magyar nyelvű oktatást-biztosító szakközépiskolában a magyar-tannyelvű oktatásban részesülő diákok átlagszáma 1991-ben 202,55 volt, egy iskolában átlagban 8,02 osztály működött és a diákok átlag létszáma egy osztályban 25,26 volt. A változások az országos változásokat követték. Így 2001-re egy ilyen iskola átlagosan 6,55 osztályában 144,53 diák tanult és egy osztályban a diákok száma 22,07 volt. 2011-ben pedig egy magyar nyelvű oktatást nyújtó szakközépiskolában átlagosan 192,98 diák tanult magyar nyelven és 9,50 osztályban 20,31 volt az átlag diákszám. A magyar nyelvű oktatásban tehát egy iskola átlag diák- és osztályszáma alig haladja meg az országos átlag felét.

Összefoglalásként elmondható, hogy a rendszerváltást követő húsz évben a gazdaságban és társadalomban lezajlott szerkezeti átalakulások, valamint a demográfiai lejtő leginkább a szakközépiskolai oktatásban éreztette hatását. Ezeknek a kihívásoknak azonban nem tudott maradéktalanul eleget tenni. Mindenekelőtt adós maradt a szakképzés tartalmi reformjával. A valóságközeli, aktuális, gyakorlatorientált képzés kihívásaira rugalmasan reagáló képzést az európai munkaerőpiac kinyílása sem tudta kellőképpen befolyásolni. A jogalkotás az európai adaptálására összpontosult, figyelmen kívül hagyva a gazdaság helyi, regionális szintű átalakulásához kapcsolódó rugalmas szakképzést elősegítő jogalkotást. A szakközépiskolai művelődés-éltetője ennélfogva továbbra is a társadalomban meglévő belső és külső igény bizonyos műveltségi szint elérésére. A magyar nemzetiség szakközépiskolai művelődése, de a magyar nyelvű középszintű szakképzés is a jelzett húsz évben megtartotta elért pozícióját, sőt a statisztikai adatok elemzése alapján bizonyos pozitív irányú fejlődés-tendenciái is megjelentek, ezek ösztönzői azonban nem a modernizációs tartalékok aktiválásában rejlenek.

3.4.-A felsőoktatás

3.4.1.-bevezető

Az utolsó három népszámlálási évvel közrezárt két évtizedben Szlovákiában a formális művelődés-felsőoktatási részében történtek a legnagyobb változások. A teljes szerkezeti átalakulások elindító hordozói a főiskolákról szóló törvények voltak. Ezek közül is két törvény volt meghatározó jelentőségű, mégpedig az 1990. július 1-jével hatályos 172/1990. sz. (zákon o vysokých školách), valamint a 2002. április 1-jével életbe lépett, teljesen új szemléletet tükröző 131/2002. sz. felsőoktatási törvény. Az első legfontosabb hozadéka az egyetemi autonómia visszaállítása, az akkreditáció bevezetése és a többszintű felsőoktatás megalapozása volt, teret biztosítva mind a duális, mind a lineáris modell kialakulásához. A második törvény jelentősége főleg abban nyilvánult meg, hogy egyértelműen rendelkezett a bolognai nyilatkozatban lefektetett elvek bevezetéséről, mindenekelőtt a háromszintű felsőoktatásról és az egységes európai kreditrendszerről (ECTS). Ezzel csaknem egy időben vezették be Szlovákiában a felsőoktatás normatív támogatási rendszerét, amely a felsőoktatási intézmények irányításához egy teljesen új stratégiai hozzáállást vont maga után. Ez lényegesen befolyásolta az induló szlovákiai magyar felsőoktatás intézményesülésének koncepcióját is. Ezeken kívül a felsőoktatási törvények több módosítása, kiegészítése történt meg ez alatt az idő alatt,

amelyek-részleteiben-pontosították-a-törvényes-rendelkezéseket.-Az- említett-törvények a-rendszerváltó-országok-közül-az-első-között-nyitották-meg-a-felsőoktatás-új-irányú fejlődésének- kapuit.- A- húsz- év- felsőoktatásában- lezajlott- változások- legfontosabb hozadékaik-között-tartjuk-számon-többek-között-azt,-hogylényeges-előrelépés-történt-az európai- felsőoktatási- rendszerek- harmonizációja- terén,- maga- után- vonva- a- kibővült hallgatói-és-oktatói-mobilitás-lehetőségét,-az-oktatás-és-tudományos-kutatás-terén-az intézményi-együttműködés-kiszélesítését-és-az-eredmények-összehasonlítását.

A- szlovákiai- felsőoktatás- szerkezetileg- egyértelműen- a- bolognai- folyamatként ismert-rendszerben-működik,-megengedve-az-ún.-összevont-teljes-(5-6-éves)-egyetemi tanulmányi- programok- létezését- is.- Több- európai- országban- (pl.- magyarország, németország)-egymás-mellett-működtetik-a-bolognai-rendszert-és-a-korábban-meghonosodott-felsőoktatási-rendszert-s-ezek-ötvözetét.-így-pl.-magyarországon-nyolcszintű felsőfokú-képzést-különböztetnek-meg.-ezek-a-következők:-felsőfokú-szakképzés,-főiskolai-szintű-képzés,-egyetemi-szintű-képzés,-alapképzés,-mesterképzés,-osztatlan-képzés,-szakirányú-továbbképzés-és-a-phd,-d-l-A-képzés.-míg-Szlovákiában-nappali-és-extern-munkarendben-folyó-felsőoktatást-különböztetnek-meg,-magyarországon-nappali,-esti,-levelező-és-távoktatású-munkarendekben-folyhat-az-oktatás.-A-csehországi felsőoktatás-szerkezete-szinte-teljesen-megegyezik-a-szlovákiaival.

e-fejezetben-mindenekelőtt-a-szlovákiai-magyar-nemzeti-közösség-felsőfokú-művelődésének-elemezésével-foglalkozunk.-A-nyitott-európai-oktatási-rendszerek-jóvoltából-és mindenekelőtt-a-nyelvi-korlátok-nemléte,-valamint-a-csehországi-és-magyarországi-hagyományosan-színvonalas-felsőoktatás-vonzása-miatt-lényegesen-megnőtt-az-utóbbi-10-15 évben-a-csehországi-és-magyarországi-felsőfokú-intézményekben-tanuló-szlovákiai-fiatalok-száma.-Az-1995/1996-os-tanévben-a-magyarországi-felsőoktatási-intézményekben 373-szlovákiai-fiatal-tanult,-a-2011/2012-es-akadémiai-évben-pedig-már-az-összes-munkarendben-e-tanulók-száma-2533-volt-(l.-o-ktatás-2011).-csehországban-az-összes-munkarendben-tanuló-szlovák-állampolgárságú-hallgatók-száma-tíz-év-alatt-(2001-2011) 5387-ről-25-487-re-emelkedett-(l.-Statistika-2011).-ezen-hallgatók-között-viszonylag magas-a-magyar-nemzetiségűek-aránya.-A-most-említett-statisztikai-adatok-is-azt-igazolják,-hogya-szlovákiai-magyar-nemzetiség-felsőfokú-művelődésének-tanulmányozását nem-elég-csak-a-szlovákiai-állapotokra-korlátozni.-ennélfogva-Szlovákia,-magyarország-és csehország-felsőoktatási-intézményeiben-tanuló-szlovák-állampolgárságú-hallgatók összesített-statisztikai-adataira-fogunk-támaszkodni-(l.-a-9.-táblázatot),-kivéve-az-1991/1992-es-tanévet,-amelyről-nem-rendelkezünk-biztos-adatokkal-a-külföldön-tanuló hallgatók-nemzetiségi-összetételéről.-ezért-e-tanévre-csak-a-szlovákiai-adatok-szerepelnek-a-táblázatban.-megjegyzendő,-hogyebben-az-időben-még-a-pártállam-engedélyével lehetett-csak-külföldön-tanulni-és-a-más-országban-tanuló-hallgatók-száma-is-eleynyszően-alacsony-volt,-ami-lényegesen-nem-korrigálja-a-hazai-statisztikai-adatokat.-A-hivatalos statisztikák-Szlovákiában-csak-a-nappali-munkarendben-és-az-első,-valamint-második (bc,-mgr.)-szintű-képzésben-tanuló-hallgatók-nemzetiségi-összetételéről-adnak-tájékoztatást,-ezért-itt-mi-is-csak-az-ilyen-hallgatók-statisztikai-adataira-fogunk-támaszkodni.

A-magyar-nemzetiségű-szlovákiai-fiatalokat-évtizedeken-keresztül-vonzották-a-csehországi-(brünni,-prágai)-felsőoktatási-intézmények.-egy-egy-országban-tanuló-hallgatóknak-a-statisztikák-az-állampolgárságukat-regisztrálják,-a-nemzetiségüket-nem.-ezért csehország-viszonylatában-az-ott-tanuló-szlovákiai-felsőoktatási-hallgatók-között-a

magyar-nemzetiségűek-arányát-ugyanolyan-arányúnak-vettük,-mint-amilyen-a-magyar nemzetiségű-hallgatók-aránya-Szlovákiában.-2001-ben-Szlovákiában-a-nappali-hallgatók-4,51%-a-volt-magyar-nemzetiségű,-ezért-a-csehországban-nappali-munkarendben tanuló-szlovák-állampolgárságú-4748-hallgató-4,51%-át,-vagyis-214-hallgatót-tekintettünk-magyar-nemzetiségűnek.-magyarország-viszonylatában-ezt-a-módszert-nem-lehet alkalmazni,-ezért-az-ott-tanuló-valamennyi-szlovák-állampolgárságú-hallgatót-magyar nemzetiségűnek-vettük.-A-szlovákiai-és-a-csehországi-nagyban-teljesen-azonos-felsőoktatási-helyzetnek-megfelelően-a-teljes-értékű-felsőoktatási-diplomát-adó-képzési szintek-összehangolása-érdekében-a-magyarországi-képzési-szintek-közül-a-statisztikai adatokból-kihagytuk-a-felsőfokú-szakképzés-és-a-szakirányú-továbbképzés-adatait, mivel-ezeket-már-az-egész-életen-át-tartó-továbbképzés-kategóriájába-tartozónak-tekintettük.-Tudatában-vagyunk-annak,-hogy-az-így-nyert-statisztikai-adatok-megközelítő pontosságúak,-de-százalékos-arányaiban-nagyon-közel-állnak-a-valós-arányokhoz,-s ennél-fogva-elemzés-tárgyává-tehetők.-ily-módon-az-említett-három-országra-kiterjedő statisztikai-adatokat-a-9.-táblázat-tartalmazza.

3.4.2.-A-szlovákiai-magyarság-felsőfokú-művelődésének-statisztikai-adatai

A-nappali-munkarendű-felsőoktatás-statisztikai-adataiból-kiolvasható,-hogy-a-felsőoktatás-tömegesedésének-üteme-folyamatos-volt-a-két-utolsó-népszámlálási-évtizedben. ez-érvényes-a-magyar-nemzetiség-művelődésére-is.-A-szlovákiai-felsőoktatási-intézményekben-ugyan-az-utolsó-három-népszámlálási-évben-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók aránya-fokozatosan-csökken-(4,92%;-4,51%;-4,40%),-de-a-külföldön-tanuló-hallgatók számának-növekedése-jóvoltából-a-szlovák-állampolgárságú-felsőoktatási-hallgatók körében-4,92%-ról-5,62%-ra-emelkedett.-meglepő-eredmény-viszont-az,-hogy-a-komáromi-magyar-egyetem-létrehozása-ellenére-a-kétezres-években-a-magyar-nemzetiségű hallgatók-aránya-már-nem-emelkedett.

A-magyar-nemzetiségnek-a-népszámlálási-adatok-által-szolgáltatott-felsőoktatási (20–24-év)-korcsoporton-belüli-arányai-szerint-kiszámított-felsőoktatási-hallgatói-szám-adatok-viszont-kedvező-fejlődési-tendenciára-utalnak.-ugyanis-míg-1991-ben-51,27%-kal-volt-kevesebb-nappali-magyar-nemzetiségű-felsőoktatási-hallgató,-ez-a-hiány-2011-re-21,90%-ra-mérséklődött.-A-felsőoktatás-tömegesedése-miatt-azonban-számbelileg még-mindig-2432-magyar-nemzetiségű-hallgatóval-kellene-többnek-lenni-a-nappali munkarendű-felsőoktatásban-ahhoz,-hogy-a-korcsoportos-arányát-elérje.-ez-tekinthető lényegében-a-szlovákiai-magyar-nemzeti-közösség-egyik-lényeges-modernizációs-tartalékának.

ezek-az-adatok-azt-mutatják,-hogy-a-szlovákiai-magyarság-körében-nőtt-az-igény-a magasabb-felsőfokú-műveltség-megszerzése-iránt.-ez-némileg-már-megmutatkozik-a legmagasabb-felsőfokú-végzettségű-lakosok-statisztikai-adataiban,-ha-figyelembe-vevesszük,-hogy-az-összlakosság-körében-a-magyarság-aránya-húsz-év-alatt-10,76%-ról 8,49%-ra-csökken,-viszont-a-legmagasabb-felsőfokú-végzettségű-lakosok-körében-a magyarság-aránya-alig-változott,-mégpedig-5,35%-1991-ben,-5,33%-2011-ben-(l.-a-11. táblázatot).-e-tekintetben-a-magyar-nemzetiség-lemaradása-még-így-is-tetemes.-A 2011-es-adatok-szerint-Szlovákia-lakosainak-13,86%-a-rendelkezik-legmagasabb-felsőfokú-végzettséggel,-a-magyar-nemzetiségű-lakosoknak-viszont-csak-a-8,69%-a-rendelkezik-felsőfokú-diplomával.-A-szlovákiai-arányok-szerint-számban-63-544-magyar

nemzetiségű-lakosnak-kellene-felsőfokú-műveltséggel-rendelkeznie,-de-számuk-csak 39-830.-A-23-714-magyar-diplomás-lakos-hiánya-a-magyar-nemzeti-közösség-hátrányos helyzetére-utal,-mindenekelőtt-a-magasabb-társadalmi-és-gazdasági-pozíciók-elérése tekintetében.

most-pedig-térjünk-ki-annak-statisztikai-elemzésére,-hogy-a-komáromi-magyar-egyetem-a-2004-es-megalakulásával-milyen-változásokat-hozott-a-szlovákiai-magyar-nemzetiség-felsőfokú-művelődésében.-A-jelzett-három-országra-kiterjedő-nappali-munkarendben-tanuló-felsőfokú-hallgatók-összesített-adatai-szerint-a-szlovák-állampolgárságú magyar-nemzetiségű-hallgatók-aránya,-akik-magyarországon-tanulnak,-2001-és-2011-között-csak-kis-mértékben-21,46%-ról-22,81%-ra-emelkedett.-ezzel-szemben-a-csehországban-tanuló-szlovák-állampolgárságú-felsőoktatási-hallgatók-aránya-az-említett-tíz-évben-4,79%-ról-11,35%-ra-nőtt.-A-szlovákiai-felsőoktatási-intézményekre-vonatkozó-adatok-szerint-Szlovákiában-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók-aránya-a-három-népszámlálási-évben-így-alakult:-1991-ben-4,92%,-2001-ben-4,51%,-2011-ben-4,40%.-A-Selye-egyetem-hozadékát-abbban-lehetne-mérni,-hogy-a-kétezres-években-a-kilencvenes évekhez-képest-felgyorsult-e-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók-arányának-közeledése-a magyar-nemzetiségűek-korcsoporton-belüli-arányaihoz.-ezek-különbsége-sorrendben-a három-népszámlálási-évben-5,17,-3,99-és-2,82-volt-a-szlovákiai-felsőoktatásban.-A három-országra-kiterjedő-adatok-szerint-e-különbségek-pedig-így-alakultak:-5,17;-2,82 és-1,58-(l.-a-9.-táblázatot).-ezen-adatok,-de-a-magyar-nemzetiségű-felsőfokú-hallgatók hiányának-százalékos-csökkenése-is-arra-utal,-hogy-a-kétezres-évek-első-évtizedében-a korábbi-évtizedhez-vizonyítva-a-magyar-nemzeti-közösség-felsőfokú-művelődésben figyelemreméltó-javulás-nem-történt.-ebből-arra-lehet-következtetni,-hogy-a-komáromi magyar-egyetem-létrehozása-a-felsőoktatási-hallgatók-átcsoportosításában-idézett-elő változásokat-ennek-felkutatása-érdekében-megvizsgáltunk-nyolc-olyan-domináns-egyetem-hallgatói-körében-bekövetkezett-változást,-amely-egyetemeken-a-legnagyobb-szám-ban-tanulnak-a-magyar-nemzetiségű-fiatalok.-e-nyolc-egyetem-a-következő:-a-pozsonyi comenius-egyetem,-a-kassai-Šafárik-egyetem,-a-nyitrai-Konstantin-Filozófus-egyetem,-a pozsonyi-Szlovák-műszaki-egyetem,-a-Kassai-műszaki-egyetem,-a-pozsonyi Közgazdasági-egyetem,-a-nyitrai-Szlovák-mezőgazdasági-egyetem-és-a-komáromi-Selye-jános-egyetem.-A-10.-táblázat-tartalmazza-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók-számát Szlovákiában-(mn Sz),-összesen-a-jelzett-három-országban-(mn Ö),-valamint-a-fenti-7 egyetemen-(Selye-nélkül-mn 7e),-ill.-8-egyetemen-(Selyével-mn 7e+S),-és-ezek-egymáshoz-vizonyított-százalékos-arányait.

A-Szlovákiában-tanuló-magyar-nemzetiségű-felsőfokú-hallgatók-93,02%-a-volt-1991-ben-az-ún.-domináns-hét-egyetem-hallgatója,-amely-2001-ben-91,68%-ra-változott.-ez-az arány-2001-és-2011-között-közel-30%-kal-csökkent-61,78%-ra.-A-három-országra-kiterjedő-statisztikai-adatok-esetében-a-domináns-egyetemeken-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók-aránya-a-magyarországon-tanuló-szlovákiai-fiatalok-számának-gyors-növekedése miatt-az-előbbiektől-eltérően-alakult.-e-hét-egyetemen-2001-ben-az-összes-számba-vett magyar-nemzetiségű-hallgatóknak-68,51%-a-tanult,-amely-arány-2011-re-lecsökkent 42,20%-ra.-nyolc-domináns-egyetemen-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók-százalékos aránya-a-következőképpen-alakult:-Szlovákiában-1991-ben-93,02%,-2001-ben-91,68%, 2011-ben-86,34%-és-összességében-1991-ben-93,02%,-2001-ben-68,51%,-2011-ben 58,98%-(Štatistické-ročenky-2001,-2011).

A-magyarországon-tanuló-szlovákiai-felsőoktatási-hallgatók-száma-a-jelzett-két-évtizedben-csaknem-egyenletesen-nőtt,-2001-és-2011-között-közel-800-hallgatóval,-de ezen-években-a-Szlovákiában-tanuló-magyar-nemzetiségű-hallgatókhoz-viszonyítva-arányuk-28,72%-ról-33,39%-ra-nőtt.-A-három-országra-kiterjedő-statisztikai-adatok-szerint a- magyar- nemzetiségű- felsőfokú- hallgatóknak- 2001-ben- 21,46%-a,- és- 2011-ben 22,81%-a-tanult-magyarországon-(oktatás-2011).

A-fenti-adatok-alapján-tehát-elmondhatjuk,-hogya-a-domináns-egyetemenek-a-magyar nemzetiségű-hallgatók-aránycsökkenéseit-mindenekelőtt-a-magyarországon-tanuló-szlovákiai-fiatalok-számának-növekedése-idézte-elő.-A-komáromi-magyar-egyetem-létrehozása-nem-aktivizálta-a-magyar-nemzetiség-felsőoktatási-hallgatói-tartalékait,-hanem-a-szlovákiai-egyetemekről,-mindenekelőtt-a-7-domináns-egyetemről-vonta-el-a-magyar nemzetiségű-hallgatókat.-A-legnagyobb-veszteségeket-2001-és-2011-között-a-nyitrai Konstantin-Filozófus-egyetem-könyvelhette-el,-ahol-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók aránya-18,72%-ról-8,65%-ra-csökkenet,-a-kassai-Šafárik-egyetemen-az-arány-6,45%-ról 2,63%-ra-csökkenet,-a-Kassai-műszaki-egyetemen-5,09%-ról-3,16%-ra,-a-nyitrai-Szlovák mezőgazdasági-egyetemen-6,18%-ról-3,77%-ra.-Összességében-a-7-domináns-egyetemen-az-említett-tíz-év-alatt-a-magyar-nemzetiségű-hallgatók-aránya-6,11%-ról-4,78%-ra csökkent.-A-magyar-nemzeti-közösségnek-az-említett-egyetemek-által-nyújtott-szakképzésben-való-aránycsökkenése-modernizációs-veszteségként-könyvelhető-el.

3.4.3.-A-középszintű-és-felsőfokú-művelődés-kapcsolata

Amint-fentebb-már- említettük,- a-rendszerváltás-utáni-két-évtizedben-a-szlovákiai magyarság-körében-nőtt-az-igény-a-felsőfokú-művelődés-iránt.-ez-mutatkozik-meg-a magyar-nemzetiségű-hallgatók-százalékos-arányának-növekedésében-a-korcsoporton belüli-arányai-szerint-kiszámított-felsőfokú-hallgatók-számához-viszonyítva. Szlovákiában-a-három-népszámlálási-évben-ezek-az-arányok-fokozatosan-1991-ben 48,73%-ról-2001-ben-53,11%-ra-és-2011-ben-61,06%-ra-emelkedtek.-A-három-országra-kiterjedő-adatok-szerint-az-arányok-(48,73%,-66,80%,-78,10%)-még-kedvezőbben alakultak-(a-9.-és-10.-táblázat-adatai-alapján).

A-felsőoktatási-intézmények-szakkínálatainak-lényeges-kibővülése-a-bolognai-rendszerek-bevezetésének-időszakában,-a-normatív-támogatás-hatása-miatt-fellazult-felvételi-követelmények,-de-az-európai-nyitás-is-mind-mind-hozzájárultak-ahhoz,-hogya-megnövekedett-a-fiatalok-igénye-a-felsőfokú-képzettség-elérése-iránt.-ennek-következményeként-a-kilencvenes-évekhez-képest,-amikor-gyakorlatilag-nem-változott,-a-kétezres években-lényegesen-megnőtt-Szlovákiában-a-gimnáziumot-és-szakközépiskolát-látogató-tanulók-számának-százalékos-aránya-a-középiskolás-(15-19)-korcsoportba-tartozó fiatalok-számához-viszonyítva.-míg-2001-ben-ez-az-arány-66,49%-os-volt,-2011-re-már 74,06%-ra-emelkedett.-itt-is-lemaradás-tapasztalható-a-magyar-nemzetiség-részéről, hiszen-az- említett- arányai- (60,28%- és- 71,96%)- a- szlovákiai- szint- alatt- maradtak. bizonyos- kiegyenlítő- azonban- tapasztalható,- mivel- a- 2001-es- százalékos- arányok különbsége-6,21%-ról-2011-re-lecsökkent-2,10%-ra.

Figyelembe-véve-a-középiskolai-oktatás-sokrétűségét,-de-a-felsőoktatási-programok különböző-hosszát-is,-bizonyos-társadalmi-szempontról-fontosnak-tekinthető-megvizsgálni- a- felsőoktatás- expanziójának- ütemét.- Ha- ehhez- még- hozzávesszük,- hogy Szlovákiában-az-első-szintű-(bc)-végzős-hallgatók-túlnyomó-többsége-folytatja-tanul-

mányait-a-második-szintű-képzésben,-akkor-az-összehasonlítások-érdekében-a-középiskolás-képzés-hosszát-négy-évnél,-a-felsőoktatás-hosszát-pedig-öt-évnél-vehetjük.

Az- említett- három- ország- összesített- nappali- munkarendű- felsőoktatási- hallgatói statisztikáit- alapul- véve- most- hasonlítsuk- össze- az- egy- évfolyamra- eső- felsőoktatási hallgatók- számát- a- Szlovákiában- tanuló- egy- évfolyamra- eső- középiskolás- (gimnázium +-szakközépiskola)- diákok- számával.-A-szlovák-állampolgárságú-egy-évfolyam-felsőoktatási-hallgatók-száma-1991-ben-az-egy-évfolyamra-eső-középiskolás-diákok-számának 14,15%-át-alkotta.-2001-ben-már-27,10%-volt-az-arány-és-2011-ben-közel-ötven-százalékot-(48,57%)-tett-ki.-A-magyar-nemzetiségű-hallgatók-és-diákok-eme-aránya-az említett-népszámlálási-években-lényegesen-alacsonyabb-volt,-rendre-8,04%,-20,31% és-2011-ben-elérte-a-40,81%-ot.-ezek-az-adatok-egyértelműen-a-felsőoktatás-tömegesedésének-gyors-ütemét-igazolják,-de-arra-is-rámutatnak,-hogy-a-mostani-korosztályok fiataljainak-többsége-már-felsőfokú-diplomával-fog-rendelkezni.-A-magyar-nemzetiség számára-továbbra-is-az-lehetne-az-egyik-legfontosabb-oktatásügyi-feladat,-hogy-megtalálja-azokat-a-társadalomban,-gazdaságban-rejlő-eszközöket,-amelyekkel-magasabb műveltségi-szint-elérésére-lehetne-ösztönözni-fiataljait.-A-szlovákiai-magyarság-további megoldásra-váró-művelődési-problémája-a-külföldön-tanuló-felsőoktatási-hallgatók magas-száma.-ez-előny-lehetne,-ha-tanulmányaik-befejezése-után-Szlovákia-magyar-lakta-területein-helyezkednének-el-a-munkaerő-piacán.-Azonban-túl-nagy-modernizációs-vesztesége-a-szlovákiai-magyarságnak-az,-hogy-minden-4-5.-felsőoktatási-hallgatója-magyarországon-végzi-tanulmányait,-akik-közül-az-évtizedes-tapasztalatok-alapján csak-nagyon-kevesen-térnek-vissza-szülőföldjükre-munkavállalóként.

4.-A-műveltségi-szintről

A-népszámlálási-adatszámok-közt-megtalálhatók-az-összlakosság-és-a-nemzetiségek által-elért-a-legmagasabb-műveltségi-szintről-szólók.-ezen-adatszámokat-az-elemzések szemléletesebbé-tétele-végett-a-magyar-nemzetiség-szemponyjából-százalékos-arányai szerint-is-feldolgoztuk,-nemcsak-össz-szlovákiai,-hanem-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok viszonylatában-is.-A-lakossági-számadatokat-kiegészítettük-a-vertikális-és-horizontális százalékos-adataival-(l.-a-11.-táblázatot).-így-pl.-a-táblázatból-kiolvasható,-hogy-2011-ben-a-szlovákiai-lakosok-(Sz)-52,63%-ának-volt-legmagasabb-középiskolai-végzettsége és-közöttük-a-magyar-nemzetiségűek-(mn)-százalékos-aránya-8,74%-volt.-ugyanilyen végzettségű-lakosok-közt-a-magyar-nemzetiségű-lakosok-aránya-a-szlovák-nemzetiségű-(Szn)-lakosokhoz-viszonyítva-azonban-már-10,52%-ot-tett-ki.-Az-volna-az-optimális-állapot,-ha-a-magyar-nemzetiségűek-vertikális-százalékos-arányai-megegyeznének-a-szlovák-nemzetiségű,-ill.-Szlovákia-lakosainak-százalékos-adataival,-horizontálisan pedig-az-egy-műveltségi-szinten-belül-a-magyar-nemzetiségű-lakosok-aránya-meg-egyezne-az-összlakosság-körében-levő-arányával.-A-legmagasabb-középiskolai-műveltségű-lakosok-körében-tehát-a-magyar-nemzetiség-részesedése-optimálisnak-tekinthető-(l.-a-11.-táblázatot).

A-többi-műveltségi-szint-tekintetében-azonban-nem-ilyen-optimális-a-magyar-nemzetiség-helyzete.

A-magyar-nemzeti-közösség-műveltségi-szintbeli-lemaradásáról-tanúskodik-már-az-az-adat-is,-hogy-közülük-a-legmagasabb-alapiskolai-végzettséggel-rendelkezők-száza-

lékos-aránya-28%-ot-tesz-ki,-holott-a-szlovákiai,-de-a-szlovák-nemzetiségű-lakosok-körében-is- lényegesen- kisebb- (14%)- arányban- vannak- az- alapiskolás- műveltségűek.- ez megmutatkozik-a-horizontális-adatokban-is,-hiszen-az-alapiskolai-végzettségű-magyar lakosok-12,49%-os,-ill.-16,20%-os-aránya-lényegesen-magasabb,-mint-az-összslakossági-arányai-(8,49%,-10,53%).-A-legmagasabb-felsőfokú-végzettségű-lakosok-körében-a magyar-nemzetiségűek-adatai-éppen-ellenkező-előjelűek.-itt-a-magyar-nemzetiségnek mind-a-vertikális,-mind-a-horizontális-adatai-lényegesen-alacsonyabbak-az-optimális-nál.- A magyar-nemzetiségű-lakosok- 8,69%-a- rendelkezik- felsőfokú- diplomával,- az országos-átlag- pedig- 14%- körül- mozog.- A szlovákiai-magyarság-hátrányos-helyzete-a műveltségi-szint-tekintetében-valójában-egész-létének-évtizedei-folyamán-halmozódik. Ha-csak-az-utolsó-két-népszámlálási-évtized-statisztikai-adatait-vesszük-szemügyre, lényeges-műveltségi-számbeli-javulást-a-magyar-közösség-ezalatt-sem-ért-el.-ugyanis pl.- 1991-ben- a- legmagasabb- alapiskolai- végzettségű- magyar- nemzetiségű- lakosok szlovákiai- 14,81%-os- aránya- ugyanúgy- 4%-al- magasabb- az- optimális- összslakossági 10,76%-os-aránynál,- mint- 2011-ben.- mivel- azonban- a- magyar- nemzetiség- számának csökkenése-miatt-az- említett-arányok-is-csökkenetek,-ezért-a-megmaradt-4%-os-különb-ség-2011-re-a-műveltségi-szint-bizonyos-romlásáról-is-tanúskodik.-A-legmagasabb-felsőfokú-műveltségűek-esetében-azonban-javulás-tapasztalható.-ezt-abbán-véljük-felfedezni,- hogy- a- magyar- nemzetiségű- diplomás- lakosok- százalékos- aránya- 1991-ben Szlovákiában-5,35%-volt,-a-szlovák-nemzetiségű-lakosokhoz-viszonyítva- pedig-5,97%-ot-tett-ki,-és-ezek-az-arányok-2011-re-alig-változtak-(5,33%-és-6,22%).-viszont-ezek eltérése-az-ún.-optimális-összslakossági-arányoktól-húsz-év-alatt-lényegesen-lecsökkent Szlovákiában-5,41%-ról-(10,76%-5,35%)-3,16%-ra-(8,49%-5,33%),-a-szlovák-nemzeti-ségű-lakosokhoz-viszonyítva- pedig-6,58%-ról-4,31%-ra.

Az-elmúlt-két-évtizedben-a-statisztikai-adatok-alapján-a-középfokú-műveltségi-szint- terén- a- szlovákiai- magyar- nemzetiség- szempontjából- bizonyos- negatív- fejlődési- tendencia- is- felfedezhető.- n-ött- a- magarság- körében- a- legmagasabb- érettségi- nélküli középiskolai-végzettségű-lakosok-aránya-és-1991-hez-viszonyítva-(21,28%)-2011-ben a-maga-26,62%-val-meghaladta-az-országos-23%-körüli-arányokat.

Hasonlóan-kedvezőtlen-a-magyar-nemzetiség-szempontjából,-hogy-az-első-szintű-(bc) diplomával-rendelkezők-aránya-meghaladja-a-második-szintű-végzettséggel-rendelkezők arányát.

A- legmagasabb- elért- műveltségi- szint- statisztikai- adatainak- elemzése- alapján összefoglalható,-hogy-a-szlovákiai-magyarság-műveltségi-szintjében-az-utolsó-két-népszámlálási-évtizedben- lényeges- változás,- javulás,- ill.- romlás- nem- következett- be.- A magarság-számbeli-csökkenése-és-ennek-vetülete-a-korcsoporton-belüli-arányokban szolgáltathat-az-esetleges-javulási-tendenciák-kinyilvánításához-kiinduló-alapot.

A- legmagasabb- elért- műveltségi- szint- szerinti- elemzéseinket-összefoglalhatjuk-oly módon,-hogy-a-népszámlálási-években-az-egy-műveltségi-szintek-szerint-megnézzük, milyen-a-magyar-nemzetiségűek-százlékos-aránya-a-magyar-közösség-összslakossági, ún.-optimális-arányához-viszonyítva.-e-módszert-szemléltetve-pl.-2001-ben-az-érettsé-givel-végződő-középiskolai-képzettséggel-rendelkezők-közt-a-magyar-nemzetiségűek aránya- 8,35%-volt- --és-ez-csak-86,26%-a- a- magyar- nemzetiségű- lakosok-9,68%-os összslakossági-arányának-(l.-a-12.-táblázatot).-Az-optimális-100%-hoz-viszonyítva-válto-zási- tendenciákat- fedezhetünk- fel.- így- pl.- negatív- fejlődési,- változási- tendencia- a

magyarság-részéről,- hogy- növekedett- a- csak- alapiskolai- képzettségűek- aránya,- távolodva- a- 100%-tól.- A- kedvező- fejlődési- tendencia- ellenére- az- érettségivel- rendelkező magyar-nemzetiségű-lakosok-aránya-még-2011-re-sem-érte-el-az-optimális-szintet.-Úgy-szintén-a-legmagasabb-felsőfokú-végzettségű-magyar-lakosok-számának-és-arányainak növekedése-ellenére-ez-az-arány-még-mindig-nagyon-távol-van-az-optimálistól-(2011-ben-62,78%).-A-magyar-nemzeti-közösség-szempontjából-kedvezőtlen-a-legmagasabb érettségi-nélküli-középiskolai-végzettségű-lakosok-százalékos-arányának-növekedése az-optimálison-túli-mezőben.

Tudnivaló,- hogy- a- képzettségi,- műveltségi- szint- az- egyik- nagyon- lényeges- feltétele- a munkaerőpiacon- való- érvényesülésnek,- a- magyarság- által- lakott- területek- gazdasági- felzárkóztatásának,- a- munkanélküliségi-arányok- csökkentésének.- ennél fogva- az- imént- taglalt- lemaradások,- negatív- fejlődési- tendenciák- mind- a- társadalom- különböző- szféráitól, mind- a- politikától- is- nagyobb- odafigyelést- érdemelnének.- Az- utolsó- két- népszámlálási- évtized- alatt- a- szlovákiai- magyarság- formális- művelődésében,- a- műveltségi- szintek- tekintetében- drámai- változások- nem- történtek.- A- fejlődési- tendenciák- megismerése- segítheti- a- szakmát- és- a- politikát- a- kedvező- változások- feltételeinek- megerősítésében- és- a- hátrányos folyamatok-okainak- kiküszöbölésében.

A- szlovákiai- magyar- nemzeti- közösség- számára- az- elmondottak- alapján- a- két- legfontosabb- művelődéspolitikai- feladat:- felgyorsítani- az- érettségivel- végződő- középiskolai- oktatásban- és- felsőoktatásban- részt- vevő- fiatalok- számának- és- arányainak- növelését. Tudvalevő,- hogy- ezek- befolyásolása- nagyon- összetett- probléma.- A- szakma- és- politika- egy- séges,- közös- stratégiai- célként- való- megfogalmazásán- keresztül- vezet- az- út- a- részletek- kimunkálásához- és- a- célok- megvalósításához.

5.-r övid-kitekintés

A- nappali- munkarendű- felsőoktatási- művelődés- statisztikai- adatainak- elemzését- három országban- (Szlovákia,- c- sehország,- magyarország)- tanuló- szlovák- állampolgárságú- felsőoktatási- hallgatók- statisztikai- adatai- alapján- végeztük- el.- most- térjünk- ki- e- három- ország- felsőoktatásával- kapcsolatos- néhány- statisztikai- adat- összehasonlítására.

A- felsőoktatási- intézmények- szervezésében- és- irányításában- bizonyos- eltérések- vannak- az- említett- országokban.- Szlovákiában- és- c- sehországban- nyilvános- (verejně), magán- (súkromně)- és- állami- (štátne)- felsőoktatási- intézményeket- különböztetnek- meg.- Az- állami- kategóriába- csak- rendőri- és- katonai- szakemberképző- intézmények- tartoznak.- ezzel- ellentétben- magyarországon- állami,- egyházi- és- magán,- ill.- alapítványi- felsőoktatási- intézmények- vannak.- itt- az- állami- intézmények- kategóriájába- sorolják- valamennyi- hagyományosan- létező- intézményt- is.- Az- ilyen- intézmények- száma- 2011-ben- Szlovákiában- 35,- c- sehországban- 72- és- magyarországon- 68- volt.- A- jelen- statisztikai- elemzésekbe- nem- vontuk- be- a- külföldi- egyetemek- által- működtetett- intézményeket.

A- 2011-es- népszámlálások- alapján- Szlovákiának- 5-397-036,- c- sehországnak- 10-436-560,- magyarországnak- 9-937-628- lakosa- volt.- ezek- alapján- Szlovákiában- átlagban- egy- felsőoktatási- intézmény- 154- 201- lakost- szolgál- ki.- c- sehországban- 144- 952- lakosra,- magyarországon- pedig- 146- 141- lakosra- esik- egy- intézmény.- e- három- ország- viszonylatában- tehát- Szlovákiában- nem- tekinthető- soknak- a- felsőoktatási- intézmények- száma.- A- külföldi- hallgatók- nélkül- a- hallgatók- számának- összehasonlítása- alapján- viszont

Szlovákiában-jut-ezer-lakosra-a-legtöbb-felsőoktatási-hallgató,-nappali-munkarendben 23,13-és-összesen-38,33-(I.-a-13.-táblázatot).-meglepő-eredmény-vizont,-hogymagyarországon-ezer-lakosra-csak-20,78,-ill.-30,58-hallgató-jut--az- említett-három-ország-közül-a-legkevesebb.-másként-fogalmazva,-magyarországon-minden-32,70-edik-lakos-felsőoktatási-hallgató,-c-sehországbán-minden-28,55-ik-és-Szlovákiában-minden-26,09-ik-lakos.-ezek-szerint-tehát-Szlovákiában-van-a-három-ország-közül-arányaiban-a-legtöbb-felsőoktatási-hallgató.-ez-pl.-abból-is-kiolvasható,-hogym-2011-ben-Szlovákia-lakosainak-3,83%-a-tanult-valamilyen-munkarendben-felsőoktatási-hallgatóként,csehországbán-ez-az-arány-3,50%,-magyarországon-3,06%-volt.

A-harmadik-szintű-(doktori)-képzés-hallgatói-számainak-összehasonlítása-is-szolgálmeglepetésekkel.-Szlovákiában-az-összes-szlovák-állampolgárságú-hallgató-5,37%-a doktori-képzésben-van,-c-sehországbán-ez-az-arány-6,24%,-magyarországon-vizontcsak-2,21%-ot-tesz-ki.-ennek-okait-keresve-megemlíthető,-hogym-a-magyarországi-felsőoktatási-intézményekben-e-képzést-továbbra-is-a-tudósképzés-eszközének-tekintik,megtartva-a-képzés-korábbi,-szigorúbb,-magasabb-feltétel-és-követelményrendszerét.Az- említett-három-országban-tanuló-külföldi-állampolgárságú-felsőfokú-hallgatók-számának-statisztikai-adatait-a-14.-táblázat-tartalmazza.-A-13.-és-14.-táblázatból-kiolvasható-többek-között-az,-hogym-az-összes-munkarendben-Szlovákiában-tanuló-külföldi-hallgatók-a-hazai-hallgatók-4,57%-át-teszi-ki.-c-sehországbán-a-szlovák-állampolgárságúhallgatók-nélkül-ez-az-arány-5,14%-és-velük-együtt-eléri-a-12,11%-ot.-magyarországon-a-külföldi-hallgatók-száma-a-hazai-hallgatók-6,49%-ának-felel-meg.-e-tekintetbenSzlovákia-a-sereghajtó.-További-lényeges-különbségek-vannak-a-nappali-és-extern-munkarendben-tanuló-külföldi-hallgatók-statisztikai-adatában.-Szlovákiában-az-extern munkarendben-tanuló-külföldi-hallgatók-száma-(5240)-magasan-meghaladja-a-nappali-munkarendben-tanuló-hallgatók-számát-(4221).-c-sehországbán-a-szlovákiai-hallgatók-nélkül-nappali-munkarendben-tanuló-külföldi-hallgatók-száma-17-082,-az-externhallgatók-száma-pedig-csak-1704.-magyarországon-a-16-868-nappali-munkarendben tanuló-külföldi-hallgató-mellett-az-extern-hallgatók-száma-csak-2863.

Összefoglalásként-elmondható,-hogym-az- említett-három-ország-felsőoktatása-sok tekintetben-megegyező-vagy-egymáshoz-közelálló-statisztikai-adatokat-szolgáltató.-A nagyobb-eltérések-az-illető-ország-felsőoktatási-hagyományainak-következményei.

irodalom

- beszéljünk-az-oktatási-önrendelkezésről.-Új Szó,-2013.-április-20.-Szalon-melléklet,-19.-p.
Gyurgyik-I ászló-1994.-*Magyar mérleg*,-pozsony,-Kalligram-Könyvkiadó,-1994.
Hushegyi,-Gábor-2003.-n-árodnosti-a-vysoké-školsťo-v-Sr.-in-jarábik,-b.-Tokár,-A.-: State-of minority-I-egislation-in-Slovakia-2001/2002.-bratislava,-Kalligram-Foundation,-2003, 84-108.-p.
I ászló-béla-A.-Szabó-I ászló-Tóth-Károly-(szerk.)-2006.-*Oktatásügy (1989-2006). Magyarok Szlovákiában IV. kötet*.-Somorja-d-unaszerdahely,- Fórum- Kisebbségkutató intézet-I ilium-Aurum-Könyvkiadó,-99-114.-p.
népszámlálás-2011.-A-népesség-száma-és-jellemzői.-Központi-Statisztikai-Hivatal,-népszámlálás 2011.
oktatás.hu.-oktatás.hu.-oktatási-Hivatal.-Felsőoktatási-statisztikai-adatok,-letölthető-kimutatók 2011.

- oktatás-2011.-o kttatás.hu,-o kttatási-Hivatal.-A-magyarországon-tanuló-külföldi-hallgatók-száma
állampolgárságuk-szerint,-2011.
- Sčítanie-2011.-o byvateľstvo-trvalo-bývajúce-na-Sr -podľa-národnosti,-pohlavia-a-veku,-Sobbb
2011.-www.statistics.sk.
- Sčítanie,-2001.-Sčítanie-obyvateľov,-domov-a-bytov-v-roku-2001,-bratislava,-Štatistický-úrad
Slovenskej-republiky,-www.statisties.sk.
- Statistika-2011.-Statistika-aktivních-stúdií-občanů-Slovenska-k-31.12.2011.-Ústav-pro-informace
ve-vzdelávaní.-info@msmt.cz.
- Štatistické-ročenky.-Štatistické-ročenky-školsťva-Slovenskej-republiky.-bratislava,-Ústav-informá-
cií-a-prognóz-školsťava,-1991,-2001,-2011.
- r avasz-ábel-2013.-mi-és-ők,-avagy:-miért-maradjunk-meg?-Új Szó,-2013.-május-13.-Szalon-mel-
léklet,-19.-p.
- A.-Szabó-I ászló-2004.-A-kisebbségi-oktatás-helyzete.-in-d ohányos-r .-I elkes-G.-Tóth-K.:Nemzeti
és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2003.- Somorja-d unaszerdahely,- Fórum
Kisebbség-kutató-intézet-I ilium-Aurum-Könyvkiadó,-2004,-99-114.-p.
- Tabuľka-10.-o byvateľstvo-Sr -podľa-národnosti---sčítanie-2011,-2001,-1991.

j elmagyarázat-a-táblázatokhoz

- Sz---szlovákiai-adat
- Szn---szlovák-nemzetiségűek-adatai
- mn---magyar-nemzetiségűek-adatai
- mT---magyar-tannyelvű
- KI---kellene-lenni
- Ko---korcsoport
- mnSz---magyar-nemzetiségű-Szlovákiában
- mnÖ---magyar-nemzetiségű-összesen
- mn7e---magyar-nemzetiségű-7-domináns-egyetemen
- mn7e+S---magyar-nemzetiségű-8-domináns-egyetemen

1. táblázat. Szlovákia-lakosainak,-valamint-a-szlovák-és-magyar-nemzetiségű-lakosainak-száma-és-százalékos-aránya

Év	Lakosok száma				A magyar nemzetiségűek aránya	
	Szlovákia	Szlovák nemzetiségű	Magyar nemzetiségű	Szlovákia lakosaihoz	Szlovák nemzetiségűekhez	
1930	3 329 793	2 251 358	592 337	17,79		26,31
1970	4 537 290	3 878 904	552 006		12,17	14,23
1980	4 991 168	4 317 008	559 490		11,21	12,96
1991	5 274 335	4 519 329	567 296		10,76	12,55
2001	5 379 455	4 614 854	520 528		9,68	11,28
2011	5 397 036	4 352 775	458 467		8,49	10,53

Forrás:-Gyurgyík-1994,-Sčítanie-2001,-Sčítanie-2011.

2. táblázat. Szlovákia-lakosainak,-valamint-a-szlovák-és-magyar-nemzetiségű-lakosoknak-korcsoportok-szerinti-megoszlása-százalékban

Kor-csoport	Év	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-	Egyéb	Össz.
Ország	1991	7,57	8,39	8,95	8,42	7,03	7,41	7,84	8,12	6,84	5,25	4,72	4,62	4,52	4,14	2,15	2,04	1,86	0,03	100
	2001	5,16	6,30	7,42	8,18	8,67	8,04	6,68	7,06	7,42	7,64	6,39	4,75	4,06	3,67	3,26	2,53	1,90	0,88	100
	2011	5,19	4,88	5,24	6,36	7,44	8,11	8,53	7,95	6,63	6,93	7,13	7,16	5,78	4,06	3,21	2,51	2,87	0,02	100
Szlovák	1991	7,75	8,60	9,17	8,58	7,07	7,40	7,82	8,07	6,82	5,14	4,60	4,51	4,41	4,08	2,10	2,98	1,89	0,01	100
	2001	5,17	6,43	7,58	8,38	8,87	8,13	6,66	7,02	7,36	7,57	6,35	4,64	3,95	3,57	3,18	2,48	1,85	0,82	100
	2011	4,89	4,73	5,19	6,52	7,57	8,12	8,52	7,91	6,57	6,88	7,14	7,26	5,93	4,12	3,26	2,54	2,84	0,02	100
Magyar	1991	6,01	6,88	7,58	7,46	6,60	7,22	7,94	8,53	6,79	5,96	5,56	5,42	5,32	4,82	2,70	2,60	2,60	0,01	100
	2001	4,07	4,79	6,12	7,07	7,62	7,45	6,56	7,30	8,04	8,52	6,80	5,78	5,13	4,68	4,14	3,11	2,48	0,40	100
	2011	4,61	3,86	4,39	5,15	6,31	7,13	7,67	7,58	6,75	7,39	8,01	8,35	6,44	5,23	4,26	3,28	3,58	0,01	100

Forrás:-Gyurgyík-1994,-Sčítanie-2001,-Sčítanie-2011.

3. táblázat.-Szlovákia-magyar-nemzetiségű-lakosainak-kor csoportok szerinti-százalékos-aránya-Szlovákia-lakosaihoz,-ill.-a-szlovák nemzetiségű-lakosokhoz-vizonyítva

Korcsoport	Év	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-	Egyéb	Összesen
Szlovákia lakosaihoz viszonyítva	1991	8,54	8,81	9,11	9,54	10,09	10,48	10,90	11,30	10,68	12,22	12,66	12,61	12,66	12,51	13,50	13,71	14,23	4,34	10,76
	2001	7,62	7,36	7,98	8,36	8,50	8,96	9,51	9,99	10,49	10,80	10,30	11,77	12,24	12,19	12,29	11,92	12,63	4,34	9,68
	2011	7,53	6,73	7,11	6,88	7,20	7,47	7,64	8,11	8,66	9,06	9,55	9,91	9,47	10,92	11,27	11,07	10,61	4,02	8,49
Szlovák nemzetiségű lakosokhoz viszonyítva	1991	9,74	10,04	10,37	10,92	11,71	12,25	12,75	13,27	12,51	14,57	15,15	15,10	15,12	14,83	16,15	16,47	17,28	9,14	12,55
	2001	8,88	8,40	9,09	9,51	9,69	10,34	11,11	11,73	12,32	12,70	12,10	14,06	14,67	14,60	14,70	14,14	15,13	5,43	11,28
	2011	9,92	8,61	8,91	8,32	8,77	9,24	9,49	10,09	10,84	11,31	11,82	12,12	11,45	13,35	13,76	13,56	13,32	7,83	10,53

Forrás:-Gyurgyík-1994,-Sčítanie-2001,-Sčítanie-2011.

5. táblázat.-Az óvodai-nevelés-statisztikai-adatai

Tanév	Óvodák				Gyermekcsoportok				Gyermekek							
	Szám		MT %-os aránya		Szám		MT %-os aránya		Szám		MT %-os aránya		Szám			
	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	MN-MT	KL	MN-KL	MN
	Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban	
1991/1992	3759	404 (299+105)	10,75	8651	651 (501+150)	7,53	188821	13182	6,98	18169	4987	16125	+2044	9,62	27,45	11,25
2001/2002	3243	379 (277+102)	11,69	7491	550	7,34	150587	9313	6,18	11854	2541	11475	+379	7,87	21,44	3,20
2011/2012	2865	347 (269+78)	12,11	7277	503	6,91	144130	8813	6,14	10088	1275	10853	-765	7,00	12,64	-7,58

Forrás:-Štatistické-ročenky

6. táblázat.-Az alapiskolai-képzés-statisztikai-adatai

Tanév	Iskolák				Oszályok				Tanulók							
	Szám		MT %-os aránya		Szám		MT %-os aránya		Szám		MT %-os aránya		Szám			
	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	MN-MT	KL	MN-KL	MN
	Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban		Szám % -ban	
1991/1992	2415	292 (264+28)	12,09	28942	2098	7,25	716416	47882	6,68	63008	15126	64263	-1255	8,79	24,01	-1,99
2001/2002	2406	297 (262+35)	12,34	28539	2128	7,47	626645	40892	6,53	50304	9412	48252	+2052	8,03	18,71	+4,08
2011/2012	2202	268 (240+28)	12,17	23659	1901	8,03	434477	30522	7,02	35397	4875	30109	+5288	8,15	13,77	+14,94

Forrás:-Štatistické-ročenky

7. táblázat.-A gimnáziumi-képzés-statisztikai-adatai

Tanév	Iskolák				Osz�lyok				Diákok							
	Száma		MT %-os �r�nya		Száma		MT %-os �r�nya		Száma		MT %-os �r�nya		Száma			
	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	MN	MN-MT	KL	MN-KL	MN	MN-MT	MN-KL	KO
1991/1992	147	19 (11+8)	12,93	1861	140	7,52	59172	4089	5256	1167	5645	-389	8,88	22,20	-7,40	9,54
2001/2002	217	25 (17+8)	11,52	2916	193	6,62	86239	4982	6093	1111	7210	-1117	7,07	18,23	-18,33	8,36
2011/2012	248	26 (19+7)	10,48	3385	202	5,97	85071	4067	5018	951	5853	-835	5,90	18,95	-16,64	6,88

Forrás:- tatistick -ro enky

8. táblázat.-A szakközépiskolai-képzés-statisztikai-adatai

Tanév	Iskolák				Osz�lyok				Diákok							
	Száma		MT %-os �r�nya		Száma		MT %-os �r�nya		Száma		MT %-os �r�nya		Száma			
	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	Sz	MT	MN	MN-MT	KL	MN-KL	MN	MN-MT	MN-KL	KO
1991/1992	584	51 (12+39)	8,73	8870	409	4,61	237303	10330	20413	10083	22639	-2226	8,60	49,39	-10,90	9,54
2001/2002	736	62 (18+44)	8,42	8120	406	5,00	206356	8961	16080	7119	17251	-1171	7,79	44,27	-7,28	8,36
2011/2012	474	40 (10+30)	8,44	7408	380	5,13	168974	7719	11979	4260	11625	+354	7,09	35,56	+2,96	6,88

Forrás:- tatistick -ro enky

11. táblázat.-műveltségi-szint-szerinti-lakossági-eloszlás-számban-és-százalékban

Legmagasabb elért műveltség	2011						2001						1991					
	Számban százalékban			Százalékban			Számban százalékban			Százalékban			Számban százalékban			Százalékban		
	Sz	SzN	MN	MN aránya Sz- hoz	MN aránya SzN- hoz	MN aránya Sz- hoz	Sz	SzN	MN	MN aránya Sz- hoz	MN aránya SzN- hoz	MN aránya Sz- hoz	Sz	SzN	MN	MN aránya Sz- hoz	MN aránya SzN- hoz	MN aránya Sz- hoz
1. Alapiskolai (nem befejezettel együtt)	808490 14,98	623468 14,32	101007 22,03	12,49	16,20	12,49	1132995 21,06	907115 19,65	158693 30,49	14,01	17,49	14,01	1512818 28,68	1227127 27,15	224025 39,49	14,81	18,26	14,81
2. K�zepiskolai �sszesen. Ebből	2840627 52,63	2358989 54,20	248181 54,13	8,74	10,52	8,74	2642221 49,12	2324939 49,12	249406 47,91	9,44	10,73	9,44	2078432 39,41	1818808 40,25	205499 36,22	9,89	11,30	9,89
2.1. K�zepiskolai �rettsegi nélkül	1244038 23,05	1027914 23,62	122062 26,62	9,81	11,87	9,81	1264144 23,50	1096585 23,76	134388 25,81	10,63	12,26	10,63	1114717 21,14	966827 21,40	120724 21,28	10,83	12,49	10,83
2.2. K�zepiskolai �rettsegiel.	1596589 29,58	1331075 30,58	126119 27,51	7,90	9,47	7,90	1378077 25,61	1228354 26,62	115018 22,10	8,35	9,36	8,35	963715 18,27	851981 18,85	84775 14,94	8,80	9,95	8,80
2.2.1. Szakk�zepiskolai �rettsegiel	1361575 25,23	1141720 26,23	102162 22,28	7,50	8,95	7,50	1124669 20,91	1014236 21,98	83384 16,02	7,41	8,22	7,41	794742 15,07	710956 15,73	62302 10,98	7,84	8,76	7,84
2.2.2. Gimnáziumi	235014 4,35	189355 4,35	23957 5,23	10,19	12,65	10,19	253408 4,71	214118 4,64	31634 6,08	12,48	14,77	12,48	168973 3,20	141028 3,12	22473 3,96	13,30	15,94	13,30
3. Felsőfokú �sszesen. Ebből	747968 13,86	640050 14,70	39830 8,69	5,33	6,22	5,33	423324 7,87	380175 8,24	23652 4,54	5,59	6,22	5,59	306920 5,82	274871 6,08	16407 2,89	5,35	5,97	5,35
3.1. Bc.	122782 2,27	103944 2,39	7714 1,68	6,28	7,42	6,28	17917 0,33	15636 0,34	1466 0,28	8,18	9,38	8,18						
3.2. Mgr., mérnöki, orvosi	584544 10,83	502858 11,55	30150 6,58	5,16	6,00	5,16	382013 7,10	343950 7,45	21087 4,05	5,52	6,13	5,52						
3.3. Doktori	40642 0,75	33248 0,76	1966 0,43	4,84	5,91	4,84	23394 0,44	20589 0,45	1099 0,21	4,70	5,34	4,70						
4. Iskolai végzettség nélkül	846321 15,68	659411 15,15	61140 13,34	7,22	9,27	7,22	1095382 20,36	952496 20,64	84732 16,28	7,74	8,90	7,74	1341004 25,42	1172385 25,94	118882 20,96	8,87	10,14	8,87
5. Ismeretlen	153630 2,85	70857 1,63	8309 1,81	5,41	11,73	5,41	85533 1,59	50129 1,09	4045 0,78	4,73	8,07	4,73	35161 0,67	26137 0,58	2483 0,44	7,06	9,50	7,06
6. �sszesen	5397036 100	4352775 100	458467 100	8,49	10,53	8,49	5379455 100	4614854 100	520528 100	9,68	11,28	9,68	5274335 100	4519329 100	567296 100	10,76	12,55	10,76

Forrás: Gyurgyík-1994, –S t nie-2001, –S t nie-2011.

12. táblázat.-A magyar-nemzetiségű-lakosok-műveltségi-szinteken-belüli-arányának-aránya-az-összlakosságon-belüli-arányához

Legmagasabb elért műveltség	2011		2001		1991	
	Szlovákiában	Szlovák nemzetiségűekhez	Szlovákiában	Szlovák nemzetiségűekhez	Szlovákiában	Szlovák nemzetiségűekhez
Alapiskolai nem befejezettel	147,11	153,85	144,73	155,05	137,64	145,50
Középiskolai összesen	102,94	99,91	97,52	95,12	91,91	90,04
Középiskolai érettségivel	93,05	89,93	86,26	82,98	81,78	79,28
Középiskolai érettségi nélkül	115,55	112,73	109,98	108,69	100,65	99,52
Felsőfokú összesen	62,78	59,07	57,75	55,14	49,72	47,57

Forrás:-Ščítanie-2011,-Ščítanie-2001.

13. táblázat.-Saját-állampolgárságú-felsőoktatási-hallgatók-(2011)

Ország	Nappali munkarendű				Összes munkarendű		
	1+II.	III.	Σ	Ezer lakosra	I+II.	III.	Σ
Szlovákia	134747	6298	141045	26,13	195731	11111	206842
Csehország	249945	11178	261123	25,02	342707	22805	365512
Magyarország	201854	4782	206636	20,78	297195	6713	303908

Forrás:-o ktatás.hu,-Statistika-stúdió,-Štatistická-ročenka-2011.

14. táblázat.-A-külföldi-állampolgárságú-hallgatók-statisztikai-adatai-(2011)

Ország	Nappali munkarendű			Összes munkarendű		
	1+II.	III.	Σ	I+II.	III.	Σ
Szlovákia	3995	226	4221	8427	1034	9461
Csehország	33621	1858	35479	40986	3287	44273
Ebből szlovákiai	17504	893	18397	23782	1705	25487
Magyarország	16450	418	16868	19190	541	19731

Forrás:-o ktatás.hu,-Statistika-2011,-Štatistická-ročenka-2011.

ATTIL A KomzsiK–Bél A I ászló

Two decAdes oF For mAl educATIOn oF The HunGAr iAn nATIOnAl commuNIty in SloVAKiA

The paper deals with the analysis of the level of education and formal education of the Hungarian minority community living in Slovakia, according to the data of the last three census statistics. Itemizing the numbers further, we gain information helping us to make another, more detailed analysis about the tendencies in the education of Hungarians living in Slovakia. The paper points out the differences and reasons of age-based distribution of the Hungarian minority, often differing from the national data and the data of the Slovak community, in the field of pre-school, primary and secondary education. The paper deals in a very detailed way with the education of Hungarians, as well as with the situation of the Hungarian language education. The statistical analysis of the university education of Hungarians is made according to the statistics on inhabitants with Slovak citizenship, based on statistics from Slovakia, the Czech Republic and Hungary. The paper, among others, points at the fact that 32% of Hungarian full-time university students – citizens of Slovakia – study either in Hungary or in the Czech Republic, and after finishing their studies, most of them do not return back to Slovakia. It is a big modernization loss for the Hungarian community. The paper also deals with the analysis of the education level of Hungarians in Slovakia, pointing at the fact that the lag behind the level of education has not improved as it can be seen in the last three census data. The number of Hungarians having only primary-level education is significantly higher than the national ratio. On the other hand, the number of people educated on secondary or university level is still much lower in comparison with the national rate. The final part of the paper makes a short view on the university education in the above-mentioned three countries, comparing the number and the percentage of institutions, students, students from abroad and PhD students.

A-magyar-nemzetiségűek-településszerkezeti változásai-az-ezredfordulót-követő- évtizedben-az-ismeretlen-nemzetiségűek adatainak-a-háttérében

I áSzl ó Gyur Gyík
changes-in-the-settlement-structure-of-Hungarians-in-Slovakia-in
the-first-post-millennium-decade,-indicating-the-background
behind-the-data-regarding-those-with-unknown-ethnicity

314.8(=511.141)/(437.6)"2011"
316.022.4(437.6)

Keywords:-Slovakia,-census-in-2011,-Hungarians,-minorities,-persons-with-unknown-ethnicity.

bevezetés

A-2011.-évi-népszámlálás-több-vonatkozásban-is-eltért-a-korábbi-évtizedek-cenzusai-tól.-Az-egyik-markáns-eltérés-az-ismeretlen-nemzetiségűek-számának,-arányának-a-korábbiakban-nem-látott-mértékű-növekedéséből-adódik.-A-korábbi-évtizedekben-az-ismeretlen-nemzetiségűek-száma,-aránya-elenyészően-alacsony-volt,-csupán-néhány-tized-százalékot-ért-el,-csak-az-utolsó-előtti,-2001.-évi-népszámlálás-alkalmával-érte-el-az-1%-ot,-de-ekkor-is-ennek-közel-2/3-át-a-nem-szlovák-állampolgárok-tették-ki.-ily-módon-az-ismeretlen-nemzetiségűek-aránya-a-szlovák-állampolgárok-közt-alig-haladta-meg-a-korábbi-évtizedekben-kimutatott-értékeket.-(Gyurgyík-2012)-ezért-a-2001.-évi-nemzetiségi-közzétett-regisztrált-adatok-esetében-a-torzítás-mértéke-oly-csekély-volt,hogy-nem-volt-szükség-az-adatok-újraértelmezésére,-ismeretlenek-számából,-arányából-adódó-torzítások-bebecslésére.

2011-ben-az-ismeretlenek-száma,-aránya-nemcsak-a-nemzetiségi,-de-más-vonatkozású-adatok-esetében-is-igen-magas-volt.-Alig-volt-olyan-népszámlálási-mutató,-mely-esetén-nem-emelkedett-az-ismeretlenek-száma,-aránya-a-korábbi-népszámlálási-adatokhoz-képest.¹ A-2001.-évi-adatok-vizsgálatánál-kimutattuk,-hogy-számukat,-arányukat-az-idegen-állampolgárság-mellett-a-településnagyság,-a-települések-etnikai-jellege

1- A-2011.-évi-népszámlálás-közzétett-adatai-szerint-a-nem-válaszolók-száma,-aránya-az-egyes-kérdések-esetében-következő:-kormegoszlás-(1320-fő)-0,02%,-családi-állapot-(101-712-fő)-1,9%,-állampolgárság-(393-100-fő)-7,3%,-iskolai-végzettség-(35-161-fő)-0,7%,-leggyakrabban-beszélt-nyelv-nyilvános-érintkezésben-(515-312-fő)-9,5%,-leggyakrabban-használt-nyelv-otthon-(728-910-fő)-13,5%,-felekezeti-hovatartozás-(571-437-fő)-10,6%,-nemzetiség-(382-493-fő)-7,0%,-anyanyelv-(405-261-fő)-7,5%.

is-befolyásolja.-A 2011.-évi-népszámlálás-regisztrált-nemzetiségi-adataival-összefüggésben-az-egyes-szlovákiai-nemzetiségek-számára-több-kérdés,-feltevés-fogalmazódik meg.-nemzeti-identitásuk-és-a-kimutatott-lélekszámuk-összefüggéseinek-értelmezése komoly-dilemmát-jelentenek-számukra.

másrészt-a-társadalomtudományi,-demográfiai-vizsgálatok-szemponjtjából-is-lényeges,-hogymínél-reálisabb-adatok-alapján-kerüljön-sor-az-egyes-nemzeti-közösségek körében-zajló-településszerkezeti,-demográfiai,-társadalomszerkezeti-folyamatok elemzésére.-ehhez-próbál-néhány-adalékkal-szolgálni-ez-a-tanulmány.

A 2011.-évi-népszámlálás-adatai-szerint-Szlovákia-lakosságának-a-száma-5-397 036-fő,-ebből-a-magyarok-száma-458-467-a-szlovákoké-4-352-775,-az-ismeretlen-nemzetiségűeké-382-493-főt-tett-ki.

1. táblázat. A magyar,- szlovák,- roma- és ismeretlen- nemzetiségű- lakosság- száma, aránya-Szlovákiában,-1991-2011

Év	Összesen	Ebből szlovák	%	Ebből magyar	%	Ebből roma	%	Ebből ismeretlen	%
1991	5 274 335	4 519 328	85,7	567 296	10,8	75 802	1,4	8 782	0,2
2001	5 379 455	4 614 854	85,8	520 528	9,7	89 920	1,7	54 502	1,0
2011	5 397 036	4 352 775	80,7	458 467	8,5	105 738	2,0	382 493	7,1

Az-előző-(2001.-évi)-adatokkal-(54-502-fő)-összevetve-látható-az-ismeretlenek-számának- mintegy- 7-szeresére- 1,0%-ról- 7,1%-ra- történő- emelkedése.- A magyar- lakosság száma-520-528-ról-458-467-re,-aránya-9,7%-ról-8,5%-ra-62-061-fővel-csökken.-igen jelentős- mértékben- csökkent- a szlovák- nemzetiségűként- regisztráltak- száma:- 4-614 854-ról-4-352-775-re,-illetve-aránya-is-85,8%-ról-80,7%-ra.-Hasonló-tendenciájú-változások-figyelhetők-meg-a-többi-nagyobb-lélekszámú-szlovákiai-nemzetiségeknél,-kivéve a-romákat,-ahol-növekedés-mutatkozik.-A-kimutatott-adatok-alapján-nagy-valószínűséggel-feltételezhetjük,-hogyma-2011.-évi-regisztrált-nemzetiségi-adatok-a-megelőző népszámlálások-nemzetiségi-adataitól-jelentősen-nagyobb-torzítással,-hibával-„méri” az-egyes-nemzetiségek-számbeli-alakulását.

dolgozatunk-elsősorban-a-szlovákiai-magyarok-demográfiai-változásaival-foglalkozik.-ezért-a-továbbiakban-főleg-ebből-a-szemponjból-próbáljuk-meg,-teszünk-kísérletet a-rendelkezésre- álló- adatokból- statisztikai- eljárások- segítségével- megbecsülni,-hogymilyen-nagy-is-lehetett-a-szlovákiai-magyarok-száma-2011-ben.

első-kérdésként-arra-keresünk-választ,-hogymilyen-tényezők-befolyásolták-az-ismeretlen-nemzetiségűek-számának-alakulását-2011-ben.

1.változók-az-egyes-településszerkezeti-szinteken

1.1.-Kerületek-szerinti-bontású-adatok-alapján-jelentős-a-különbség-a-nemzetiségüket nem-bevallók-esetében-az-ország-nyugati-és-keleti-részében.-A-besztercebányai, eperjesi-és-Kassai-kerületekben-az-ismeretlenek-aránya-az-országos-átlag-feletti,-a többi-kerületben-ez-alatt-van.

2. táblázat.-Az ismeretlen-nemzetiségűek-aránya-Szlovákia-kerületeiben-2011-ben

Kerület	Pozsonyi	Nagy-szombati	Trencsényi	Nyitrai	Zsolnai	Besztercebányai	Eperjesi	Kassai	Összesen
Ismeretlenek %	3,0	5,4	6,8	5,4	5,4	10,0	7,9	11,2	7,1

1.2.-A kisebb-területi-egységeket, járási-szintű-adatokat vizsgálva megfigyelhetjük, hogy az ismeretlenek aránya Szlovákia járásaiban igen tág határok között mozog. (1,81%–21,5%). érdekes módon a két szélső értéket az ország két legnagyobb városának egy-egy járásában mérték: az első pozsonyi, a másodikat Kassa 1. járásokban. A szlovákiai járásokat az ismeretlenek aránya szerint 5 csoportba soroltuk (0–2,5%; 2,5–5,0%; 5,0–7,5%; 7,5–10,0%; 10,0% felett). Az 5,0–7,5%-ban ismeretlenek csoportjába tartozott a legtöbb, a 79 szlovákiai járás közül 26, míg a legkevesebb a két szélső kategóriába került: a 2,5%-nál kevesebb ismeretlennel rendelkező járásokba 4, a 10%-ot meghaladóak csoportjába 10 esett.

Az ismeretlenek aránya a járások szerinti bontásban is megmutatkozik, kelet felé haladva növekvő tendenciát mutat: a nemzeti- és hovatartozásukat be nem vallók 10%-nál magasabb aránya csak a közép- és kelet-szlovákiai kerületek járásában tapasztalható, míg az 5%-nál kisebbek többsége a nyugat-szlovákiai járásokban található.

3. táblázat.-Az ismeretlenek aránya Szlovákia járásában kerületek szerint, 2011

Ismeretlenek aránya %	Kerület								
	Pozsonyi	Nagy-szombati	Trencsényi	Nyitrai	Zsolnai	Besztercebányai	Eperjesi	Kassai	Összesen
0–2,5	2	0	0	0	2	0	0	0	4
2,5–5	5	5	0	3	6	0	0	1	20
5–7,5	1	0	7	4	2	2	7	3	26
7,5–10	0	2	2	0	0	7	5	3	19
10 felett	0	0	0	0	1	4	1	4	10
Összesen	8	7	9	7	11	13	13	11	79

1.3.-Hasonló-jellegű vizsgálatot a települések szintjén is elvégeztünk. Szlovákia 2889 lakott településéből 117 településen (a települések 4,1%-án) nem mutattak ki ismeretlen nemzetiségű lakost, míg a legtöbb ismeretlen a Svidníki járásba tartozó bodružal településen mutatták ki (30,5%, lakosainak száma 59). A települések 36,0%-án az ismeretlenek aránya 2–5% között mozgott. A magyar lakta települések közül 17 helységben mindenki válaszolt a nemzeti- és hovatartozást tudakoló kérdésre, a legmagabb arányú ismeretlen nemzetiségű (27,9%) a losonci járásbeli Trencsen volt.

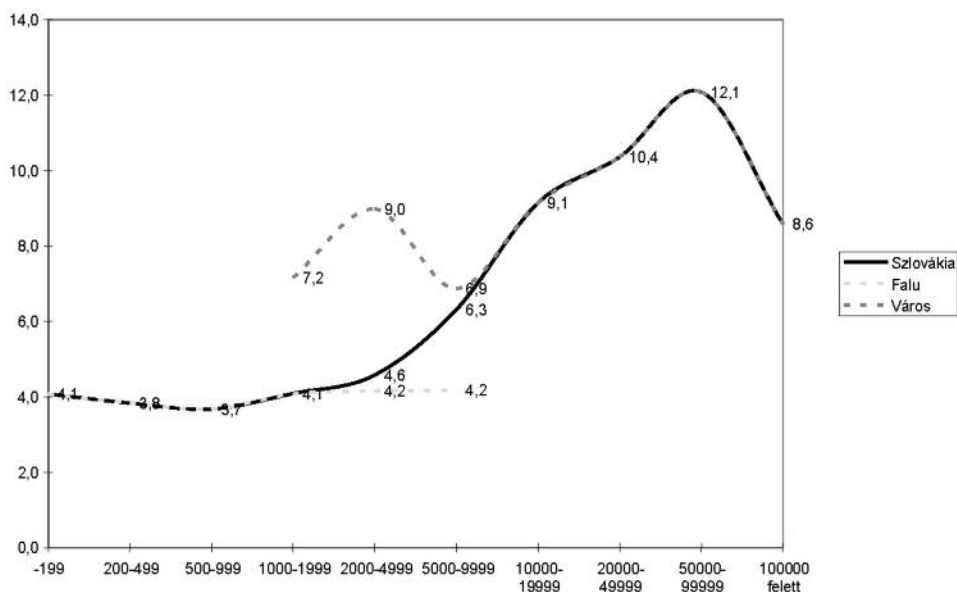
4. táblázat.-Szlovákia-településeinek-megoszlása-az-ismeretlenek-aránya-és-a-települések-típusai-szerint,-2011

Települések típusa		Ismeretlenek aránya %							Összesen
		0	0–1	1–2	2–5	5–10	10–15	15 felett	
NMLT*	Szám	100	272	420	868	503	133	50	2346
	%	4,3	11,6	17,9	37,0	21,4	5,7	2,1	100,0
MLT**	Szám	17	90	102	173	110	39	12	543
	%	3,1	16,6	18,8	31,9	20,3	7,2	2,2	100,0
Összesen	Szám	117	362	522	1041	613	172	62	2889
	%	4,0	12,5	18,1	36,0	21,2	6,0	2,1	100,0

n ml T*---nem-magyarlakta-település;-ml T**---magyarlakta-település

1.4.- A- továbbiakban- az- ismeretlenek- összetételének- alakulását- a- településnagyság- szerint- vizsgáljuk.- A-települések-nagyságcsoporthai-(a-települések-lakosainak-a-száma)- szerint-az-ismeretlenek-arányában-igen-látványos-eltérések-figyelhetők-meg.

1. ábra.-Az-ismeretlenek-aránya-a-települések-nagysága,-illette-urbanizációs-foka-sze- rint,-2011

már- 2001-ben-is- mintegy- kétszer- nagyobb- volt- az- ismeretlenek- aránya- a- falvakban,- mint-a-városokban,- miközben-arányuk-a-településeken-élők-arányának-emelkedésével- növekedett.- (Gyurgyík-2012)- A-2011.-évi-adatok-szintjén-az-eltérések-még-markánsab- bak:- A-falvakban-az-ismeretlenek-aránya-4%-körül-mozog,- miközben-a-falvak-nagysá- ga,- lakosainak-a-száma-alig-befolyásolja-az-ismeretlenek-arányát.- A-városokban--- még- a-legkisebbekben-is--- sokkal-magasabb-az-ismeretlenek-aránya,- mint-a-falvakban.- Az

ismeretlen-nemzetiségűek-legnagyobb-arányban-az-50-100-ezer-lakosú-városokban mutathatók- ki,- a két- legnagyobb- városban- viszont- teljesen- eltérő- az- arányuk: pozsonyban-igen-alacsony,-3%-körüli,-Kassán-viszont-meghaladja-a-20%-ot.

2.-A lakosság-nemzetiségi-összetétele-szerinti-változók

Az-összlakosságra-vonatkozó-adatok-elemzése-után-vizsgáljuk-meg,-hogya-lakosság-nemzetiségi-összetétele-befolyásolja-e-a-településeken-a-nemzetiségüket-be-nem-valók-arányát.-Feltételezzük,-hogya-magyar-nemzetiségűek-az-összlakosságnál-kisebb arányban-járulnak-hozzá-az-ismeretlenek-számához-(ezzel-szemben-a-romák-körében magasabb-a-nemzeti-hovatartozást-be-nem-vallók-aránya).-erre-a-következtetésre-juthatunk-a-magyar-lakosságnak-a-települések-nagyságcsoportok-szerinti-megoszlásának ismeretében.-Közismert,-hogya-magyar-nemzetiségűek-településszerkezete-az-országosnál-eleve-kedvezőtlenebb,-mivel-az-országosnál-sokkal-nagyobb-arányban-élnek-falvakban,-mint-városokban.-ezt-megerősítik-vizsgálatunk-adatai-is.-Az-ismeretlenek-számához-az-egyes-nemzetiségek-nem-azonos-mértékben,-létszámuk-arányában-járultak hozzá.-Amennyiben-az-egyes-nemzetiségek-lélekszámuknak-megfelelő-arányban-járultak volna-hozzá-az-ismeretlenek-számához,-akkor-az-ismeretlenekből-való-részesedésük-is-ennek-megfelelő lett volna.²

5. táblázat.- A szlovákiai nemzetiségek- „részesedése”- az ismeretlenekből- vizsgálati szintek-szerint

Vizsgálati szint	Szlovákok	Magyarok	Romák	Szlovákok %	Magyarok %	Romák %
Országos	332 015	34 970	8065	86,8	9,1	2,1
Kerületi	329 981	34 391	10 655	86,3	9,0	2,8
Járási	334 015	31 321	9408	87,3	8,2	2,5
Települési	339 079	25 356	9828	88,6	6,6	2,6

vizsgálatunkban-az-országos,-makroszintű-adatokból-indultunk-ki,-s-a-legalacsonyabb ismert-szint,-a-településszint-felé-haladtunk.-mivel-a-települések-szintjén-jelennek-meg, reprezentálódnak- leginkább- az- egyes- nemzetiségek- eltéréseinek- finomszerkezetei, ezért-ezeket-az-adatokat-tekintjük-a-valós-etnikai-megoszlástól-legkevésbé-eltérőnek.

A-magyarok-nyeresége-az-ismeretlenekből-a-települések-szintjén-27,5%-kal-kisebb, mint-országos-szinten.-Feltételeztük,-hogya-a-szlovákok-esetében-minimális-lesz-az-eltérés-a-makro-és-mikroszintű-adatok-között.-Településszinten-2,1%-kal-magasabb-a-részesedésük-az-ismeretlenekből,-mint-makroszinten.-A-romák-részesedése-viszont-településszinten-jelentékenyen,-21,9%-kal-nagyobb-mikro,-mint-makroszinten.-Az-5.-táblázat-adatai-azt-fejezik-ki,-hogya-mekkora-lenne-az-egyes-nemzetiségek-„nyeresége”-az-isme-

2- Az-egyes-nemzetiségek-részaránya-az-ismeretlenekből-magasabb,-mint-az-összlakosságon belüli-arányuk,-mivel-részesedésüket-az-ismeretlenekből-az-összlakosság-és-az-ismeretlenek különbségéből-számítjuk.

retlenekből, ha az egyes településszinteken nemzetiségi arányuknak megfelelően részesednének az ismeretlenekből. (Azzal a kérdéssel, hogy milyen további tényezők befolyásolhatják az ismeretlenekből részesedés arányát, még később foglalkozunk.)

Amennyiben az egyes nemzetiségek regisztrált népszámlálási adatait korrigáljuk az ismeretlenekből rájuk eső résszel, az alábbi megoszlást kapjuk.

6. táblázat. Az egyes nemzetiségek száma, aránya az egyes szinteken a számított adatok alapján

Vizsgálati szint	Szlovákok	Magyarok	Romák	Szlovákok %	Magyarok %	Romák %
Országos	4 684 790	493 437	113 803	86,8	9,1	2,1
Kerületi	4 682 756	492 858	116 393	86,8	9,1	2,2
Járási	4 686 790	489 788	115 146	86,8	9,1	2,1
Települési	4 691 854	483 823	115 566	86,9	9,0	2,1

A településszintű adatok alapján a legszámosabb szlovákiai nemzetiségek száma, aránya a következőképpen módosul: a szlovákok száma 4-352-775-ről 4-691-854-re, arányuk 80,7-ről 86,9-re, a magyarok száma 458-467-ről 483-823-ra, arányuk 8,5-ről 9,0%-ra, a romák száma 105-738-ról 115-566-ra, arányuk 2,0-ről 2,1%-ra. A magyarok száma 2001 és 2011 között a regisztrált adatok szintjén 62-061-fővel, a számított adatok szerint 36-705-fővel csökkent. A szlovákok száma a regisztrált adatok szerint 262-079-fővel csökkent, a becült adatok ezzel szemben 77-000-fős növekedést valószínűsítenek. A romák számának becült növekedése, a 26-646-fő jelentős mértékben meghaladja a regisztrált értéket, a 15-818-főt. Szeretném hangsúlyozni, hogy ezek a számított adatok az ismeretlenek magas számából adódó korrekcióját jelentik a népszámlálási adatoknak, melyek reálisabban ábrázolják Szlovákia etnikai térszerkezetének finomszerkezetét, mint a közzétett regisztrált hivatalos adatok.

Természetesen tudatában vagyunk annak, hogy az egyes nemzetiségek „részesedését” az ismeretlen nemzetiségekből nem lehet csupán a településszerkezet eltéréseire visszavezetni. További tényezőket is tekintetbe kellene vennünk, melyek az ismeretlenek számát, arányát az általunk tekintetbe vettek kivül nagy valószínűséggel befolyásolják. ezen tényezők esetében csak a felsorolásukra szorítkozhatunk, mivel adathiány miatt nem áll módunkban hatásuk nagyságát számszerűsíteni:

-- A településszintnél alacsonyabb, a településrészek szintjeire vonatkozó adatok segítségével még pontosabb adatsorokat kaphattunk volna, és csak feltételezhetjük, hogy a magyarok részesedése az ismeretlenekből némileg tovább csökkenhetett volna, a romáké viszont emelkedhetett volna, a szlovákok esetében további lényeges változást nem tartottunk volna valószínűnek.

-- A 2001. évi népszámlálás során kimutattuk, hogy a nem-szlovák állampolgárok tették ki a nemzetiségüket be nem vallók mintegy 60%-át. Feltételezzük, hogy az idegen állampolgársággal rendelkező lakosok körében 2011-ben is jelentős arányú válaszmegtagadás jelenhetett meg, melyet -- a 2001. évi adatokkal ellentétben -- adathiány miatt nem tudunk alátámasztani. Ha ezeket a tényezőket is tekintetbe vesszük, akkor igen nagy esélye van annak, hogy a magyarok korrigált száma a fentiekben

ismertetett-településszintű-számítás-értékeitől-kissé-alacsonyabb,-480-ezer-fő-alatti, azt-megközelítő-lehet.-A-romáké-viszont-akár-néhány-ezer-fővel-meghaladhatja-a-115 ezret,-a-szlovákok-esetében-nem-számítunk-az-előzőtől-lényegesen-eltérő-változásra.

3.-r regisztrált-és-becsült-adatok

A-továbbiakban-nézzük-meg,-hogya-nemzetiségek-számított-adatai-mennyiben-térnek el-a-regisztrált-adatoktól-a-településszerkezet-egyes-szintjein.-elemzésünkben-először a-települések-nagyságcsoporthai,-ill.-a-települések-urbanizációs-foka-(városok-és-falvak),-ezt-követően-a-kerületek,-járások,-települések-és-településcsoportok-szerint-haladunk.-valamennyi-elemzés-a-községsoros-adatok-szerint-került-kidolgozásra.-(Azaz-a-községsoros-adatok-aggregált-adatai-alapján-került-sor-a-járások,-illette-a-kerületek szerinti-adatok-összesítésére-is.)

3.1.-Kerületek.-A-kerületek-esetében-megfigyelhető,-hogya-elenyésző-az-eltérés-az országos-és-a-kerületi-szintű-becsült-adatok-között.-A-magyarok-becsült-száma-az országos,-illette-a-kerületi-szintű-adatok-alapján-alig-600-fővel-tér-el-egymástól.-Az egyes-kerületeknél-a-magyarok-aránya-mindössze-tizedszázalékos-szinten-különbözik. Kerületi-szinten-a-többi-nemzetiség-esetében-is-alig-mutatkozik-eltérés.-Amennyiben-a-községszintű-adatokat-aggregáljuk-kerületi-szintű-adatokká,-az-eltérések-már-jelentősebbek.-ezek-szerint-a-magyarok-aránya-a-n-agyszombati-kerületben-22,4%,-a-n-yitrai kerületben-25,9%,-de-arányuk-meghaladja-a-10%-ot-a-besztercebányai-és-a-Kassai kerületekben-11,1-és-10,2%-kal.³

Az-öt-magyarlakta-kerület-közül-a-legnagyobb-arányú-fogyatkozás-a-2001.-évi-adatokhoz-viszonyítva-a-pozsonyi-kerületben-mutatkozott-(b-9,4%---r-12,9%),-a-legkisebb fogyatkozás-a-n-agyszombati-kerületben-(b-4,8%---r-7,6%),-a-n-yitrai-kerületben-(b-9,1%---r-13,8%),-a-besztercebányai-kerületben-(b-5,8%---r-13,1%),-a-Kassai-kerületben-(b-5,8%---r-12,5%).

Szám-szerint-a-legnagyobb-mértékű-magyarágfogyás-a-n-yitrai-kerületben-(r-27 149---b-17-968),-a-besztercebányai-kerületben-(r-10-199---b-4509),-a-Kassai-kerületben-(r-10-672---b-4977),-a-n-agyszombati-kerületben-(r-9956---b-6333)-volt-megfigyelhető.

3.2.-járások.-A-kerületi-szintű-adatoknál-a-járási-szintűek-áryaltabb-eltéréseket mutatnak.-(A-járások-szintjén-szintén-a-községsoros-adatokat-aggregáltuk-járási-szintű adatokká.)-mivel-pozsony-és-Kassa-városok-területe-több-járársra-tagolódik,-esetükben-e városok-járársrészeinek-adatai-alapján-végeztük-el-a-számítást,-ezért-az-eredmények-kissé eltérnek-az-előző-becléstől,-ahol-e-két-város-összesített,-aggregált-adatait-vettük-alapul.

A-25-magyarlakta-járásból-(ml j)-a-magyarok-száma,-aránya-csaknem-mindenütt fogyatkozott.⁴

3- A-továbbiakban-a-regisztrált-adatokat-r,-a-becsült-adatokat-b-betűvel-kezdődően-ismertetjük.

4- Azokat-a-dél-szlovákiai-járáásokat-tekintjük-magyarlakta-járáásoknak-(ml j)-, ahol-a-magyarok száma-meghaladja-az-1000-főt,-illette-arányuk-a-2%-ot.-pozsony-és-Kassa-városokat-nem minden-munka-sorolja-be-a-dél-szlovákiai-ml j-ok-közé.-I ásd-pl.-Horváth-(szerk.)-2004.

2011-ben-legnagyobb-számban-a-d unaszerdahelyi-járásban-éltek-magyarok-(b-89 826--r -87-349-fő),-arányuk-a-járáson-belül-(r -75,0%--b-77,1%),-továbbá-a-Komáromi-járásban-(b-70-052- ---r -66-356-fő),-arányuk-(r -63,8% --b-67,4%).-2001-és-2011-között-a-magyarok-száma-legnagyobb-mértékben-az-érsekújvári-(r -8788- ---b-5284-fővel)-és-a-Komáromi-járásban-apadt-(r -8620- ---b-4924-fővel).-A-magyarok-aránya-a-magyarlaktá-járások-közül-legkisebb-mértékben-a-d unaszerdahelyi-járásban-csökkent: b-4,1%--r -6,7%.A-legnagyobb-mértékben-viszont-a-Kassa3-és-Kassa4-járásokban.-Az-előzőktől-eltérő-tendencia-mutatkozott-a-pozsony3-járásban,-ahol-a-becsült-adatok-szerint-a-bevándorlás-miatt-növekedett-a-magyarok-száma,-ill.-aránya.)-(I ásd-F1.-táblázat)

vizsgáljuk-meg-a-csökkenés-mértékét-a-járások-etnikai-jellege,-azaz-a-járásokban-élő-magyarok-aránya-szerint-is.-első-megközelítésben-tekintsük-át,-hogya-magyarok-aránya-szerinti-járáscsoportokban-hogyan-változott-a-magyarok-száma,-aránya-az-elmúlt-évtizedben.

elemzésünk-során-a-járások-2001.-évi-etnikai-jellege-szerinti-besorolásból-indulunk-ki.-ily-módon-kiszűrjük-az-egyes-járásoknak-a-két-időpontban-eltérő-besorolásából-adódó-torzításait.-(I ásd-F2.-táblázat)-valamennyi-járáscsoportban-fogyatkozott-a-magyarok-száma.-ugyanakkor-a-n ml j-okban-a-fogyatkozás-mértéke-kisebb-volt,-mint-a-magyarság-országos-fogyása.-A-regisztrált-adatok-alapján-a-n ml j-okban-10,6%-kal-fogyott-a-magyarok-száma-(a-becsült-adatok-alapján-2,6%-kal).-A-magyar-lakosság-fogyása-Szlovákiában-r -11,9%,ill.-b-7,0%.A-járásokban-élő-magyarok-arányának-emelkedésével-a-fogyás-csökken:-a-2-10%-ban-ml j-okban-r -18,6%,ill.-b-12,1%,a-magyar-többségű-járásokban-r -8,9%,ill.-b-5,2%.A-magyar-kisebbségű-járások-két-csoportjában-a-fogyás-nem-folytonos:-a-30-50%-ban-ml j-okban-a-fogyás-kis-mértékben-nagyobb-(r -13,1%--b-7,7%),-mint-10-30%-ban-ml j-okban-(r -12,6%--b-7,2%).

7. táblázat.- A-magyarok-száma-és-számának-változása-a-járásokban-élő-magyarok-aránya-szerint-2001-2011

A magyarok aránya a járáskban	Magyarok száma			Fogyatkozás %	
	2001	R 2011	B 2011	R 2001-2011	B 2001-2011
0-2%	5846	5227	5692	10,6	2,6
2-10%	36 347	29 577	31 937	18,6	12,1
10-30%	143	125	132	12,6	7,2
	350	346	998		
30-50%	166	144	153	13,1	7,7
	349	612	490		
50% felett	168	153	159	8,9	5,2
	636	705	878		
Összesen	520	458	483	11,9	7,0
	528	467	995		

A-járásokban-kimutatott-csökkenés-komplex-jelenség:-a-fogyatkozást-születések,-halálozások,-migrációs-és-a-nemzetiségváltási-folyamatok-változatos-mintázatai-idézik-elő.

Összetettebb-és-nehezebben-lenne-értelmezhető,-ha-a-két-időpontban-a-járásokban-élő-magyarok-aktuális-aránya-szerinti-változásokat-próbálnánk-meg-értelmezni.-ebben

az-esetben-tekintetbe-kellene-vennünk-az-időközben-bekövetkezett-változásokat-a-járások-magyarok-aránya-szerinti-besorolásában.

2001-és-2011-között-a-r ozsnyói-járásban-a-magyarok-aránya-30%-alá-esett-(arányuk-2011-ben-r -25,4%--b-28,1%),-további-változásra-a-regisztrált-adatok-szerint-a Kassa-környéki-járásban-került-sor-r -9,1%--b-10,9%-(l ásd-F2.-táblázat)

3.3.-A-települések-nagyságcsoportjai,-a-települések-urbanizációs-foka-(falu,-város)-szerint.

3.3.1.-A-magyarok-száma,-aránya-a-települések-nagyságcsoportjai-szerint.

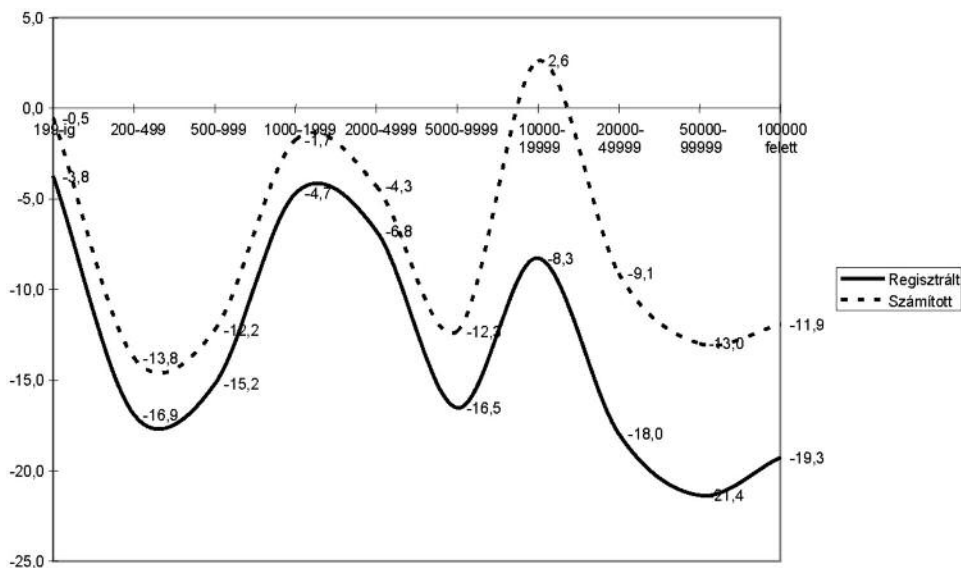
Az-1.4.-pontban-már-rámutattunk-az-ismeretlenek-aránya-és-a-települések-lakosság-száma-közötti-összefüggésekre,-mely-szerint-az-ismeretlenek-aránya-a-település-nagysággal- (szinte- párhuzamosan)- növekszik,- ebből- adódik,- hogy- a- magyar- lakosság-regisztrált-és-becsült-száma-is-a-települések-nagyságának-függvényében-tér-el-egymástól.-A-falvakban-és-kisebb-városokban-(10-000-főig)-élő-magyarok-részaránya-a-becsült-adatok-alapján-kissé-alacsonyabb,-a-nagyobb-városokban-pedig-némileg-magasabb,- mint- a- regisztrált- adatok- szerint.- A- magyarok- legnagyobb- arányban- az-1000-1999-és-a-2000-4999-fős-településeken-élnek.-ez-előbbi-településtípusban-a-magyarok-r -21,5%--b-21,0%-a,-az-utóbbin,-jórészt-nagyobb-falvakban-r -17,2%--b-16,8%-a-él.-A-városok-közül-a-legtöbb-magyar-a-kisebb,-20-000-49-999-lakosú-középvárosokban-él-(r -13,6%--b-14,3%).-(l ásd-F3.-táblázat)

Amennyiben-megvizsgáljuk-az-eltérést-a-2001-és-2011-közötti-időszakban,-láthatjuk,-hogy-a-vizsgált-időszakban-a-magyarok-száma-legnagyobb-mértékben-a-regisztrált-adatok-szerint-a-20-000-feletti-városokban-csökkenett.-ezen-belül-is-szám-szerint-a-legnagyobb-mértékű-csökkenés-a-20-50-ezer-lakosú-városokban-(r -13-645--b-6930-fővel),-továbbá-az-500-999-fő-közötti-apró,-illetve-kisebb-kisfalvakban-(r -11-752--b-9451-fővel)-mutatkozott.-Aránya-szerint- a- legnagyobb- csökkenés- az- 50-100-ezer-közötti-városokban-figyelhető-meg-(r -21,4%--b-13,0%),-az-előzőnél-jelentősen-kisebb-volt-a-csökkenés-a-200-499,-az-500-999-fő-közötti-apró,-ill.-az-5000-9999-lakosú-helységekben-(r -16,9;-15,2;-16,5--b-13,8;-12,2;-12,3%).-A-regisztrált-adatok-szerint-minden-nagyságcsoportban-csökkenett-a-magyarok-száma,-a-becsült-adatok-szerint-viszont-némi-növekedés-mutatkozott-(1248-fő)-a-10-000-19-999-lakosú-városokban.

3.3.2.-A-magyarok-száma,-aránya-a-települések-urbanizációs-foka-szerint.-ugyan-szlovákiai-körülmények-között-a-település-nagyság-nagyon-szoros-összefüggést-mutat-a-helységek-urbanizációs-fokával,-azaz-városi-vagy-falusi-jogállásával,-a-kettő-mégsem-azonos.-országos-szinten-a-városi-népesség-aránya-csaknem-azonos-az-5000-főnél-nagyobb-lélekszámú-településeken-élők-arányával.-2011-ben-Szlovákia-138-városában-élt-az-összlakosság-54,4%-a,-míg-az-5000-főt-meghaladó-133-helységben-54,6%-a.-Tíz-évvel-korábban- a- lakosság- 56,0%-a- élt- a- 136- városi- jogállású- 136- helységben,-s-55,6%-uk-az-5000-főt-meghaladó-125-helységben.-A-magyar-lakosság-száma-a-városi-jogállású-helységekben-2011-ben-a-regisztrált-adatok-szerint-168-010-fő,-36,6%-volt.-A-számított-adatok-szerint-számuk-nem-elhanyagolható-mértékben-magasabb:-184-220-fő,-arányuk-38,1%. -Az-5000-főnél-nagyobb-lélekszámú-helységekben-a-magyarok-regisztrált-száma-179-232,-arányuk-39,1%, -a-becsült-adatok-szerint-195-812-fő,-40,5%-volt.-2001-ben-a-városi-jogállású-helységekben-a-magyarok-száma-200-604-fő,-38,5%,

az-5000-főt-meghaladó-helységeekben-212-286-fő,-40,8%.-míg-országosan-e-két-mutató-értéke-alig-különbözik,-a-magyarok-esetében-az-eltérés-már-számottevőbb.-ez-a-magyar-lakosságnak-az-országostól-jelentős-mértékben-eltérő-településszerkezeti-eltéréseivel-magyarázható.

2. ábra.-A-magyar-lakosság-számának-változása-a-települések-nagyságcsoportjai-szerint-2001-és-2011-között---regisztrált-és-számított-(becsült)-adatok-%-ban

3.3.3.-A-magyarok-számának-alakulása-a-településen-élő-magyarok-nagyságcsoportjai szerint.-A-magyar-lakosság-településszerkezeti-változásairól-egyfajta-információt-szolgáltatót,-hogyan-számba-vételeztek-magyarokat,-illetve-milyen-mértékben-változott-ezeknek-a-településeknek-a-száma.

2001-és-2011-között-a-szlovákiai-helységeket-száma-alig-emelkedett:-2883-ról-2890-re.-Az-ezredfordulót-követően-az-urbanizációs-folyamatok-lelassultak,-a-városi-népesség-aránya-is-csökkent.-2011-ben-1605-településen,-a-települések-55,5%-án-mutattak ki-legalább-1-magyar-lakost,-2001-ben-számuk-1556-volt,-54,0%.-Tehát-2001-hez képest-a-legalább-egy-magyar-nemzetiségű-lakost-kimutató-települések-száma-46-tal növekedett.-A-települések-száma-és-a-magyarok-megoszlása-a-magyarok-nagyságcsoportjai-szerint-a-következőképpen-alakult.

8. táblázat.-A településeken-élő-magyarok-száma-a-magyarok-nagyságcsoportjai-szerint 2001-ben-és-2011-ben

A településeken élő magyarok száma	2001			2011					
	Települések száma	Magyarok száma	%	R Települések száma	B Települések száma	R Magyarok száma	%	B Magyarok száma	%
0	1325	0	0,0	1285	1285	0	0	0	0
1–199	1131	22510	4,3	1202	1197	23930	5,2	24253	5,0
200–499	187	63975	12,3	186	184	61667	13,5	61525	12,7
500–999	117	81427	15,6	106	111	74107	16,2	78422	16,2
1000–1999	72	95930	18,4	69	70	91679	20,0	94249	19,5
2000–4999	32	97440	18,7	29	29	89268	19,5	91775	19,0
5000–9999	13	89955	17,3	10	10	68439	14,9	71239	14,7
10000–19999	3	46839	9,0	3	3	49377	10,8	41621	8,6
20000 felett	1	22452	4,3	0	1	0	0,0	20739	4,3
Összesen	2881	520528	100,0	2890	2890	458467	100,0	483823	100,0

A-regisztrált-adatok-szerint-2011-ben-nincs-olyan-település,-ahol-a-magyarok-száma-meghaladná-a-20-000-et.-2001-ben-Komáromban-mutattak-ki-20-ezernél-több-magyart-(22 452-fő).-A-2011.-évi-adatok-szerint-továbbra-is-Komáromban-él-a-legtöbb-magyar-(r -18 506;-b-20-739).-A-regisztrált-adatok-szerint-további-2-városban-haladja-meg-a-magyarok száma-a-10-ezer-főt:-d unaszerdahelyen-(r -16-752;-b-17-111)-és-pozsonyban-(r -14-119;-b-14-471).-érsekújvárbán-a-becsült-adatok-szerint-magasabb-a-magyarok-száma-10-ezernél-(b-10-038;-r -8863).-2001-hez-képest-az-5000-9999-fős-magyar-lakosságú-helységek-száma-3-mal,-a-2-4999-fős-helységek-száma-4-gyel-csökkent.-n-émileg-csökkent-200 és-1999-magyar-lakost-számláló-helységek-száma-(2001-ben-376,-2011-ben-r -361,-b 365-település),-vizont-emelkedett-a-kis,-199-fő-alatti-magyar-közösségeké-(2001-ben 1131,-2011-ben-r -1202,-b-1197).-A-legtöbb-magyar-az-1000-1999-fő-magyart-számláló-helységekben-él-(r -20,0%;-b-19,5%)-míg-a-2000-4999-főt-számláló-magyar-közösségekben-alig-kevesebben-(r -19,5%;-b-19,0%)---tíz-évvel-korábban-még-ebbe-a-település-kategóriába-tartozott-a-legtöbb-magyar-(18,7%).

3.3.4.-etnikai-térszerkezet.-A-regisztrált-adatok-szerint-2011-ben-a-magyarlakta-települések-száma-543-volt,-a-számított-adatok-szerint-számuk-alig-több-546.⁵ Tíz-évvel-korábban,-2001-ben-a-ml T-ek-száma-551-volt.-Tehát-ebből-a-szempontról-a-fogyatkozás-nem

5- n emzetiségileg-vegyes-lakosságú-települések-ként-a-(cseh)-szlovák-statisztikai-kimutatások korábban-azokat-a-helységeket-tartották-számon,-amelyekben-egy-adott-nemzetiségű-lakosság-részaránya-meghaladta-a-10%-ot,-illetve-a-100-főt.-A-fentiekben-említett-kritériumoknak-eleget-tevő-településeket-tekintjük-a-továbbiakban-magyarlakta-településeknek-(ml T).

túl-jelentős.- ezekben- a- helységeken- 2011-ben- a- regisztrált- adatok- szerint- 451- 296 magyar-élt,-a-szlovákiai-magyarság-98,4%-a.-A-becsült-adatok-szerint-a-magyarlakta-településeken-élő-magyarok-száma-a-regisztráltnál-magasabb:-476-509-fő-volt.

Tíz- évvel- korábban- ezekben- a- helységeken- 513- 762- magyar- élt,- a- szlovákiai magyarság-98,7%-a.-A-mi- T-eken-kívül-elterülő-helységeken,-többnyire-városokban-élt 2011-ben-a-szlovákiai-magyarság-1,3,-2001-ben-1,6%-a.

A-magyarlakta-településeket-az-ott-élő-magyarok-száma,-illetve-aránya-szerint-négy típusba-soroltuk:

1.- *szórványjellegűnek* azokat- a- településeket- tekintjük,- ahol- a- magyar- népesség aránya-kevesebb,-mint-10%,-de-eléri-a-100-főt.⁶

2.- *magyar kisebbségűnek* a-10-50%-közötti-magyar-részarányú-településeket-tekintjük.

A-magyar-többségű-települések-két-változatát-különböztetjük-meg:

3.- *mérsékelt magyar többségűnek* azokat- a- településeket- minősítjük,- ahol- a- magyar lakosság-aránya-meghaladja-az-50%-ot,-de-nem-éri-el-a-80%-ot.

4.- *erős magyar többségűként* azokat- a- helységeket- értelmesszük,- ahol- a- magyar nemzetiségű-lakosság-aránya-meghaladja-a-80%-ot.

A-magyarlakta-településeknek- a- korábbi,- rendszerváltást- megelőző- évtizedekben egyik-meghatározó-jellemzőjük-volt,-hogy- a- magyar-többségű-települések-aránya-megközelítette-a-80%-ot,-de-az-erős-magyar-többségű-települések-aránya-is-50%-körül-mozgott,-ezzel-szemben- a- szórványjellegű-települések-száma-elenyészően-csekély-volt.⁷

A-szlovákiai-magyarság-etnikai-térszerkezete-a-90-es-években-jelentősen-módosult,-és ez-a-folyamat-az-ezredfordulót-követő-évtizedben-folytatódott.-A-magyar-többségű-települések-aránya-2001-és-2011-között-74,4%-ról-r-66,9%-ra;-b-68,3%-ra-csökken.-A-legnagyobb-változás- a- minősített- magyar-többségű-településeknél- mutatkozik:- számuk- r- 80 helységgel,- 14,2- százalékponttal- (39,2%-ról- 25,0%-ra)-, b- 53- helységgel,- 9,3- százalékponttal- (29,9%-ra)- csökkent.- ezzel- szemben- a- magyar- kisebbségű- települések- száma jelentősen-emelkedett,-116-ról-r-155-re,-21,1%-ról-28,5%-ra-(b-148-ra,-27,1%-ra).

9. táblázat.- A-magyarlakta-települések- száma- a- településeken- élő-magyarok- száma, aránya-szerint-2001,-2011

A magyarok száma, aránya a településeken	2001		2011			
	Községek száma	%	Községek száma R	%	Községek száma B	%
> mint 100 fő, > mint 10%	25	4,5	25	4,6	25	4,6
10–30%	116	21,1	155	28,5	148	27,1
30–50%	194	35,2	227	41,8	210	38,5
50% felett	216	39,2	136	25,0	163	29,9
Összesen	551	100	543	100,0	546	100,0

6- A- szórvány- fogalmának- a- társadalomtudományokban- nincs- egyértelmű- meghatározása.- d- ány (1999).- egyes- kutatók- a- nemzeti- kisebbségek- arányából,- illetve- számából- indulnak- ki.- vetési I- ászló-a-30%,-illetve-300-fő-alatti-nemzeti-közösségeket-tekinti-szórványnak.-vetési-(2000).

7- I- ásd:-Gyurgyík-(1994)

A-magyarok-aránya-a-legtöbb-magyarlakta-településen-csökkenett.⁸ ugyan-kis-mértékű,- 10%-nál-kisebb-emelkedés-kimutatható-32-magyarlakta-településen,- 10-20%-os emelkedés-8,- végül-20%-nál-nagyobb-emelkedés-11-településen.- ezeknek-a-döntő-többsége-olyan-település,- ahol-nagyszámban-élnék-romák,- továbbá-olyan-zömmel-pozsony-környéki-települések,- ahová-jelentős-migráció-irányult.-10%-nál-kisebb-arányban-fogyott-a-magyarok-aránya-201-településen,-10-20%-os-volt-a-fogyás-154-településen.-A-települések-száma-a-magyarok-arányának-csökkenésével-csökken:-a-75%-nál-nagyobb-arányú-fogyás-3-helységben-mutatkozott.-mind-a-3-a-r-imaszombati-járásban-található:-Szútoron-a-magyarok-száma-227-ről-65-re-csökkenett,-a-romák-száma-75-ről-420-ra-emelkedett,-a-település-lakosainak-a-száma-400-ről-514-re-gyarapodott. Sajókeszin-is-hasonló-jellegű-változások-voltak-megfigyelhetők:-a-magyarok-száma-80-ről-27-re-apadt,-a-romáké-19-ről-194-re,-miközben-az-össztlakosság-száma-csaknem-megduplázódott:-118-ről-233-ra.-Az-utóbbi-esetben-a-nemzeti-hovatartozások-statisztikai-változása-mellett-jelentős-mértékű-migráció-is-hozzájárult-a-település-etnikai-térszerkezetének-módosulásához.-Szelistyén-a-magyarok-száma-26-ről-4-re-csökkenett,-a-szlovákoké-100-ről-178-ra,-az-össztlakosság-136-ről-208-ra-növekedett.

A-legnagyobb-számban-csákányházán-(I-ósonci-járás),-202-fővel-nőtt-a-magyar-nemzetiségűek-száma,-871-fő,-miközben-a-település-lakosainak-a-száma-is-emelkedett-931-ről-1111-re,-a-faluban-élő-romáké-viszont-nagymértékben-visszaesett:-157-ről-34-re.-migrációs-okokból-nőtt-a-magyarok-száma-csenkén-(d-unaszerdahelyi-járás)-121-fővel,-ahol-a-magyarok-száma-740-ről-861-re-nőtt,-s-a-jelentős-pozitív-vándorlási-többlet-révén-a-község-lakosainak-a-száma-is-nagymértékben-emelkedett-(814-ről-1091-re). A-magyarok-aránya-90,9%-ról-86,8%-ra-csökkenett,-a-településen-élő-szlovák-nemzetiségűek-száma-viszont-megháromszorozódott:-(64-ről-198-ra).

A-magyarok-aránya-a-legnagyobb-arányban-z-eherjén-(r-imaszombati-járás)-növekedett,-61,5%-kal.-A-település-lakosainak-a-száma-alig-változott-(413-ről-420-ra),-a-magyarok-száma-81-ről-133-ra-nőtt,-miközben-a-kimutatott-romáké-teljesen-visszaesett-(60-ről-7-re).-(lásd-F4.-táblázat)

10. táblázat.-A-magyarlakta-településeken-élő-magyarok-száma,-aránya-a-településeken-élő-magyarok-aránya-szerint-2001,-2011

A magyarok száma, aránya a településeken	2001		2011			
	magyarok	%	magyarok R	%	magyarok B	%
> mint 100 fő, > mint 10%	6766	1,3	7171	1,6	7314	1,5
< mint 100 fő, > mint 10%	32131	6,2	32250	7,0	28855	6,0
10-50%	85417	16,4	83354	18,2	93379	19,3
50-80%	218103	41,9	234125	51,1	227531	47,0
80% felett	178111	34,2	101567	22,2	126744	26,2
Összesen	520528	100,0	458467	100,0	483823	100,0

8- A-településeken-élő-magyarok-aránya-szerinti-változásokat--a-regisztrált-adatok-alapján ismertettük.-

Az-egykes-községekben-élő-magyarok-száma,-aránya-a-települések-etnikai-típusai-szerint-jelentősen-megváltozott.-A-legtöbb-magyar-az-enyhe-magyar-többségű-településeken-él.-Számuk-és-arányuk-a-regisztrált-és-a-becsült-mutatók-szerint-is-magasabb,-mint 2001-ben.

ugyanakkor-az-erős-magyar-többségű-településeken-élők-száma-és-aránya-jelentősen-apadt.-2001-ben-a-magyarok-több-mint-1/3-a,-2011-ben-mintegy-1/4-e-ezek-en-a-településeken-élt.-A-magyar-kisebbségű-településeken-élők-aránya-viszont-növekedett.

Összegzés

A-2011.-évi-népszámlálás-nemzetiségi-adatsorai-alapján-számított-adatok-nemcsak-a-szlovákiai-nemzetiségek,-ezen-belül-a-magyarok-reálisabb-számát-adják-meg,-hanem lehetővé-teszik-objektívebb-demográfiai-mutatók-kiszámítását-is.-Felmerül-a-kérdés, hogy-a-480-ezer-fő-körűli-magyar-népességszám-mennyiben-sok-vagy-kevés.-Összevetve-a-90-es-években-kimutatott-47-ezer-fős-fogyást-az-ezredforduló-utáni-évtized-40-ezer-fős-fogyásával-(a-számított-értékek-szerint),-megállapíthatjuk,-hogy-hasonló-nagyságrendű-eltérésekről-van-szó.-További-kérdésként-merül-fel,-hogy-mekkora-eltérés-mutatózik-a-regisztrált-és-a-becsült-adatok-alapján-végzett-demográfiai,-népmozgalmi-vizgálatoknál.-Az-eltérés-makroszintű-adatok-esetében-sem-tekinthető-elhanyagolhatónak,-ugyanakkor-már-jelentősebb-eltérések-mutatkoznak-a-különböző-szintű-területi-egységek,-járások,-települések,-illetve-település csoportok-szintjén-bekövetkezett-változások-vizsgálatánál.-értelmezésében.

irodalom

A-Szlovák-Statistikai-Hivatal-honlapja:-<http://www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/tab>

dányi-dezső-1993.-A-szlovákiai-szóránymagyarság.-*Regio*, -3-4.-sz.

Gyurgyík-I ászló-2006.-*Népszámlálás 2001. A szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település- és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években.*- pozsony, Kalligram.

Gyurgyík-I ászló- 2012.- népszámlálás- 2011.- Kik- vagytok,- ismeretlenek?- *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, -14.-évf.-2.-sz.-3-14.-p.

Horváth-Gyula-(szerk.)-2004.-*Dél-Szlovákia*.-budapest.

obyvateľstvo-trvalo-bývajúce-v-obciach-Sr -podľa-národnosti-Sod b-2011.-pdf.-bratislava,-ŠÚSR , 2012

Sčítanie-obyvateľov,-domov-a-bytov-2001.-definitívne-výsledky-za-Sr-nuTS2,-kraje,-okresy-a-obce.-bratislava,-Štatistický-úrad-Slovenskej-republiky,-2003

vetési-I ászló-2000.-Szóránysztratégia---nemzetstratégia.-*Magyar Kisebbség*, -2.-sz.

Függelék

F1. táblázat.-Szlovákia-magyar-nemzetiségű-lakosságának-száma,-aránya-járások-szerint,-2001,-2011

Járás	2001			2011				
	Összesen	Ebből magyar	%	Összesen	Ebből (R)magyar	%	Ebből (B)magyar	%
Pozsony1	44798	1304	2,9	38655	1155	3,0	1189	3,1
Pozsony2	108139	6405	5,9	108362	5300	4,9	5450	5,0
Pozsony3	61418	1542	2,5	61046	1523	2,5	1566	2,6
Pozsony4	93058	2327	2,5	92030	2157	2,3	2204	2,4
Pozsony5	121259	4873	4,0	111135	3984	3,6	4059	3,7
Szenc	51825	10553	20,4	66265	9134	13,8	9731	14,7
Dunaszerdahely	112384	93660	83,3	116492	87349	75,0	89826	77,1
Galánta	94533	36518	38,6	93594	32793	35,0	33888	36,2
Komárom	108556	74976	69,1	103995	66356	63,8	70052	67,4
Léva	120021	33524	27,9	115367	28085	24,3	29018	25,2
Nyitra	163540	10956	6,7	159143	9076	5,7	9408	5,9
Érsekújvár	149594	57271	38,3	144417	48483	33,6	51987	36,0
Vágsellye	54000	19283	35,7	53286	16717	31,4	17389	32,6
Losonc	72837	20072	27,6	74861	17338	23,2	19559	26,1
Nagyőrce	40918	8994	22,0	40400	7738	19,2	8219	20,3
Rimaszombat	83124	34323	41,3	84889	30516	35,9	32868	38,7
Nagykürtös	46741	12823	27,4	45562	10939	24,0	11437	25,1
Kassa1	68262	2947	4,3	68467	2071	3,0	2695	3,9
Kassa2	79850	2578	3,2	82676	1963	2,4	2453	3,0
Kassa3	30745	938	3,1	30048	683	2,3	784	2,6
Kassa4	57236	2477	4,3	59242	1665	2,8	2129	3,6
Kassa-környék	106999	14140	13,2	119227	11845	9,9	13120	11,0
Nagymihály	109121	12819	11,7	110842	12122	10,9	12862	11,6
Rozsnyó	61887	18954	30,6	63351	16103	25,4	17358	27,4
Töketerebes	103779	30425	29,3	106072	28145	26,5	29052	27,4

F2. táblázat.-A-járások-száma-a-járásokban-élő-magyarok-aránya-szerint,-2001-2011

A magyarok aránya a járáásokban	Járások száma		
	2001	R 2011	B 2011
0-2%	54	54	54
2-10%	10	11	10
10-30%	8	8	9
30-50%	5	4	4
50% felett	2	2	2
Összesen	79	79	79

F3. táblázat.- A magyar- nemzetiségű- lakosság- megoszlása- a- helységek- nagyságcsoporthai- szerint- 2011- ben

Lakosok száma	Települések száma	R magyar	B magyar	R magyar%	B magyar%
–199	383	4043	4215	0,9	0,9
200–499	761	31959	33233	7,0	6,8
500–999	772	65508	68008	14,3	13,9
1000–1999	562	98664	102869	21,5	21,1
2000–4999	279	79056	82848	17,2	17,0
5000–9999	61	49900	53266	10,9	10,9
10000–19999	33	44084	48521	9,6	9,9
20000–49999	29	62321	69523	13,6	14,3
50000–99999	8	2431	2765	0,5	0,6
100000 felett	2	20501	22426	4,5	4,6

F4. táblázat.- A magyar- lakosság- arányának- változása- Szlovákia- településein,- 2001–2011,- %

Változás	Községek száma	Magyarok száma 2001	Magyarok száma 2011	Különbség	%
75%-nál több fogyás	3	333	96	-237	0,4
50–75%-os fogyás	13	2122	1058	-1064	1,7
40–50%-os fogyás	12	4116	2565	-1551	2,5
30–40%-os fogyás	36	19966	14906	-5060	8,2
20–30%-os fogyás	81	53164	40749	-12415	20,0
10–20%-os fogyás	154	201902	173253	-28649	46,2
0–10%-os fogyás	201	207084	192451	-14633	23,6
0–10%-os növekedés	32	19765	20128	363	-0,6
10–20%-os növekedés	8	2355	2796	441	-0,7
20%-nál több növekedés	11	2955	3683	728	-1,2
Összesen	551	513762	451685	-62077	100,0

I. ászló Gyurgyík

CHANGES IN THE SETTLEMENT STRUCTURE OF HUNGARIANS IN SLOVAKIA IN THE FIRST POST-MILLENNIUM DECADE,- INDICATING THE BACKGROUND BEHIND THE DATA REGARDING THESE WITH UNKNOWN ETHNICITY

The data-calculated-according-to-ethnicity-data-lines-of-the-census-held-in-2011, provide-us-not-only-a-realistic-number-of-people-belonging-to-ethnic-minorities-in-Slovakia,- within-that-the-number-of-Hungarians,- but-they-allow-calculations-of-more-objective-demographic-indicators-as-well.- The-question-arisen-is,- whether-the-Hungarian-population-of-approx.-480-thousand-members-is-a-lot-or-a-few,- and-in-what-sense.-if-we-compare-to-the-decrease-of-47-thousand-individuals-recorded-in-the-1990s-with-the-decrease-of-their-number-(40-thousand-people)-in-the-first-post-millennium-decade-(according-to-the-values-calculated),-we-can-conclude-that-the-change-is-of-a-similar-volume.- A-further-question-arises,- that-what-size-of-change-appeared-between-the-registered-and-the-estimated-data,-regarding-vital-statistics-of-the-demographical-research.- The-difference-is-not-negligible-in-the-case-of-macro-level-data-either,-but,-at-the-same-time,-there-are-more-significant-differences-in-the-examination-and-interpretation-of-changes-occurring-on-the-different-territorial-levels,-in-districts,-settlements,-or-groups-of-settlements.

A-szlovákiai-felsőoktatási-szféra- és-a-dél-szlovákiai-magyar/szlovák-fiatalok egyetempercepciói

ZSuzSAnnA | Ampl

The-Slovak-third-level-education-sector-and-the-perception

of-universities-by-the-young-Hungarians-and-Slovaks-in-Southern-Slovakia

316.344.3(=511.141)(437.6)

378.4(437.6)

Keywords:- Higher-education-in-Slovakia,- universities,- headcount-of-university-students,- ideas-of-the-young Hungarians-and-Slovaks-in-Southern-Slovakia-about-universities.

1.-A-szlovákiai-felsőoktatás-alapvető-jellemzői

bevezetőképben-tekintsünk-át-néhány-alapvető-információt-a-szlovákiai-felsőoktatási-rendszerről.¹ Szlovákiában-a-felsőoktatási-intézményeket-két-szempontra-osztályozzák.- Az- egyik- az- iskola- pénzügyi- háttere,- a- másik- tevékenységének- jellege. Finanszírozás-szerint-a-felsőoktatási-intézmények-három-típusa,-a-tevékenység-jellege szerint-ugyancsak-három-típusuk-működik.

Az-első-szempontra-vagyis-a-finanszírozás-szerint-ezek-a-következők:

1.-közintézményként-működő-egyetemek--ez-a-státusz-2002-ben-a-felsőoktatási-törvény-következtében-jött-létre-a-korábbi-18-állami-és-az-egy-nem-állami-intézmény-transzformációjával-ezeket-nagyrészt-az-állam-dotálja.

2.-állami-egyetemek--teljes-mértékben-az-állam-finanszírozza-őket,-de-nem-az-oktatásügyi-tárcához-tartoznak,-hanem-a-szakminisztériumok-felügyelete-alá. Háromféle-állami-egyetem-létezik:-rendőri,-katonai-és-egészségügyi.

3.-magánegyetemek--2002-ben-jöttek-létre-felváltva-a-korábbi-nem-állami-egyetemi-státuszt.-Önálló-jogi-személyek,-amelyeket-a-SzK-kormánya-hagy-jóvá-az-akkreditációs-bizottság-javaslatára,-2011-től-csak-abbban-az-esetben,-ha-úgy-ítéli-meg,-hogy-az-adott-intézmény-küldetése-összhangban-van-a-közérdekkel.

1- ministerstvo-školy, vedy, výskumu-a-športu-Sr -Správa-o-stave-školy-na-Slovensku-a-o-systémových-krokoch-na-podporu-jeho-d'alšieho-rozvoja.- bratislava,- september- 2013. <http://www.minedu.sk/data/att/5253.pdf>-september-29.-Az-egyetemek,-hallgatók,-abszolvenssek-adatai,-valamint-a-felsőoktatásról-származó-információk-mind-innen-származnak.

vannak-továbbá-külföldi-egyetemek--ezek-a-székhelyük-szerinti-állam-előírásai-alapján-működnek.-2007-től-regisztrációs-kötelezettségük-van,-és-garantálniuk-kell,-hogy-az-általuk-Szlovákiában-kiadott-diploma-egyenértékű-az-„anyaország”-diplomával.

Az-egyetemek-osztályozásának-második-szempontja-a-tevékenységük-jellege.-e-kritérium-szerint-Szlovákiában-háromféle-felsőoktatási-intézmény-létezik:-egyetem,-szakfőiskola,-valamint-olyan-intézmények,-amelyek-egyik-kategóriába-sem-illenek.-2002-ben- a-felsőoktatási-intézmények-transzformációját-követően-mindegyik-intézmény-egyetemi-státuszt-kapott.-ennek-a-besorolásnak-az-átértékelésére-volt-hivatott-a-2009-és-2011-között-zajló-rettegett-komplex-akkreditáció,-melynek-végeredménye-a-következő-lett:-2013-januárjában-a-20-közegyetem-egyetem-maradt,-a-3-államból-2-egyetem-és-1-szakfőiskola-lett,-a-13-magánintézmény-pedig-szakfőiskola-besorolást-kapott.²

n-ézzük,-hogyan-alakult-a-felsőoktatási-intézmények,-s-ezen-belül-a-finanszírozás-szerinti-típusok-száma-a-rendszerváltástól-napjainkig-(1.-táblázat).-Gyakran-halljuk,hogy-Szlovákiában-úgy-elszaporodtak-az-egyetemek,-mint-a-gomba-(vagy-inkább-giliszta?)-eső-után,-de-a-kezdeti-állapothoz-képest-valójában-„csak”-megháromszorozódott-a-számuk.-vagyis-jelenleg-40-egyetem-van,-ebből-36-hazai,-4-külföldi.-Az-1.-táblázatban-a-karok,-hallgatók-és-oktatók-számának-alakulása-is-nyomon-követhető.-A-karok-száma-is-megháromszorozódott,-a-hallgatók-száma-pedig-2013-ban-három-és-félszerese-volt-a-kezdeti-állapotnak-(de-a-hallgatói-létszám-volt-ennél-magasabb-is,-amint-azt-nem-sokára-részletesebb-adatokkal-bemutatom).-Az-oktatók-száma-nőtt-a-legkevésbé.

1. táblázat.-Az-egyetemek-számának-alakulása

	Egyetemek száma	Karok száma	Hallgatók száma	Oktatók száma
1989	13	43	49 000	8 059
2013	36+4*	132	177 892	10 720

Forrás:-<http://www.minedu.sk/data/att/5253.pdf>.-*,-ebből-20-közegyetem,³ 13-magán,-⁴ 3-állami⁵ és-4-külföldi

2- A-továbbiakban-egységesen-az-„egyetem”-kifejezést-fogom-használni,-ugyanis-írásom-szempontjából-nincs-jelentősége-a-tevékenységi-forma-szerinti-megkülönböztetésnek.

3-- <https://www.portalvs.sk/sk/informacie-o-vysokych-skolach#verejne>

4- Akadémia-médií,-odborná-vysoká-škola-mediálnej-a-marketingovej-komunikácie-v-bratislave, bratislavská-medzinárodná-škola-liberálnych-štúdií,-d ubnický-technologický-inštitút-v-d ubnici nad- váhom,- Hudobná- a- umelecká- akadémia- j ána- Albrechta- v- banskej- Štiavnici, paneurópska- vysoká- škola,- Stredoeurópska- vysoká- škola- v- Skalici,- vysoká- škola- bezpečnostného- manažerstva- v- Košiciach,- vysoká- škola- danubius,- vysoká- škola- ekonómie- a- manažmentu-verejnej-správy-v-bratislave,-vysoká-škola-Goethe-uni-bratislava,-vysoká-škola-manažmentu-v-Trenčíne,-vysoká-škola-medzinárodného-podnikania-iSm-Slovakia-v-prešove, vysoká-škola-zdravotníctva-a-sociálnej-práce-sv.-Alžbety-v-bratislave.-<https://www.portalvs.sk/sk/informacie-o-vysokych-skolach#sukromne>

5- Akadémia- ozbrojených- síl- generála- milana- r astislava- Štefánika- v- l iptovskom- mikuláši, Akadémia- policajného- zboru- v- bratislave,- Slovenská- zdravotnícka- univerzita- v- bratislave. <https://www.portalvs.sk/sk/informacie-o-vysokych-skolach#statne>

Sok-e vagy kevés ez a 36+4 egyetem? A szlovákiai közbeszéd egyik gyakori témája, hogy túl sok az egyetem (e sorok írója is így vélekedik). Ezt cáfolandó az oktatásügyi minisztérium 2013-as jelentésében arra hivatkozik, hogy vannak országok, ahol még több van, hiszen Szlovákiában egy felsőoktatási intézményre átlagosan 6700 hallgató jut, ami több, mint a környező országokban. Például Litvániaiban csak 2900, Lengyelországban 4700, Bulgáriában és Magyarországon 5600, Csehországban 5900 hallgató jut egy egyetemre.

Teljesen mindegy azonban, hogy mit gondolunk az egyetemek számáról. Végző soron úgysem ez a kimutatás vagy bármilyen más összehasonlítás adja meg a lényegi választ a sok vagy kevés kérdésre. Ez a gyakorlatban fog eldőlni, mégpedig a hallgatói létszámtól, az egyetem iránti kereslettől függően. Ezt az egyetemek tudatosítják a legjobban, hiszen a demográfiai hullámvölgy már napjainkban érezteti a hatását, s a diákokért, s általuk a fennmaradásért folytatott harc már most hozzátartozik az egyetemek mindennapi életéhez.

Indokolt tehát, hogy megnézzük, hogyan alakult a hallgatók száma a rendszerváltástól napjainkig. Először a nappali tagozatos hallgatók létszámának alakulását vegyük szemügyre.⁶

A nappali tagozatos hallgatók száma a rendszerváltástól folyamatosan emelkedett egészen 2009-ig. 1989-ben 49 000 hallgató, 2000-ben 93 587 hallgató, 2009-ben 140 680 hallgató (ebből 130 273 a közegyetemeken, 8843 a magánegyetemeken, 1564 pedig állami egyetem hallgatója). 2010-től folyamatos csökkenés tapasztalható. 2013-ban már csak 127 649-en tanultak nappali tagozaton.

Ez a létszámcsökkenés elsősorban a köz- és magánegyetemeket érinti. Az állami egyetemeken nem csökkent, ellenkezőleg, enyhén nőtt a hallgatók száma. Az utóbbit a szakértők azzal magyarázzák, hogy az állami egyetemeken újabb szakokat akkreditáltak, továbbá a baccalaureátusi képzés mellett már itt is van lehetőség mesterfokú képzésre.

A nappali tagozatosok után következzen a távutasok létszámának alakulása. E téren 2007-ig folyamatos emelkedés volt. 1989-ben 9708 távutas hallgató volt, 2000-ben már 34 982, 2007-ben pedig 80 377 – ez volt a csúcs, a legtöbb távutas, azaz 56 944 diák közegyetemen tanult. 2008-tól folyamatos csökkenés tapasztalható. 2013-ban 50 243 távutas hallgatót tartottak számon.

Ahogy arra már utaltam, a hallgatói létszám folyamatos csökkenését a felsőoktatási szakértők a demográfiai hullámvölgygel magyarázzák. 2013-ban fordult elő először, hogy a felsőfokú tanulmányok iránt érdeklődők száma alacsonyabb volt a tervezett hallgatói létszámnál. Az előrejelzések szerint további csökkenés várható, s a hallgatói létszám minden bizonnyal csak 2030 körül fogja utolérni a mostani szintet.

A hallgatók számának csökkenése azonban nem egyformán érinti az egyetemeket. Ez derül ki a *Ar r A* (Akademická rankingová a ratingová agentúra) felméréséből.⁷ Az ügynökség szakirányultságuk szerint 11 csoportra osztja az egyetemeket, és 5 szempont alapján értékeli őket. Ezek a következők: 1. az oktatás – ezen belül a hallgatók és

6– Az adatok nem tartalmazzák a külföldi hallgatókat és a doktoranduszokat.

7– http://www.arra.sk/sites/arra.sk/files/file/Ar_r_A_Sprava_2013.pdf

oktatók-száma,-2.-az-egyetem-iránti-érdeklődés,-beleértve-a-külföldi-érdeklődők-számát,-3.-az-abszolvensek-munkanélküliségi-rátája-az-elmúlt-három-évben,-4.-a-doktori iskola-és-5.-a-pályázási-eredményesség.

Az-Ar r A-eddig-kilencszer-végzett-egyetemi-rangsorolást,-utoljára-2013-ban,-amikor is-109-kart-értékeltek.-Kimutatták,-hogy-a-hagyományosan-előkelő-helyen-végzett-karokat-nem-érinti-a-hallgatói-létszám-csökkenése,-sőt-fokozódó-érdeklődést-tapasztalnak! ugyanakkor-vannak-olyan-karok,-ahol-nagyobb-a-kínálat,-mint-a-kereslet,-és-ezek-általában-a-rangsorban-is-rosszabbul-értékeltek.

ezzel-együtt-az-eredmények-prezentálása-után-újra-fellángolt-a-másik-gyakran-medi-alizált-téma,-a-túlképzettség,-vagyis-hogy-Szlovákiában-túl-sok-a-diplomás-egyén,-ami a-munkaerőpiacon-csapódik-le,-ugyanis-bár-az-igaz,-hogy-a-diplomások-közt-van-a-leg-kevesebb-munkanélküli,-viszont-egyre-több-diplomás-nem-talál-a-végzettségének-és-a-tanult-szaknak-megfelelő-munkát.-Az-abszolvensek-számának-elemzése-is-bizonyítja, hogy-a-hallgatói-létszámmal-párhuzamosan-nőtt-az-egyetemet-végzettek-száma-is.

A-nappali-tagozatos-abszolvensek-száma-folyamatosan-nőtt-egészen-2010-ig,-amikor is-43-872-en-szereztek-felsőfokú-végzettséget.-A-távutas-abszolvensek-száma 2009-ben-tetőzött,-amikor-27-301-távutas-hallgató-szerzett-diplomát.-Azóta-mindkét esetben-enyhe-csökkenés-tapasztalható,-2013-ban-nappali-képzésben-40-699-en, távúton-23-689-en-szereztek-diplomát.-ezek-a-számok-sem-tartalmazzák-a-külföldi hallgatókat-és-a-doktoranduszokat.

végezetül-tekintsük-meg,-hányan-rendelkeznek-Szlovákiában-felsőfokú-végzettség-gel.-A-2011-es-népszámlálás-szerint-584-ezer-személynek-van-mesterszintű-egyetemi végzettsége,-ami-a-lakosság-10,8-százaléka.⁸ A-nemzetközi-összehasonlításokban külön-kiemelik-a-25-év-feletti-és-a-30-34-évesek-korcsoportjának-felsőfokú-végzett-ségét.-Az-európa-2020-stratégiájának-ugyanis-az-a-célja,-hogy-a-30-34-éves-lakosság 40-százaléka-rendelkezzen-felsőfokú-végzettséggel.-n-éhány-erre-vonatkozó-adat-a-2. táblázatban-látható.-Ha-tehát-40%-a-cél,-akkor-még-van-min-dolgozni,-bár-azt-is-hozzá kell-tenni,-hogy-a-bemutatott-országok-közül-Szlovákia-startpozíciója-volt-a-legrosszabb.

2. táblázat.-A-felsőfokú-végzettséggel-rendelkezők-lakosságon-belüli-aránya

Korcsoport	25 év feletti		30-34 évesek	
	2000	2011	2000	2011
EU 27	17,3	23,5	22,4	34,6
Csehország	10,6	16,5	13,7	23,8
Litvánia	16,4	25,9	18,6	35,7
Magyarország	13,4	20,0	14,8	28,1
Lengyelország	10,4	21,1	12,5	36,9
Szlovákia	9,2	16,9	10,6	23,4

Forrás:-<http://www.minedu.sk/data/att/4760.pdf>

8- <http://portal.statistics.sk/files/tab-9.pdf>

Ami a szlovákiai magyarokat illeti, az 1990-es népszámlálás szerint 3,4%-uk volt diplomás. Jelenleg a szlovákiai magyar felnőttkorú lakosság 6,6%-ának, azaz 30-150-szémélynek van mesterfokú szintnek megfelelő felsőfokú végzettsége. A magyar diplomások alacsony arányát az elemzők annak idején elsősorban a magyar népesség kisebb ambícióival, a falusi élet- és gondolkodásmóddal, s az ezt irányító értékrenddel magyarázták, melyben a műveltségnek, iskolázottságnak nem volt prioritása. A diplomás szlovákiai magyarok aránya azóta a duplájára növekedett, de még ma sem éri el az országos átlagot. mi állhat emögött?

2.- d él-szlovákiai magyar és szlovák fiatalok egyetemmel kapcsolatos elképzelései, véleményei

Az egyik lehetséges magyarázatot az egyetemmel kapcsolatos elképzelések, vélemények, az ún. egyetempercepcióik képezik. Hogyan vélekednek a szlovákiai magyarok az egyetemről, a továbbtanulásról, az egyetemi tanulmányok hasznosíthatóságáról? Különböznek-e az ő egyetempercepcióik a d él-Szlovákiában élő szlovák lakosság egyetempercepcióitól?⁹

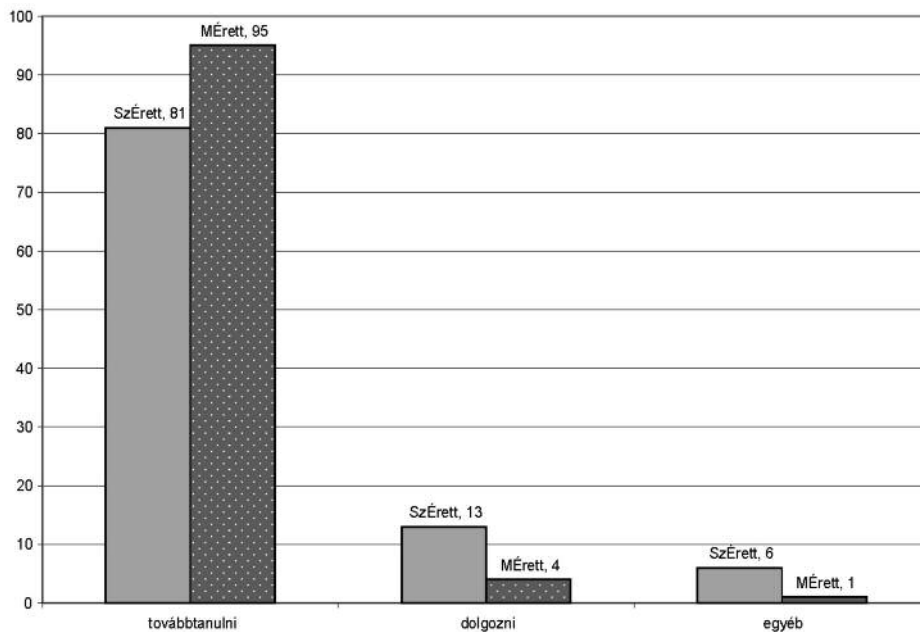
Írásom következő részében erre vonatkozó adatokat mutatok be. Ezek a Fórum Kisebbségkutató-intézet Szociológiai és demográfiai-észlegete által 2012-ben készített két felmérés eredményei. Mindkettőnél standardizált kérdőíves módszert alkalmazunk. Az egyik felmérés az említett régió szlovák és magyar tannyelvű gimnáziumaiban zajlott, 27 szlovák tannyelvű és 22 magyar tannyelvű gimnázium érettségiző évfolyamaiban. Összesen 800, ebből 400 szlovák és 400 magyar gimnáziumban tanuló fiatalot kérdeztünk meg. A szlovák gimnáziumban tanulók 91%-a szlovák nemzetiségűnek (ebből 5% magyar származású szlováknak tartja magát), 3% magyar nemzetiségűnek tartja magát, 6% nem jelölte meg a nemzetiségét. A magyar gimnáziumokban tanulók 92%-a jelölt be magyar, 3% szlovák, 2% roma nemzetiséget.

A másik felmérést ugyancsak d él-Szlovákiában végeztük, ezúttal 15-29 éves magyar és szlovák fiatalok körében. A nem, korcsoport és iskolai végzettség szerint reprezentatív mintát 600 személy alkotta.

A gimnáziumok végzős diákjaitól először is az érettségit követő terveikről érdeklődtünk (1. ábra).

9- Természetesen ez a lakosság nem reprezentálja a szlovák összlakosságot, így az ő egyetempercepcióik nem vetíthetők ki országos szlovák szintre.

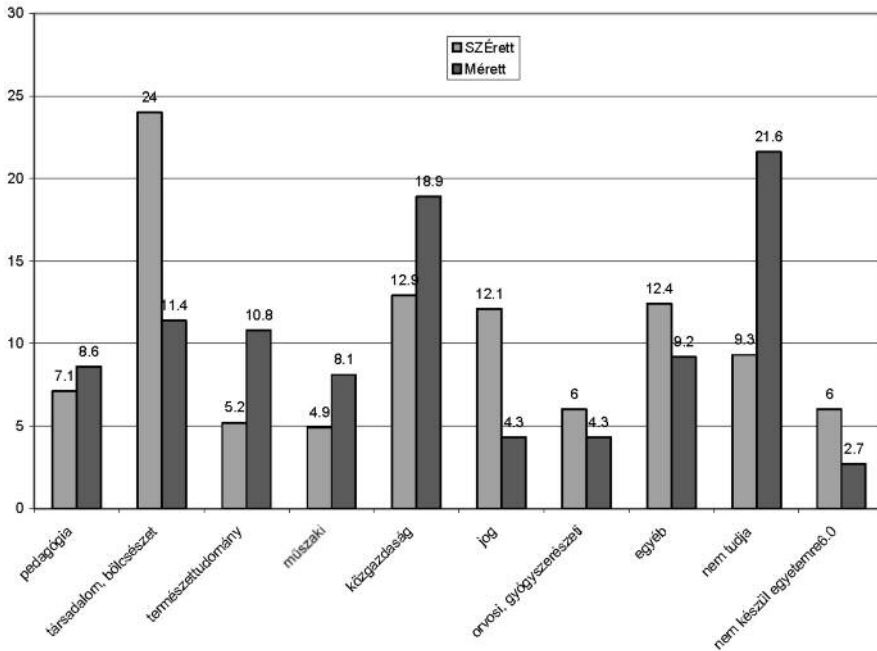
1. ábra.-mit-szeretnél-csinálni-érettségi-után?-(%)

Az-érettségizők-többsége-a-továbbtanulást-választotta,-ez-a-magyarokra-még-inkább-jel-lemző-volt,-mint-a-szlovákokra.-A-szlovákok-közül-minden-ötödiknek,-a-magyarok-5-szá-zalékának-voltak-egyéb-tervei,-elsősorban-dolgozni-akartak.

A-következő-kérdés-arra-irányult,-hogyan-hol-szeretnének-továbbtanulni-(2.-ábra).

2. ábra.-Az-egyes-szakok-iránti-érdeklődés-(%)

Az-ábra-mintázata-önkéntelenül-a-csúcsokra-vonja-a-tekintetünket.-n ézzük-hát-a-három csúcst!

Az-első:-a-szlovák-gimnazisták-kiemelkedő-érdeklődést-tanúsítottak-a-társadalom-tudományok-és-a-bölcsészet-iránt,-minden-negyedik-(24%)-ilyen-irányba-tendált,-ami-egyébként-nem-meglepő,-mert-össztársadalmi-méretben-is-ezek-a-szakok-a-legkere-settebbek.-A-magyarok-ezeket-a-szakokat-kevésbé-preferálták-(11,4%).

A-másik-csúcs:-a-magyar-érettségizők-21,6-százaléka,-tehát-nagyjából-minden-ötö-dik-szemben-minden-tizedik-szlovákkal-(9,3%),-néhány-hónappal-az-egyetemi-jelentke-zési-kérvények-beadása-előtt-még-nem-tudta,-mit-szeretne-tanulni.¹⁰

A-harmadik-csúcs:-a-magyar-érettségizők-második-legnagyobb-csoportját-(18,9%)-a-közgazdaság-iránt-érdeklődők-alkották.¹¹

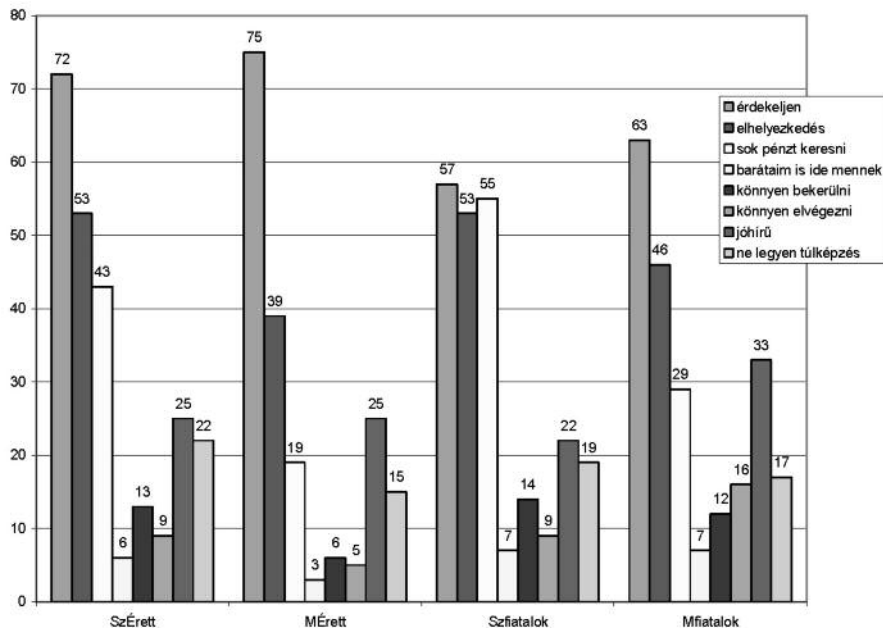
Továbbá-látható,-hogy-a-magyarok-a-szlovákokhoz-képest-markánsabb-érdeklődést-mutattak-a-természet-és-műszaki-tudományok-iránt-is.-A-szlovákokhoz-képest-kevé-sbé-preferálták-a-jogot.-A-két-diákcsoport-két-terület-iránt-mutatott-nagyjából-azonos-érdeklődést,-a-pedagógia-és-az-orvosi,-illette-gyógyszerészeti-tanulmányok-iránt.

10- nem-tudjuk,-mi-volt-az-oka-ennek-a-nagyfokú-bizonytalanságnak,-de-egy-lehetséges-magya-rázat-mindenképpen-idekiváncozik.-bár-a-felsőoktatási-intézmény-tanítási-nyelve-nem-képe-zte-a-kutatás-tárgyát,-s-így-erre-vonatkozólag-csak-óvatos-véleményt-mondhatunk,-más-kuta-tásainkból-azonban-tudjuk,-hogy-a-magyar-fiatalok-egy-része,-s-ez-a-rész-egyre-növekszik,-nem-is-annyira-szakot-választ,-mint-inkább-tanítási-nyelvet,-ugyanis-sok-érettségiző-magyar-fiatal-nem-tud-jól-szlovákul,-ezért-sem-mer-szlovák-tanítási-nyelvű-egyetemre-jelentkezni.

11- ma-már-ez-is-tanulható-magyar-nyelven.

egy-további-kérdéssel-azt-szerettük-volna-megtudni,-hogya-adott-szak-kiválasztásakor-felmerülő-lehetséges-szempontok-milyen-mértékben-voltak-fontosak-az-érettségizők-száma- (3.-ábra).

3. ábra. mit-tartottál-fontosnak,-amikor-kiválasztottad,-hogya-milyen-szakon-szeretnél-továbbtanulni?---„n-azonfontosnak-tartottam”-válaszok-(%)

Az-érettségizők-mindkét-csoportjának-elsődleges-szempont-volt,-hogya-olyasmit-tanulhassanak,-ami-érdeklí-őket-(magyarok-75%,-szlovákok-72%).-A-második-legfontosabb-szempont-az-elhelyezkedés---ez-a-magyar-érettségizőknek-kevésbé-fontos-(39%),-mint-a-szlovákoknak-(53%).-A-magyarok-harmadik-legfontosabb-szempontja-az-egyetem-hír-neve,-minden-negyedik-tartotta-nagyon-fontosnak---akárcsak-a-szlovák-érettségizők-(szintén-25%),-viszont-a-szlovákoknál-az-egyetem-hírnevénél-fontosabbnak-bizonyult-a-jó-pénzkereseti-lehetőség,-amit-43%-uk-tartott-nagyon-fontosnak,-a-magyarok-19%-ával-szemben.-A-szlovákok-azt-is-fontosabb-szempontnak-tartják-az-egyetem-kiválasztásánál,-hogya-ne-legyen-túlképzés,-viszont-amint-láttuk,-a-preferált-szakirányok-nem-támasztják-alá-ezt-az-óvatosságot,-mivel-épp-azokat-a-területeket-részesítik-előnyben,-amelyek-a-legtöbb-abszolvent-produkálják.

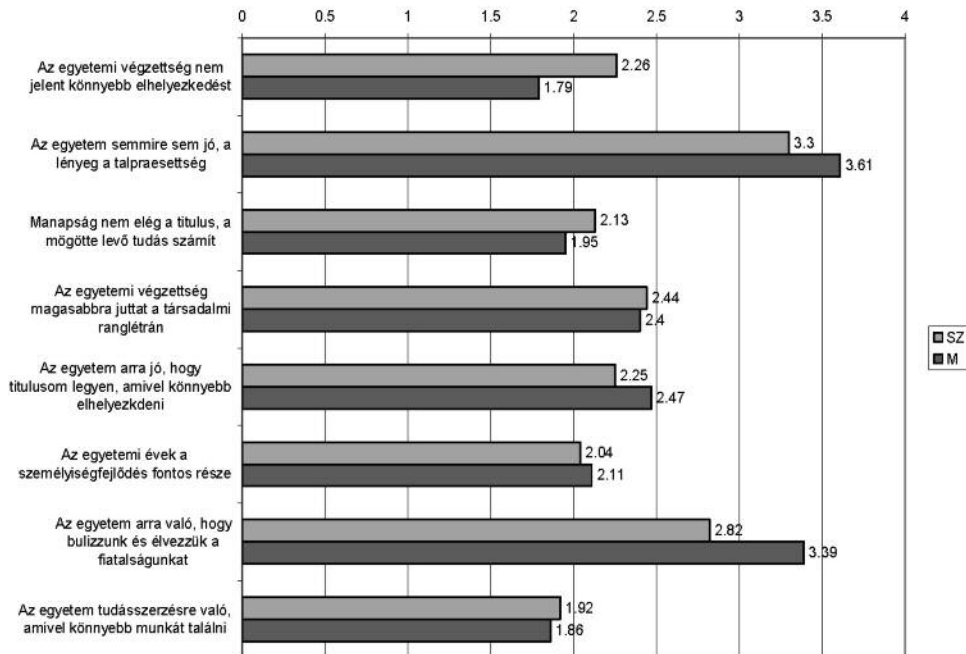
A-többi-szempont,-így-a-barátok,-könnyű-bekerülés-és-könnyű-„kikerülés”-kevésbé-fontosak-a-tanulandó-szak-kiválasztásánál.

ezt-a-kérdést-a-másik-felmérésben-is-feltettük.-nézzük-meg,-hogyan-választottak-a-15-29-éves-fiatalok,-akik-között-már-voltak-diplomások,-de-olyanok-is,-akik-épp-az-egyetemi-tanulmányaikat-végezték-vagy-egyetemre-készültek.-ezen-fiatalok-esetében-feltételezhető,-hogya-nem-csupán-elképzeléseik,-elvárásaik-vannak,-hanem-tapasztalataik-is,-mind-az-egyetemmel,-mind-a-tanulmányokat-követő-munkaerő-piaci-értékesítés-

léssel- kapcsolatban.- Ha- szemügyre- vesszük- a- válaszaikat,- amelyek- úgyszintén- a- 3. ábrán- láthatók- (Szfiatalok,- mfiatalok),- azt- látjuk,- hogy- számukra- lényegesen- kevésbé fontos- az- a- szempont,- hogy- olyan- szakot- tanuljanak,- ami- érdekli- őket- (57- és- 63%). Felértékelődött- viszont- az- elhelyezkedés- és- a- jó- kereset- szempontja,- méghozzá- első- sorban- a- magyar- fiataloknál- (elhelyezkedés- 46%,- sok- pénz- 29%),- bár- ezek- a- szempontok- még- mindig- kevésbé- fontosak- számukra,- mint- a- szlovák- fiatalok- számára- (elhelyezkedés- 53%,- sok- pénz- 55%).- A- magyar- fiatalok- még- magasabbra- értékelik- az- egyetem- jó- hírnevét- (33%),- mint- a- magyar- érettségizők- (25%),- s- mindhárom- csoporthoz képest- ők- tartják- a- legfontosabb- szempontnak- azt,- hogy- az- egyetemet- könnyű- legyen elvégezni- (16%).- Tehát- a- szlovákok- esetében- egészében- véve- elmondható,- hogy- leginkább- az- érdekes- szak- (57%),- jó- kereseti- lehetőség- (55%) és- jó- elhelyezkedés- (53%) -hármasa- együttesen- motivál,- a- magyarok- elsődleges- és- kimagasló- motivációja- az- érdekes szak- (63%).- A- többi- szempont- is- fontos,- első- sorban- az- elhelyezkedés,- az- egyetem- hírneve- és- a- kereset,- de- ezek- fontossága- elmarad- az- említett- domináns- szempont- mögött.

mire- jó- az- egyetem?- van- e- gyakorlati- haszna- az- egyetemen- való- továbbtanulásnak? Az- ezzel- kapcsolatos- álláspontokat- nyolc- állításban- fogalmaztuk- meg,- ezeket- kellett értékelni- egy- ötfokú- skála- segítségével,- melynek- 1-es- fokozata- jelentette- az- állítással való- maximális- azonosulást,- az- 5-ös- fokozat- az- állítás- maximális- elutasítását.- A- 4. ábrán- az- érettségizők- által- adott- válaszok- átlagértékei- láthatók.

4. ábra.- érettségizők:- mennyire- értesz- egyet- az- alábbi- állításokkal?- (1- -- teljesen,- 5- -- egyáltalán- nem)

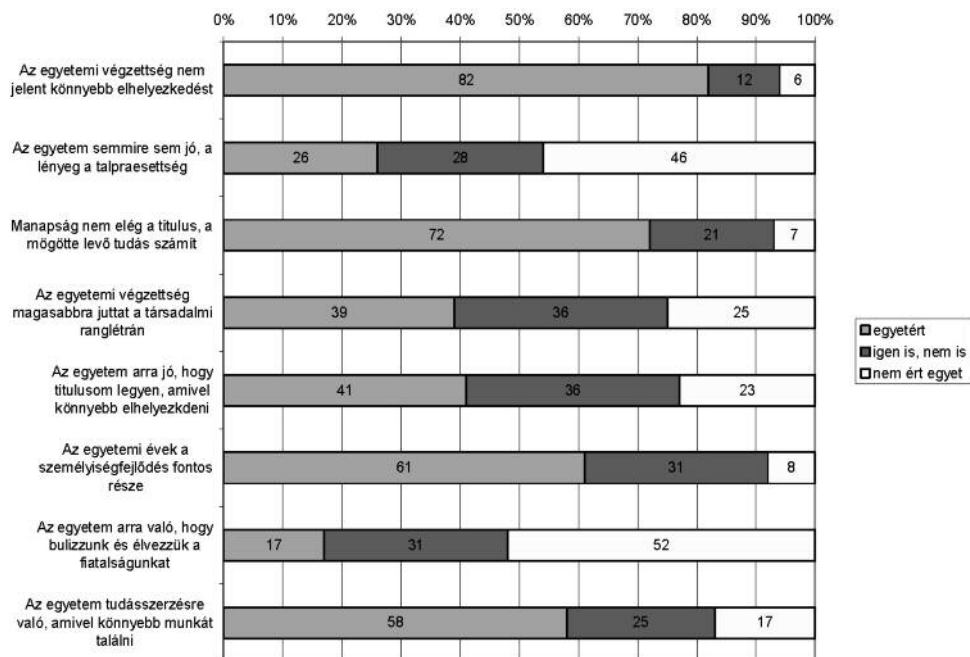

A nyolc-állítás-közül az-érettségizők-leginkább azt-cáfolták,-hog az-egyetem-sem mire-sem-jó,- illetve-hog csak-a-bulizást-és-a-fiatalság-életét-szolgálja.-mindkét szempontból-a-magyar-érettségizők-azok,-akik-komolyabban-vették-az-egyetemet,-mint a-szlovákok.-viszont-ez-nem-jelenti-egyértelmű-elutasítást-ezeknek-az-állításoknak, mivel-vannak-fiatalok,-akik-mindkét-kijelentéssel-valamilyen-szinten-egyetértenek. Hogy-csak-a-magyarokat-említsen,-azzal,-hog az-egyetem-semmire-sem-jó,-minden tizedik-egyetért-és-minden-harmadik-hiszi-is,-meg-nem-is,-hog így-van.-Azzal-pedig, hog az-egyetem-bulizásra-való,-minden-ötödik-ért-egyet-és-36%-helyezkedik-az-egyet is-értők-meg-nem-is-álláspontjára.

Az-érettségizők-mindkét-csoportja-leginkább-azzal-értett-egyet,-hog az-egyetem tudásszerzésre-való,-hozzájárul-a-személyiségfejlődéshez,-és-nem-elég-a-titulus, hanem-a-mögötte-levő-tudás-az,-ami-számít.-ugyanakkor-azt-is-inkább-elfogadták,-mint nem,-hog az-egyetem-a-titulus-által-és-a-tudással,-amit-ad,-hozzáségit-a-jobb-elhelyezkedéshez-és-a-társadalmi-felemelkedéshez.-mondhatjuk:-az-érettségiző-fiatalok bizalommal-viseltettek-az-egyetem-mint-a-siker-es-jövő-egyik-záloga-iránt,-s-ez-a-magyar érettségizőkről-még-inkább-elmondható.-bár-ezt-sem-abszolutizálhatjuk,-mivel-a magyar-érettségizők-leginkább-azzal-értenek-egyet,-hog az-egyetemi-végzettség-nem garanciája-a-könnyű-elhelyezkedésnek--81-százalékuk-vélekedik-így.

ugyanaz-a-kérdésközpont-a-másik-felmérésben-is-szerepelt.-I-ássuk,-hogyan-értékel-ték-az-egyetemmel-kapcsolatos-állításokat-a-magyar-fiatalok-(5.-ábra).

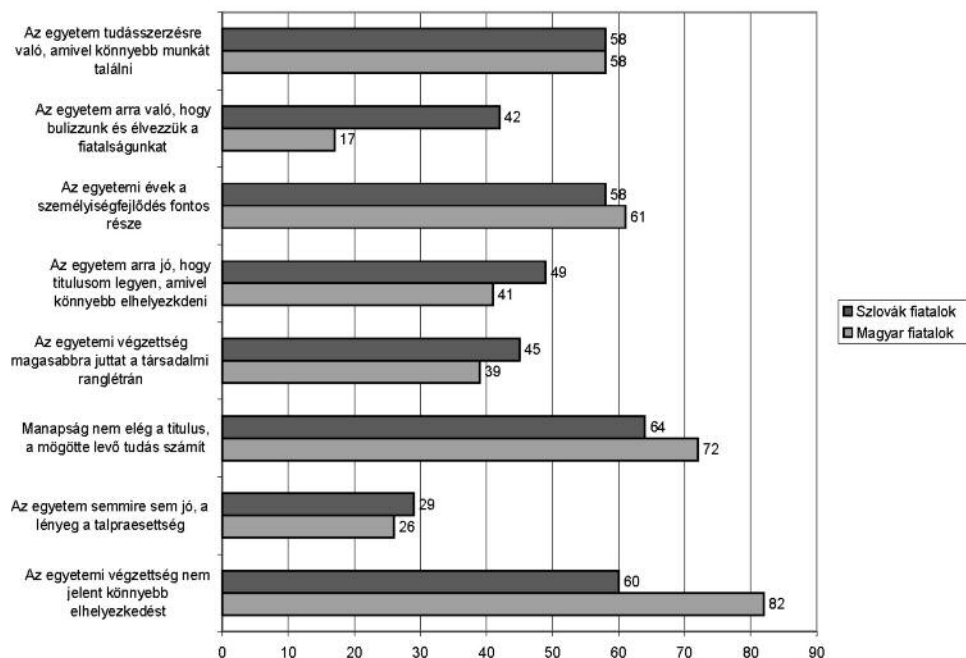
5. ábra. magyar-fiatalok:-mennyire-értesz-egyet-az-alábbi-állításokkal?-(az-egyetért-az 1-es-és-2-es-fokozat, a-nem-ért-egyet-a-4-es-és-5-ös-fokozat-összevont-válaszai,-%)

Akárcsak a magyar- érettségizők, a magyar- fiatalok is leginkább s gyakorlatilag ugyanolyan-arányban azt a véleményt osztják, hogy az egyetemi- végzettség nem könnyíti meg az elhelyezkedést (82%), ami nem épp- továbbtanulásra- motiváló- tényező. ugyanakkor- értékelik az egyetem- nyújtotta- tudást- általában- (72%), a munkaszerzés eszközeként- használható- tudást- (58%) és az egyetem- személyiségfejlesztő- hatását (61%).

Hasonlítsuk össze a magyar- fiatalok- közül az állításokkal- csupán- teljesen- egyetértőket a szlovák- fiatalok- azonos- csoportjával (6.-ábra).

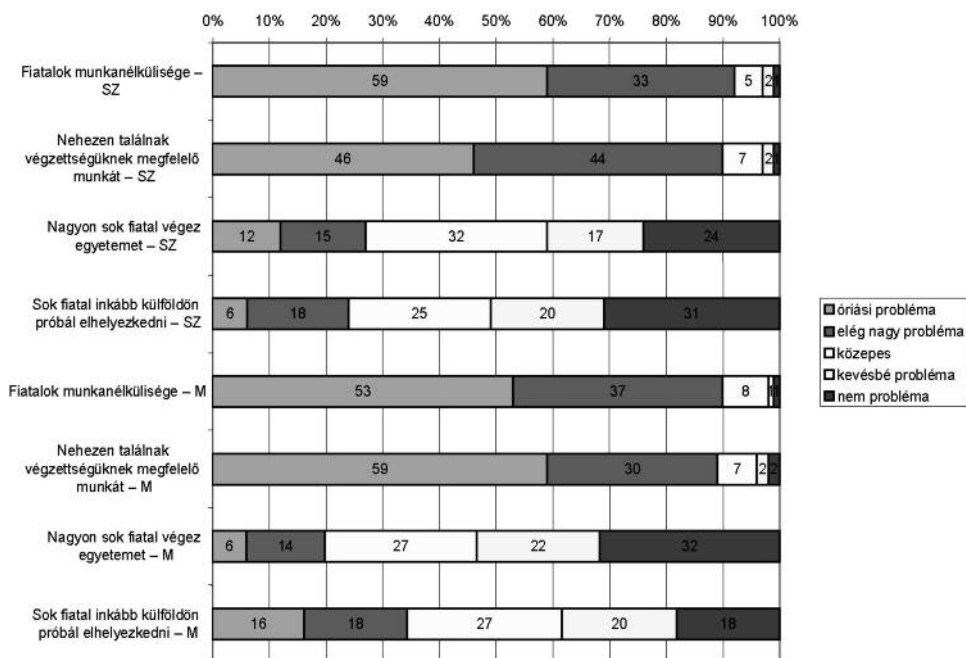
6. ábra.- magyar és szlovák- fiatalok:- mennyire- értesz- egyet- az- alábbi- állításokkal? Teljesen- egyetértők- (%)

Az adatokból kirajzolódó kép szerint a szlovák- fiatalok- könnyedebben és gyakorlatiasabban viszonyulnak az egyetemhez, mint a magyarok. A szlovákok inkább hisznek abban, hogy bár az egyetem nemcsak tanulásra szolgál, hanem a fiatalság- élvezésére is, hozzásegíti őket a könnyebb elhelyezkedéshez és a társadalmi- ranglétrán- való- feljebbjutáshoz. A magyar- fiatalok- egyetempercepciójára viszont jellemzőbb a komoly, tudás- és- személyiségfejlesztő- egyetem- képe, s bár a tudást- némileg- fontosabbnak tartják, mint a szlovák- fiatalok, mégis- lényegesen- többen- azonosulnak- azzal- a- vélemény- vel, hogy az egyetemi- végzettség- nem- jelent- könnyebb- elhelyezkedést- vagyis- a magyar- fiatalok- legtipikusabb- egyetemképe- az, hogy bár az egyetem- fejleszti- a- tudást, a jövő- szempontjából- nézve- nincs- egyértelmű- gyakorlati- haszna- ez- függetlenül- attól, hogy igaz- e- vagy- sem, a továbbtanulás- és- az- egyetemen- való- felelősségteljes- munka- végzés- szempontjából- nézve- mindenképpen- elgondolkodtató.

Az utolsó kérdés, amely ebbe a rövid elemzésbe belefér, arra vonatkozott, hogy a felsoroltakat mennyire érzik problémásnak az érettségiző fiatalok (7. ábra).

7. ábra. érettségizők: mennyire érzékelik problémaként (%)

A munkanélküliség az érettségizők mindkét csoportja szerint óriási probléma, a szlovákok 59- és a magyarok 53-százaléka tartja annak. Azonban a magyarok szerint az még nagyobb gondot okoz, hogy a végzettségüknek megfelelő munkában van hiány (59%). Ugyanakkor a szlovákok is tudatosítják ezt a problémát, ha kisebb mértékben is (46%), mint a magyarok. Az egyetemi túlképzést viszont mind a magyarok, mind a szlovákok többsége nem érzékeli meghatározó problémaként, sőt a magyarok közül még kevesebben tartják annak (6%), mint a szlovákok (12%). Ha összefüggéseikben nézzük ezeket a véleményeket, akkor elmondható, hogy a fiatalok nem látnak párhuzamot az elhelyezkedés nehézségei, illetve a túl sok egyetemi végzettségű munkavállaló között. Az, hogy sok fiatal külföldön próbál elhelyezkedni, az érettségizők szemében nem minősül nagy problémának, főleg a szlovákok esetében nem (6%), vagyis ők minden bizonnyal a világra nyitás lehetőségét látják abban, amit más kutatásbeli tapasztalataink szerint az idősebbek, főleg akik nem találnak itthon munkát, már problémaként, kényszerként élik meg, nem pedig a szabad választások adta lehetőségként.

irodalom

ministerstvo-školy, vedy, výskumu a športu-Sr -Správa-o-stave-školy-na-Slovensku-a-o-systémových-krokoch-na-podporu-jeho-dalšieho-rozvoja.-bratislava,-september-2013.
<http://www.minedu.sk/data/att/5253.pdf>-szeptember-29
<https://www.portalvs.sk/sk/informacie-o-vysokych-skolach>
http://www.arra.sk/sites/arra.sk/files/file/Ar_r_A_Sprava_2013.pdf
<http://portal.statistics.sk>
<http://www.minedu.sk/data/att/4760.pdf>

ZSuzSAnnA | Ampl

The SloVAK Thir d level educATion SecTor And The per ception oF univer SiTieS by The young HunGAR iANs And SloVAKS in SouTher n SloVAKiA

According-to-the-census-in-1990,-the-percentage-of-graduated-ethnic-Hungarians in-Slovakia-was-3,4-per-cents.-currently,-6,6-per-cents,-i.e.-30,150-persons-from among-the-Hungarian-adult-population-in-Slovakia-have-a-master-degree-level tertiary-education.-The-analysts-those-times-explained-the-low-proportion-of Hungarians-having-university-degree-first-of-all-with-their-lower-ambitions,-rural lifestyle-and-their-way-of-thinking-directed-by-an-adequate-value-system,-where erudition-and-learning-were-not-a-priority.-Since-then,-the-proportion-of Hungarians-in-Slovakia-having-a-university-degree-has-doubled,-but-it-still-does not-reach-the-national-average.-What-can-be-behind-this-phenomenon?-one-of-the possible-answers-is-their-perception-of-and-opinion-on-higher-education.-What-is the-opinion-of-Hungarians-in-Slovakia-on-the-universities,-what-they-think-about studying-at-a-university-and-the-possibilities-of-making-good-use-of-the-university degree.-does-their-perception-of-universities-differ-from-that-of-the-Slovaks-living in-Southern-Slovakia?

LAMPL ZSUZSANNA

A SZLOVÁKIAI MAGYAROK SZOCIOLÓGIÁJA

1. kötet

Szlovákiai és magyar

FÓRUM Kisebbségkutató Intézet

I AnSTYÁK ISTVÁN

Kusza-problémák¹

ISTVÁN I AnSTYÁK
ill-structured-problems

81`26
81`27
811.511.141

Keywords: -I language-problem, - messy/wicked-problem, - tame-problem, - language-management-theory, - language-management.

Kolláth-Annának-ajánlom-szeretettel

1.-bevezetés

Írásomban a kusza-problémák-jellemző-jegyeit szeretném röviden bemutatni azzal a szándékkal, hogy felhívjam a szakmai-közvélemény-figyelmét a „kusza” és az „átlátható” --- vagy más metaforával az „álnok” és a „szelíd” --- problémák-közi különbségtétel fontosságára, és arra, hogy a nagy hatókörű nyelvi problémákra mint kusza problémákra érdemes tekinteni, így tanulmányozni és kezelni őket, felhasználva ehhez az általános -- azaz nem nyelvi -- problémakezelési szakirodalmat. A kusza problémák tulajdonságainak félreismerése borítékolhatóan megakadályozza azt, hogy megbirkózzunk velük (amint látni fogjuk alább, a „megbirkózás” nem „megoldás”-t jelent).

A „kusza-probléma”-fogalma a magyar nyelvészeti szakirodalomban ismeretlen, s jómagam a nemzetközi nyelvalkítási irodalomban sem találkoztam vele (de-l-n ekvival 2010, 60-61. p.; -vö.- még Sebők-2014). Az általában vett problémákkal kapcsolatos, rendkívül gazdag nemzetközi irodalomban viszont ez a fogalom már több mint 40 éve ismeretes, a kusza-problémákkal való foglalkozás pedig előkelő szerepet kapott a problémakezeléssel kapcsolatos elméletekben.

2.-A kusza-problémák-jellemző-jegyei

A kusza-problémák alapvetően kétféle típusú megnevezéssel fordulnak elő az angolszász problémakezelési irodalomban: az egyik leíró jellegű, a másik metaforikus.

1- Az írásom alapjául szolgáló kutatások a „Slovenčina-v kontexte viacjazyčných spoločností na Slovensku”-című Apvv-projekt (a szerződés száma Apvv-0869-12), valamint a Gramma nyelvi iroda támogatásával folynak a pozsonyi comenius-egyetem magyar nyelv és irodalom Tanszékén.

I eíróként-a „rosszul-strukturált-probléma”-(„ill-structured-problem”) és-a „rosszul-meghatározott-probléma”-(„ill-defined-problem”) használatos,- metaforikusként- az- „álnok probléma”² vagy-a- „rendetlen-probléma”-(„wicked-problem”-vagy- „messy-problem”).-A megnevezések- nagyjából- ugyanazokra- a problémátípusokra- vonatkoznak,- csak- más- más- jegyüket- emelik- ki.- A „rosszul- strukturált”- arra- utal,- hogy- nincs- olyan- jól átlátható-szerkezetük,- mint-a- „jól-strukturált”- problémáknak;- a „rosszul- meghatározott”- arra,- hogy- --szemben-a- „jól-meghatározott”- problémákkal--nem-létezik-kielégítő- leírásuk;³ a „álnok”- szemben-a- „szelíd”-del- -- arra,- hogy- kiismerhetetlenek,- nincs-kielégítő-megoldásuk,- a-részmegoldások-pedig-más-területeken-újabb-problémákat-gerjeszthetnek-vagy-akár-nagyobb-károkat-okozhatnak,- mint-az-eredeti-probléma;- végül-a „rendetlen”- ugyanarra-az-állapotr- utal,- mint-a- „rosszul-strukturált”.⁴ ebben az-írásban-a- „kusza-probléma”- kifejezést-fogom-használni-az-összes- említett-angol kifejezés-megfelelőjeként-(az-egyes-idézetek-kivételével);-a-nem-kusza-problémákat pedig-jobb-híján-„átlátható-problémák”-nak-fogom-nevezni.⁵ ez-a-szóhasználati-döntés nem-azt-jelenti,-hogy-az-„álnok-probléma”-megnevezést-nem-tartanám-megfelelőnek.

Tipikus-példái-a-kusza-problémáknak-az-olyanok,- mint-pl.-hogyan-győzhető-le-a-terrorizmus;-hogyan-változtatható-egy-diktatórikus-rendszer-demokratikussá;-hogyan-szüntethető-meg-az-iskolai-erőszak-és-bűnözés;-hogyan-javítható-az-egészségügyi-szolgáltatások minősége;-hogyan-orvosolhatók-a-szüleik-által-bántalmazott-gyerekek-problémái;-hova legyen-elhelyezve-egy-szemétegető-vagy-más-környezetkárosító(nak-látzó)-létesítmény;- stb.-A-nyelvi-problémák-közül-valószínűleg-ilyen-az-őshonos-kisebbségek-nyelvi-helyzetével-kapcsolatos-minden-típus-probléma,-de-ilyen-pl.-az-egynyelvű-közösségekben-a-standardizáció-is,-ha-ebbe-beleértjük-a-standard-létrehozásán-kívül-a-standard-elterjesztését, oktatását-és-használatát-is.

A- következőkben- a- kusza- problémákat- két- szempontból- fogom- jellemezni.- egyrészt ismertetem- legfontosabb- jegyeiket,- másrészt- bemutatom,- hogy- mi- jellemzi- magát- a problémakezelési- folyamatot,- vagyis- azt- a- folyamatot,- melynek- során- a- kusza- problé-

- 2- A- „wicked-problem”- megfelelőjeként- a- túlságosan- szó- szerinti- „gonosz-probléma”- helyett- az- „álnok-probléma”- kifejezést- tartom- célszerűnek- használni,- mivel- ez- jobban- kifejezi- az- ilyen típusú-problémák-több-lényegi-tulajdonságát-(l.-alább).-A-kifejezés-szlovák-megfelelőjeként- a- szlovákista-kollégák-javaslatára- a- (szlovák- nyelv- helyességi- szempontból- a- purista,- nacionalista- és- homogenista- nyelv- ideológiák- fényében- helytelennek- minősülő)- „záludny-problém” kifejezést- kezdtük- el- használni-(l.-I anstyák-2014d,-Sebők-2014).
- 3- A-szakirodalomban-nem-válik-szét-egyértelműen-a- „rosszul-strukturált”-és-a- „rosszul-meghatározott”-(l.-pl.-r estrepo-christiaans-2004)-ez-a-különbségtétel-mégis-önként-adódik.
- 4- ezeken- a- gyakran- használt- műszókon- kívül-találkoztam- még- a- „praktikus-probléma”- és- a „stratégiai-probléma”-megnevezésekkel-is-(l.-vidal-2006-75.-p.).-A „praktikus”-arra-utalhat,-hogy-ezek-nem-csupán-szakembereknek-okoznak-gondot,-mint-a-„technikai”-problémák, hanem-laikusoknak-is,-a „stratégiai”- pedig-arra,-hogy-nemegyszer-átfogóbbak,-kevésbé specifikálhatóak,-nagyobb-hatótávolságúak-a-„taktikai”-problémáknál.
- 5- A-„kusza”-hoz-a-„rendezett”-illene-ellentétként,-de-ez-azt-sugallná,-mintha-már-valaki-foglalkozott-volna-velük,-és-valamiképpen-rendezt-e-oln-őket,-pedig-azok-eredendően,-emberi-beavatkozás-nélkül-„rendezettek”,-azaz-jól-strukturáltak,-s-így-könnyen-meghatározhatóak, „szelídek”.

mahelyzeteknek- egyre- újabb- és- újabb- variánsai- jönnek- létre- (de- vries- 1993,- 4.- p.), amelyek- --jó- esetben- -- egyre- jobban- hasonlítanak- a- célállapotra.⁶ először- tehát- a- statikusan- látott- problémának- a- jegyeit- tekintjük- át,- vagyis- azt,- hogy- mik- a- nehézségei- a kiinduló- problémahelyzet- megragadásának.- utána- megnézzük,- hogy- mik- a- buktatói- a sorozatos- változások- megtervezésének,- az- egész- kezelési- folyamatnak.- ez- utóbbinál- a logikai- rend,- mely- szerint- haladni- fogunk,- a- szokványos- problémamegoldás- szakaszai szerinti- csoportosítás- lesz.

A-kiinduló-problémahelyzet-jellemző-jegyei-

1.- minden- kusza- probléma- egyedi,- azaz- nem- sorolható- a- problémák- valamely- jól- megragadható- osztályába,- s- nem- is- rendszerezhető- (r- ittel- Webber- 1973,- 164.- p.-; vö. Kimbell- 2009).- Ha- léteznek- is- sok- tekintetben- hasonló- problémák,- ezek- nem- alkotnak a- szó- szoros- értelmében- vett- osztályokat,- ebből- következően- pedig- nem- lehet- a- (z- átlátható)- problémák- valamely- osztályára- alkalmazott- kezelési- módokat- „csak- úgy”- egy kusza- problémára- alkalmazni.⁷ Az- „osztály”- és- a- „kategória”- fogalmát- megkülönböztetve- (jacob- 2004,- 527- 531.- p.- és- *passim*)- azt- mondhatjuk,- hogy- a- kusza- problémák- legfőbb- kategorizálhatók,- de- nem- osztályozhatók.- „Az- álnok- problémáknak- nincsenek *osztályaik* olyan- értelemben,- hogy- megoldási- elvek- volnának- kialakíthatók- úgy,- hogy azok- az- osztály- *minden* tagjára- érvényesek- legyenek.”- (r- ittel- Webber- 1973,- 164.- p.).⁸ A- szerzők- szemléletes- példája- szerint- egy- városban,- amely- metró- akar- építeni,- a- feltételek- hasonlíthatnak- San- Franciscóira,- ám- rossz- ötlet- lenne- a- tervezők- részéről,- ha közvetlenül- alkalmaznák- a- San- Franciscó-i- megoldásokat- (i.- m.- 165).

A- kusza- problémák- mindig- okoznak- a- kezelésben- érintett- szakembereknek- valamilyen- meglepetést;- ezért- ha- a- szakemberek- szereznek- is- tapasztalatot- a- kusza- problémákkal- való- bánásmódban,- s- képessé- válnak- is- kusza- problémák- kezelésére,- amikor- egy- újabb- kusza- problémával- szembesülnek,- számíthatnak- rá,- hogy- ennek- olyan- aspektusai- is- lesznek,- melyek- kezelésében- a- legtapasztaltabb- szakember- is- újra- kezdővé- válik- (devaney- Spratt- 2009,- 638.- p.-; vö.- még- r- ittel- Webber- 1973,- 164- 165.- p.).

6- A- tényállapot- a- kezelési- folyamat- beindulása- előtti- problémahelyzet,- a- célállapot- a- kusza- problémák- esetében- az- elérni- kívánt,- kedvezőbbnek- ítélt- problémahelyzet,- ill.- az- átlátható- problémák- esetében- a- problémamentes- helyzet- (vö.- Kontra- 1996,- 343.- p.-; Szikora 2011,- 171.- p.).- A- problémát- sokan- a- tényállapot- és- a- célállapot- közti- részként- határozzák meg- (l.- pl.- isaksen- 1995a,- 151.- p.-; r- obertson- Tinline- 2007,- 5.- p.-; nickols- 2012,- 0- 4.- p.).- A- „probléma”- más- jellegű- meghatározásaira- l.- l- anstýák- 2010,- 2013.- A- mi- céljaink- szempontjából- legegyszerűbb,- ha- problémának- az- érintettek- által- nem- megfelelőnek- érzett- tényállapotot- tekintjük,- s- így- a- problémát- a- kiinduló- problémahelyzettel- azonosítjuk.- így- tekintve,- amikor- a- „problémáról”- beszélünk,- valójában- a- problémahelyzetet- írjuk- le.

7- A- klasszikus- osztályozás- alapelve- az,- hogy- az- egyes- osztályok- közt- ne- legyenek- átfedések, azaz- kölcsönösen- zárják- ki- egymást,- a- maguk- összességében- pedig- teljesen- fedjék- le- az- adott- területet,- aminek- következtében- egy- elem- mindig- csak- egyetlen- osztályba- tartozhat (jacob- 2004,- 527- 528.- p.- és- *passim*).

8- Az- írásban- szereplő- idézetek- magyar- fordítása- tőlem- származik.

2.-A-kusza-probléma-továbbá „rosszul-strukturált”:-sokféle-egymással-összefonódó,-az-élet-különböző-területeire-kiterjedő-részproblémákból-tevődik-össze,-miközben nem-bontható-le-negatív-következmények-nélkül-ezekre-a-részproblémákra-(vö.-Goel 1992;-r estrepo-christiaans-2004).-vagy-fordítva-szemlélve:-az-egyes-összetevőkből nem-„építhető-föl”-a-kusza-probléma,-mert-a-kusza-probléma-több,-mint-egyes-összetevőinek-összege.-A-kusza-probléma-egyes-összetevői--az-egyes-részproblémák--közönhatásban-vannak-egymással-és-az-egész-rendszerrel-(d evaney-Spratt-2009,-639. p.),-ezért-ezek-kezelése-előre-nem-látható-változásokat-idézhet-elő-a-probléma-más-összetevőiben.-ez-éles-ellentétben-áll-az-átlátható-probléma-lebonthatóságával:-az-átlátható-probléma-is-lehet-összetett,-de-könnyen-bontható-részproblémákra,-melyek megoldásával-automatikusan-megoldódik-az-átlátható-probléma-egésze-is-(l.-Kontra 1996,-343.-p.;-d evaney-Spratt-2009,-639.-p.).

3.-A-probléma-rossz-strukturáltságának-egyik-ok-a,-hogy-abb-an-a-társadalmi-élet-különböző-területei-és-többféle-(érdekű,-helyzetű)-embercsoportok--szervezetek--vannak-érintve.-ez-a-kusza-probléma-sok-a-r-c-ú-s-a-g-a-vagy-több-dimenziójúsága-(vö. Hunter-2007,-35.-p.;-Siew-2008,-20.-p.;-marcucci-et-al.-2010).-A-társadalmi,-politikai, gazdasági,-kulturális,-vallási,-etnikai,-faji,-nemi,-lélektani,-fizikai-stb.-dimenzió-kerül-egy-egy-kusza-probléma-révén-egymással-kapcsolatba,-s-hatnak-egymásra-(vö.-Hunter 2007,-35.-p.;-Siew-2008,-11.-p.),-ugyanakkor-alakítják-magát-a-problémát-is.

például-a-nyelvcsere-nek-mint-kusza-nyelvi-problémának-akár-összes,-az-előző-mondatban-felsorolt-dimenziója-is-releváns-lehet,-még-a-nemi-és-a-fizikai-is.⁹ ezzel-szemben-az-átlátható-problémák-inkább-az-élet-egy-területén-belül-maradnak.

4.-További-fontos-jegye-a-kusza-problémának-ellentmondásossága-(Klein-2007a, 80.-p.;-vö.-Hunter-2007,-36-37.-p.),-amely-abból-következik,-hogy-a-kusza-problémák-többféle-társadalmi-csoportot-érintenek,-melyek-közt-„ellentmondások”,-azaz-pl.-érdek-ellentétek-vannak-(vö.-Whelton-ballard-2002;-d evaney-Spratt-2009,-638.-p.).-Az-ellentmondásos-jelleg-alapján-elég-jól-meg-lehet-különböztetni-a-kusza-problémákat-az-összetett,-de-átlátható-problémáktól.-r-ittel-és-Webber-már-1973-ban-úgy-látta,-hogy-a-mai-modern-társadalmak-egyre-heterogénebbek,-differenciáltabbak,-egyre-több-kisebbségi-csoportot-foglalnak-magukban;-ezek-a-csoportok-közös-érdekek,-közös-értékrendek-és-stíluspreferenciák-mentén-szerveződnek,-amelyek-különböznek-más-csoportokéitól-(167.-p.).-ilyen-körülmények-közt-nem-csoda,-hogy-egyre-nehezebb-olyan-problémát-találni,-melyet-az-összes-érintett-nagyjából-azonosan-értékelne.-A-lakosság-lélekszámának-növekedése-azzal-jár,-hogy-a-részarányuk-tekintetében-kicsi-kisebbségek-is-népesek-(r-ittel-Webber-1973,-168.-p.).-ez-azt-jelenti,-hogy-a-kusza-problémák

9- Ami-a-nemi-dimenziót-illetti,-a-férfiak-és-nők-nyelvcsereje-közt-különbségek-lehetnek,-mint-ahogy-köz tudomású,-hogy-a-férfiak-és-nők-nyelvhasználat-a-közt-is-számos-közösségben-vannak-jól-kimutatható-különbségek.-Ami-a-fizikai-dimenziót-illetti,-a-többségtől-embertani-jegyekben-is-eltérő-kisebbségek,-pl.-a-romák,-nehezebben-olvadnak-be-a-többségbe,-s-ez-a-nyelvcserejükre-is-kihathat,-mivel-a-nyelvcsere-lefolyását-a-többségek-befogadókészsége-is-befolyásolja.

kezeléséhez-egyre-több-kisebbségi-csoport-érdekeit-kell-figyelembe-venni.-eltérő-világ-nézetek,-értékrendek,-érdekek,-a-hatalmi-rendszerben-való-eltérő-pozíció,-eltérő-igények-és-ezekből-következő-eltérő-törekvések,-valamint-ezek-elfogadtatására-szolgáló-eltérő-ideológiák--néhány-fontos-tényező,-amely-okozója-annak,-hogy-a-kusza-problémákat-a-különböző-társadalmi-helyzetű-érintettek-más-más-módon,-akár-ellentétes-módon-is,-értékelik-(vö.-Hunter-2007,-37.-p.;-Ayoub-batres-n aka-2009,-229.-p.;-Siew 2008,-11.-p.).

Az-egyes-(befolyásos)-egyének-és-az-egyes-társadalmi-csoportok-érdekei-jelentik-a-kusza-probléma-kezelésében-az-egyik-legsúlyosabb-nehezítő-tényezőt.-ezért-alakultak-ki-olyan-probléma-kezelési-irányzatok,-melyek-a-problémában-érintett-egyéneket-és-szervezeteket,-az-ún.-stakeholdereket-a-kezelés-részévé-teszik-(azaz-mindenkinek,-akit-a-probléma-érint,-beeszlást-engednek-a-probléma-kezelésébe).-A-kezelésbe-továbbá-egy,-a-problémában-közvetlenül-nem-érdekelt-külső-előmozdítót-(facilitátort)-is-bevonnak, aki-aktívan-közreműködik-abbán,-hogy-a-kezelők--hosszú-egyeztetési-és-alkudozási-folyamat-végeredményeként--megtalálják-a-problémára-a-megfelelő-megoldást.-ilyen-irányzat-például-a-részvételi-tervezés-(l.-pl.-Geoghegan-r enard--brown-2004).

A-nyelv-társadalmi-jelenség-(is)-lévén-érthető,-hogy-a-nyelvi-típusproblémák-általában-kusza-problémák,-melyekben-az-egyes-társadalmi-csoportok-érdekei-eltérnek-egy-mástól.

például-a-szlovákiai-magyar-társadalom-azon-része-számára,-amely-nyitott-magyarország-felé,-a-maga-nagyobb-mobilitásából-kifolyólag-egy-olyan-standardizáció-az-érdeke,-amely-minél-jobban-csökkenti-a-magyarországi-és-a-szlovákiai-standard-közi-különbségeket, mert-ez-segíti-elő-legjobban-az-emberek-magyarországon-való-érvényesülését.-Az-inkább „röghöz-kötött”-társadalmi-csoportoknak-viszont-egy,-a-szlovákiai-magyar-standardot-a-szlovák-nyelvhez-közeli-tő-standardizációja-volna-az-érdeke,-amely-növelné-a-két-nyelv-egy-bevágóságát,-s-így-megkönnyítené-köztük-az-„átjárását”.

5.-Az-előzőek-alapján-érthető-a-kusza-problémák-további-jegye-is,-határtalanságuk: a-kusza-problémák-esetében-nem-tudni,-hol-ér-véget-az-egyik-probléma-és-hol-kezdődik-a-másik-(r ittel-Webber-1973,-167.-p.),-tekintve,-hogy-nagyon-sok-kusza-probléma-ok-okozati-viszonyban,-és-egyszersmind-bonyolult-kölcsönhatásban-áll-egymással:-„minden-álnok-probléma-egy-másik-probléma-tünetének-tekinthető”-(r ittel-Webber-1973,-165.-p.; l.-még-d evaney-Spratt-2009,-638.-p.).-A-kusza-problémák-gyakran-magasabb-szintű,-általánosabb-problémák-megnyilvánulásai,-ami-csak-tovább-csökkenti-az-esélyét-annak,-hogy-valaha-is-megoldják-őket,-mivel-minél-általánosabb-egy-probléma,-annál-nehezebben-kezelhető,-és-persze-annál-kevésbé-„oldható-meg”-(r ittel-Webber-1973,-165.-p.).-r ittel-és-Webber-(1973,-165.-p.)-példáját-felhasználva:-az-utcai-bűnözés-növekedése-összefügghet-az-általános-erkölcsi-hanyatlással,-ez-azonban-mint-egy-általánosabb-probléma-még-sokkal-kevésbé-kezelhető,-mint-az-utcai-bűnözés.

A-probléma-határtalanságához-tartozik-az-a-sajátossága-is,-hogy-nem-érthető-meg-a-kontextus-ismerete-nélkül-(r ittel-Webber-1973,-162.-p.),-vagyis-a-probléma-nem-választható-el-a-kontextusától,-tulajdonképpen-így-nézve-a-kontextus-része-a-problémának.-ez-még-nehezebbé-teszi-a-kusza-probléma-behatárolását:-kezelő-legyen-a-talpán,-aki-meg-tudja-mondani,-milyen-kontextuális-tényezők-befolyásolhatnak-egy-nagy-hatókörű,-sokarcú-problémát.

6.-Az-a-tény,-hogya-modern-társadalmakban-nagy-és-gyors-átalakulások-zajlanak,-ért-hetővé-teszi-a-kusza-problémák-további-fontos-tulajdonságát,-a-változékonysá-gu-ka-t-(Klein-2007a,-80.-p.;-vö.-még-Hunter-2007,-37.-p.).-mivel-az-emberek-és-az-embe-ri-társadalmak-változnak,-velük-együtt-a-problémáik-is-szükségszerűen-változnak,-s-némely-változás-gyors-lefolyású-vagy-hirtelen-bekövetkező-is-lehet.-és-persze-nemcsak-a-problémahelyzet-egyes-jegyei-változhatnak-meg-idővel,-hanem-a-kínálkozó-megoldá-si-lehetőségek-is-(vö.-Hunter-2007,-37.-p.).

7.-A-kusza-problémákra-jellemző,-hogya-kezelők-száma-a-kezelési-folyamat-kezdetén-még-nem-áll-rendelkezésre-minden-szükséges-adat-(részleges-és-fokozatos-meg-i-s-mer-hetőség).-A-menet-közben-szerzett-adatok-szükségessé-tehetik-a-tervezési,-a-kivitelezési-vagy-az-ellenőrzési-folyamat-felülvizsgálatát.-A-probléma-rosszul-strukturált-voltából-és-sokarcúságából-következően-a-problémahelyzet-egyes-aspektusainak-keze-lésére-tett-intézkedések-sikere-vagy-kudarca-az-egész-problémahelyzetet-befolyásol-hatja.-A-kusza-problémának-ez-a-tulajdonsága-az-érintettek-száma-gyakran-jelentke-zik-bizonytalanságként-a-probléma-értelmezését,-a-kezelési-módok-meghatározását,-a-kivitelezés-módozatait-stb.-illetően-(vö.-Ayoub-batres-naka-2009,-229.-p.).

A-problémakezelés-sajátosságai-

A-problémakezelési-folyamat-különbőféleképpen-tagolható.-egy,-a-nyelvmenedzselés-elmélet-néhány-fogalmát-is-felhasználó,-az-általános-problémakezelés-folyamatmodell-jeire-épülő-elképzelés-szerint-(I.-I anstyák-2014c,-előzményként-I.-I anstyák-2014b)-a-nyelvi-problémakezelés-során-a-következő-fázisokkal-számolhatunk:-1.-a-dolgok-elvárt-állásától-való-eltérés-észlelése;-2.-a-probléma-azonosítása;-3.-a-probléma-elemzése-és-leírása;-4.-a-cselekvési-terv-kidolgozása;-5.-a-cselekvési-terv-kivitelezése;-6.-a-kezelési-folyamat-értékelése,-visszacsatolás.-A-folyamat-metakomponensei,-amelyek-nem-köt-hetők-valamely-fázishoz,-a-következők:-1.-a-probléma-reprezentációja;-2.-monitorozás;-3.-a-probléma-lebontása;-4.-erőforrás-kezelés.-Az-átlátható-problémák-kezelésének-általában-ilyen-a-menete:-a-szakaszok-egymást-követik,-a-metakomponensek-pedig-több-szakasz-során-is-szerepet-kapnak.

más-a-helyzet-a-kusza-problémákkal-(problémahelyzetekkel):-ezeknek--amint-főn-tebb-láttuk---nemcsak-a-belső-szerkezetük-átláthatatlan,-hanem-a-kezelési-folyamatuk-is-„kusza”-olyan-értelemben,-hogya-nem-bontható-egymástól-jól-elkülöníthető-szakaszok-ra-(r ittel-Webber-1973,-162.-p.).-A-kezelési-folyamat-egyes-fázisai-közt-átfedődések-vannak,-ill.-egyszerre-több-fázis-aktív,-ezenkívül-a-kezelés-folyamán-nemegyszer-vissza-kell-kanyarodni-egy-korábbi-fázishoz.-például-a-probléma-elemzése-nem-végezhető-el-a-kezelés-céljainak-ismerete-nélkül,-a-kusza-problémát-ugyanis-csak-a-célok,-ill.-a-terve-zett-„megoldás”-függvényében-lehet-megfelelően-leírni-(I.-r ittel-Webber-1973,-161.-p.;-r estrepo-christiaans-2004;-vö.-Hunter-2007,-37.-p.;-Klein-2007a,-80-82.-p.);-az-infor-máció,-melyre-szükség-van-a-probléma-megértéséhez,-attól-függ,-milyen-módon-akarja-az-ember-a-problémát-kezelni-(Whelton-ballard-2002).-A-problémát-meg-sem-lehet-érte-ni-a-célok-ismerete-nélkül;-ha-pedig-nem-értjük,-aligha-tudjuk-elemezni-és-leírni.

r ittel-és-Webber-(1973,-161.-p.)-egyenesen-úgy-fogalmaznak,-hogya-„[m]egtalálni-a-problémát-[...] ugyanazt-jelenti,-mint-megtalálni-a-megoldást;-a-problémát-nem-lehet

addig-meghatározni,- amíg-nincs-meg-a-megoldás”.- j ómagam-úgy-látom,-hogy-amire r ittel-és-Webber-gondolnak,-az-nem-annyira-a-„megoldás”-megtalálása,-mint-inkább annak-a-problémának-a-megtalálása,-amely-az-eredeti-problémát-okozta.-ez-a-megta- lálás-önmagában-nem-old-meg-semmit,- hiszen-az-újjonnan-fölfedezett-problémát-is kezelni-el,-ha-az-eredeti-problémával-előbbre-akarunk-jutni.

például-ha-megállapítjuk,-hogy-a-kisebbségi-nyelv-visszaszorulásának--amely-az-a-kusza probléma,-amit-kezelni-szeretnénk---fő-oka-az-állam-lingvicista-politikája,-még-nem-talál- tuk-meg-a-megoldást,-csak-a-problémát:-a-megoldás-a-lingvicizmus-felszámolása-lenne, amely-önmagában-is-hatalmas-kusza-probléma,-és-mint-ilyen-számos-további-politikai, társadalmi,-gazdasági,-kulturális,-lélektani-stb.-problémára-vezethető-vissza.

A kezelési folyamat szakaszainak sajátosságai

1. Ami-az-elvárt-állapottól-(a-későbbi-célállapottól)-való-eltérés észlelését-illeti,-a kusza-problémák-esetében-az-emberek-társas-jellemzőik-függvényében-nagyon-külön- böző-módon-érzékeltetik-azt,-hogy-„valami-nincs-rendben”,-még-ha-az-a-„valami” éppenséggel-objektíve-létező-dolog-is-(vö.-Ayoub-batres-n aka-2009,-230.-p.;-Szikora 2011,-171-172.-p.).¹⁰ nem-ritka-az-sem,-hogy-az-érintettek-egy-része-nem-is-észlel semmi-zavarót.

például-a-szlovákiai-szlovákok-általában-semmi-zavarót-nem-találnak-abbán,-hogy-a-szlo- vákiai-magyar-fiatalok-egy-része-szlovák-tannyelvű-óvodákba-és-iskolákba-jár,-míg-a-szlo- vákiai-magyaroknak-számottevő-része-ezt-a-helyzetet-olyanként-észleli,-mint-amely-eltér a-normálistól.-ezzel-szemben-az,-ami-a-magyarok-számára-természetes,-hogy-ti.-dél-szlo- vákiai-magyar-lakosságú-településeken-magyar-feliratok-is-vannak-(a-szlovákok-mellett, azoknál-sokkal-csekélyebb-számban),-sok-szlovák-számára-nyelvi-probléma.-Az,-hogy-a magyar-feliratokból-sokkal-kevesebb-van,-mint-amennyit-a-törvény-megengedne,-úgy tűnik,-hogy-a-finn-kutatónak-nagyobb-probléma,-mint-maguknak-az-érintetteknek-(l. I aihonen-2012,-45-47.-p.).

2-3.-A-probléma-azonosítását,-elemzését-és-leírását-a-kusza-problémának leginkább-a-főtebb-említett-egyedisége,-ellentmondásossága-és-határtalansága-teszi rendkívül-nehézzé.-A-kusza-probléma,-amint-az-egyik-neve-is-mutatja,-„rosszul-meg- határozott”,-ami-azt-jelenti,-hogy-a-kezelési-folyamat-összetevőiről-hiányosak-az ismereteink,-azaz-némely-összetevő-vagy-az-összes-alulspecifikált-vagy-teljesen-speci- fikálatlan-(Goel-1992;-Kontra-1996,-343.-p.;-dunbar-1998;-restrepo-christiaans 2004;-batchelder-Alexander-2012,-57.-p.).-r ittel-és-Webber-(1973.-155.-p.)-megfogal- mazása-szerint:-„[a]-társadalmi-problémákról-nem-lehet-végleges,-kimerítő-leírást adni.”-(l.-még-d evaney-Spratt-2009,-638.-p.).

10- ez-nem-mindig-van-így,-mivel-léteznek-pusztán-ideológiai-alapú-problémák-is,-amelyek-nem vezethetők-vissza-valamilyen-objektív-negatív-körülményre.-pl.-az,-hogy-egy-beszélő-nyelvjá- rási-akcentussal-beszél,-csak-akkor-probléma,-ha-ő-vagy-a-környezete-hisz-a-standardizmus, a-homogenizmus-meg-a-platonizmus-ideológiájában;-ha-nem-ezekben-hisz-ő-és-a-környeze- te,-hanem-a-vernakularizmus,-a-pluralizmus-és-a-ruralizmus-ideológiájában,-akkor-akár-bűs- ke-is-lehet-a-nyelvjárási-akcentusára.- (Az-itt-és-máshol-említett-ideológiákra-l.-l anstyák 2011a,-2014a;-l.-még-2011b,-49-50.-p.)

A-kezelési-folyamatnak-a-következő-három-vagy-négy-összetevőjét-szokás-megkülönböztetni:¹¹ a tényállapotot- (kezdeti-problémaállapotot),-a-célállapotot- vagy végállapotot- (végső,-elérni-kívánt-problémaállapotot),-valamint-a-köztük-való-átmeneti-állapotok-előidézésében,-vagyis-a-kezelésben-szerepet-játszó-(mentális) operátorok,- szabályok,- eljárások,- módszerek- készletét- (Kontra-1996,-343.-p.; restrepo-christiaans-2004,-vö.-még-Goel-1992).-negyedikként-hozzávehetjük-ehhez a fizikai-környezetet,-amely-befolyásolhatja-a-kezelést-(d-unbar-1998).¹² ezek-az-összetevők-jelölik-ki-az-ún. problémateret-(vö.-de-vries-1993,-4.-p.).¹³ mivel-a-kusza problémák-megoldási-lehetőségeit-nem-lehetséges-maradéktalanul-számba-venni,-az-említett-átmeneti-állapotokat-is-lehetetlen-meghatározni,-olyannyira,-hogy-azt-lehet-mondani,-hogy-a-kusza-problémák-problémateré-végtelen-(de-vries-1993,-4.-p.;-vö.-még-rittel-Webber-1973,-164.-p.;-Whelton-ballard-2002;-Ayoub-batres-naka-2009,-230.-p.;-devaney-Spratt-2009,-639.-p.).-egy-végtelen-problémateret-pedig-sem-elemezni,-sem-leírni-nem-lehet-kielégítő-módon.

A-kusza-problémák-leírásának-gyakorlati-nehézségei-is-vannak.-ezek-egyike-az,-hogy-soha-sincs-róluk-elegendő-információnk,-vagyis-kevesebb-az-információnk,-mint-ameny-ni-a-probléma-kezeléséhez-(értsd:-a-probléma-leírásához,-a-cselekvési-tervek-kidolgozásához,-az-azok-közü-l-való-választáshoz,-a-kiválasztott-terv-kivitelezéshez,-az-értékeléshez)-szükséges.-erre-mondják-azt,-hogy-a-probléma-„alulspecifikált”-(Goel-1992;-restrepo-christiaans-2004),-s-a-„rosszul-meghatározott-problémák”-elnevezés-vég-eredményben-erre-a-jegyére-utal.-„Az-álnok-problémának-a-megfogalmazása-a-probléma-l”-(rittel-Webber-1973,-161.-p.)

A-probléma-leírásának-az-okfeltárás-(miért-jött-létre-a-probléma,-mi-táplálja-a-problémát)-nagyon-fontos,-már-a-kezelés-felé-mutató-mozzanata-(vö.-rittel-Webber-1973,-159.-p.).-Az-okok-ismerete-nélkül-nehezen-képzeltethető-el,-hogy-a-problémát-orvosolni-tudnánk.-csakhogy,-amint-főntebb-jeleztük,-az-okok-maguk-is-nagyon-sokszor-problémák,-még-hozzá-kusza-problémák,-amiket-meg-kellene-oldani-ahhoz,-hogy-a-tulajdonképpen-problémánkat-orvosoljuk,-ezek-azonban-megint-más-problémáknak-a-következményei,-s-amint-a-probléma-elhatárolhatatlanságánál-láttuk,-kérdés,-hol-van-vége-ennek-a-láncolatnak.

például-bokor-józsef-(2009,-20.-p.)-a-muravidéki-magyar-nyelv-megtartása-érdekében-a-következő-feladatokat-fogalmazta-meg:-„1.-A-kisebbségi-magyar-nyelv-presztízsének-visz-szaállítása.-2.-A-magyar-nyelv-gyakorlati-egyenrangúságának-helyreállítása.-3.-A-muravidéki-magyar-nyelv-standardizáltságának-erősítése.-4.-Az-anyanyelv-dominanciájának-megvalósítása-a-kétnyelvű-oktatásban.-5.-A-nyelvi-tudat-formálása,-az-identitás-zavarok-csökkentése.”

11- mivel-a-„probléma”-úgy-is-értelmezhető,-hogy-magába-foglalja-magát-a-kezelési-folyamatot-is,-a-szakirodalomban-ez-„a-probléma-összetevőiként”-is-megjelenik,-jőmagam-azonban-célszerűbbnek-látom-csak-a-tényhelyzetet-tekinteni-problémának-(l.-főntebb).-A-fő-érvem-az,-hogy-számos-problémát-soha-nem-is-kezelnek,-vagyis-nem-jön-létre-kezelési-folyamat,-ezek-a-problémák-mégsem-tűnnek-„hiányosnak”-emiatt.

12- ez-a-nyelvi-problémák-többségénél-valószínűleg-nem-játszik-jelentős-szerepet.

13- A-problémateret-úgy-is-meg-lehet-határozni,-mint-egy-metaforikus-(mentális)-teret,-amelyben-a-kezelés-történik-(restrepo-christiaans-2004;-vö.-newell-1979).

I ájtjuk, hogy ezek a feladatok, célok kivétel nélkül a jelenlegi helyzet egy-egy lényeges okára mutatnak rá: 1. a magyar nyelvnek alacsony a presztízse; 2. a magyar nyelv csak elméletileg egyenrangú a szlovénnal, a gyakorlatban nem az; 3. a beszélők zöme általában nyelvjárásban beszél, a standardot inkább csak passzívan ismeri; 4. a kétnyelvű oktatásban a szlovén nyelv dominál; 5. a beszélők közül sokan kettős vagy szlovén nyelvi, ill. etnikai identitásúak.

A magyar nyelv visszaszorulásában tehát egyebek közt ez az öt probléma játszik szerepet, ezek pedig egytől-egyig kusza problémák, melyeknek szintén nagyon sok mindenben gyökerező okai vannak. pl. az 1. pont alatt említett alacsony presztízsz növelése aligha áll a kezelők hatalmában, hiszen ehhez -- sok más mellett -- Magyarországnak meg kellene változnia, vonzó országgá válnia a szlovéniai magyarok szemében sokféle tekintetben (gazdaságilag, politikailag, kulturálisan stb.).

Ha most ezt a kusza problémát akarnánk orvosolni („vonzóvá tenni Magyarországot”), újabb problémák szövevényében találánk magunkat: meg kellene például vizsgálni, milyen bel- és külgazdasági, bel- és külpolitikai stb. tényezők befolyásolják Magyarország gazdasági helyzetét és politikai mozgásterét, s máris a magyar gazdaság és a magyar belpolitika, továbbá a világ gazdaság és a világpolitika szövevényes problémáinak sűrűjében találjuk magunkat. eljutottunk odáig, hogy be kell lássuk: már az 1. pontban megfogalmazott feladat is teljesíthetetlen. (Ami persze nem azt jelenti, hogy ne lehetne a feladat lebontásával egy-egy ponton esetleg sikert elérni, pl. a magyar nyelv kulturális presztízse elérhető eszközökkel is növelhető esetleg: vö. Kolláth 2005, 79. p.)

mivel a kusza problémák -- sokarcúságukból következően -- nagyon sokféle okra vezethetők vissza, a kezelőnek ezek közül válogatnia kell, mindegyik nem kerülhet be a leírásba, amely ezért nem is lehet más, mint hiányos.

A muravidéki magyar nyelv visszaszorulásának is több oka van annál, mint amit főntebb említettünk a bókori József által megfogalmazott feladatok alapján. ilyen például a muravidéki magyarok alacsony lélekszáma és a nyelvcserének kedvező településszerkezete, „féregnyúlványyszerű” elhelyezkedése (Zágorc-suka 2008, 77. p.; vö. még Szépfalusi és mtsai 2012, 181–185. p.). biztosra vehetjük, hogy bókori József tisztában van ezekkel az okokkal is, de figyelmen kívül hagyta őket, feltehetőleg azért, mert nyilvánvaló számára, hogy sem a muravidéki magyarok szaporulatának növekedését, sem a muravidéki szlovének elköltöztetését nem lehet reális vagy legitim célként megfogalmazni, és főleg nem megvalósítani, a földrajzi peremhelyzet megszüntetéséről nem is beszélve.

4. A kusza probléma azonosíthatatlansága és leírhatatlansága érthető módon a cselekvési terv kidolgozását is nehezíti. mivel a probléma számtalan lehetséges (és mind reális) oka közül az összeset nem lehet orvosolni, még azokat sem feltétlenül, amik belekerültek a leírásba, további ritkítást kell végezni, hogy csak annyi ok (azaz okként azonosított további kusza probléma) maradjon, amennyivel a kezelők még meg tudnak birkózni. A válogatásban viszont zavaróan nagy teret kap a szubjektivitás, az „önkényesség”, ill. az olyan külsődleges szempontok alkalmazása, mint az, hogy melyik ok megszüntetése (melyik kusza probléma kezelése) mennyibe kerül, és melyikhez áll rendelkezésre megfelelő szakember (vö. r ittel-Webber 1973, 166. p.).

A részproblémák közül való ilyen önkényes válogatás azzal is jár, hogy a célkitűzés is hasonló módon önkényes. A célkitűzést tovább nehezíti a modern társadalmak főntebb említett nagyfokú tagoltsága: az egységes „közjó” felfogását r ittel és Webber már 1973-ban „anakronisztikusnak” nevezte (168. p.), s megállapította: „[n]em is rendel-

kezünk olyan elmélettel, amely megmondaná, hogy mit lehetne társadalmilag a legjobb állapotnak tekinteni”-(i.-h.); ilyen elmélet tudommal azóta sincs a láthatáron.

A célkitűzés még akkor is gondot okozna, ha a kezelésnek egyetlen és egyértelmű célja volna, mivel a kusza problémák esetében az egyetlen célt is többféleképpen lehet meghatározni, egyebek közt attól függően, hogy milyen eszközöket kívánunk alkalmazni-(christis-2005, 12.-p.).

például az írástudás szintjének emelése olyan eltérő eszközökkel is elérhető (külön-külön vagy együttesen), mint a közoktatás szintjének emelése, a helyesírási reform, a restandardizálás (pl. a kevésbé iskolázott társadalmi rétegek által használt formák beemelése a standardba) vagy a desztandardizálás (pl. a nemstandard nyelvváltozatok „beengedése” olyan szintekre is, ahol addig csak a standard változatok voltak használatosak).

csakhogy a kusza problémák nem arról híresek, hogy egyetlen egyértelmű cél kitűzése és teljesítése minden érintett fél számára kielégítő megoldást hozna. inkább a több cél ú s á g - a jellemző rájuk, az ti., hogy ugyanazzal a helyzettel kapcsolatban az érintettek egy része ilyen, más része amolyan, akár ellentétes célokat is megfogalmaz; így jönnek létre a cselekvési terv kidolgozását alaposan megnehezítő célkonfliktusok (Klein-2007a, 82.-p.). „A közösségi célok gyakran vezetnek előre nem látott célütközésekhez, mivel ezek kompromisszumokra épülnek a különféle részt vevő csoportok közt, amelyek azonban folytatják a saját érdeükben való lobbizást még akkor is, amikor a program már folyamatban van.”-(Klein-2007a, 81.-p.) ezen kívül a problémaazonosítás és leírás főntebb említett hiányosságaiból következően maga a célkitűzés is nemegyszer homályos, hiányos vagy következtelen (Klein-2007b, 108–109.-p.).

A kusza probléma főnt említett változékonyságának egyik aspektusa az, hogy a célok a kezelés folyamata során meg is változhatnak. egyrészt azért, mert a problémaértés maga is változik a kezelési folyamat során, másrészt azért, mert újabb meg újabb társadalmi csoportok eltérő érdekei artikulálódhatnak, ill. egyes csoportok érdekei meg is változhatnak. A tervezési irodalomban a célok változásának tényével számolva folyamatos új r a t e r v e z é s r ő l - beszélnek (Klein-2007a, 80.-p.). „A rosszul meghatározott célok követésében arra számíthatunk, hogy a kezdetben megállapított célokat a tervezési folyamat során kénytelenek leszünk felülbírálni, sőt akár másokkal felcserélni.” (Klein-2007a, 79.-p.) A célok dinamikusak lehetnek, és teljesen megváltozhatnak a változó körülmények függvényeként (Klein-2007a, 81.-p.).

A cselekvési terv kidolgozását kusza problémák esetében az is nehezíti, hogy ezek sikeres kezeléséhez többnyire nélkülözhetetlen, hogy az érintetteknek legalább egy része megváltoztassa a gondolkodásmódját és ennek folyományaként viselkedését (vö. Hunter-2007, 37.-p.). A gondolkodásmód és viselkedés megváltoztatása pedig nem egyszerű dolog, a tervezőnek mindenképpen számolnia kell az érintettek szabad akaratával, valamint a velük való foglalkozás lélektani, etikai és emberjogi vonatkozásaival.

így például még amellet is, hogy a mai magyarország olyan a szlovéniai magyarok szemében, amilyen, és a szlovéniai magyarok otthoni és külföldi érvényesülésének a lehetőségei olyanok, amilyenek, számos érvet lehetne találni a magyar nyelv hasznossága mellett, ezzel motiválva az embereket egyrészt a magyar nyelv anyanyelvként való otthoni átadásra, másrészt a kéttannyelvű oktatás magyardomináns válfajának a támogatására,

azaz-annak-a-tendenciának-a-visszafordítására,-hogy-„a-magyar-szülők-is-egyre-többen íratják-gyermekeiket-a-szlovén-anyanyelvi-csoportba”-(Kolláth-2009b,-113-114.-p.;-l.-még Kolláth-2005,-195.-p.;-bernjak-2008;-Szépfalusi-és-mtsai-2012,-193.-p.).-ez-utóbbi-célt szolgálják-az-ún.-tannyelv-választási-útmutatók-(az-egyikre-l.-Kolláth-varga-Göncz-2009), melyek-voltaképpen-célja,-hogy-hozzájáruljanak-a-beszélők-gondolkodásának-és-magatartásának-megváltoztatásához.-más-országok-példái-azt-mutatják,-hog-ez-nem-lehetetlen,-így-mindenképpen-érdemesnek-látszik-próbálkozni- ezzel.

Az- eddigiek- után- már- teljesen- érthető,- hogy- a- kusza- problémák- megoldása- algorit-mizál-ha-ta-t-l-a-n,- azaz- megoldásukra- nem- léteznek- olyan- jól- működő- algoritmusok, sematizálható- eljárás-módok,- mint- az- átlátható- problémák- megoldására.- Az- átlátható problémák- közt- is- vannak- összetettek,- technikailag- bonyolultak,- ám- ha- ezek- algoritmi-zálhatók,- megoldásuk- csak- idő- kérdése- (devaney-Spratt-2009,-639.-p.).¹⁴

Az- átlátható- problémák- esetében- a- cselekvési- terv- kidolgozását- nagyban- segíti, hogy- az- egyes- megoldási- lehetőségek- könnyen- és- költségmentesen- vagy- csekély- költségráfordítással- tesztelhetők;- a- kipróbált- és- be- nem- vált- megoldások- nincsenek- negatív- hatással- a- problémára,- ellenkezőleg- elősegítik- a- legjobb- megoldás- megtalálását.- A kusza- problémák- ilyen- módon- nem- tesztelhetők:- a- rossz- megoldás- kiválasztásá-nak- itt- nagy- ára- van:

Az- álnok- tervezési- problémák- esetében- minden- kivitelezett- megoldásnak- következményei- vannak.- olyan- „nyomokat”- hagy,- amiket- nem- lehet- eltüntetni.- Az- ember- nem- építhet autópályát,- hogy- megnézzé,- hogyan- fog- működni,- és- aztán- korrigálja- a- megoldást- a- nem- kielégítő- teljesítmény- láttán.- A- nagy,- nyilvános- művek- visszafordíthatatlanok,- s- az- általuk generált- következmények- hosszantartóak.- Sok- embernek- az- életét- visszavonhatatlanul befolyásolják,- és- nagy- pénzüsszegek- lettek- elkölve,- ami- egy- további- visszavonhatatlan tett.- (rittel-Webber-1973,-163.-p.)

bár- a- nyelvi- problémák- félrekezelésének- nem- maradnak- olyan- szemmel- látható „emlékművei”,- mint- amilyen- mondjuk- egy- rossz- nyomvonalra- épített- autópálya- vagy- egy környezeti- károkat- okozó- hulladék-tároló,- a- nyelvi- problémák- félrekezelése- is- nagyon súlyos,- emberek- sorsát- egy- életre- negatívan- befolyásoló,- nyelvek- sorsát- esetleg- végleg megpecsételő- következményekkel- járhat.

Ha- például- a- szakemberek- által- bevezetett- új- nyelvvoktatási- reformprogram- kudarcba- ful-lad,- akkor- annak- negatív- következményeit- az- érintett- diákok- akár- életük- végéig- is- hor-

14- Az-*algoritmus* szót- itt- némileg- lazább- értelemben- használom,- mint- a- matematikában- vagy- az informatikában- szokásos:- az- „algoritmus”- ebben- a- lazább- értelemben- nem- más,- mint- jól meghatározott- lépések- sorozata- valamilyen- feladat- megoldása- érdekében- (Harris-james 2006,-1.-p.;-Skiena-2008,-3.-p.).-A- szó- szorosabb- értelmében- vett- „algoritmus”- elemi- utasítá-sok- explicit,- pontos,- egyértelmű,- gépiesen- végrehajtható- sorozata- (erickson-2013,-1/1.-p.), ám- a- nyelvi- problémák- megoldásában- nemigen- kapnak- szerepet- ilyen- algoritmusok,- esetleg az- olyan- nyelvtani- problémák- kivételével,- mint- amilyen- mondjuk- egy,- a- nyelvbe- újonnan- beke-rülő- lexéma- valamely- ragozott- alakjának- létrehozása.- A- szigorúbb- értelemben- vett- algoritmu-sok- alkalmazása- mindig- helyes- megoldáshoz- vezet- (dunbar-1998).- Az- ilyen- típusú- algorit-musok,- melyeknek- determinisztikus- algoritmus- a- neve,- ugyanarra- a- bemenetre- mindig ugyanazt- az- eredményt- adják- (vö.-Harris-james-2006,-2.-p.).

dozhatják.-így-pl.-ha-a-szlovéniai-muravidéken-máról-holnapra-megszüntetnék-a-kéttan-nyelvű- oktatást- (ennek- az- oktatási- típusnak- a- muravidéki- megvalósulására- l.- bernjak 2008,-2009,-Göncz-2009,-Kolláth-2009a,-2009b),-és-bevezetnék-helyette-a-magyar-egy-nyelvűt,-melynek-keretében-a-szlovén-nyelvet-csak-tantárgyként-oktatnák,-az-elmúlt-több mint-ötven-évben-alkalmazott-félresikerült-kétnyelvű- oktatási- program- következményei még-évtizedeken-keresztül-megmutatkoznak.

csakhogy-az-ötvenöt-éves-programnak-már-annyira-súlyosak-a-nyelvi-következményei,-a-prog-ram-alkalmazása--más-tényezőkkel-együtt--olyan-mértékű-nyelvépülést-eredményezett-a muravidéki-magyar-közösségben,-hogy-a-magyar-egynyelvű-programmal-való-helyettesítése jelenleg-a-mérvadó-szakmai-megítélés-szerint-nem-reális-alternatíva-(Kolláth-2009a,-45-47., 51.-p.;-vö.-még-Kolláth-2005,-184-185.-p.),-jóllehet-másfajta-kétnyelvű-modelleket-feltétle-nül-érdemes-lenne-kipróbálni-(bernjak-2008,-50.-p.,-zágorec-csuka-2008,-72.-p.).

A-kusza-problémák-kezelésére-irányuló-cselekvési-terv-kidolgozását-tovább-nehezítik-a kezelés- költségeivel,- nyereségével- és- hatékonyságával- kapcsolatos- kockázatok- és bizonytalanságok-(Ayoub-batres-n aka-2009,-229.-p.;-l.-még-alább-az-„erőforrás-keze-lés”-metakomponenst).

5.-A-cselekvési-terv kivitelezésében-az-előző-fázisok-során-tapasztalt-nehézségek összegződnek,-hiszen-enyhén-szólva-nem-könnyű-megvalósítani-egy-olyan-tervet,-mely-nek-számos-ismeretlen,-bizonytalan-és-változó-eleme-van,-beleértve-a-céljait,-s-amely-olyan,- hogy- kivitelezésének- sikerességére- nem- nagyon- lehet- előre- következtetni,- a folyamat- tesztelhetőségének- lehetetlensége- miatt,- ebből- érthető,- hogy- a- kivitelezés során-már-az-is-dilemmát-okoz,-mikor-kellene-a-kivitelezést-leállítani.-„A-tervező-nem azért-fejezi-be-az-álnok-problémával-kapcsolatos-munkáját,-mert-a-probléma-’logikájá-ban’-rejlő,-inherens-okai-volnának-rá.-A-problémához-viszonyítva-külsődleges-megfon-tolásokból-áll-le-kifut-az-időből,-pénzből,-türelemből.-végül-azt-mondja:-’ez-már-elég-jó’, vagy-’ez-a-legjobb,-amit-tehetek-a-projekt-korlátain-belül’,-vagy-’Tetszik-ez-a-megoldás’ stb.-(r ittel-Webber-1973,-162.-p.)

6.-mivel-a-kusza-problémának,-amint-főntebb-láttuk,-sokszor-nem-lehet-egyértelműen megfogalmazni-a-céljait,-könnyű-belátni,-hogy-a-kezelési-folyamat-értékelésében-már annak-megállapítása-is-vita-tárgya-lehet,-hogy-a-kezelés-céljait-sikerült-e-teljesíteni,-s ha-igen,-mennyire-(vö.-Klein-2007a,-80.-p.).-n ézzünk-meg-erre-egy-példát!

A- katonai- parancsnokok- gyakran- kénytelenek- olyan- feladatokat- végrehajtani,- melyek ebben-az-értelemben-rosszul-meghatározottak.-A-2003.-évben-elindított-iraki-háborúban Tommy-Franks-amerikai-tábornok-azt-a-feladatot-kapta,-hogy-szabadítsa-föl-irakot.-mit jelentett-ez?-Sikert-ért-el,-amikor-legyőzte-a-hagyományos-iraki-haderőt?-Sikeres-volt-a terve,-amikor-Szaddám-Huszeint-foglyul-ejtették-és-a-fiait-megölték?-Akkor-lett-sikeres-a terv,-amikor-két-évvel-később-megtartották-az-első-szabad-választásokat?-Amikor-ez-az írás-készül,-a-civil-rend-fenntartása-irakban-még-mindig-csalóka-cél.-mit-jelent-„felszaba-dítani-irakot”?-(Klein-2007a,-81.-p.)¹⁵

15- Klein-(2007a)-idézett-írásának-megjelenése-óta-további-hét-év-telt-el,-de--amint-tudjuk---a konfliktus-még-mindig-nem-zárult-le.-Az-amerikai-hadsereg-2011-ben-elhagyta-ugyan-irakot, de-a-polgárháború-a-mai-napig-tart.

A-kezelés-eredményének-értékelését-a-kezelési-folyamatban-részt-vevők-eltérő-érdekei, attitűdjei,-világlátása-is-nehezíti.-„A-megoldás-minőségének-meghatározása-nem-objektív,-mivel-függ-az-érintettek-véleményétől,-értékrendjétől-és-céljaitól,-akik-egyformán-alkalmasak-arra,-hogymegítéljék-őket.”-(d evaney-Spratt-2009,-638.-p.)

például-a-muravidéki-kéttannyelvű-oktatásnak-a-muravidéki-magyarok-nyelvcseréjében-játszott-szerepére-nézve-ellentétes-véleményekkel-is-találkozhatunk,-még-a-magyar-szakemberek-körén-belül-is.-vörös-ottó-szerint-a-kéttannyelvű-iskolarendszer-megszervezése-az-asszimiláció-lelassulását-eredményezte-(Szépfalusi-és-mtsai-2012,-193.-p.).-én-inkább-az-ellenkező-véleményre-hajlok,-s-Kolláth-Anna-(2009a,-2009b),-elizabetha-bernjak-(2008,2009)-és-varga-józsef-(2008,60-61.-p.)-fejtegetései-inkább-erről-győznek-meg.-„Az-igazságot”-nem-fogjuk-megtudni,-mert--amint-láttuk--a-kusza-problémák-nem-tesztelhetők,-nem-tudunk-visszamen-1959-ig,-és-kipróbálni,-milyen-lenne-ma-a-muravidéki-magyarország,-ha-nem-vezették-volna-be-ötvenöt-évvel-ezelőtt-a-kéttannyelvű-iskolákat.

Amint-az-előzőekből-kiderült,-a-kusza-problémák-megoldhatatlanok:-„A-társadalmi-problémák-soha-sincsenek-megoldva.-I-egjobb-esetben-’fel-vannak-oldva’,-újra-meg-újra.”-(r ittel-Webber-1973,-160.-p.;-l.-még-Hunter-2007,-37.-p.).-A-szakirodalom-egy-része-hasonló-okokból-a-problémahelyzet-„kezeléséről”,-„javításáról”-vagy-„megváltoztatásáról”,-ill.-a-problémák-„enyhítéséről”-beszél-a-probléma-„megoldása”-helyett-(l.-pl. Simonsen-1994;-jackson-2003;-christis-2005;-ulrich-r-eynolds-2010;-r odríguez-ulloa-montbrun-martínez-vicente-2011;-vö.-még-marcucci-et-al.-2010).-Ha-viszont-a-probléma-soha-sincs-megoldva,-s-még-a-nagy-nehezen-megállapított-valamiféle-(rész)célok-sem-érhetők-el-teljes-mértékben,-érthető,-hogym-bizonytalan-a-kezelési-folyamat-értékelhetősége-is.

A-kusza-probléma-nehéz-értékelhetőségét-abból-a-főnti-tényből-is-könnyen-megértjük,-hogym-a-kusza-problémának-nincsenek-határai:-ha-egyszer-nem-tudjuk,-hol-a-vége-magának-a-problémának,-honnan-is-tudhatnánk,-hol-a-„vége”-a-kezelésnek,-hol-van-az-a-pont,-ahol-már-lehet-értékelni-a-folyamatnak-mint-egésznek-a-sikerességét-(vö. r ittel-Webber-1973,-163.-p.;-Whelton-ballard-2002;-Hunter-2007,-36-37.-p.).

A-kusza-problémák-„nehezek”,-olyan-értelemben,-hogym-kezelésükre-nincsenek-kész-receptek,-hanem-„a-receptet”-mindig-egyedileg-kell-kialakítani.-A-kusza-problémák-ezenkívül-„nagyok”-is,-olyan-értelemben,-hogym-kezelésük-hosszú-időt-vesz-igénybe,-általában-jóval-hosszabb-időt,-mint-egy-átlagos-átlátható-problémáé:-éveket,-évtizedeket,sőt--amint-láttuk--a-kezelésnek-nincs-is-meghatározható-végpontja-(vö.-Goel-1992).-ez-szintén-nagyon-nehézzé-teszi-a-kezelési-folyamat-bármely-szakaszának-ellenőrzését.

A kezelési folyamat metakomponenseinek sajátosságai

1.-A-kusza-problémáknak-a-reprezentációja-is-sajátos.-ez-azért-van,-amit-főntebb-említettünk,-hogym-ti.-a-problémát-fokozatosan-értjük-meg,-vagyis-a-róla-alkotott-képünk,-azaz-reprezentációnk-is-fokozatosan-gazdagodik,-alakul,-sőt-változik.-ezért-a-kusza-problémának-nincs-még-viszonylagos-értelemben-sem-„végleges”-reprezentációja,-hanem-fokozatosan-alakuló-reprezentációk-sorozatával-kell-számolni.-A-problémák-reprezentációjának-kérdésére-l.-pl.-Hansson-1994/2005;-dunbar-1996,-1998;-jackson-2003,-186.-p.;-dorst-2010;-vö.-még-l anstyák-2014c.)

2. A monitorozás-nehézségeire-külön-nem-szükséges-kitérni,-ezek-azonosak-a-kezelési-folyamat-hatodik-szakaszában,-az-értékelés-során- említett- nehézségekkel.- Azt lehet-csak-hozzátenni-az-ott-leírtakhoz,-hogya-az-egy-szakaszok-lezáratlansága,- egymásra-torlódása,-a-korábbi-szakaszokhoz-való-visszatérés-szükségessége-is-nagyban hozzájárul-a-monitorozás-nehézségeihez.

3. A-kusza-problémák-belső-szerkezetének-rendezetlensége-azzal-a-következménnyel jár,-hogya-ezek-nem-bonthatók-le-teljes-egészében-kisebb-részekre,-melyeknek-a-megoldása-egyértelműen-hozzájárulna-az-egész-megoldásához.

Az-átlátható-problémák-során-gyakran-alkalmazott-megoldási-stratégia,-hogya-több-részproblémára-bontjuk-őket-(redukció,-ill.-dekompozíció),-ezeket-a-részproblémákat külön-külön-oldjuk-meg,-s-ezzel-el-is-jutunk-az-egész-probléma-megoldásáig-(vö. r-ittel-Webber-1973,-159.-p.;-Kontra-1996,-343.-p.;-mackenzie-et-al.-2006,-158.-p.). Ahogy-arról-már-főntebb-volt-szó,-a-kusza-problémák-lebontása-nehézségekbe-ütközik, mivel-ott-a-lebontási-vonalakat-nem-a-probléma-logikai-szerkezete-határozza-meg,-mint az-átlátható-problémáknál,-hanem-a-világ-fizikai-szerkezete,-a-közösségi-gyakorlat-és-a-kezelők-személyes-preferenciái-(Goel-1992;-jackson-2003,-17.-p.).-Ahhoz,-hogya-egy-kusza-probléma-valamilyen-módon-mégis-lebontható-legyen,-le-kell-egyszerűsíteni, bizonyos-tényezőktől-el-kell-tekinteni.-csak-hogya-a-leegyszerűsítés-következtében-figyelmen-kívül-hagyott-tényezők-lényegi-szerepet-játszhatnak-a-probléma-kezelésében,-vagy pedig-valamely-kisebb,-de-nem-elhanyagolható-csoport-számára-az-adott-tényező-fontos-lehet-(vö.-r-ittel-Webber-1973,-164-165.-p.).

4.-A-kusza-problémák-kezeléséhez--összetettségükből-és-határtalanságukból-következően--nagyon-sokféle-erőforrást-kell-mozgósítani,-emberit,-anyagit,-pénzügyit,-de még-akár-természetit¹⁶ is.

Ami-az-emberi-erőforrásokat-illeti,-itt-a-különböző-szakemberek-kiválasztása-és-alkalmazása-is-gondot-okozhat,-hiszen-nagyon-sokféle-terület-lehet-érintve-a-problémakezelésben,-ám-ennél-jóval-nagyobb-gond-a-problémában-(negatívan)-érintett-személyek-(stakeholderek)-körének-meghatározása,-valamint-az-érintettek-helyismeretének-és-szakértelmének-felhasználása-a-problémakezelésben.-A-világ-számos-táján-szerzett-tapasztalatok-azt-mutatják,-hogya-a-problémakezelésnek-váratlan-és-nemkívánatos-eredményei-lehetnek,-ha-a-folyamatban-nem-kapcsolják-be-az-összes-érintett-felet-(Geoghegan-r-enard-brown-2004,-16.-p.),-de--ahogy-arról-már-szó-volt--a-kusza-problémák-esetében-még-az-érintettek-körének-meghatározása-is-gondot-okoz:-ha-a-probléma-határtalan,-az-érintettek-köre-is-határtalan.

A-hatékony-problémamegoldáshoz-nemcsak-tudományos-és-szakmai-ismeretekre-van-szükség-(tudományos-leírásokra,-elemzésekre,-magyarázatokra-stb.),-hanem-a-helyi-közösségek-„népi”,-azaz-nem-a-formális-oktatás-során-megszerzett-szakismertére-és-tapasztalataira-is-(vö.-innes-2013,-9-13.-p.).-ezek-különösen-hasznosnak-bizonyulhatnak-a-kusza-problémák-kezelésében.-itt-említhetjük-meg,-hogya-bizonyos-kutatósi-eredményekből-arra-lehet-következtetni,-hogya-egy-egy-probléma-megoldásával-fog-

16- A-veszélyeztetett-kis-nyelvek-jelentős-részének-megőrzése-összefügg-az-őket-beszélő-(természet)-népek-környezetének,-életfeltételeinek,-hagyományos-életmódjának-megőrzésével.

lalkozó-csoport-mint-egész-„okosabb”,-mint-a-csoportban-található-legokosabb-embe-
rek;-ezt-nevezik-„csoportbölcsség”-nek-(„crowd-wisdom”)-(l.-brabham-2009,-248.-p.).
A-kusza-problémák-kezelésében-az-ilyen-„csoportbölcsség”,-ennek-mind-rationális,
mind-intuitív-oldala,-különösen-fontos-szerepet-játszhat.

A-másik-fontos-erőforrás-a-pénzügyi.-A-költségtervezés-nehézségei-szintén
egyenesen-következnek-az-előzőekből,-elegendő-annyit-mondani,-hogya-egész-folya-
mat-költségeinek-megtervezése-lehetetlen-feladat,-legfőljebb-a-folyamat-egyes-mozza-
nataival-(nem-szakaszaival,-hanem-időben-behatárolható-mozzanataival)-lehet-megkö-
zelítő-költség-számítást-végezni.-A-projektek-pénzelését-nehezíti-a-kusza-probléma
sokarcúsága,-melynek-következtében-a-probléma-megoldásához-olyan-területeken-is
szükség-lehet-változtatásokra,-amelyek-nem-tartoznak-a-kezelést-végző-szervek-hatás-
körébe,-s-amelyek-nem-biztos,-hogya-részt-kívánnak-venni-a-projektben,-különösen-ha
ehhez-anyagi-áldozatot-is-kellene-hozniuk.

A-kisebbségi-kétnyelvűség-gyakorlati-érvényesítésének-is-nemegyszer-az-az-akadálya,
hogya-ahhoz-olyan-közintézményeknek,-gazdasági,-társadalmi,-kulturális-stb.-szervezetek-
nek-kellene-biztosítaniuk-pl.-a-kétnyelvű-feliratok-kihelyezését,-a-dokumentumok-kisebbségi-
nyelvre-való-fordítását-vagy-a-tolmacsolás-lehetőségét,-amelyek-ebben-nem-érdekel-
tek.-Ha-a-kétnyelvűség-kívánalmát-a-jogszabályok-nem-kötelezettségként,-hanem-csupán
lehetőségként-tartalmazzák,-az-érintett-szervezetek-szankciók-veszélye-nélkül-tagadhat-
ják-meg-a-kisebbségi-nyelvűek-nyelvi-jogainak-biztosítását,-arra-hivatkozva,-hogya-erre
„nincs-pénzük”.

3.Összegzés-helyett

A-kusza-problémák-jellemző-jegyeinek-áttekintése-alapján-nem-nehéz-belátnunk,-hogya
a-nagy-hatókörű,-sok-embert-érintő-nyelvi-típusproblémák-többsége--ha-nem-az
összes--kusza-probléma,-attól-függetlenül,-hogya-egy-vagy-többnyelvű-közösségekben
fordulnak-elő.-o-kkal-feltételezhetjük,-hogya-az-összes-nyelvi-vonatkozású-társadalmi
probléma-kusza-probléma.-I-egfeljebb-a-teljesen-technikai-jellegű-nyelvi-problémák-nem
kuszák,-például-a-korpuszalkítási-problémák,-de-ezek-is-csak-önmagukban-véve-átlát-
hatóak:-mihelyt-kivitelezni-kell-őket,-azaz-pl.-a-kodifikáció-eredményét-el-kell-terjesz-
teni-egy-beszéd-vagy-nyelv-közösségben,-máris-egy-kusza-probléma-résztévé-válnak.

Az-ilyen-jellegű-nyelvi-problémák-kezeléséhez-nagy-segítséget-jelenthetne,-ha-a
kusza-nyelvi-problémák-fogalma-beépülne-a-különbé-nyelvalakítási-elméletekbe,-köz-
tük-a-nyelvmenedzselés-elméletbe,-hogya-így-az-eleddig-figyelman-kívül-hagyott-hatal-
mas-probléma-kezelési-irodalmat-fő-lehessen-használni-a-kusza-nyelvi-problémák-keze-
léséhez.

4.Hivatkozások

Ayoub,-nasser-batres,-rafael-naka,-yuji-2009.-An-approach-to-wicked-problems-in-envi-
ronmental-policy-making.-WSAES Transactions on Environment and Development, 5/3.
229-239.-p.

- bernjak,-elizabetha-2008.-Kétnyelvű-oktatás-a-muravidéken.-r uda-Gábor-szerk.:*Identitás – nyelv – irodalom. Kérdések és válaszadási lehetőségek a Muravidéken és Dél-Szlovákiában.* pilisvörösvár-d unaszerdahely,- muravidék- baráti- Kör- Kulturális egyesület-Gramma-nyelvi-iroda,-45–57.-p.
- bernjak,-elizabetha- 2009.- Hipoteze- o- reformi- dvojezičnega- šolstva- v- prekmurju.- Kolláth-Anna szerk.: *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada.* maribor- stb.,- zora- 68, 121–137.-p.
- bokor-j ózsef-2009.-A-nyelvpolitika-és-a-muravidéki-kétnyelvűség.-Kolláth-Anna-szerk.:*A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada.* maribor-stb.,-zora-68,-17–25.-p.
- brabham,-daren-c.-2009.-c crowdsourcing-the-public-participation-process-for-planning-projects. *Planning Theory*, 8/3.-242–262.-p.
- christis,-j ac- 2005.- Theory- and- practice- of- Soft- Systems- methodology:- A- performative contradiction?-*Systems Research and Behavioral Science*, 22.-11–26.-p.
- devaney,-john-Spratt,-Trevor-2009.-child-abuse-as-a-complex-and-wicked-problem:-r eflecting-on policy-developments-in-the-united-Kingdom-in-working-with-children-and-families-with multiple-problems.-*Children and Youth Services Review*, 31.-635–641.-p.
- dorst,-Kees- 2010.- The- nature- of- design- Thinking.- dorst,-Kees-Stewart,-Susan-Staudinger, ilka-paton,-bec-d ong,-Andy-szerk.:*Interpreting Design Thinking.* Sydney,-Australia, Faculty-of-design,-Architecture-&-building,-university-of-Technology,-131–139.-p.
- dunbar,-Kevin- 1996.- How-scientists-think:-o nline- creativity- and- conceptual-change-in-science. Ward,-Thomas-b.-Smith,-Stephen-m.-vaid,-jyotsna-szerk.:*Conceptual structures and processes: Emergence, discovery and Change.*-Washington-d c,-ApA-press,-461–493.-p.
- dunbar,-Kevin-1998.-problem-Solving.-bechtel,-William-Graham,-George-szerk.:*A companion to Cognitive Science.*-l ondon,-england,-blackwell,-289–298.-p.-<http://www.utsc.utoronto.ca/~dunbarlab/pubpdfs/probsolv2.pdf>- (utolsó-letöltés:-2013.-október-8.)
- erickson,-jeff-2013.-*Algorithms.* <http://www.cs.illinois.edu/~jeffe/teaching/algorithms/>-(utolsó letöltés:-2014.-január-13.)
- Geoghegan,-Tighe-r enard,-yves-brown,-nicole-A.-2004.-*Guidelines for Participatory Planning: A Manual for Caribbean Natural Resource Managers and Planners.* caribbean-natural r esources-institute.
- Goel,-vinod-1992.-c-comparison-of-Well-Structured-&-ill-Structured-Task-environments-and-problem Spaces.-Kruschke,-john,-K.-szerk.:*Proceedings of the Fourteenth Annual Conference of the Cognitive Science Society.* Hillsdale,- nj,- erlbaum,- 844–849.- p. http://www.yorku.ca/vgoel/reprints/cogsci92_pS.pdf-(utolsó-letöltés:-2014.-január-25.)
- Göncz-l ászló-2009.-A-muravidéki-kétnyelvű-oktatás-bevezetésének-előzményei-és-körülményei. Kolláth-Anna-szerk.:*A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada.* maribor-stb.,-zora 68,-97–112.-p.
- Hansson,-Sven-ove-1994/2005.-*Decision Theory: A Brief Introduction.* Stockholm,-department of-philosophy- and- the- History- of- Technology- r oyal- institute- of- Technology- (KTH). <http://home.abe.kth.se/~soh/decisiontheory.pdf>-(utolsó-letöltés:-2013.-október-21.)
- Harris,-Simon-r oss,-james-2006.-*Kezdkönyv az algoritmusokról.* bicske,-SzAK-Kiadó.
- Hunter,-boyd-2007.-c-onspicuous-compassion-and-Wicked-problems.-*Agenda*, 14/3.-35–51.-p.
- innes,-judith- 2013.-A Turning Point for Planning Theory?: Overcoming Dividing Discourses. berkeley,- university- of- california,- institute- of- urban- and- r egional- development. (Working- paper- 2013-2.-) <http://www.iurd.berkeley.edu/publications/wp/2013-02.pdf>-(utolsó-letöltés:-2013.-október-20.)
- isaksen,-Scott-G.-1995a.-c pS:-l inking-creativity-and-problem-solving.-Kaufmann,-G.-Helstrup, T.-r eigen,-K.-H.-szerk.:*Problem solving and cognitive processes: A festschrift in honour of Kjell Raaheim.* bergen-Sandviken,- norway,- Fagbokforlaget vigmostad-bjorke-AS,-145–181.-p.

- jackson,-michael-c.-2003.-*Systems Thinking: Creative Holism for Managers*. chichester,-john Wiley-&-Sons,-I td.
- jacob,-elin-K.-2004.-classification-and-categorization:-A-difference-that-makes-a-difference. *Library Trends*, 52/3.-515–540.-p.
- Kimbell,-l ucy-2009.-beyond-design-thinking:-design-as-practice-and-designs-in-practice.-*Paper presented at the CRESC Conference*. manchester:- university- of- manchester. http://www.lucykimbell.com/stuff/cr eSc_Kimbell_v3.pdf- (utolsó- letöltés:- 2014. január-25.)
- Klein,-Gary-2007a.-Flexecution-as-a-paradigm-for-r eplanning,-part-1.-*Intelligent Systems*, 22/5. 79–83.-p.
- Klein,- Gary- 2007b.- Flexecution,- part- 2:- understanding- and- Supporting- Flexible- execution. *Intelligent Systems*, 22/6.-108–112.-p.
- Kolláth-Anna-2005.-*Magyarul a Muravidéken*. maribor,-zora-39.
- Kolláth-Anna-2009a.-Két-nyelv-és-oktatás.-Kolláth-Anna-szerk.:*A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. maribor-stb.,-zora-68,-36–59.-p.
- Kolláth-Anna-2009b.-magyar1-vagy-magyar2?-A-tannyelvválasztási-útmutatók-keletkezéstörténete.-Kolláth-Anna-szerk.:*A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. maribor-stb., zora-68,-113–114.-p.
- Kolláth-Anna-2012.-*A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában*. maribor-stb., zora-92.
- Kolláth-Anna-l anstyák-istván-2007.-nyelvi-probléma.-benő-Attila-Fazakas-emese-Szilágyi-n. Sándor-szerk.:*Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére*. i.-kötet.-Kolozsvár,-Anyanyelvápolók-erdélyi-Szövetsége,-471–493.-p.
- Kolláth- Anna-varga- istván- Štefan-Göncz- Lajos- 2009.- magyar1- vagy- magyar2? Tannyelvválasztás- a- muravidéken.- Útmutató- a- kisebbségi- helyzetű- szülőknek- és pedagógusoknak.-Kolláth-Anna-szerk.:*A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. maribor-stb.,-zora-68,-115–120.-p.
- Kontra-józsef-1996.-A-probléma-és-a-problémamegoldó-gondolkodás.-*Magyar Pedagógia*, 96/4. 341–366.-p.
- I aihonen,- petteri- 2012.- nyelvi- tájkép- egy- csallóközi- és- egy- mátyusföldi- faluban.- *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 14/3.-27–49.-p.
- I anstyák-istván-2010.-A-nyelvi-problémák-típusai.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 12/1. 23–48.-p.
- I anstyák-istván-2011a.-A-nyelvi-ideológiák-néhány-általános-kérdéséről.-misad-Katalin-csehy zoltán-szerk.:*Nova Posoniensia*.-pozsony,-Szenczi-molnár-Albert-egyesület-Kalligram Kiadó,-13–57.-p.
- I anstyák-istván-2011b.-nyelvi-problémák-és-nyelvi-ideológiák.-Hires-l ászló-Kornélia-Karmacsizoltán-márku-Anita-szerk.:*Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*.- budapest/beregszász,- Tinta- Könyvkiadó-ii.- r ákóczi- Ferenc- Kárpátaljai magyar-Főiskola-Hodinka-Antal-intézete,-48–58.-p.
- I anstyák- istván- 2014a.- *Nyelvalakítás és nyelvi ideológia*. pozsony,- comenius- egyetem. (megjelenés-alatt.)
- I anstyák- istván- 2014b.- A- nyelvmenedzselés-elmélet- két- kérdéséről.- misad,- Katalin-csehy, zoltán-szerk.:*Speculum varietatis. Jazykový a literárny manažment v multikulturálnom priestore a (pseudo)identita textov*. bratislava,-univerzita-Komenského,-7–38.-p.
- I anstyák-istván-2014c.-on-the-process-of-language-problem-management.-*Slovo a slovesnost*, 75/4.-71–97.-p.
- I anstyák-istván-2014d.-zálné-jazykové-problémy:-čo-s-nimi?-megjelenik-a-*Jazyk v politických, ideologických a interkultúrnych vzťahoch* c.- konferencia- (pozsony,- 2014.- május 20–21.)-kötetében.

- mackenzie,- Adrian -pidd,- michael -r ooksby,- j ohn -Sommerville,- ian -Warren,- ian -Westcombe, mark-2006.-Wisdom,-decision-support-and-paradigms-of-decision-making.-*European Journal of Operational Research*, 170/1.-156-171.-p.
- maruccci,- daniel -r ussell,- march -Smith,-betsy -Wainger,-l isa-2010.-Five concepts in planning theory useful to coastal management. Shifting-Shorelines:-Adapting-to-the-Future. The-22nd-international-conference-of-The-coastal-Society,-june-13-16,-2010. Wilmington,-north-carolina.-http://nsgl.gso.uri.edu/coastalsociety/TcS22/papers/maruccci_papers.pdf-(utolsó-letöltés:-2014.-január-25.)
- nekvapil,-j iří-2010.-o-historii,-teorii-a-modelech-jazykového-plánování.-*Slovo a slovesnost*, 71/1. 53-73.-p.
- newell,-Allen-1979.-reasoning,-problem-solving-and-decision-processes:-the-problem-space-as-a-fundamental-category.-*Computer Science Department*. paper-2482.-<http://repository.cmu.edu/compsci/2482>-(utolsó-letöltés:-2014.-január-25.)
- nickols,-Fred-2012.-Forget-About-causes,-Focus-on-Solutions.-The-Questionable-Quest-for-causes.-http://www.nickols.us/forget_about_causes.pdf-(letöltve-2013.-október-20-án.)
- restrepo,-j ohn -christiaans,-Henri-2004.-problem-Structuring-and-information-Access-in-design.-*Journal of Design Research*, 4/2.-<http://home.fa.utl.pt/~franc/de1/ext01/restrepo.pdf>-(utolsó-letöltés:-2014.-január-25.)
- rittel,-Horst-W.-j .-Webber,-melvin-m.-1973.-dilemmas-in-a-General-Theory-of-planning.-*Policy Sciences*, 4.-155-169.-p.
- robertson,-Susannah-Tinline,-Gordon-2007.-effective-problem-Solving.-robertson-cooper-l td.-http://www.canon.dk/images/problem_solving_report_and_evaluation-v1_0_tcm81-612892.pdf-(utolsó-letöltés:-2014.-január-25.)
- rodríguez-ulloa,- ricardo- A.-montbrun,- Alberto-martínez-vicente,- Silvio-2011.-Soft-System dynamics-methodology-in-Action:-A-study-of-the-problem-of-citizen-insecurity-in-an-Argentinean-province.-*Systemic Practice and Action Research*, 24.-275-323.-p.
http://albertomontbrun.com.ar/archivos/soft_system_dynamics_methodology_in_action.pdf-(utolsó-letöltés:-2014.-január-26.)
- Sebők-Szilárd-2014.-jazykovo-politické-problémy-ako-základné-problémy.-megjelenik-a-Jazyk v politických, ideologických a interkultúrnych vzťahoch c.-konferencia-(pozsony,-2014. május-20-21.)-kötetében.
- Siew,-Tuck-Fatt-2008.-*Transferable Decision-making Procedure for Integrated Flood Management. A theoretical approach to the micro studies of human decision-making and decision makers heuristics*. Freiburg,-institut-für-Forstökonomie.
- Simonsen,-jesper-1994.-Soft Systems Methodology. An Introduction. computer-Science. roskilde-university.-<http://www.jespersimonsen.dk/downloads/SSm-introductionjS.pdf>-(utolsó-letöltés:-2014.-január-26.)
- Skiena,-Steven-S.-2008.-*The Algorithm Design Manual*. (Second-edition.)-new-york,-Springer.
- Szépfallasi-istván-vörös-ottó-beregszászi-Anikó-Kontra-miklós-2012.-A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában. budapest-Alsóőr-l endva,-Gondolat-Kiadó-imre-Samu nyelvi-intézet-magyar-nemzetiségi-művelődési-intézet.
- Szikora-péter-2011.-döntések-szerepe-a-vállalkozások-fejlesztésében.-nagy-imre-zoltán-szerk. *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században*. budapest,-óbudai-egyetem.-181-203.-p.
http://kgk.uni-obuda.hu/sites/default/files/10_Szikora%20peter.pdf-(utolsó-letöltés:-2014.-január-16.)
- ulrich,-Werner-reynolds,-martin-2010.-critical-systems-heuristics.-reynolds,-martin-Holwell, Sue-szerk.-*Systems Approaches to Managing Change: A Practical Guide*.-london, Springer,-243-292.-p.
- varga-józsef-2008.-A-nemzeti-identitás-és-a-magyarságtudat-megőrzése-és-gyakorlása-a-muravidéki-kisebbségi-magyarság-körében.-ruda-Gábor-szerk.-*Identitás - nyelv - iroda-*

- lom. Kérdések és válaszadási lehetőségek a Muravidéken és Dél-Szlovákiában. pilisvörösvár-dunaszerdahely,- muravidék- baráti- Kör- Kulturális- egyesület- Gramma nyelvi-iroda,-58-63.-p.
- vidal,- r ené- victor- valqui- 2006.- operational- r esearch:- a- multidisciplinary- field.- *Pesquisa Operacional*, 26/1.-69-90.-p.
- vries,-erica-de-1993.-Stretching-the-initial-problem-space-for-design-problem-solving:-browsing versus- searching- in- network- and- hierarchy- structures.- *OCTO-report*, 93/02. eindhoven,- department- of- philosophy- and- Social- Sciences,- eindhoven- univ.- of Technology.- <http://alexandria.tue.nl/repository/books/398140.pdf>- (utolsó- letöltés: 2014.-január-25.)
- Whelton,- michael- ballard,- Glenn- Tommelein,- iris- d.- 2002.- A- knowledge- management- frame- work- for- project- definition.- *Electronic Journal of Information Technology in Construction, Special Edition on Knowledge Management* 7.- (13)- 197-212.- p. <http://www.itcon.org/2002/13/paper.pdf>-(utolsó-letöltés:-2014.-január-25.)
- zágorec-csuka-judit-2008.-mitől-függ-a-muravidéki-magyarok-identitása?-r-uda-Gábor-szerk. *Identitás – nyelv – irodalom. Kérdések és válaszadási lehetőségek a Muravidéken és Dél-Szlovákiában.* pilisvörösvár-dunaszerdahely,- muravidék- baráti- Kör- Kulturális egyesület- Gramma-nyelvi-iroda,-64-82.-p.

ISTván I AnSTyák

II-STRucTur ed pr obl emS

in-my-paper-i-present-the-concept-of-the-ill-structured-or-ill-defined-or-wicked problems-as-they-are-known-in-the-problem-solving-literature,-as-opposed-to-well-structured-or-well-defined,-or-tame-problems.-Although-probably-most- --if-not-all --complex-language-problems,-as-well-as-language-related-social-problems,-are ill-structured- problems,- this- concept- is- completely- unknown- in- the- Hungarian literature-about-language-problems.-my-main-aim-was-to-show-that-this-concept could- and- should- be- transferred- into- the- theories- of- managing- language problems.

Jelek a térben 4.

A HELY NEVEI, A NYELV HELYEI

A kisebbségi nyelvi jogok története Szlovákiában 1918–2012

DUNAJSKÁ STREDA
DUNASZERDAHELY

Dejiny menšinových jazykových práv na Slovensku 1918–2012

History of Minority Language Rights in Slovakia 1918–2012

L'histoire des droits des langues minoritaires en Slovaquie 1918–2012

Fórum Kisebbségkutató Intézet

A-marketing-nyelvhasználati-kérdései

marketingstratégiai-nyelvi-buktatók-a-határon-átnyúló kereskedelem-esetében

Zsolt Horbulák

Questions-of-language-use-in-marketing-pitfalls-of-language-use
in-the-marketing-strategies-of-cross-border-businesses

81`27

81`246.2-

811.511.141

339.138

659.1

Keywords: regional-marketing, ethnic-marketing, cross-border-economic-relations, use-of-native-language.

bevezetés

A-magyar-szlovák-határ-menetik-kapcsolatokkal,-ezen-belül-a-kishatárforgalommal,-kulturális-és-tudományos-kapcsolatokkal-stb.-már-régóta-foglalkoznak,-a-szakirodalom egyre-bővül.-A-témát-gazdasági-szemszögből-elemző-anyagok-között-meg-kell-említeni Hevesi-Kocsis- *A magyar-szlovák határvidék földrajza* (2003),-I elkes- *Dél-Szlovákia gazdasági fejlődése és a határon átnyúló kapcsolatok* (2005),-mezei-Tóth- *A települési és területi önkormányzatok kapcsolatai a magyar-szlovák határ mentén* (2008), Grosz-Tilinger- *A gazdasági szereplők határon átnyúló tevékenysége* (2008)-és-mezei- *A magyar-szlovák határ menti kapcsolatok esélyei* (2008)-című-publikációit.-A-térség mindét-oldalával-külön-külön-foglalkozó-írások-száma-űgyszintén-jelentős-és-folyamatosan-bővül.

A-tanulmány-a-szlovák-magyar-kapcsolatok-egy-szűkebb,-a-tudományos-oldalról ismereteink-szerint-mind-ez-ideig-nem-vizsgált-kérdéssel-foglalkozik,-mégpedig-azzal, hogy-a-magyarországból-Szlovákiába-érkező-vállalkozók-milyen-nyelvi-marketinget alkalmaznak.

Tanulmányunk-tárgyát-a-következők-képezik:

--magyarországi-bejegyzésű-és-Szlovákiában-is-kereskedelmi-tevékenységet-végző vállalatok-nyelvi-marketingje.-ezen-belül

a.- magyarországi-székhelyű-magyar-multinacionális-cégek-nyelvi-marketingje Szlovákiában;

b.-nem-magyarországi-székhelyű-multinacionális-vállalatok-nyelvi-marketingje,-amelyek-azonban-magyarországi-telephelyükről-szólítják-meg-szlovákiai-ügyfeleiket;

c.-magyarországi-származású-franchise-vállalatok-nyelvi-marketingje-Szlovákiában;

d.-nem-magyarországi-származású-franchise-vállalatok-nyelvi-marketingje,-amelyek azonban-magyarországi-telephelyükről-szólítják-meg-szlovákiai-ügyfeleiket.

--a-kereskedelemmel-kapcsolatos-szlovákiai-törvényi-szabályozások-bemutatása.

Ami-nem-képezi-tárgyát-a-tanulmányok:

- a-magyar-nyelv-használata-a-szlovákiai-hivatalokban;
- a-szlovák-tulajdonú-nagyvállalatok-magyar-nyelvhasználata;
- a-Szlovákiában-is-működő-nem-szlovákiai-székhelyű-multinacionális-cégek magyar-nyelvhasználata;
- a-szlovákiai-illetőségű-magyar-vállalkozók-nyelvhasználata-Szlovákiában;
- a-magyar-nyelvűség-általános-állapota-dél-Szlovákiában.

Tanulmányunkban-egyrészt-kísérletet-teszünk,-hogymegmutassunk,-mikenként-reagál-a-szlovákiai-magyar-közvélemény-a-különböző-marketingpraktikákra,-amelyeket-a-fentebb-kategorizált-cégek-Szlovákiában-alkalmaznak.-A-helyzet-felvázolásakor-fényképekből, valamint-újságcikkekből-és-blogbejegyzésekből-való-idézetekből-indultunk-ki.-A-felmérésben-nem-voltunk-tekintettel-az-ágazatra,-amelyben-az-illető-cég-tevékenykedik, tovább-a-cég-méretére,-múltjára-vagy-tulajdonosára,-illetve-bármiféle-egyéb-tényezőre-a-fentebb-felsoroltakon-kívül.-Az-egyetlen-szempontra-az-volt,-hogymegvalamilyen-hivatalos-és-nyilvános-kereskedelmi-jellegű-tevékenységet-fejtsen-ki-Szlovákiában-a-magyarországgal-határos-Somorja-és-párkány-közötti-vidéken.-egy-kivételt-azonban-tettünk:-noha-pöstyén-nem-magyar-terület,-nagyok-sok-magyar-jár-oda-gyógyulni,-és-a-pöstyéni-Gyógyfürdők-r.t.-magyarországi-vállalat-tulajdonában-van.-A-tanulmány-végén-megpróbáltuk-kategorizálni-a-vizsgált-cégek-marketingben-használt-nyelvét.

A-kérdésre,-hogymegmiért-szükséges-a-témával-foglalkozni,-a-következőképpen-tudunk-válaszolni:

--identitás-megőrzés:-a-magyar-nyelv-presztízsének-a-megőrzése-és-közéletből-való-kihalásának-a-megakadályozása-a-felvidéki-magyarság-állandó-és-folyamatos-törekvése-1920-óta.

--Táblaháború:-jelentős-magyarsággal-rendelkező-települések-lakott-területet-jelző-közüti-tábláinak-és-vasútállomásainak-a-kétnyelvűsége,-hivatali,-iskolai-és-a-magán-szféra-kétnyelvűség-kiharcolása-napi-kihívás-dél-Szlovákiában.

--n-apjaikban-egyre-gyakoribb-az-alulról-jövő-kezdemenyezés-a-kétnyelvűség-bővítésére -- Kétnyelvű-dél-Szlovákiáért-mozgalom,-Fontos-vagy!-mozgalom,-TüKÖr-(Te-Ügyed-Kör)-stb.-,partizánakciói”.

--Az-etnikai-alapú-piaci-szegmentáció-immár-a-marketingtudomány-elismert-része-vé-vált.

A-probléma-felvetését-igazolandó-álljon-itt-egy-2013.-májusból-származó-fénykép-felvétel:

1. fénykép. „partizánakció”-a-kétnyelvűségért-Komáromban,-2013.-május

Forrás: <http://www.bumm.sk/81922/gerillafeliratok-leptek-el-komarom-billboardjait.html>

A-nyelvi-marketing-elmélete

Ahogy-a-bevezetőben- említettük,-a-magyarországi-vállalatok-és-vállalkozók-szlovákiai-tevékenységével- a- szakma- konkrétan- alig- foglalkozik.- Kivétel- talán- Grosz-Tilinger (2008),-akik-azonban-a-mi-tárgyunknak-csupán-egy-oldalt-szentelnek,-és-a-nyelvi-problémákról- legfeljebb- vállalkozótársi,- munkaadói,- munkavállalói- szempontból- tesznek néhány,-esetenként-ködös- utalást,-a-kereskedelem-nyelvével-viszont-már-nem-foglalkoznak.-A-témánkhöz-kapcsolódóan-a-vizsgált-földrajzi-területet-érintő-egyedüli-tudományos- publikáció- Sasné- Grósz- Annamária- doktori- értekezése- 2011-ből- Az *etnikai marketing lehetőségei a magyarországi német nemzeti kisebbség körében* címmel, melyet-a-győri-Széchenyi-istván-egyetemen-védett-meg.-A-szerző-idézi-Waldrop-(1990) esetünkben-is-érvényes-megállapítását,-mely-szerint-„mindenki-valamilyen-kisebbség-hez-tartozik”.

Az-etnikai-alapú-marketing-vagy-a-multikulturális-marketing-alapjainak-és-főképp létjogosultságának- a-bemutatása- nem- tartozik- a- feladataink- közé.- ezt- Sasné- Grósz Annamária-disszertációjában-már-megtette.-Arra-azonban-rá-kell-mutatni,-hogy-a-szer-

1 A-fejezet-elkészítésében-c úth-csaba-volt-a-segítségemre.-Fáradozását-ezúton-is-köszönöm.

zö-a-szakirodalmat-tekintve-egyesült-államokbeli,-kanadai,-új-zélandi-és-németországi bevándorlói-etnikumok-elemzésével-foglalkozott.-Témánk-szemponjtjából-még-a-disz-szertációban-megemlített-magyarországi-romák,-illette-a-dolgozat-fő-témáját-képező németek-fogyasztási-szokásainak-az-elemzése-sem-vonható-párhuzamba-a-felvidéki magyarokéival.-mivel-e-népcsoport-helyzetével-külön-nem-kívánunk-foglalkozni,-csupán megjegyezzük,-hogya-szlovákiai-magyarságra-nem-érvényes-a-diaszpóraállapot,-vagy hogya-„a-kisebbségi-kultúrák-az-elnyomandó-kategóriából-átkerülnek-a-támogatandó kategóriába”-(Sasné-Grósz-2011,-70.-p.),-illette-hogya-„valamennyi-nemzeti-kisebbség-ről-elmondható,-hogya-erőteljesen-szórványhelyzetben-vannak”-(Sasné-Grósz-2011,-72. p.).-A-leírtak-érvényesek-a-disszertáció-fő-témáját-képző-magyarországi-németekre,-a felvidéki-magyarok-azonban-a-szülőföldjükön-élnek.

A-reklám-nyelvének-törvényi-hátttere

A-marketing-nyelvével-Szlovákiában-két-törvény-foglalkozik,-mégpedig-az-államnyelv-törvény-és-a-reklámokról-szóló-törvény.¹ Az-államnyelvtörvény-részletesen-szabályozza a-nyilvános-feliratok,-ezeken-belül-a-reklámok-nyelvi-vonatkozásait,-szankciót-azonban az-utolsó-módosítás-(2011.-július-1.)-óta-nem-lehet-kiszabni.-A-reklámtörvény-általánosabban-fogalmaz,-megsértése-azonban-szankcionálható.

Az-államnyelvtörvény-(270/1995.-sz.-törvény)-fogyasztóvédelemről-szóló-része-(8. §)-alapján:-„(1)-A-fogyasztó-védelmének-érdekében-kötelező-az-államnyelv-használata a-hazai-vagy-behozott-áru-tartalmának-megjelölésekor,-főként-élelmiszerek,-gyógyszerek,-szórakoztató-elektronika-és-háztartási-vegyi-áruk-használati-utasításaiban,-jótállásokban,-valamint-egyéb,-a-fogyasztónak-szánt-tájékoztatásokban,-a-külön-előírások (például-az-élelmiszerekről-szóló-152/1995.-sz.-törvény-9.-§-a;-a-gyógyszerekről-és egészségügyi-segédesszközökről-szóló-140/1998.-sz.-törvény-24.-§-a;-a-fogyasztóvédelemről-szóló-250/2007.-sz.-törvény-13.-§-a)-által-meghatározott-terjedelemben-és-feltételeknek-megfelelően.”

A-nyilvános-feliratokat-az-államnyelvtörvény-így-szabályozza:-„(6)-A-nyilvánosság tájékoztatására-szánt-összes-feliratot,-reklámot-és-közleményt,-főleg-az-elárusítóhelyeken,-sportlétesítményekben,-éttermekben,-utcákon,-utak-mellett-és-felett,-repülőtereken,-autóbusz-és-vasútállomásokon-és-a-tömegközlekedési-járművekben-államnyelven tüntetik-fel.-Ha-más-nyelvű-szöveget-tartalmaznak,-a-más-nyelvű-szövegek-csak-az államnyelvű-szöveg-után-következnek,-és-tartalmilag-azonosnak-kell-lenniük-az-államnyelvű-szöveggel.-A-más-nyelvű-szöveg-egyenlő-vagy-kisebb-betűméretben-kerül-feltüntetésre,-mint-az-államnyelvű-szöveg.-A-nyilvánosság-tájékoztatására-szánt-nemzeti kisebbségi-nyelvű-és-államnyelvű-feliratokban-és-közleményekben,-olyan-településeken,-ahol-a-hivatalos-érintkezésben-külön-előírás-(11g)-alapján-használják-a-nemzeti kisebbség-nyelvét,-és-a-reklámokban-a-szövegek-sorrendje-nincs-meghatározva.

(7)-A-(6)-bekezdésben-megállapított-kötelesség-nem-vonatkozik-a-Szlovák Köztársaság-hatályos-törvényei-alapján-vagy-az-európai-unió-más-tagállamában-vagy az-európai-Gazdasági-Térségről-szóló-egyezmény-szerződő-államában-bejegyzett-vagy nyilvántartásba-vett-kereskedelmi-névre,-védjegyre-vagy-intézmény-nevére,-és-a-nyilvánosság-tájékoztatására-szánt-felirat,-reklám-és-közlemény-részét-képező-utónévre-és családi-névre,-valamint-némely-bevett-idegen-nyelvű-kifejezésre,-amelyet-szokásosan

használnak-a-reklámok-szövegében-a-kereskedelmi-névvel-együtt,-amelyek-a-legszelebb-nyilvánosság-számára-ismertek-és-a-reklám-részei.”

Az államnyelvtörvény- felügyeletét- (9.- §)- a Kulturális- minisztérium- látja- el,- kivéve egyebek-között-a-reklámokét,- amelyekről-a-reklámról-szóló-törvény-(147/2001.-sz.-törvény)-rendelkezik.

A-bírságok-(9a.-§)-50-től-2500-euróig-terjedhetnek.

A-kormány-nak-a-270/1995.-sz.-államnyelvtörvényhez-fűzött-593/2009.-sz.-alapelvei-a-következők:

--A-nyilvánosság-tájékoztatására-szánt-felirat,-reklám-és-hirdetés-olyan,-a-nyilvánosság-számára-hozzáférhető-helyen-elhelyezett-vagy-a-nyilvánosság-számára-hozzáférhető-helyről-látható-felirat,-reklám-és-hirdetés,-amely-a-közvélemény-tájékoztatását-szolgálja.

--c-sak-az-a-reklám-tartozik-a-kulturális-minisztérium-felügyelete-alá,-amelynek-nem-célja-az-áru,-a-szolgáltatás,-az-ingatlan,-a-kereskedelmi-név,-a-védjegy,-a-termék-eredetének-bemutatása,-más-jogoknak-és-kötelezettségeknek-a-vállalkozás-piacon-való-érvényesülésével-összefüggő-megjelölése-bármely-formában.

--A-jogi-személyek-székhelyének,-a-természetes-személyek-tartós-lakhelyének-megjelölése,-és-ezen-személyek-tulajdonában-vagy-bérletében-lévő-épületek,-telkek-és-más-ingatlanok-és-ingóságok-megjelölése-a-kulturális-minisztérium-felügyelete-alá-tartozik,-kivételt-képeznek-a-jogi-vagy-természetes-személyek-üzemeinek-vagy-szervezeti-egységeinek-kereskedelmi-megnevezése.

--Feliratnak,-reklámnak-és-a-nyilvánosság-számára-szolgáló-közleménynek-részét-képező-kereskedelmi-név,-védjegy,-a-Szlovák-Köztársaságban-és-az-európai-unió-tag-államában,-vagy-az-európai-Gazdasági-Térségről-szóló-megállapodás-más-részes-államában-érvényes-törvények-alapján-bejegyzett-intézmények-elnevezései,-valamint-a-nyilvánosság-tájékoztatására-szolgáló-feliratok,-reklámok-és-elnevezések-részét-képező-vezeték-és-keresztnevek-használatára-nem-vonatkozik-az-államnyelven-való-feltüntetés-kötelezettsége.-(12.-cikkely)

--Az-államnyelvtörvény-által-büntethető-jogalanyok-a-8.-§-(6)-bek.-szerint:-állami-szervek,-területi-önkormányzati-szervek,-más-közigazgatási-szervek,-jogi-személyek,-természetes-személyek-vállalkozók.-(15.-cikkely)

A-következőkben-reklámtörvény-(147/2001.-sz.-törvény)-vonatkozó-rendelkezéseit-ismertetjük.

A-törvény-a-reklámmal-szembeni-általános-követelményként-határozza-meg-a-szlovák-nyelv-szabályainak-betartását:-„3.§-A-reklámmal-szembeni-általános-követelmények-(6)-A-reklámnak-teljesítenie-kell-a-nyilvános-nyelvi-megnyilvánulások-követelményeit,-be-kell-tartania-a-nyelvi-kultúra-alapelveit,-a-grammatikai-és-helyesírási-szabályokat,-a-szlovák-nyelv-kiejtésének-és-az-állandósult-szakterminológia-szabályait.”

Az-államnyelvtörvény-hivatkozása-alapján-a-reklámtörvényben-szereplő-felügyeleti-szerv-látja-el-a-felügyeletet.-„10.-§-Felügyelet-ezen-törvény-betartásának-felügyeletét-végzi-e)-a-Szlovák-Kereskedelmi-Felügyelet-a-dohánytermékek-reklámjai,-illetve-azon-reklámok-felett,-amelyek-a-tárgyi-hatály-alapján-az-a)-tól-d)-pontig-felsorolt-szervek-nem-látják-el-a-felügyeletet.”

A-nyelvi-szabályozás-megsértését-az-alábbi-módon-büntethetik:

„11.-§-Szankciók

(1)-Amennyiben-a-10.-§-szerinti-felügyeleti-szerv-(a-továbbiakban-csak-„felügyeleti szerv”)-megállapítja-ezen-törvényt-megsértését,-a-reklám-terjesztését-megtilthatja;-a-reklám-terjesztését-akkor-is-meg-lehet-tiltani,-ha-fennáll-a-3.-§-(2)---(4)-bekezdések vagy-a-4.-§-(3)-bekezdések-rendelkezéseinek-megsértésének-veszélye.-A-reklám-terjesztésének-megtiltásáról-szóló-határozatban-a-felügyeleti-szerv-előírhatja-ezen-határozat-vagy-részeinek-közzétételének-kötelezettségét-és-a-helyreigazító-nyilatkozat-közzétételének-kötelezettségét-a-tömegkommunikációs-eszközökben.

(2)-A-3.-§-(2)---(4)-bekezdések-vagy-a-4.-§-(1)---(3)-bekezdések-megsértése-kapcsán-indított-eljárásban-a-reklám-megrendelője-köteles-a-felügyeleti-szerv-kérésére bemutatni-a-reklám-tárgyi-adatainak-helyességéről-szóló-bizonyítékokat-a-bemutatásra való-felhívás-kézbítésétől-számított-15-napos-határidőn-belül.-Amennyiben-a-reklám megrendelője-ezeket-a-bizonyítékokat-nem-mutatja-be-a-felügyeleti-szervnek-vagy-ezek a-bizonyítékok-nem-elégségesek,-úgy-kell-tekinteni,-hogy-a-reklám-megtévesztő-vagy-az összehasonlító-reklám-nem-megengedett.

(3)-Az-(1)-és-(2)-bekezdések-szerinti-intézkedések-mellett-a-felügyeleti-szerv-büntetést-szabhat-ki-100-000-Sk-ig-(3-320-euró)-terjedően-a-reklám-terjesztője-számára-a-3.-§-(6)-bekezdés-és-a-8.-§-(8),(9)-és-(24)-bekezdések-vagy-a-9a-§-rendelkezéseinek-megsértéséért-vagy-más-személy-számára-a-8.-§-(6)-bekezdés-megsértéséért.

(4)-A-büntetés-kiszabásánál-a-felügyeleti-szerv-figyelembe-veszi-a-jogellenes-eljárás súlyosságát,-időtartamát-és-következményeit-és-azt,-hogy-ismételten-sértik-e-meg-ezt a-törvényt.

(5)-büntetést-a-felügyeleti-szerv-törvénysértésről-történő-tudomásszerzésétől-számított-egy-éven-belül-lehet-kiszabni,-legkésőbb-azonban-a-törvénysértéstől-számított három-éven-belül.

(7)-A-felügyeleti-szerv-szankció-megállapítási-eljárására-a-közigazgatási-eljárás-általános-jogszabályait-kell-alkalmazni.”

Talán-érdemes-lehet-még-a-250/2007.-sz.-fogyasztóvédelmi-törvényt-is-megnézni.-Tárgyi-hatálya-szerint-kizárólag-az-olyan-termékek-eladására,-illetve-szolgáltatások-nyújtására-vonatkozik,-amelyek-teljesítésére-a-Szlovák-Köztársaság-területén-kerülsor,-vagy-a-teljesítés-összefügg-a-Szlovák-Köztársaság-területén-végzett-vállalkozással.(1.§-(2)-bek.),-tehát-a-külföldi-cégek-külföldi-termékeire,-szolgáltatásaira-nem.Szlovákiában-a-kötelezően-feltüntetendő-információkat-államnyelven-kötelezően-fel kell-tüntetni.-más-nyelvek-használatát-ez-nem-érinti-(13.-§)

A-műsorszórásról-és-műsorterjesztésről-szóló-308/2000.-sz.-törvény-a-műsorszolgáltatás-nyelvét-szabályozza,-a-reklámokra-nem-terjed-ki-a-hatálya.

A-leírtakból-a-következőket-szűrhetjük-le:-a-magyarországon-egyébként-is-terjesztett,-kizárólag-magyar-nyelvű-kiadványok-Szlovákiában-való-terjesztését-a-szlovák reklámtörvény-nem-szabályozza,-azonban-utalást-tesz-a-szlovák-nyelv-szabályaira,-ezzel kapcsolatban-a-szlovák-hatóságok-az-államnyelvtörvényt-idézik,-amely-szerint-kötelező a-szlovák-felirat.-Szankciót-azonban-a-reklámtörvény-tartalmaz.

Ami-a-büntetést-illetli,-a-szankciót-a-terjesztőre-szabják-ki.-A-bírság-alkalmanként-legfeljebb-3-320-euróig-terjedhet.-A-bírság-mértékének-megállapításánál-figyelembe-veszik-az-eset-súlyosságát,-az-az-időtartamát,-következményeit-és-azt,-hogy ismételt-elkövetésről-van-e-szó.

A-felmérés-módszertana

A- felmérés- nem- reprezentatív,- a- mintavétel- véletlenszerű- volt.- A- kutatott- időszak- a 2012-es-év-teljes-és-a-2013-as-év-első-felét-ölelte-fel.-Azokat-a-propagációs-anyagokat vettük-figyelembe,-melyeket-a-vizsgált-terület-háztartásaiban-terjesztenek,-illetve-a-köz-területeken-helyeztek-el.-mindebből-kifolyólag-helytelen-lenne-bármiféle-általános-érvé-nyű-végkövetkeztetést-tenni.-A-minta-nagyságát-tekintve-azonban-mégis-van-lehetőség valamilyen-általánosításra.

A- vizsgálat- tárgyát- képező- cégek,- vállalkozások- a- következők:- norbi- update Komárom,- érsekújvár,- párkány;- c bA;- oTp- banka;- Slovanft- (moI);- danubius- Hotels; praktiker;- Takko- Fashion;- Tesco;- vögele;- Szatmári;- ricsishop;- dr.- padló;- egom-kő, www.voksanvirag.hu;- árkád,-Győr.-A-teljes-vizuális-prezentáció-helyhiány-miatt-nem-tör- ténhetett-meg.-ugyanúgy-vizsgálat-tárgyát-képezte-a-célközönség-reakciója-is.

magyar-vállalatok-nyelvi-marketingje-dél-Szlovákiában

A- magyarországról-érkező-magyar-és-nem-magyar-nagyvállalatok-és-kisvállalkozások által-használt-kommunikációs-nyelv-általában-kétféle,-mégpedig-vagy-kizárólag-magyar nyelvű,-vagy-kizárólag-szlovák-nyelvű,-a-legritkábban-kétnyelvű.-Az-alábbiakban-bemu- tatunk- néhány- konkrét- példát,- majd- az- erre- vonatkozó- reakciókat.- ezeket- helyhiány miatt-megjelölés-nélkül-mindig-rövidítettük-és-dőlt-betűvel-jelezzük.

2. fénykép. norbi-update,-Komárom,-2012.-március

Forrás: saját-felvétel

3. fénykép. norbi-update,-érsekújvár,-2013.-március

Forrás: saját-felvétel-(A-nyitvatartási-idő-megjelölése-kétnyelvű.)

4. fénykép. norbi-update,-párkány,-2013.-május

Forrás: saját-felvétel

Trianon update, avagy magyar cégek esete a szlovákiai kétnyelvűséggel

Nemrég nagy vihart kavart az internet szlovákiai magyar szegletében a Norbi Update cég, amelynek vezetője jól kiosztott egy vásárlót, amiért az az üzletlánc egyik szlovákiai egységének egynyelvű szlovák feliratait kifogásolta. Norbi ugyanis korántsem egyedül állja a civilek ostromát. Több magyarországi cégre is jellemző, hogy a határokon túl – magyarok által lakott helyeken – elfelejtene magyarul.

(<http://uj szo.com/2012/04/19/kozbeszed,-2012.-aprilis-19.>)

A Norbi Update-gate folytatódik, Norbi is reagált

A Kétnyelvű Dél-Szlovákia mozgalom azt írja, a „szlovák” kommunikációt tekintve nem arra gondoltak, hogy ne szólnának az eladók magyarul a vevőkhöz, hanem arra, hogy „a Norbi Update feliratai, szórólapjai és propagációs anyagai rosszabb esetben kizárólag szlovák nyelven íródnak, de jobb esetben is csak néhány mondatot, szót tartalmaznak magyarul, ami ugyancsak a másodrangúságot közvetíti a magyar ajkú vásárlók felé.”

A szlovákiai franchise üzemeltetője, és a Norbi Update International társügyvezetője, Ivan Gallo is reagált. Elmondása szerint csak a hiányosságokat követelik a civilek, a sok helyen megjelenő kétnyelvű feliratokat pedig figyelembe sem veszik. „Valószínűleg nem is jártak még az üzletünkben, azért mondják ezt, vagy fehér bottal közlekednek. Persze valaki lengetheti a zászlót, és megpróbálhat úgy is magyar terméket a szlovákoknak eladni.”

(<http://www.bumm.sk/65096/a-norbi-update-gate-folytatodik-norbi-is-reagalt.html>, 2012.-február-9.)

Update kétnyelvűség

Jópár magyar cég van, amely határon túl is jelen van különféle kirendeltségeivel. Az alkalmazottak révén az üzletekben szinte kivétel nélkül kiszolgálják az ügyfelet magyarul, viszont a kirakatok, reklámanyagok, termékek megnevezései már igen hiányosan, vagy egyáltalán nincsenek feltüntetve magyarul a helyi hivatalos nyelv mellett. A legújabb ügy egy olyan céghez kapcsolható, ami híres is, terjeszkedik is, de nem kapcsoljuk klasszikusan a magyar témához. Norbinak tulajdonképpen balszerencséje, hogy a vezérigazgató agresszív kismalacként reagálta le a dolgot, kiobbantva ezzel az ügyet. Több magyarországi gyökerű cég, például a MOL-Slovnaft vagy CBA (ugye, a magyar üzletlánc) szlovákiai pultjain általában egy kézen össze lehet számolni a magyar szavakat.

(http://mandiner.blog.hu/2012/02/11/update_ketnyelvuseg,-2012-februar-11.)

5. fénykép. cbA-üzlet,-párkány

Forrás: saját-felvétel

6. fénykép. cBA-üzlet,-párkány,-2012.-augusztus

Forrás: <http://uj szo.com/napilap/regio/2012/08/31/magyar-felirat-a-parkanyi-cba-n>

„Magyar üzletlánc” magyar feliratok nélkül

Párkány. A magát „a magyar üzletlánc” jelszóval reklámozó CBA Szlovákia magyarlakta településein levő boltjaiban kizárólag szlovák feliratokat használ. A Fontos vagy! elnevezésű civil kezdeményezés hívta fel a figyelmet, hogy a CBA párkányi élelmiszerboltjának bejárata felett csak a „Potraviny” szó szerepel, és a boltban sincsenek magyar feliratok.

A CBA illetékesei másként látják a dolgot. Szerintük igenis fontosak nekik a magyar vásárlók, hiszen lehetőséget teremtenek számukra, hogy Szlovákiában is náluk vásárolhassanak. Egyben felhívják a figyelmet arra, hogy a CBA franchise rendszerben működik, vagyis minden egyes üzletért annak tulajdonosa felel, nem pedig a központ. „A továbbiakban nemkívánatosnak minősítjük az ilyen jellegű hozzászólásokat, és kizárjuk őket az oldalról. Köszönettel: a magyar üzletlánc” – szól a CBA Facebookra írt válasza. Ígéretüket be is tartották: a témához kapcsolódó hozzászólásokat törölték az oldalról. A CBA egyébként köztudottan Fidesz-közel állalkozás, résztulajdonosa Lázár Vilmos, a Nemzeti Vágta elnöke.

(<http://uj szo.com/napilap/kozelet/2012/06/29/magyar-uzletlanc-magyar-feliratok-nelkul,-2012.-június-29.>)

Magyar felirat a párkányi CBA-n

Van még hova fejlődni: megjelent ugyan az Élelmiszer felirat, de a tájékoztató táblák és feliratok egyelőre egynyelvűek. Felkerült a magyar felirat a CBA üzletlánc párkányi boltjára.

([http://uj szo.com/napilap/regio/2012/08/31/magyar-felirat-a-parkanyi-cba-n,\[guzs u\],-2012.-augusztus-31.](http://uj szo.com/napilap/regio/2012/08/31/magyar-felirat-a-parkanyi-cba-n,[guzs u],-2012.-augusztus-31.))

A-civil-mozgalomnak-csak-a-külső-felirat-kétnyelvűségét-sikerült-kiharcolnia,-a-reklám-anyag-továbbra-is-mindenütt-kizárólag-szlovák-nyelvű.

7. fénykép. oTp-banka-Slovensko-bankfiók,-Gúta,-2012

Forrás: <http://kozbeszed.sk/2012/04/19/trianon-update-avagy-magyar-cegek-esete-a-szlovakiai-ketnyelvuseggel/>

8. fénykép. árkád-reklám,-párkány,-2013.-május

Forrás: reklámanyag

Fiala-Bútora János: Trianon update, avagy magyar cégek esete a szlovákiai kétnyelvűséggel
A leggyakrabban felhozott ál-ok, hogy a szlovák államnyelvtörvény tiltja a kétnyelvűséget. Legutóbb a győri Árkád egyik menedzsere fejtette ki, hogy azért szorul csallóközi óriásplakátjaikon háttérbe a magyar nyelv, mert őt „hivatalosan” még nem tájékoztatták arról, hogy a kétnyelvűség megengedett. Nem tudom, hogy személyesen Róbert Ficótól

vár-e levelet, de a helyzet az, hogy üzleteken és reklámokon a szlovák törvények soha nem tiltották a kétnyelvűséget.

Furcsa kép élhet a magyar cégvezetők fejében a szlovákiai magyarokról. Egyrészt fontos célcsoportot képeznek közvetítőként és munkaerőként, hiszen ismerik a magyar cégeket és beszélnek magyarul. Például az OTP-nek monopóliuma van a Bethlen Gábor Alap által nyújtott oktatási támogatások kezelésére, amelyet a Magyar igazolvánnyal rendelkező, magyar nemzetiségű szülők kapnak magyar tannyelvű iskolába járó gyerekek után. Azonban erről a tájékoztatást már, a téma abszurditási mélypontjaként, a 90%-ban magyarok lakta Gútán is csak szlovákul nyújt a bank. Úgy látszik, ügyfélként a magyar is szlovákul köteles beszélni – legalábbis a magyar cégekkel.

(<http://kozbeszed.sk/2012/04/19/trianon-update-avagy-magyar-cegek-esete-a-szlovakiai-ketnyelvuseggel/>, -2012/04/19)

A-győri-árkád-üzletközpont-anyagával-kapcsolatban-még-annyit-szükséges-megjegyezni, -hog-yhelyesírási-hibát-tartalmaz: „v-Győry”-[Győrben]-helyett-„v-Győri”-írandó.

Az-oTp-banka-Slovensko-esetében-tény, -hog-yszámos-propagációs-anyaga-magyar nyelvű, -van-magyar-nyelvű-honlapja-és-a-nyitvatartási-idő-úgyszintén-kétnyelvűen-van feltüntetve.

9. fénykép. Slovnaft-(mol)-töltőállomás,-párkány,-2013.-április

Forrás: saját-felvétel

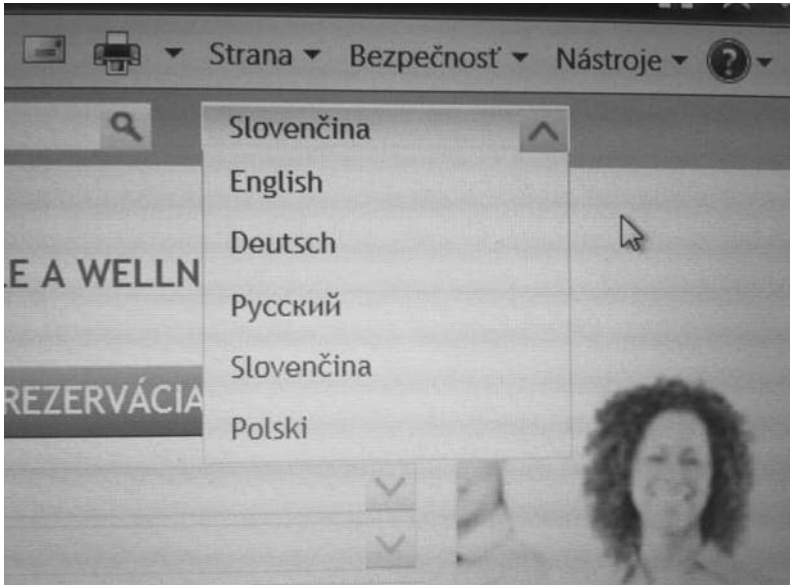
10. fénykép. Slovnaft-(mol)-töltőállomás,-párkány,-2013.-április

Forrás: saját-felvétel

A-Slovnaft-töltőállomás-esetében-a-magyar-többségű-településeken-annak-ellenére-is szinte- csak- szlovák- felirat- van,- hogy- vezérigazgatója -- a Független- magyar Kezdeményezés-volt-kormányalelnöke--szerint-mindenütt-van-magyar-felirat.

11. fénykép. A-d anubius-Hotels-szlovákiai-honlapja,-2013.-május

Forrás: saját-felvétel

12. fénykép. praktiker-reklám,-párkány,-2013.-május

Forrás: [http://felvideki-magyarok.blog.hu/2010/04/28/mit_er_a_nyelvtorveny_ha_mast_nem_szlovak_nyelvu_praktikert-\(A-kritika-ota-a-praktiker-kizarolag-egynyelvű-magyar-reklámokat-terjeszt.\)](http://felvideki-magyarok.blog.hu/2010/04/28/mit_er_a_nyelvtorveny_ha_mast_nem_szlovak_nyelvu_praktikert-(A-kritika-ota-a-praktiker-kizarolag-egynyelvű-magyar-reklámokat-terjeszt.))

Mit ér a nyelvtörvény? Ha mást nem Szlovák nyelvű praktikert!

Pár napja megkaptuk a szokásos Praktikerünket, de most már egy valami különbözött, egy valami más volt, mégpedig a nyelv! Az árak továbbra is Forintban vannak feltüntetve, de minden egyes információ csak szlovákul szerepel a katalóguson. Egyszerű az oka, mégpedig a nyelvtörvény. Mindenesetre a praktiker úgy gondolta, hogy inkább egy csomó pénzt és energiát fektetnek abba, hogy az egész katalógust Szlovákra fordítsák, mind inkább vesződniük kelljen a nyelvrendőrséggel.

([http://felvideki-magyarok.blog.hu/2010/04/28/mit_er_a_nyelvtorveny_ha_mast_nem_szlovak_nyelvu_praktikert,-2010.-április-28.\)](http://felvideki-magyarok.blog.hu/2010/04/28/mit_er_a_nyelvtorveny_ha_mast_nem_szlovak_nyelvu_praktikert,-2010.-április-28.))

13. fénykép. www.voksanvirag.hu,-2013.-május

Forrás: saját-felvétel-(Az-ismert-lemezlovas-kizárólag-szlovák-nyelven-írta-ki-a-csaknem-50%-ban magyarulakta-város-nevét-[zseliz]).

Összefoglalás

A-vállalatokat-az-alábbi-módon-tudjuk-kategorizálni.-megjegyezzük-azonban,-hogya-következő-felosztás-bizonyos-mértékig-szubjektív-jellegű.

1. táblázat. A-vizsgált-vállalatok-csoportosítása

A vállalat mérete alapján	nagy	10
	kicsi	5
A vállalat központja alapján	magyarországi	11
	külföldi	4
A vállalat nacionálisságát tekintve	„multikulturális” cég	8
	„nemzeti” jellegű	7
Franchise jelleg	franchise jellegű	2
	nem franchise jellegű	13

Forrás: saját-feldolgozás.-A-„multikulturálisság”-alatt-azt-értjük,-hogya-cég-multinacionális,-akár egy-országban-is-alkalmaz-jelentősebb-számú-egyéb-nemzetiségű-dolgozót.

2. táblázat. A-vizsgált-vállalatok-nyelvhasználata---2013.-májusi-állapot

A cég neve	A marketing nyelve		
	csak magyar	kétnyelvű	csak szlovák
Norbi Update Komárom			*
Norbi Update Érsekújvár		*	
Norbi Update Párkány		*	
CBA			*
Slovnaft (MOL)			*
Praktiker	*		
OTP banka Slovensko		*	
Tesco	*		
Takko Fashion		*	
Ricsishop		*	
Vögele	*		
Szalmári	*		
Egom-kő	*		
Danubius Hotels			*
Voksán Virág	*		
Dr. Padló	*		
Árkád üzletközpont			*
%-os megoszlás	41	29	29

Forrás: saját-összeállítás.-megjegyzés:-az-egy-külső-magyar-felirat-meglétét-nem-vettük-kétnyelvűségnek.

Az-összeállításból-kiolvasható,-hogya-szlovákiai-magyar-nyelvű-marketing-alkalmazása éppen-a-nagy-és-multinacionális-vállalatok-esetében-a-legrosszabb.

Az-ismertetett-reakcióból-nyilvánvaló,-hogya-szlovákiai-magyar-társadalom-jelentős része-érzékeny-a-témára-és-figyelemmel-kíséri-a-magyarországi-cégek-Szlovákiában alkalmazott-nyelvi-marketingjét.-A-példákat-elemezve-úgy-tűnhet,-mintha-a-negatív reakciókból-válogattunk-volna,-ez-viszont-nincs-így.-A-nyelvi-marketinggel-kapcsolatos reakciókra-fókuszáltunk,-ezek-pedig-általában-negatívak.-Tekintettel-arra,-hogya-ezek-a-reakciók-egyben-fogyasztói-reakciók-is,-helyesnek-tartanánk,-ha-az-érintett-vállalatok ezeket-figyelembe-is-vennék.-A-felmérésből-az-derül-ki,-hogya-az-alkalmazott-nyelvi-marketing-a-magyarországi-vállalatok-részéről-gyakran-esetleges-és-elégtelen-piacutatásra-épül.-Ha-magyar-nyelvet-használunk,-sokszor-csak-takarékosságból-teszik:-a-magyarországi-propagációs-anyagokat-terítik-a-határon-túli-vidékeken.-Annak-ellenére,-hogya-a-magyarországi-vállalatok-határon-túli-magyar-lakosságú-vidéken-is-folytatnak marketingtevékenységet,-a-piacutatást-elhanyagolják.-Az-esetleges-nem-várt-reakciók az-eladásokra-akár-negatívan-is-hathatnak.

irodalom

- Grosz-András-Tilinger-Attila-2008.-A-gazdasági-szereplők-határon-átnyúló-tevékenysége.-Tér és Társadalom,-22.-évf.-3.-sz.-81-96.-p.
- Hevesi-Attila-Kocsis-Károly-2003.-A magyar-szlovák határvidék földrajza.-dunaszerdahely, Ilium-Aurum.

- Ilkés-Gábor-2005.-dél-Szlovákia-gazdasági-fejlődése-és-a-határon-átnyúló-kapcsolatok.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 7.-évf.-1.-sz.-143-144.-p.
- Mezei István-2008.-A magyar-szlovák határ menti kapcsolatok esélyei. Budapest-Pécs, Nordex-Dialog Campus.
- Mezei István-Tóth Péter-2008.-A települési és területi önkormányzatok kapcsolatai a magyar-szlovák-határ-mentén.-*Tér és Társadalom*, 22.-évf.-3.-sz.-51-80.-p.
- Sasné-Grósz-Annamária-2011.-Az etnikai marketing lehetőségei a magyarországi német nemzetiségű kisebbség körében. doktori-értekezés.-Győr,-Széchenyi-istván-egyetem-régiális-és-Gazdaságtudományi-doktori-iskola.

ZSÓLT HÖR BULÁK

QUESTION OF LANGUAGE USE IN MARKETING.-PITFALLS OF LANGUAGE USE IN THE MARKETING STRATEGIES OF CROSS-BORDER BUSINESSES

In our paper we analyse a segment of the marketing strategy of companies coming from Hungary to Southern Slovakia, irrespectively of their original nationality, location of their headquarters, their size and owner. Our key task was to make a survey on the language of marketing, the language of printed advertisements, the language of the signs on the stores and the languages used on the websites by the examined companies. We also dealt with the reactions of the customers to the company's marketing language. It is to be emphasized that a significant proportion of the inhabitants of the examined (border) region of Southern Slovakia is Hungarian. The companies in their marketing use both Hungarian and Slovak, simultaneously or separately. The opinion of the local (mainly Hungarian) customers on the use of the Slovak language in the case of companies coming from Hungary was unequivocally negative. We can resume that the language marketing strategy of Hungarian companies in Slovakia is inaccurate. Many companies, most of all the multinational ones, do not take into account that the adequate choice of the marketing language in Southern Slovakia is not only an economic issue, but also a social one.

NYELVI JOGOK

1.

A kisebbségi és nyelvi jogok helyzete Szlovákiában
Jogsegélyszolgálat 2009–2011

Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2013

p.-már KuS KATAI in – m.-pinTér Tibor

Szótárak-és-használóik

Az-angol – magyar, -magyar – angol-lexikográfia-
módszertani-alapjai

KATAI in p.-már KuS – Tibor m.-pinTér
dictionaries-and-their-users.-methodological-foundations
of-english – Hungarian-and-Hungarian – english-lexicography

81` 374.822
81` 373.46-
811.111
811.511.141

Keywords:- bilingual-dictionaries- published-in- Hungary- between- 1981- and- 2002.- c changes- of-dictionaries.
ranking-of-dictionaries.- dictionary-criticism.

áttekintés

bár-triviálisnak-tűnhet,-a-mai-elektronikus-lexikonok,-szótárak-elterjedése,-azok-sokfé-
lesége-újra-indokoltta-teszi-a-szótár-definíciójának-meghatározását,-alkalmasint-újraal-
kotását.-A-szótár-tehát-olyan-kézikönyv-(vagy-elektronikusan-is-hozzáférhető-adatbázis),
amely-egy-vagy-több-nyelv-szavait-sorolja-fel-(vagy-valamilyen-elv-szerint-tartalmazza),
rendszerint-betűrendben-(a-szavak-sorrendjét-a-lekérdezés-határozza-meg),-s-ezekhez
különféle,-a-szótár-típusától-függő-információkat-(pl.-helyesírási,-kiejtési,-grammatikai,
jelentéstani,-stilisztikai,-nyelvhasználati,-történeti)-rendel.-I-átszik-tehát,-hogy-a-szótár
követelményrendszerének-meghatározásakor-ma-már-nem-kerülhetők-meg-a-digitális
szótárak.-A-szótárak-szerkesztésének-folyamatát-lexikográfiának,-azokat-pedig,-akik-ezt
a-feladatot-végzik,-lexikográfusnak-nevezzük-(c rystal-1998,-143.-p.).-A-klasszikus-szó-
tárfogalom-az-elektronikus-szótáraknak-köszönhetően-módosul,-mivel-a-papírszótárak
statikus-(ábécésorrendet-megtartó)-elrendezését-az-elektronikus-szótárak-által-kínált
használati-lehetőségek-felülírják.-A-papír-és-elektronikus-szótárak-szerkesztésének
elvei-manapság-nem-különnelnek-el,-mivel-például-a-magyar-nyelvet-tartalmazó-mai
elektronikus-szótárak-a-papírszótárak-„továbbfejlesztései”---különb-ség-csupán,-hogy
nem-papíron-jelennek-meg-(a-papíralapú-szótárírásban-használt-xml-kódolás-meg-
könnyíti-a-papírról-elektronikus-formába-történő-átformálást).-mindez-azonban-nem
jelenti-azt,-hogy-manapság-ne-születnének-kifejezetten-digitális-megjelenés-céljából
készített-szótárak--ilyen-például-a-Termini-Kutatóhálózat-által--folyamatosan--szer-
kesztett-magyar-magyar-szótár-(<http://ht.nyud.hu/htonline/>),-melynek-fő-előnye,-hogy
anyaga-folyamatosan-bővíthet,-illetve-változhat.-A-papírszótárak-bővíthetőségének-e
korláta-miatt-a-lexikográfusok-egy-része-már-a-(papír)szótár-megjelenésekor-elavultnak
tartja-saját-szótárát-(tekintve,-hogy-egy-szótár-szerkesztése-akár-több-évig-is-eltarthat).
ez-az-egyik-oka-például-annak,-hogy-a-magyar-értelmező-kézikönyv-szerkesztői-meg-
fontolandónak-tartják-egy,-csak-digitális-formában-megjelentetett-értelmező-kézikönyv
szerkesztését--bár-erre-még-pár-évet,-évtizedet-várni-kell.-

Szótárak-szinte-minden-család-otthonában-megtalálhatók,-sokszor-más-és-más-célból.-vannak,-akik-száma-ra-a-szótár-a-tanulás-fontos-segéd-eszköze-és-vannak,-akik-száma-ra-csak-a-nyelv-megismerésének-egy-szórakoztató-formája.-Sokak-azonban-egyáltalán-nem-használják-a-(papír)szótárakat-és-gyakran-a-már-régen-elavult-darabokat-sem-cseréik-le-(cristal-1998,-143.-p.).-

A folyamatosan- bővülő- szótárpiac- termékei- több- a- felhasználók- minden- igényét- igyekeznek-kielégíteni.-ennek-megfelelően-a-lexikográfia-több-szempontról-is-kategorizálja-azokat.-A-lexikográfiai-szakirodalom-általában-két-fő-érték-alapján-csoportosítja-a-szótárakat:-azok-célja,-valamint-tárgya-szerint.-céljuk-szerint-a-szótárak-általában-két-csoportba-sorolhatók:

--*gyakorlati céllal készült szótárak* (például-kétnyelvű-szótárak,-a-közhasználatra-szánt-köznyelvi-értelmező-szótárak,-szinonimaszótárak);-

--*tudományos célú szótárak* (például-tájszótárak,-gyakorisági-szótárak,-szóvégmutató-szótárak).

Tárgyuk-szerint-többféle-szótártípust-szokás-megkülönböztetni.-Az-általunk-most-bemutatásra-kerülő-klasszifikáció-csupán-egy-a-kategorizációk-közül.-A-felosztás-változatosságát-egyrészt-a-felosztás-alapfoglata-(mit-tartalmaznak-a-szótárak)-és-az-újonnan-megjelenő-szótártípusok-(pl.-gyerekszótár,-tanulószótár)-indokolják.

Tárgyuk-szerint-a-legfontosabb-szótártípusok-a-következők:-1.-egynyelvű-szótárak-2.-kétnyelvű-szótárak-3.-többnyelvű-szótárak-4.-kétnyelvűsített-egynyelvű-szótárak-(pl.-a-2003-ban-megjelent-password-szótár)-5.-értelmező-szótárak-6.-tájszótárak-7.-történeti-szótárak-8.-etimológiai-szótárak-9.-helyesírási-szótárak-10.-idegen-szavak-szótárai-11.-szinonimaszótárak-12.-szólástárak-13.-kiejtési-szótárak-14.-elválasztási-szótárak-15.-gyakorisági-szótárak-16.-képes-szótárak-17.-valenciaszótárak-18.-szlengszótárak¹(vö.-Svensén-1993,-17-35.-p.;-van-Sterkenburg-szerk.-2003,-3-4.-p.).

Jelen-írás-célja-a-magyarországon-megjelent-kétnyelvű,-angol-magyar,-magyar-angol-szótárak-1981-és-2002-között-történt-változásainak-bemutatása,-valamint-az-esetleges-további-fejlődés-elősegítése.-A-szótárminősítés-folyamán-alkalmazott-módszer-kettős: egyrészt-leíró,-számos-példával-alátámasztva-jellemezzük-és-elemezzük-a-szótárakban-található-nyelvi-anyag-feldolgozásának-módszereit,-másrészt-értékelő,-az-elmondottak-alapján-igyekszünk-kritikai-megállapításokat-tenni-és-következtetéseket-levonni,-így-segítve-a-magyarországi-angol-magyar-lexikográfia-további-fejlődését.

A-tanulmányban-érintett-szerkezeti-és-gyakorlati-kérdések-mind-a-mai-napig-lexikográfiai-viták-tárgyát-kepezik.-A-szótárszerkesztésnek--szerencsére--nincs-megkövült-szerkezeti-és-elméleti-modellje,-ami-van,-az-az-éppen-aktuális-szakmai-áramlatok-szelének-megfelelően-változik.-Éppen-ezért-a-szótárírás-területén-még-ma-is-sok-változtatást-és-újítást-lehet-véghezvinni.-A-technikai-fejlődésnek-köszönhetően-rengeteg-lehetőség-nyílt-a-lexikográfusok-száma-ra-is.-mivel-a-lexikográfia-elsősorban-gyakorlati-szempontról-közelíti-meg-a-szótárszerkesztés-kérdését,-így-a-felhasználó-oldaláról-megközelítve-is-érthető,-hogy-állandó-viták-ra-és-változtatások-ra-van-szükség.-Ha-feltételezzük,-hogy-a-szótár-a-nyelvtanulás-egyik-legfontosabb-eszköze,-akkor-nyilvánvalóvá

1- A-magyar-szótáriródalom-pontos-bibliográfiája-2004-ben-jelent-meg-az-Akadémiai-Kiadónál,-magay-Tamás-szerkesztésében.

válik, - hogy a szótárakat a pedagógia- és nyelvoktatás-változásainak megfelelően kell alakítani.² A fentiek ellenére egy magyarországi kutatásból az derült ki, hogy a szótárhasználók és vásárolók csak keveset tudnak a szótárakról (márkus-Szöllősy 2006). ennek egyik oka, hogy a tanulókat (és más szótárhasználókat) nem tanítják meg a szótárak helyes és -- és főként -- hatékony használatára. Az okokat tovább fejtegetve az válik nyilvánvalóvá, hogy a pedagógusképzésben, illetve magában a felsőoktatásban sem fordítanak kellő figyelmet a lexicográfiára, vagy akár csak a szótárhasználat gyakorlati fontosságára.

A jó szótáraknak folyamatos változáson kell keresztülmenniük -- ideális esetben ugyanazon szótár különböző kiadásainak is. ennek megfelelően egy szótár szerkesztésének folyamata nem csak a számítógép előtt, az asztal mögött zajlik. meg kell ismerni a szótárhasználókat, a szótárral kapcsolatos problémáikat és az igényeiket is (mint ahogy célszerű a külföldi gyakorlat és szakirodalom ismerete is). Ahhoz, hogy a szótárhasználat minél hatékonyabb legyen, a szótáraknak és a szótárhasználóknak is meg kell változniuk (Atkins - varantola 1997, 1. p.). nem elég csak a szótárakat elemezni és kiértékelni, ismerni kell azt is, hogy a nyelvtanulók hogyan használják azokat.

A-szótár-tervezése

Tanulmányunkban egyaránt fókuszálunk a szótárírás elméleti és módszertani kérdéseire is. bár a kutatásban az magyar-angol szótárak gyakorlati kérdésre fókuszálunk, a tanulmányban megfogalmazottak -- néhány „angolspecifikus” -- kivételtől eltekintve -- általános érvényűek. Úgy az elméleti, mind a gyakorlati kérdésekben a leginkább használt szótártípust, a kézisztárakat vizsgáljuk: végigkövetjük a szótárak elkészülésének folyamatát a szótár-tervezésétől egészen annak megjelenésre kész változatáig.

Szótárak nem születnek mindennap. egy minőségi szótár elkészítése, legyen az egy nyelvű vagy két nyelvű, általános vagy szakaszótár, hatalmas és rendkívül költséges vállalkozás. éppen ezért a kezdeti lépésekkor általában nemcsak a szerkesztők, hanem általában a kiadó is meghatározza a készülő szótárral kapcsolatos követelményeket. A tervezés szakaszában a főszerkesztő dolgozik, hogy ötletek sorával álljon elő, ám a végső döntés mindig a kiadó kezében van. I exikográfusok szerint mindig a tervezési szakasz a szótárkészítés egyik legfontosabb mozzanata, mivel egy jól előkészített (mikro- és makro) szerkezettel a későbbi munkák folyamán rengeteg időt és energiát lehet megspórolni.

ez utóbbit nemcsak szakmai szempontok alakítják, hanem maga a „szótárigény” is. egy új szótár általában hiányt pótol. A kiadó feladata, hogy eldöntse, mekkora összeggel támogatja a hiány pótlását, amely nagy részben befolyásolja a szótár készítésének ütemtervét. A tervezés szakaszában kialakul az időbeosztás, megszületnek a határidők, valamint az is látható már, hogy hány ember, milyen forrásokkal, illetve egyéb feltevésekkel tud majd a készülő szótáron dolgozni. A szerkesztők tehát ismerik a szótár

2- vagyis például egy szótár-újrányomásának nem biztos, hogy csak a szöveg frissítésére kell szorítkoznia -- mint ahogy az tapasztalható a magyar-szlovák szótárak újrányomásai esetén.

leendő-használóit,-ezért-a-legfontosabb,-hogy-felmérjék-azok-igényeit,-hiszen-a-szótár-terjedelmét-és-tartalmát-(címszavak-száma,-szócikkek-mélysége-stb.)-ez-döntő-mértékben-befolyásolja.-próbaszócikkek-készülnek,-amelyeket-a-szerkesztők-és-a-könyvkiadó(esetleg-külső-szakértő)-megvitatnak,-illette-amelyek-közül-kiválasztják-a-végső-változatot-alkotó(ka)t.-Kialakul-tehát-a-szótár-formája,-amelyhez-az-informatikus-el(ő)készíti-a-szerkesztéshez-szükséges-felületet-(lehet-ez-akár-egyszerű-mS-office-alkalmazás,-Word-vagy-excel,-de-sokkal-ésszerűbb-egy-Xml-struktúra-kialakítása-és-használata).-A-szerkesztők-elkészítik-az-első-betűket,-igazodva-a-majdani-használók-igényeihez,-törekedve arra,-hog-y-hatékony,-felhasználóbarát,-ugyanakkor-ránézésre-is-tetszetős-szótár-legyen. ilyenkor-a-szerkesztők-és-a-könyvkiadó-ismét-tárgyal,-hog-y-a-szótár-ebben-a-formában-jó úton-halad-e.-megállapodásuk-után,-folyamatos-kapcsolattartás-mellett-a-szótár-szóanyagának--lehetőleg--a-kitűzött-határidőre-el-kell-készülnie.-ezután-pedig-a-könyvkiadó-fejezi-be-a-tördelést-és-az-utómunkálatokat,-ami-után-a-szótár-nyomdába-kerülhet (vö.-Hartmann-2001,-20.-p.;-Atkins-r undell-2008,-8.-p.).

A-lexikográfus-szá-mára-egy-új-szótár-elkészítése-mindig-izgalmas-feladat-és-kihívás, ritka-lehetőség-arra,-hog-y-tökéletesítse,-valamint-új-ötletekkel-gazdagítsa-a-szótárpiacot.-A-szótár-elkészítése-során-folyamatosan-döntéseket-hoz,-amelyek-közül-a-legnagyobbakat-a-tervezés-szakaszában-kell-meghoznia.-A-szerkesztőknek-ekkor-van-a-legnehezebb-dolguk,-hiszen-a-szótár-nem-öl-elheti-fel-az-egész-nyelvet,-a-nyelven-kívüli valóságot-(itt-az-elektronikus-szótárak-szerkesztőinek-kétségkívül-könnyebb-helyzetük van,-mivel-nem-kell-magukat-anyagi-okokból-adódó-terjedelmi-korlátokhoz-kötniük).-A nyelv-egy-részét-tudják-csak-bemutatni,-tehát-ki-kell-választaniuk-a-címszavakat,-valamint-hog-y-az-adott-címszóról-mit-szeretnének-elmondani.-A-könyvkiadó-által-kitűzött lapszámba-bele-kell-férni,-tehát-a-címszavak-számát-ez-a-tényező-nagymértékben-meghatározza.-A-későbbiekben-még-tipográfiai-és-egyéb-eszközökkel-lehetőség-van-arra, hog-y-az-adott-hely-a-lehető-legjobban-legyen-kihasználva-(vö.-Atkins-r undell-2008, 27-28.-p.)-ezt-szemlélteti-az-1.-ábra,-amely-két-szótár-ugyanazon-két-címszava-közt „rész-t”-mutatja-be.

A.-A-használók-milyen-csoportokból-kerülhetnek-ki?

- felnőttek,-kisgyerekek-vagy-kamaszok
- anyanyelvi-beszélők-vagy-nyelvtanulók
- kezdő-vagy-haladó-nyelvtanulók
- általános-használók-vagy-szakemberek/szakfordítók
- ha-szakemberek/szakfordítók,-akkor-milyen-területen-dolgoznak/fordítanak
- a-használók-iskolákban/egyetemen,-otthon-vagy-szakmai-környezetben-szeretnék-a-szótárt-forgatni

b.-milyen-célra-szeretnék-a-szótárt-használni?

- mindennapi-használatra:-ismeretlen-szavak-megértésére,-helyesírás-vagy-kiejtés ellenőrzésére-stb.
- egy-szakterület-tanulmányozására
- nyelvtanulásra
- fordítási-célra
- esszéírásra:-anyanyelvükön-vagy-idegen-nyelven
- írásbeli-vagy-szóbeli-vizsgára-való-felkészülés-céljából:-anyanyelvükön-vagy-idegen nyelven

c.-milyen-szintű-nyelvtudással-rendelkezik?

- mennyire- jártasak- az- adott- nyelvben/nyelvekben- (elsősorban- a- kommunikatív kompetencia-szintjén)
- ismerik- (ismerniük- kell)- az- alapvető- grammatikai- kategóriákat,- például,- hogy- mi az- a- „főnév”,- „tárgyas ige”- stb.
- mennyire- jártasak- az- adott- nyelv/ nyelvek- nyelvtanában- (a- grammatikai- kompetencia-szintjén)

d.-mennyire-ismerik-a-szótárak-használatára-vonatkozó-szabályokat?

- ismerik- a- rövidítéseket- (pl.-nyelvváltozatokra-vonatkozó-rövidítések)
- ismerik- a- stílusminősítések-rövidítéseit,- mint- például- „*infml*”,- „*hiv*”- stb.
- ismerik- a- nyelvtani-rövidítéseket- (pl.- „*adj*”,- „*mn*”- stb.)
- tudják- használni- a- hivatkozások-rendszerét
- ismerik- a- kiejtést- -- tehát- nem- kell- vele- külön-foglalkozni- -- ,vagy- fel- kell- tüntetni- azt
- ha- fel- kell- tüntetni,- akkor- a- nemzetközi-fonetikai- átírással- (international-phonetic Alphabet-vagy-ipA)-vagy-más-átírással

miután-a-fenti-kérdések-megválaszolásával-sikerül-tiszta-képet-kialakítani-a-potenciális-használókról-és-igényeikről,-elkezdődhet-a-tartalomra-vonatkozó-döntések-meghozatala-(vö.-Atkins–r undell-2008,-33–34.-p.;-Fontenelle-szerk.-2008,-37.-p.).-Tartalmi vonatkozást-illetően-elsősorban-a-következő-kérdéseket-kell-áttekinteni:

- hány-címszót-(és-jelentést)-kell-a-szótárnak-felvennie-(a-címszóanyag-mennyisége)
- fel-kell-e-venni-irodalmi-vagy-elavult-szavakat
- legyenek-e-a-szótárban-dialektusok-(tájszók)
- ha-igen,-akkor-mely-dialektusokból

- szerepeljenek-e szakszavak
- ha igen, akkor mely terület szakszavai szerepeljenek, melyek a legfontosabbak
- szükség van-e szócikkeken belül kiejtés-jelölésére
- a használók ismerik-e az igék (vagy az adott nyelv valamelyik szófajának speciális) ragozását vagy külön el kell azt magyarázni
- tudják-e, hogy a címszó általában milyen szövegkörnyezetben fordul elő
- tisztában vannak-e a tárgyasság, megszámlálhatóság, kollokáció stb. fogalmával (milyen grammatikai kategóriák ismerete várható el a használóktól)
- ismét felmerül a kérdés, ismerik-e a szótárakban használt általános rövidítéseket, mint például „mn”, „hsz”, „AmE”
- részletesen el kell-e magyarázni a szintaktikai információkat vagy lehet csak „kódok” segítségével ismertetni
- legyenek-e a szótárban nyelvtani összefoglalók, kulturális információk stb.
- mit tartalmazzon a bevezető és a függelék

Kétnyelvű szótárak esetében fontos azt is meghatározni, hogy aktív (kódoló) vagy passzív (dekódoló) szótárról van-e szó. A kétnyelvű szótárak ugyanis a forrásnyelven megjelenő címszavakat „fordítják” a célnyelvre. I. legtöbb esetben egy-egy jóval több jelentést is megadnak (Fóris 2002, 21. p.). mára már hagyományossá vált az a felfogás, hogy kétnyelvű szótárak esetében meg kell különböztetnünk a kódoló és a dekódoló típust, attól függően, hogy a szótár mit támogat: az idegen nyelv megértését, vagy az idegen nyelven való megnyilatkozást (Svensén 1993, 9. p.; o szetzký – pálfy – borbás 2004, 77. p.). Aktív-passzív szótárak meghatározása nyelv- és nyelvpárfüggetlen, a szótárhasználó anyanyelve határozza meg. A szótárhasználó szemszögéből nézve aktív vagy kódoló szótárnak minősül az a szótár, amelynek forrásnyelve a használó anyanyelve (erősebb nyelve), passzív vagy dekódoló szótárnak pedig az, amelynek célnyelve a használó anyanyelve (erősebb nyelve) (Atkins – r undell 2008, 39–41. p.). I. exikográfiai szempontból könnyebb feladat dekódoló szótárt írni, amely a célnyelv beszélőinek íródik, hiszen ez az idegen nyelv megértését, vagyis az idegen nyelv saját nyelvre (vagyis a lexikográfus saját nyelvére) való lefordítását segíti. ennél mindig nagyobb kihívás kódoló szótárt készíteni, ami a forrásnyelv anyanyelvi beszélőinek íródik, hiszen ez az idegen nyelven való megnyilatkozást fogja segíteni. ez pedig mindig nehezebb feladat.

A lexikográfiai kérdések megválaszolása után át kell gondolni a tipográfiai kérdéseket is: milyen legyen a szócikkek és jelentések megjelenítése, a címszavak és jelentések, a jelentésszámok és a szócikkben szereplő egyéb információk betűtípusa, stílusa, illetve színe (egyre gyakoribb a szócikk színekkel történő optikai strukturálása, például színes címszavak, ekvivalensek használata). Fontos, hogy a szótárban szereplő összes információt úgy rendezzük el, hogy könnyű legyen az olvasónak a keresett információhoz hozzáférnie, a szócikk könnyen olvasható és átlátható legyen. ugyanakkor szem előtt kell tartani azt is, hogy a szótár mérete véges, vigyázni kell, hogy az összes olyan információ beleférjen, amelyre a használónak szüksége lesz. Korábban gyakori hiba volt, hogy a szerkesztők és a könyvkiadó igyekezett a legkisebb helyre is a lehető legtöbb információt bezsúfolni, amely így a szótár használhatóságának rovására ment. ezáltal a szótár nehezen kezelhetővé vált, és bár az információ szinte minden esetben szerepelt a szótárban, a legtöbb használó nem vagy csak nehézkesen fért ehhez hozzá.

Ha tehát az elrendezésre és tipográfiára vonatkozó kérdéseket jól megterveztük, akkor a szótár sikeres lesz a használok körében. A nyelvtanulók könnyen hozzá fognak férni a keresett információkhoz és szívesen fogják lapozni majd a kiadványt.

címszavak kiválasztása

mivel jelen tanulmány elsősorban az általános kézisztárakról szól, a címszavak kiválasztásának problematikájánál nem érintjük a szaksztárak, teauruszok, képes-sztárak és egyéb-sztártípusok hasonló kérdéskörét.

Az trivialitás, hogy már a szótári munka elején meg kell hozni a szótár makrostrukturájára vonatkozó döntéseket, amelynek legalapvetőbb kérdése, hogy a szótárba milyen címszavakat vegyünk fel (azaz, hogy hogyan nézzen ki a címszó), valamint hogy ezeket a címszavakat hogyan rendezzük el.³

A címszavak kiválasztása hosszas folyamat és folyamatos mérlegelések gyümölcse. A szótárhasználóknak általában magas elvárásokat támasztanak a szótárakkal szemben (jogosan, hiszen – ideális esetben – fizettek érte), szeretnék, hogy minden általuk keresett szó benne legyen a szótárban. ez azonban majdnem lehetetlen, a nyelv folyamatos változása miatt a szótárba nem lehet mindent felvenni. döntési folyamat kérdése tehát, hogy mi kerüljön be a címszavak közé és mi ne. A tartalmas szavak (főnevek, igék, melléknevek) létjogosultsága nem kérdéses, azonban az angol szótárakban például vita tárgyat képezheti az affixumok vagy szókapcsolatok címszóként történő feltüntetése. Sok a kérdés, amelyekre a válaszokat elsősorban a szótár nagysága határozza meg. Arra is van lehetőség, hogy nem zsúfolunk bele mindent a szótárba, hanem bizonyos szavakat a függelékben sorolunk fel. Az angolszász lexikográfia termékeiben így kerülnek például a tulajdonnevek gyakran a szótárak függelékébe. ennek persze van előnye és hátránya is. A legnagyobb hátránya, hogy a használóknak nehezen találják meg ezeket a szavakat, ez a fajta megoldás sokszor zavaróan hat (Atkins – r undell 2008, 178–179. p.). Gyakorló lexikográfusként szembesülünk a tanárok és diákok azon igényével, hogy a függelékbe vegyünk fel angol keresztneveket és azok magyar megfelelőit, illetve földrajzi neveket (országok, városok, folyók stb. neveit) is.

évtizedekkel ezelőtt a szógyűjtés és címszóválogatás sokkal nehezebb és rendkívül fáradságos munka volt. A szótárszerkesztőknek cédulák ezreivel kellett dolgozniuk és döntésükben legtöbbször csak saját magukra és nyelvérzékükre számíthattak. napjainkban a szógyűjtés és címszóválogatás a számítógépek és korpuszok segítségével sokkal könnyebb feladat (milyen egyszerű is: venni egy korpuszt, kigyűjteni a leggyakoribb szavakat és köré építeni a szótárt). A szótárszerkesztéssel és kiadással foglalkozó kiadók, egyetemek egyre nagyobb korpuszokat és adatbázisokat hoznak létre,⁴

3- Az egyes szócikkek belső struktúrájának megtervezése, különböző elemeik kiválasztása a szótár mikrostrukturájának része (a szótárak mikro- és makrostrukturájáról bővebben lásd Hartmann szerk. 1984, 24. p.; Hartmann – james 1998; Fóris 2002, 18. p.).

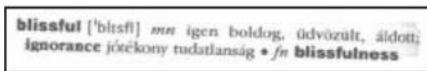
4- magyarországon több intézmény is foglalkozik korpuszok létrehozásával, ezek közül csak párat említenék: a magyar nemzeti szövegtárhoz 1998-tól 2005-ig végeztek gyűjtéseket; a magyar történeti korpusz munkálatai 1985-ben kezdődtek és 2000-ig végezték a korpusz bővítését.

amelyek-a-lexikográfus-munkáját-támogatják.-Segítségükkel,-akár-szógyakoriság-alapján- is- dönthetünk- a- címszavak- kiválasztásnál- (magay- 2004,- 57-58.- p.; Tóth-Fóris-Földes-szerk.-2004,-36.-p.).

A-címszavak-között-általában-ott-vannak-a--kommunikáció-szemponjtjából--legfontosabb-szófajok:-igék,-főnevek,-melléknévek,-határozószók,-névmások,-kötezőszók,-előjárósók-és-indulatszók.-A-címszavak-választás-nehézségét-azonban-erősen-befolyásolja-a-szófaji-osztályok-zártságának-mértéke.⁵ A-nyitott-szóosztályokból-értelemszerűen-nehezebb válogatni,-mint-a-zártakból,-ahol-sokszor-az-egész-szófaj-felkerülhet-a-címszólistára.

A-szótárban-szereplő- legtöbb- címszó- egyszerű- szó.- A- toldalékok- közül- csupán- a- viszonyragok-szerepelhetnek-önálló-címszóként,-mivel-ezek-ekvivalensei-a-másik-nyelvben-önálló-lexikai-egységként-(előjárósók),-címszóként-szerepelnek-(például:-*ban/-ben;-től/-től;-ig* stb.),-amelyek-indokoltta-teszik-azok-címszóként-történő-szerepeltetését.-érdekes-a-helyzet-a-képzett-szavakkal,-mivel-azok-már-önállóan-szótározható egységet-alkotnak,-ám-a-képzőbokkal-ellátott-szavakat-nem-szokás-címszóként-feltüntetni.-Tehát-például-az-*asztal* szó-után-az-*asztalos* biztosan-szerepelni-fog-önálló címszóként,-de-az-*asztalosság* szó-már-valószínűleg-nem.-ennek-eldöntésében-segítségünk-re-vannak-a-korpuszok,-amelyek-alapján-meg-lehet-állapítani,-hogy-az-adott-szó szerepeljen-e-címszóként.-így-az-angol-*bliss* ('boldogság')-után-a-*blissful* ('nagyon boldog')-legtöbbes-ször-szerepel-önálló-címszóként,-azonban-a-*blissfully* és-a-*blissfulness* képzett-alakok-általában-már-csak-a-*blissful* szócikkben-szerepelnek-(I-andau-1984, 78.-p.;-van-Sterkenburg-szerk.-2003,-117-118.-p.).-A-következő-ábra-erre-mutat-példát-egy-angol-magyar-kéziszótárból.

2.-ábra:-*blissful*

ország-h-l ászló-magay-Tamás-Futász
dező-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kézi-
szótár-(*blissful*)

Az-összetett-szavak-kezelésének-tekintetében-az-egy-szótárak-között-már-nagyobbak az-eltérések.-Korábban-főként-az-volt-a-gyakorlat,-hogy-az-összetett-szavakat,-mint ahogy-fordításukat-is-csak-az-egy-szócikkben-belül-adták-meg.-n-apjaink-szótárai-az összetett-szavakat-külön-szócikkben-sorolják-föl,-legyen-az-egybe-(*phonecard*),-külön (*phone book*)-vagy-kötőjellel-(*phone-in*)-írva.-így-bár-a-szócikk-száma-nagymértékben megnövekedett,-a-használó-dolga-könnyebb-lelt,-hiszen-a-keresés-sokkal-gyorsabb-lelt, miáltal-az-információhoz-könnyebb-hozzáférni-(vö.-bogaards-1996,-284-285.-p.;-van Sterkenburg-szerk.-2003,-117-118.-p.).

5- A-szófaji-osztályok-zártságának-kritériuma-meghatározza-maguknak-az-osztályoknak-a-kijelölését-is.-például-a-Quirk-Greenbaum-féle-angol-grammatika-a-szófajok-osztályozásánál-azt veszi-figyelembe,-hogy-a-szóosztály-bővíthet-e-új-szavakkal-(Quirk-Greenbaum-1973).-ennek alapján-megkülönböztet-nyitott-(például-ige,-főnév,-melléknév)-és-zárt-(például-névelő,-névmások,-kötezőszók)-szóosztályokat.

A címszavak kiválasztásának egyik további, döntést-és-következetességet-igénylő mozzanata a lexikai változók kezelése (az angol nyelvet feldolgozó szótárakban ez elsősorban az egyesült Királyságban és az Amerikai egyesült államokban beszélt/írt államnyelvi változatokat érinti). Az angolszász lexicográfia gyakori változója például az *aeroplane* ('repülőgép') és az *airplane* ('repülőgép') vagy a *pyjamas* ('pizsama') és a *pajamas* ('pizsama') – azonos jelentésű – szópár, ahol az *aeroplane* és a *pyjamas* a brit angol írásváltozat, az *airplane* és a *pajamas* ('pizsama') pedig az amerikai angol változat. Sok esetben a brit angol és amerikai angol írásváltozatok kötött változót alkotnak: például a legtöbb *our* végződésű brit angol változat (*colour, flavour, honour, neighbour*), amerikai angol párja *or* végződésű lesz (*color, flavor, honor, neighbor*). Egy másik klasszikus példa a brit angolban *re* végződésű szavak, mint például *centre, kilometre, litre*, melyek az amerikai angolban *er* végződésűek, tehát *center, kilometer, liter*. Igék esetében, például a *travel* ('utazik') ragozott alakjai a brit angolban *travelled* és *travelling*, azonban az amerikai változat *traveled* és *traveling* lesz; a mássalhangzó-geminálódása egyébként máshol is elmarad az amerikai változatoknál, például *cancel* (*cancelled, cancelling* – *canceled, canceling*) *quarrel* (*quarrelled, quarrelling* – *quarreled, quarreling*) stb. (Atkins–r undell-2008, 180. p.).

ezeknél a változóknál el kell döntenie, hogy a készülő szótár a brit vagy az amerikai változatot veszi-e alapul. ezután mérlegelnie kell, melyiket veszi fel címszóként, és milyen utalási rendszert alkalmaz a változókra. Az igéknel át kell gondolni, hogy a szótári alak mellett szerepeljenek-e annak ragozott változatai is. Ha igen, akkor olyan megoldást kell találni, hogy a használó számára a sok információ átlátható és könnyen érthető legyen. A fentebb említett példákat (illetve tágabb értelemben, típusokat) a legtöbb angol–magyar, magyar–angol szótár felveszi címszóként is, hiszen az angolul tanulóknak gyakran találkoznak ezekkel az eltérő formákkal, így azok kiemelése indokolt.

A brit és amerikai változatoknál érdemes megemlíteni, hogy bizonyos tárgyak, fogalmak megnevezésére az egyes állami változatokban eltérő szavakat használnak. például a brit *postcode* ('irányítószám') az amerikai angolban *zipcode* ('irányítószám'). mivel a brit és az amerikai változatok a legtöbb szótárhasználó számára fontosak lehetnek, a leggyakoribb változatokat mindig fel kell venni – a megfelelő szótári minősítéssel.

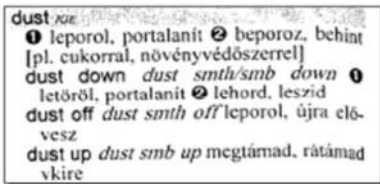
néhány angol főnév többes száma nem szabálykövető (*mouse* ['egér'] – *mice* ['egerek']; *child* ['gyerek'] – *children* ['gyerekek']; *foot* ['láb'] – *feet* ['lábak']; *tooth* ['fog'] – *teeth* ['fogak']), ezért a többes számú formát ezekben az esetekben külön szótározni kell. ezeknél a főneveknél a rendhagyó többes számú alakokat az angol–magyar részben címszóként fel kell venni, hiszen csak így fogja a szótárhasználó megtalálni őket. egyes melléneveknél a fokozás többi változást (szuppletív alakot) indikál. Tehát hasonlóképpen rendhagyó alakok jönnek létre: *good* ('jó') – *better* ('jobb') – *best* ('legjobb'). Az igéknel is találkozunk a szuppletívizmus jelenségével: *pl. go* ('megy') – *went* ('ment'). ezeket az analóg szóalkotástól eltérő formákat tehát legtöbbször címszóként is fel kell venni (a címszó alatt legtöbbször egy rövid morfológiai információ vagy csak egy utalás lesz), hiszen az olvasó csak így tudja a szótárban megtalálni (vö. Hartmann szerk. 1983, 101. p.; I andau 1984, 77. p.; bogaards 1996, 285. p.; Atkins–r undell 2008, 180. p.).

A több szóból álló kifejezéseket (idiómák, közmondások stb.) a kézis�ótárak nem önálló címszóként, hanem általában a vezérszó alatt tárgyalják. „minden nyelvváltozat (standard, földrajzi nyelvjárások és stílusok) bővelkedik idiomatikus kifejezésekben, állandósult szókapcsolatokban, közmondásokban stb. vannak köztük gyakran használt

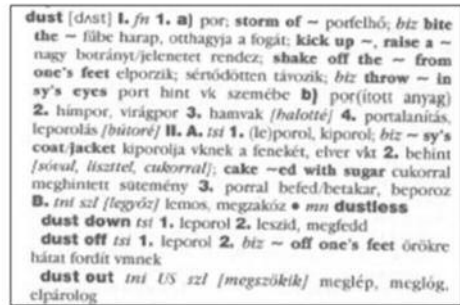
kifejezések, másokat csak ritkán használunk, mégis szükségünk van rájuk, ha igényesen szeretnénk kifejezni magunkat” (p. márkus-2009, 5. p.). A szótáraknak tehát minél több idiomatikus kifejezést kell felvenniük, hiszen olyan szókapcsolatokról van szó, amelyekben az egyes szavak jelentése nem tükrözi az adott lexikai egység értelmét (a részek jelentésének összege nem egyenlő az egész jelentésével) (moon-1998, 3–4. p.; Hartmann–James-1998; p. márkus-2009, 5. p.).

bár formailag a vonzatos igék (*phrasal verbs*) is több szóból álló egységek, mégis más elbírálás alá esnek. mivel az angol nyelvben a vonzatos igék használata nagyon gyakori, valamint fordításuk nem egyértelmű, nagy számban szerepelnek a szótárakban. ugyanazon igének akár több vonzata is lehet, amelyek módosítják, sőt teljesen megváltoztathatják az ige eredeti jelentését, ami miatt is rendkívül fontos szótározásuk (p. márkus-2009, 5. p.). ábrázolásukra a szótárakban többféle megoldással is találkozhatunk, abban azonban mindegyik megegyezik, hogy nem tekintik őket önálló címszónak – mindig az adott szócikk végén, a címszavak szoros rendjéből kiemelve sorolják fel őket. A következő ábra két rövid példát mutat be.

3. ábra: *dust*

varga-György–I. ázár-A. péter-Angol–magyar szótár-*(dust)*

ország–I. ászló–magay–Tamás–Futász
d eszö–Kövecses–zoltán-Angol–magyar–kézi-
szótár-*(dust)*

mivel a kézis�ótárakat az olvasók viszonylag széles csoportja használja,⁷ ezért a mindennap használt, illetve gyakran előforduló szavak mellett szükség van egyes szakterületek, speciális tárgykörök ritkább szavaira is. át kell gondolni és döntenie kell, hogy mely szakterületek szavai kerüljenek be a szótárba. például a klónozás, biopszia, ionizáló, közbeszerzés, árstabilitás, infláció, vádalku stb. orvosi, pénzügyi, jogi terminológia egyre inkább beépül az általános nyelvhasználatba, tehát a kézis�ótár sem teheti meg, hogy ezek a szavak kimaradjanak belőle (Atkins–r undell-2008, 184. p.). Fontos továbbá, hogy a szótárban szereplő köznyelvi és szaknyelvi szavak (szókapcsolatok) aránya

6- A többtagú kifejezések azon szava, amely alatt a kifejezést keresni kell.

7- Ha figyelembe vesszük, hogy a nagyszótárak nagyjából a kézis�ótárak és szakszótárak egyvelegei, akkor valószínűbbnek tűnik, hogy a használóknak inkább van szükségük kézis�ótárakra (ezt erősíti az is, hogy egy átlagos felhasználó inkább vásárol olcsóbb és könnyebben használható szótárt).

megfelelő- legyen.- n ehéz- azonban- megválaszolni- azt- a- kérdést,- hogy- mit- minősítsünk egy- általános- szókincset- feldolgozó- szótárban- szakszónak.- A- *vonalkód*,- *PIN kód* ugyan szakszavak,- azonban- mindennapi- életünk- részei.- A- tudományos- technikai- forradalom, az- óriási- méretű- információrobbanás- gyökeresen- megváltoztatta- minden- ember- életét és- folyamatosan- alakítja- gondolkodásunkat,- amit- természetesen- a- nyelvünk- is- tükröz, valamint- a- szótáraknak- is- tükrözniük- kell- (magay-2004,-58–59.-p.).

Új- (azaz- még- nem- szótárazott)- szavak- esetében- mindig- alaposan- mérlegelni- kell,- hogy a- szót- érdemes- e- szótárazni,- kiállja- e- az- idő- próbáját- vagy- divatszóként- csak- rövid- életű lesz- (ez- esetben- még- része- lehet- a- divatszókát- feldolgozó- szótáraknak).- A- tartós- használatúnak- tűnő,- mégis- divatszóvá- váló- *ad hoc* kifejezéseket- a- későbbi,- javított- kiadásból törölni- kell- (Svensén- 1993,-47–48.-p.).- A- válogatásban- a- lexikográfusnak- itt- a- legnehezebb- a- dolguk,- mivel- a- szótárhasználók- azt- tekintik- jó- szótárnak,- amelyben- meg- is- találják- az- általuk- keresett- szót- (tudomásul- kell- venni,- hogy- a- szótárak- vannak- a- szótárhasználókért,- nem- pedig- a- szótárhasználók- a- szótárakért).- A- használók- tehát- számítanak- rá, hogy- minden- benne- van- a- szótárban,- amivel- életük- során- egyszer- majd- találkozhatnak. ez- a- gyakorlatban- természetesen- nem- kivitelezhető,- hiszen- nincs- az- a- nagyméretű,- mindent- szótárazni- akaró- (papír)szótár,- amire- ez- igaz- lenne.- j- ó- példa- erre- a- macmillan- english dictionary- for- Advanced- l- earners.- A- szótár- 2002-es- kiadása- után- nem- sokkal- david beckham- megsérült- láb- középcsontja- miatt- az- újságok,- a- hírek,- a- televízió- gyakran- használt- szava- lett- a- *metatarsal* ('*lábközep*').- A- macmillan- english- dictionary- for- Advanced l- earners- szerkesztésénél- nem- vették- fel- címszónak- ezt- a- szót,- mint- ahogy- a- többi- hasonló- szótár- is- kihagyta- a- szó- állományából.- Az- eset- után- azonban- több- szótár- is- felvette- címszavai- közé.- A- főszerkesztő- jóslata- azonban- az,- hogy- hacsak- nem- kezd- el- az- összes- sportoló- eltörni- vagy- megsérteni- lábában- ezt- a- csontot,- a- szó- valószínűleg- újra- „elfelejtődik” és- a- *metatarsal* szó- visszanyeri- korábbi- státusát- (Atkins- r- undell-2008,-32–33.-p.).

Az- egyes- szakterületek- leggyakoribb- szavainak- bemutatása- mellett,- a- szótárnak- a- különböző- stílus- nyelvváltozatokkal- is- foglalkoznia- kell.- A- standard- semleges- stílusán kívül- más- stílusokat- is- szerepeltetnek- a- szótárak,- például- informális- vagy- bizalmas, esetleg- formális- vagy- hivatalos- szavak- is- megjelennek- címszóként- és- ezeket- természetesen- szótári- minősítésekkel- is- el- kell- látni.- egyre- gyakoribb,- hogy- szlengszavakat- is- szótárazunk.- A- lexikográfusnak- sokszor- nehéz- dolga- van,- hiszen- az- idő- és- pénzigényes szociolingvisztikai- vizsgálatok- híján- sokszor- nehéz- megmondani,- hogy- mit- tekintünk standardnak- és- mit- informálisnak- vagy- formálisnak,- nem- beszélve- arról,- hogy- egy- egy szó- stílusértéke- (tudomány)területenként,- nyelvváltozatonként- is- változhat (Atkins- r- undell-2008,-185–186.-p.).

A- szerkesztőknek- még- a- szótári- munkálatok- legelején- el- kell- dönteniük,- hogy- a- címszavak- között- szerepeljenek- e- ún.- enciklopédikus- elemek.- Földrajzi- nevek,- személynevek- és- egyéb,- például- szervezetek,- márkák- nevei- gyakran- szerepelnek- címszóként- is (Atkins- r- undell-2008,-186–190.-p.).- Ahogy- korábban- már- említettük,- gyakori- megoldás- az- is,- hogy- a- szerkesztők- a- szótár- végén,- a- függelékben- gyűjtik- össze- ezeket- a- szavakat.- Az- angol- szótárakban- azonban- különösen- fontosak- az- enciklopédikus- elemek, akár- csak- a- kiejtésük- miatt- is.- van- már- példa- arra- is,- hogy- bizonyos- enciklopédikus- elemek- (*Fleet Street*,- *White House*,- *Big Apple*,- *Heathrow* stb.)- az- ábécérend- szerinti- helyükön,- de- nem- önálló- címszóként,- hanem- néhány- rövid- bekezdésnyi- szöveget- tartalmazó ún.- kulturális- ablakokban- jelennek- meg- (vö.- mozsárné- p.- márkus-2006).

A-szótárak-egyre-gyakrabban-vesznek-fel-címszavaik-közé-rövidítéseket-és-betűszókat.-n- nagyon- fontos,-hog-nyelvi- példák,-mint-a-*BBC*,-*EU*,-*p.m.* vagy-a-*magyar-kft.*,-*áfa*,-*kb.*- stb.- szerepeljenek-a- szótárban.- A földrajzi- nevekhez- hasonlóan,- néhány- szótár- a rövidítéseket- a- szótár- végén- külön- összegyűjtve- is- közli- (például- a- *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary – Tenth Edition*).

Az- angol- (írott- és- beszélt)- nyelvben- gyakori- az- összevonások- használata.- A- gyakori előfordulás- indokolja- az- összevont- alakok- szótárazását- (lásd- ország- magyar- Futász- Kövecses:- Angol- magyar- kézisztár;- varga- I- ázár:- Angol- magyar- szótár),- hiszen- nem biztos,- hog- a- nyelv- tanuló- (fel)- ismeri- a- *hasn't*,- *isn't*,- *it's* vagy- *it'll* alakokat.- erre- is- lásunk- két- példát:-

4.- ábra:- *it's*

it's [its] ❶ [= it is] *it's worse* rosszabb ❷
[= it has] *it's been stolen* ellopták

it's [its] röv ❶, *it has* ❷, *it is*

varga-György-I- ázár-A.-péter-Angol-magyar
szótár-(*it's*)

ország-I- ászló-magyar-Tamás-Futász
d ező-Kövecses-z oltán-Angol-magyar-kézi-
szótár-(*it's*)

mint-az-a-fentebb-leírtakból-kiderül,-a-címszavak-kiválasztása-érzékeny-kérdés.-A-szelekcio-minden-percében-döntéseket-kell-hozni,-el-kell-dönteni,-mi-legyen-címszó-és-mi maradjon-ki,-vagy-esetleg-legyen-a-szócikk-része.-A-döntések-közt-három-alapvető dolgot-mindig-szem-előtt-kell-tartani:- mekkora-a- szótár- mérete,- milyen-célra-íródik-a szótár-és-ki-a- szótár- célközönsége- (magay-1984,-221-224.-p.).-Különösen-nehéz-dolgunk-van-az-általános-szótár- szerkesztőknek,-hiszen-ebben-az-esetben,-az-élet-szint- minden-területéről-kell-szavakat-válogatni,-valamint-az-olvasóknak-bemutatni-(Al-Kasimi-1977,-31.-p.).-A-válogatásnak-ugyanakkor-rendkívül-sokféle-forrásból-kell-a-merítenie.-A-lexikográfusok-gyakran-használják-kiindulásként-a-hasonló-kétnyelvű,-illetve-egynyelvű-szótárakat.-ebben-a-folyamatban-nagy-segítség-a-korpuszok-használata is.-ugyanakkor-újságokat,-napilapokat,-regényeket,-szakfolyóiratokat-és-egyéb-kiadványokat-is-célszerű-átnézni,-akár-az-új-szavak,-akár-az-új-jelentések-felkutatása-érdekeben-(vö.-Tóth-Fóris-Földes-szerk.-2004,-137.-p.;-c sengery-ittzés-szerk.-2002,-7-9.p.).-mindemellett-el-kell-fogadni-a-lexikográfusok-által-gyakran-idézett-mondatot-és-elfogadott-tényt,-miszerint-minden-szótár-már-a-megjelenése-pillanatában-elavult,-hiszen-óráról-óra-ra-keletkeznek,-bukkannak-fel-új-szavak-vagy-régi-szavak-új-jelentései (Hartmann-szerk.-1984,-11.-p.;-magay-2004,-57-58.-p.).

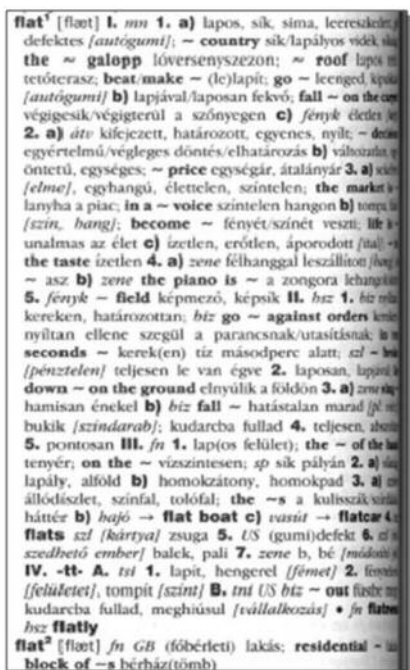
ábécérend

bármennyire-triviálisnak-tűnhet-is,-nem-minden-nyelv-esetében---így-például-az-angol esetében-sem---egyértelmű-az-ábécérendbe-sorolás.-ez-alapvetően-a-helyesírás-által tárgyalt-kérdés,-amely-elsősorban-az-angol-oldalon-jelent-problémát,-mivel-az-angolban bizonyos-kifejezések-(szóösszetételek)-köttőjellel-vagy-lazán-(szóközzel)-összekapcsolva --is--írhatóak.-ennek-megfelelően-a-szótárak-angol-részében-a-szavakat-általában-szigorú-ábécérendben-szótárazzák.-ez-a-gyakorlatban-azt-jelenti,-hog-a-*power* ('*hatalom*') szócikket-követi-a-*powerboat* ('[*nagyteljesítményű*]-*motorcsónak*'),-majd-a-*power cut* ('*áramszünet*')-következik.-Ha-tehát-nem-szigorú-ábécérendben-lennének-a-címszavak,

akkor-a-power szót-a-power cut követné,-és-csak-utánuk-jönne-a-powerboat.-ez-a-fajta elrendezés-a-sorba-rendezésnél-mindig-a-szót-veszi-alapul.-A-szigorú-ábécérend-nagy előnye,-hogy-az-olvasónak-nem-kell-tudnia,-hogy-az-alapszó-után-következő-képzett-szavak,-összetételek-egybe-vagy- külön- vannak-e- írva- (esetleg- kötőjellel,- amely- tovább bonyolítja-a-besorolást)-(I andau- 1984,- 82-84.- p.).-A-vonzatos-igék-(*phrasal verbs*) azonban-általában-nem-az-előbb-említett-szigorú-ábécérend-szerint-helyezkednek-el, hanem-saját-igéjük-után-közvetlenül,-egy-csokorba-gyűjtve-ábécérendben.-Tehát-például-a-bear up vonzatos-ige-nem-a-bearing címszó-után-következik,-hanem-a-bear ige szócikke-után-a-bear to és-bear upon vonzatos-igék-közt.-I-átható-tehát,-hogy-az-angol szótárak-sikeres-használatához-bizonyos-fokú-szótárhasználoi-gyakorlat-is-szükséges.

nagyban-segíti-az-olvasókat-a-keresésben-a-tipográfia,-például-az,-hogy-a-címszavakat-a-szótárak-tipográfiai-elkülönítik-a-szócikk-többi-résztől-(vö.-Svensén-1993, 64.-p.)-például-már-a-magyarországon-megjelenő-szótárak-némelyike-is-használ-színes-címszavakat.-A-magyar-szótárkiadásban-a-Grimm-Könyvkiadó-tanulószótáraiban jelentek-meg-először-színes-(kék)-címszavak,-amelyet-mára-már-az-Akadémiai-Kiadó-is sikeresen-használ-(piros-címszavak).

5.-ábra:-flat¹-flat²

ország-I-ásló-magay-Tamás-Futász
dezső-Kövecses-zoltán-Angol-magyar
kézisztár-(flat¹- flat²)

Homonímia

egy- címszavak- szótári- alakja- azonos- (vár, fog,-nyúl vagy-az-angol-flat stb.),-ugyanakkor jelentésük-különböző.-A-homonímiát-a-szótárak-általában-felső-indexbe-tett-arab-számokkal-jelölik.-A-szám-állhat-a-címszó-előtt-(ez-a megoldás-könnyebben-észrevehető),-de-ahogyan-a-következő-ábra-is-mutatja,-gyakoribb, hogy- a- címszó- után- helyezkedik- el- (vö. malakhovski- 1987,- 39-40.- p.;- Svensén 1993,-64.-p.;-Atkins-r undell-2008,-204.-p.).

vannak- szótárak- (például- varga-I-ázár 2000.- Angol-magyar-szótár),- ahol- etimológiától,-jelentéstől-stb.-függetlenül-csak-a-szófajokat veszik-figyelembe,-nem-foglalkoznak-a-homonímia-kérdésével.-véleményük-szerint-a-kétnyelvű kézisztár- használói- a- történeti,- etimológiai szempont-valószínűleg-nem-érdeklí,-hiszen-számukra- lényeges- információtöbblettel- az- nem szolgál.-ez-az-elgondolás-jelentéskülönbségeknek-fogja-fel-a-homonimákat,-azaz-egy-szócikkben-belül-van- például- a- date 'datolya' és- 'dátum' (az- elgondolás- háttéréről- bővebben- lásd malakhovski-1987,-39-40.-p.).-csak-az-azonos alakú,- de- különböző- szófajhoz- tartozó- szavak kerülnek-külön-szócikkbe.-A-következő-ábra-példákat-is-hoz-erre,-ahol-a-kétféle-megoldást-láthatjuk-szembeállítva-egymással.

6.-ábra: flat/flat¹–flat², flag/flag¹–flag²

flat /flæt/ *FNEV*

1 lakás 2 síkság, lapály 3 lapos felület, lap *the police hit the people with the flat of their swords* a rendőrök kardlapalatt ütöttek az embereket 4 defekt [kerék] 5 bé [zenei módosítójel] 6 állódísztet, színfal

flat *MNEV*

1 lapos *flat roof* lapostető 2 síma, sík, egyenes 3 kieresztett levegője, lapos [pl. kerék] *have a flat tyre* defektje van, defektes *go flat* leenged [gumi] 4 kimerült [pl. elem] *go flat* kimerült [pl. akkumulátor] 5 erejét vesztett, romlott [pl. ital] 6 unalmas, élettelen, lapos 7 alacsony [zenében], fél hanggal leszállított *G flat* gesz 8 kifejezett, határozott *that's flat* ez az utolsó szavam *flat refusal/denial* kerek-perccel visszautasítás/ tagadás *the piano is flat* a zongora le van hangolódva

KIFEJEZÉSEK: *fall flat* dugába dől, kudarcba fullad, nincs sikere

flat *HAJTSZÓ*

1 lapon, lapjával *lay/spread smth flat* (lapon) kiterít (amin: on) 2 nyíltan, kerekén *I told him flat that* [MONDAT] kerek-perccel megmondtam neki, hogy [MONDAT] 3 hamisan [énekel, zenél] 4 teljesen, egészen *go flat against the rules* éppen a szabályokkal ellentétesen cselekszik *be flat broke* teljesen le van égvé [anyagilag]

flat *KÖV*

1 lelapul, lelaposodik 2 lelapít 3 fél hanggal leszállít

varga-György–I. ázár-A. péter-Angol–magyar szótár-(flat)

flag /flæg/ *FNEV*

1 zászló, lobogó *fly the* [MNEV] *flag* kitűzi a [MNEV] lobogót, [MNEV] zászló alatt közlekedik/hajózik 2 szetter/ szarvas farka 3 könyvjelző 4 nőzirom, írisz 5 kölap, kőkocka 6 taxi zászlója [amit lecsapnak]

KIFEJEZÉSEK: *keep the flag flying* rendületlenül küzd *show the flag* futogatja erejét [r.szerint katonailag] *strike the zone's flag* megadja magát, bedobja a törülközőt

flag *KÖV*

1 fellebogoz 2 zászlójelet ad 3 zászlóval megállít [járművet] 4 zászlójelet kelepecébe csal [állatot] 5 könyvjelzőt helyez el 6 (le)lóg, lekonyul 7 (le)lankad, elgyöngül

flag down smth leint [pl. taxit]

varga-György–I. ázár-A. péter-Angol–magyar szótár-(flag)

flat ¹ /flæt/ *1. mn 1. a* lapos, sík, síma, leereszkedő, defektes [autógumi]; – *country* sík/lapályos vidék *the ~ galopp* löversenysezon; – *roof* lapos tetőterasz; *beat/make ~ (le)lapít*; *go ~* leenged [gumi] *flat* [autógumi] *b* lapjával/lapon, fekvő; *fall ~ on the ~* végigcsúsz/végigterül a szőnyegen *c* fények édes le *2. a* átv kifejezett, határozott, egyenes, nyílt; – *done* egyértelmű/végsőleges döntés/elhatározás *b* változatlan, öntetű, egységes; – *price* egységár, átlalányár *3. a* *elme*, *egyháng*, élettelen, színtelen; *the mark* a lányha a piac; *in a ~ voice* színtelen hangon *b* *tempo* [szín, hang]; *become ~* fényét/színét veszti; *it's ~* unalmas az élet *c* *ízletlen*, erőtlén, áporodott [ital]; – *the taste* ízletlen *4. a* *zene* félhanggal leszállított [hang] – *asz* *b* *zene* *the piano is ~* a zongora lehangolt *5. fények* – *field* képmező, képsík *11. b* *hiz* *1. hiz* nyíltan, kerekén, határozottan; *hiz go* – a zongora lehangolt *2. hiz* nyíltan ellene szegő a parancsnak/utasításnak; *in the ~ seconds* – kerek(en) tíz másodperc alatt; *szl ~ hiz* [pénztelen] teljesen le van égvé *2. lapon, lapon, lefelé* *down ~ on the ground* elnyúlik a földön *3. a* *zongora* hamisan énekel *b* *hiz* *fall* – hatástalan marad [pl. buki] [szindarab]; *kudarcba fullad* *4. teljesen, abszolút* *5. pontosan* *11. fn 1. lapon* (félén); *the ~ of the hat* tenyer; *on the ~* vízszintesen; *sp* sík pályán *2. a* *lapály*, *alföld* *b* *homokzaton*, *homokpad* *3. a* *állódísztet*, *színfal*, *tófal*; *the ~* a kultusz/vallás háttér *b* *hajó* → *flat boat* *c* *vasút* → *flatcar* *4. flats* szl [kártya] zsuga *5. US* (gumi)defekt *6. a* *szedhető ember* bálek, pali *7. zene* *b* *bé* [módosító] *IV. -tt- A. ts* *1. lapít*, *hengercel* [fém] *2. fest* [felületet], *tompít* [színt] *3. tnt* *US* *hiz* – *out* *fix* *in* kudarcba fullad, meghússal [vállalkozás] • *fn* *flat* *hiz* *flatly* *flat* ² /flæt/ *fn* *GB* (főbérleti) lakás; *residential ~* lakóház • *block* of ~s bérlőház(tömb)

ország–I. ászló–magay–Tamás–Futász dezső–Kövecses–zoltán–Angol–magyar–kézi szótár-(flat¹–flat²)

flag /flæg/ *1. fn a* zászló, lobogó, jelzőzászló, jog – *of convenience* kényelmi/szükségleti lobogó; – *of truce*, *white* – fehér zászló; békezászló; *with ~s* *fly*ing kibontott lobogó zászlókkal; *átv* diadalmasan; *hajó* *fly* a – lobogó kiráz felbőz; *átv* *hiz* *keep the ~ fly*ing lankadatlan küzd tovább; *put the ~ out* *átv* kitéti a győzelmi lobogót *b* *infor* jelző, jelzőbűt *11. ts* *-gg-* *1. fellebogoz* *2. a* *zászlójelet* ad le, zászlójelezéssel közöl *b* *(down)* *árművet* intéssel megállít *3. ~ out* zászlókkal kijelöl [utjat] • *fn* *flagger*

flag /flæg/ *1. fn* kőkocka, járdakő, macskakő *11. ts* *-gg-* kőkockával kikövez • *mn* *flaggy*

flag /flæg/ *fn* *1. nő* nőzirom, írisz *2. nő* levél [pl. gónnaneműkét]

flag ² /flæg/ *ts* *-gg-* *1. csüng*, ernyedten/petyhüdtén lelóg, lehomol *2. átv* (el)lankad, elbágyad, vontatottá válik

ország–I. ászló–magay–Tamás–Futász dezső–Kövecses–zoltán–Angol–magyar–kézi szótár-(flag¹–flag²)

ettől-a-szabálytól-akkor-sem-térnek-el,-ha-a-két-azonos-alakú-szó-kiemlése-különbözik. Tehát-a-tear főnév,-aminek-magyar-jelentése-’könny’-és-az-ugyancsak-tear főnév,-amelynek-magyar-jelentése-’szakadás, repedés’,-ugyanabban-a-szócikkben-találhatók-meg-mivel-két-jelentés-különbözik,-a-jelentésszám-után-jelzik-az-eltérő-kiemlést.

7.-ábra: tear/tear¹–tear²

tear főnév [tɪə] 1. [tɪ] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
1. [tɪə] könny burst into tears könnyekre fakad, elcsúsz maga into tears sírni az tears for him senki nem emlektette könnyeket reduce smb to tears megfáradt with tears of joy örömlármányok be in tears sír 2. [tɪə] szakadás, repedés, hasadás
tear ige [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
1. [tɪə] (véletlenül ill. szándékosan) (el)tesztet/szakít, (fel)tear/kérel/tesztet, (el)megszaggat, szétszaggat tear the letter into pieces darabokra tépi a levelet they tore his new novel to shreds kíméletlenül szétszaggaták/megfáradták az új regényt tear a hole in sb's dress kiszakítja a ruháját tear the photo out of the paper kitéri a fényképet az újságból tear into open vmit feltép the roof was torn off by the hurricane a tetőt letépte a hurrikán 2. [tɪə] tear sb's hair, smb elszakít vkit a hajától 3. tear oneself: away from a place keltet/lel/rohan elszökik vholon 4. szakad, hasad his material tears easily ez az anyag könnyen szakad 5. be torn between smth and smth/vivózik vmi és vmi között 6. tép, rohan, viharzik KIFEJEZÉSEK: tear smth into thin air elszaggatja vmit azér 7. tear out hair out haját tépi (idegességben) tear smth off a strip / tear a strip off smth lehozd/leszid/lezerombli vmit tear smth's hair out nagyon elszaggatja / szomorúsággal tölti el vkit
tear down ige [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
tear into tear into smth/smtu auktánad/nekiesik vkinek/vminak tear off tear smth off gyorsan letear/észid, összetépi vmit tear up tear smth up 1. elszakít, összetépi 2. mecsenest fel, mecsenestől

tear [tɪə] 1. [tɪ] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
1. [tɪə] könny(csepp), crocodile – s krokodilkönnyek; be close to – s, be on the verge of – s majd elcsúsz maga; bore sy to – s halálra untat vkit; burst into – s könnyekre/síra fakad; fight back – s könnyeivel küszködik; move sy to – s könnyekig meghat/megindít vkit; shed – s könnyeket ont b) GE klf H/II (all) end in – s kb. (ennek) sírás lesz a vége 2. egy csepp [for sb.] 3. [tɪə] könny(csepp)
tear [tɪə] 1. [tɪ] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
A. [tɪə] 1. a) (el)szakít, szétszakít, elszaggat, megszagat, elcip [szöveget, ruhát]; – (sg) open elszakít, feltép [horizont stb.]; ore torn tendon inakadás b) szétrömböl (vnt); cf that's torn it ez beest neki; már csak ez hiányzott; ez sztin mindennek a teteje 2. áto – sg apart darabokra szaggat 3. – sg into pieces apró darabokra tép szet vmit 4. kitép, kizsáki, kihúsz; – one's hair haját tépi 5. elryd (vnt) 6. cf take – sy's ass [leszid] lebaca, lebord a sárka földig 7. [tɪə] 1. szakad, hasad 2. kopik, elhasználódik 3. szel [roham]; nyargal, száguld, repeszt, tép, döngtet [járomivel] 4. [tɪə] 1. a) elszakadás, beszakadás b) elszakítás, beszakítás, elcsúsz 2. szakadás, repedés, hasadás, tépés [roham stb.] 3. [tɪə] kopik, elhasználódik; q wear and – elhasználódik 4. [tɪə] go full – teljes sebesseggel/gyorsan halad/megy; [tɪə] repeszt, tép [járomivel], rohan, száguld 5. düh, erős felindulás 6. cf on a ~ [szél] elhajt, piálni megy * [tɪə] tearer m tearable
tear about [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
tear across [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
tear down [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
tear in, tear into [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
tear off [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]
tear out [tɪə] 1. [tɪə] 2. [tɪə] 3. [tɪə]

varga-György–I. ázár-A.-péter-Angol–magyar szótár-(tear)

o rszagh-l ászló–magay-Tamás–Futász d esző–Kövecses-zoltán-Angol–magyar-kézi-szótár-(tear¹–tear²)

A-szócikkek

A-szótár-szerkezetének-(azaz-makrostruktúrájának)-megtervezését-követő-munkálatok az-egyes-szócikkek-felépítésére-(azaz-a-szótár-mikrostruktúrája)-fókuszálnak.-itt-a-tervezés-elsősorban-az-egyes-szócikkek-megtervezését,-struktúrájuk-és-különböző-elemeik-kiválasztását-és-jellemzőinek-meghatározását-jelenti.

Fonológiai-információk

Az-angol-szótárakban-különösen-fontos-a-kiemlést-pontos-jelölése,-mivel-az-angol-szavak-kiemlése-különbözik-azok-írásképtől.-A-leírt-szavak-kiemlését-bonyolítja,-hogya-az-angol nyelvben-nincsenek-szorosabb-értelemben-megfogalmazott-kiemlési-szabályok-(vö. Hanks-2006,-123.-p.).-míg-az-azonos-betűk-más-és-más-hangokat-jelölhetnek,-addig-a

különböző-betűkapcsolatok-kiejtése-megegyezhet.-A-kiejtéssel-a-passzív-(dekódoló) szótárak-foglalkoznak,-a-helyes-éjtést-általában-a-címszó-után-közvetlenül-közlük.-A-kiejtésnek-valójában-fontosabb-szerepe-lenne-az-aktív-(kódoló)-szótárakban-(azaz-a-nem anyanyelv-re-fordító-szótárakban),-azonban-praktikus-okokból,-ezt-a-passzív-szótárakban-tüntetik-fel.-Aktív-szótárak-esetében-nehézkessé-válna-annak-használata,-illetve-a szócikket-csak-zavarossá-tenné,-ha-egy-magyar-angol-kéziszótárban-az-ekvivalensek után-mindenhol-közlőnénk-a-kiejtést-(vö.-ilson-brumfit-szerk.-1985,-45.-p.;-Svensén 1993,-69-73.-p.;-magay-2004,-60-61.-p.).

Az-angolpárú-szótárírási-hagyományok-szerint-a-kiejtések-átírásánál-az-ipA-jelei használatosak-(a-legutóbbi-évek-angol-szótárainak-hagyományát-követve),-a-kiejtés jelölése-pedig-a-brit-angol-kiejtést-tekinti-kiindulópontnak.-A-magyarországon-kiadott szótárakban-elsőként-1948-ban-ország-h-í-ásló-használt-ipA-jelölést⁸ (magay-1979, 2-7.-p.).-A-kiejtési-jeleket-a-szótárak-általában-szögletes-zárójelben-[-]-vagy-két-ferde vonal-/-között,-ritkábban-kerek-zárójelben-(-)-adják-meg.-A-beszélt-nyelv-percepciójához-és-(adekvát)-produkciójához-elengedhetetlen-az-egy-szavak-szóhangsúlyának ismerete.-míg-a-magyarban-a-hangsúly-a-szó-első-szótagjára-esik-(összetett-szavak-esetében-a-főhangsúly-az-első-szó-első-szótagjára,-míg-a-mellékhangsúly-a-második-szó első-szótagjára-esik),-addig-az-angolban-a-szóhangsúly-elhelyezése-bonyolultabb-szabályok-szerint-történik.-A-szótárak-a-főhangsúlyt-a-hangsúlyos-szótag-előtt-álló-egyes felső-vesszővel-jelölik,-a-mellékhangsúlyokat-pedig-egyes-alsó-vesszővel.-Ha-egy-egy szónak-léteznek-kiejtősváltozatai,-azok-a-vagy-kötőszóval,-esetleg-vesszővel-vagy-kettős-virgulával-| | -választódnak-el.-n-apjainkban-egyre-inkább-terjed-az-a-szokás-is,-hogy releváns-esetekben-a-brit-kiejtés-mellett-az-amerikait-is-megadják.-vannak-szótárak, amelyek-ezt-mindig-megteszik,-de-léteznek-olyanok-is,-melyek-az-amerikai-kiejtést-csak a-„nem-megjósolható”-esetekben-jelölik-és-ezt-szótári-rövidítéssel-jelzik-is-(például varga-I-ázár-2000.-Angol-magyar-szótár).

Kiejtési-információ-nem-kizárólag-csak-a-címszó-után-fordulhat-elő.-A-szótárak-például-az-igei-szócikkekben-belül,-a-rendhagyó-múlt-idejű-alakok-kiejtését-is-közlük. Főneveknél-a-rendhagyó-többes-számú-alak-megadása-után-is-található-kiejtési-információ,-illetve-ugyanaz-igaz-a-melléknevekre-is,-ahogyan-azt-a-következő-példák-is mutatják-(vö.-Svensén-1993,-69-73.-p.).

8. ábra: go, mouse, good

go¹ [gou] 1. *i pr went* [went], *pp gone* [gon] *go*,
2. szem/regi *goest*, *esz* 3. szem *goes* **A**, *mi* 1. **a** *go*

ország-h-í-ásló-magay-Tamás-Futász-d-ezsző-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kéziszótár-(go)

mouse [maus] 1. *fr* *sz* *mice* [maiz] 1. eger 2. lélek/
szo ember, little ~ of a thing/girl lélek/csendes/
sugár leányka, egerke [kislány] 3. *infor* eger 4. *sz*
szék [vétel/futásos szem] 11. *mi* **a** egerészik **b** ~
go; *biz* otlikodik, lesekedik • *fr* *mouser* *mi*/*sz*
mausike

ország-h-í-ásló-magay-Tamás-Futász-d-ezsző-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kéziszótár-(mouse)

good [gud] 1. *mi* *éfor* *better* [ˈbetə] ~ *or*, *ffok* *best*
[best] 1. **a** jó, kitünő; *biz* the G~ Book a biblia, 2.

ország-h-í-ásló-magay-Tamás-Futász-d-ezsző-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kéziszótár-(good)

8- ország-h-í-ásló-még-középiskolai-tanárként-nyelvkönyveihez-szójegyzékeket-szerkesztett, amelyekben-már-1939-ben-használta-az-ipA-átírást.

Hagyománynak-számít, hogy a szótárak nem adják meg azon összetett szavak kiejtését, amelyek tagjai külön-külön címszóként is megtalálhatók a szótárban, mivel ezek önálló egységként mindig visszakereshetők⁹. ez bonyolítja és lassítja a használatot, ezért manapság egyre gyakrabban látni példát arra is, hogy az összetett szavak mellett is található kiejtés – ezzel is segítve, gyorsítva a használatot (vö. Svensén-1993, 69–73. p.).

egyed, a szótárhasználat terén végzett kutatások azt mutatják, hogy sok diáknak okoz gondot a fonetikai jelek értelmezése. ezen az állapoton a szótárak és a szótárszerkesztők nem tudnak változtatni, bármennyire is igyekeznek felhasználóbarátabb szótárt összeállítani. A kiejtést – sajnos – minden új szónál meg kell tanulni, ezeket pedig az angol nyelvkönyvek, szótárak (legyen egy nyelvű vagy két nyelvű), online szótárak, lexikonok és az egyéb segédkönyvek minden esetben fonetikai jelekkel írják le. Tehát már a szervezett nyelvtanulás korai szakaszában, az iskolában fontos elsajátítani ezeket az ismereteket, hiszen ennek hiánya akár a későbbi nyelvtanulást is gátolhatja (márkus–Szöllösy-2006, 99–100. p.).

Grafémikai információk

Jelen tanulmány elsősorban a magyar–angol lexikográfiában felmerülő problémákkal foglalkozik, a lexikográfiai gyakorlat során felmerülő problémákat elemzi. ennek megfelelően jelen fejezetben csupán a leginkább problémát jelentő, eltérő írásváltozatokat tárgyaljuk.

A többközpontú nyelvek esetében, ahol egyszerre több, standardként funkcionáló állami változat létezik, a szótáraknak az egyes állami változatokhoz kapcsolódó írásváltozatokat is kell közölniük. Különösen érvényes ez az angol szótárakra, ahol az írásváltozatok legtöbbször a brit és az amerikai eltéréseket tükrözik (I andau-1984, 77. p.).

Az angol többközpontúságának bizonyítékeként a brit és az amerikai angol külön ágon változott (pl. *aeroplane* ['repülőgép'] és az *airplane* ['repülőgép']; *pyjamas* ['pizsama'] és a *pajamas* ['pizsama']). A szótárak ezeket a változatokat mind a magyar–angol, mind az angol–magyar részben megadják és az amerikai változatot szótári rövidítésekkel jelzik. bizonyos analogikus változások pedig akár előre is „kiszámíthatóak”, például:

-- az *-our* végződésű brit–angol változat (*colour, flavour, honour, neighbour*)–amerikai angol párja általában *-or* végződésű (*color, flavor, honor, neighbor*),

-- a *-re* végződésű brit–angol változat (*centre, kilometre, litre*)–amerikai–angol párja *-er* végződésű (*center, kilometer, liter*),

-- az amerikai helyesírás legtöbbször csak az *-ize* végződést engedi meg, például *organize, realize, recognize*, brit használatban azonban az *-ize* és az *-ise* végződés is megengedett (*organize/organise, realize/realise, recognize/recognise*).

Ha a szerkesztők ezen változatok feltüntetése mellett döntenek, akkor a szótáraknak ezeket az eseteket következetesen fel kell (ene) tüntetniük. ilyenkor a brit változat jelöletlen, az amerikai (vagy egyéb állami) változat mellett pedig ott a földrajzi besorolás (az ame-

9- A kiejtést a többbelemű címszók esetében egyes szótárak csak akkor adják meg, ha ez eltér az alkotóelemek szokásos kiejtésétől (például Varga–I ázár-2000. Angol–magyar szótár).

rikai-angol-esetében-a-US vagy-AmE rövidítés).-Ahogyan-a-következő-ábra-mutatja,-az-amerikai-változat-csupán-egy-utaló-szócikk,-ahol-a-brit-változathoz-irányít-a-szótár,-a-szócikk helytakarékoság-miatt-csak-a-brit-angol-változatnál-van-kidolgozva.-A-magyar-angol-részben-pedig-helytakarékosági-okokból-sok-esetben-csak-az-eltérő-végződést-közlük.

9.-ábra:-liter ~ litre, color ~ colour, liter ~ szín

lit [ˈliːtə] ˈlɪtər US → litre¹

ország-hl ászló-magyar-Tamás-Futász
dezső-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kézi-
szótár-(liter)

color [ˈkɒlə] -ər US → colour

ország-hl ászló-magyar-Tamás-Futász
dezső-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kézi-
szótár-(color)

lit /n/ (roe l) litre, US liter (roe l); 5 ~ bor 5 litres of wine

magyar-Tamás-ország-hl ászló-magyar-angol
kéziszótár-(liter)

Az-organize,-realize,-recognize angol-igék-esetében-más-a-helyzet,-ezeknél-az-igéknél a-szócikken-belül-(általában-a-kiejtés-jelölése-után)-megadják-az-ise végű-írásmódot is,-azonban-itt-a-minősítés-már-felesleges.-A-magyar-angol-részben-általában-már-csak az-organize,-realize,-recognize alakok-vannak-ekvivalensként-megadva,-mivel-ezek-a gyakoribb-változatok.-vannak-szótárak,-ahol-az-ise végződésű-változatok-a-szócikkeken-belül-egyik-szótári-részben-sem-jelennek-meg.¹⁰ A-következő-ábra-ezeket-a-különb-ségeket-szemlélteti.

10- ezekre-az-eltérésekre-a-szótár-elején,-a-bevezetőben-a-szerkesztők-felhívják-a-figyelmet,-vala-mint-minden-oldalon,-a-lapok-alján-található-példák-is-figyelmeztetnek-erre-(varga-l ázár 2000.-Angol-magyar-szótár,-xiv.-p.-;varga-l ázár-2000.-magyar-angol-szótár,-viii.-p.).

litre [ˈliːtə] /n/ liter [= 1,75 pint]

ország-hl ászló-magyar-Tamás-Futász
dezső-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kézi-
szótár-(litre)

colour [ˈkɒlə] -ər, US color /, /n/ 1. szín; paint in bps
~s vmt derős színekkel esetel 2. festőanyag, festék, bps
~s festékdoboz 3. arcszín; change ~ elvörösödik, daps
elsápad; lose ~ elsápad 4. a) tsz colours nemzeti színek
the national ~s nemzeti színű zászló; b) tsz pan is
examination) with flying ~s könnyen átmegy (a vizsga)
kitűnő eredménnyel teszi le (a vizsgát); sail under false
idegen lobogó alatt fut (hajó); hamis színben tünni
magát b) sp színek, mez [csapaté] c) szín [hárfajha
5. a) színezet, látszat, arculat; local ~ sajátos (ltsz
színezet; b) come out (v. show oneself) in one's true
igaz valójában mutatkozik meg; leveti az álarcot; tsz
mutatja valódi énjét b) kifogás, ürügy, hamis látszat 6. szí-
hangszín II. m. színes, szín- III. A. tsz 1. színez, szí-
(be)fest, kiszínez 2. pej szépiúget, kiszínez, hamis beállítás
ban ad elő; ~ a lie hazugságot elkövető B. tml 1. szí-
dik, festődik (vm), érik [gyümölcs] 2. elpirul, elvörösödik,
kipirul

ország-hl ászló-magyar-Tamás-Futász
dezső-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kézi-
szótár-(colour)

szin¹ /n/ 1. alt colour (US -or), [árnyalat] tint, hue, shade,
[ruhafestés] dye, [festés] paint-work (colour v. US color);
tisztá ~ek primary colours (US -or); ~ét veszítette it has
faded/discoloured (US -ored); it has lost its colour (US -or);
~ét sem láttam már 2 hete I haven't seen anything of
him/her for a fortnight; ~ét sem láttam a pénznek I
haven't seen any sign/trace of the money; vknek a ~eiben
indul run² under sy's colours (US -ors); → csapat,

magyar-Tamás-ország-hl ászló-magyar-angol
kéziszótár-(szín)

10.-ábra:-organize, szervez

organize /'o:gənaɪz/ ① (meg)szervez, (meg/el)rendez ② (el)intézt, rendez ③ szervezkedik

organize /'o:gənaɪz || 'ɔ: -/, -**ize** i **A.** **tsi** ①. **pol** (meg-) **szervez** [pártot, szervezetet] ②. **a)** (meg)rendez [kiállítását, utat] **b)** beoszt [szabadidőt] **c)** **biz** beszeret vmit. **rendezkedik** vmiről ③. **organikus**/szervező **tesz** **B.** **tsi** **szervező** válik/lesz, **szerves** anyaggá válik/lesz ②. **a)** **organizál**, **alakul** **b)** **szerveződik**, **szervezőbe** tömörül, **szerveződik** ③. **szervező** (ő) **munkát** végez) * **szin** **organiz-** **ál**

varga-György-I ázár-A.-péter-Angol–magyar
szótár (organize)

ország-hl ászló–magay-Tamás–Futász
dezső–Kövecses-zoltán-Angol–magyar-kézi-
szótár-(organize)

szervez ① organize, arrange, stage ② [intézményt:] found, establish, set^{up} smth up

SZERVEZ i 1. [programot, konferenciát stb.] **organize**, [kisebbségi találkozókat stb.] **arrange**; **társasutazást** ~ **organize** a package/conducted tour ②. [intézményt] set^{up} up, found, establish; → **had****sereg**

varga-György-I ázár-A.-péter-Magyar–angol
szótár (szervez)

magay-Tamás–ország-hl ászló-magyar–angol
kéziszótár-(szervez)

A-múlt-idejű-igék-esetében-változatok-is-előfordulhatnak.-például-a-dive ('fejest ugrik') ige-múlt-idejű-(past tense)-alakja-az-amerikai-angolban főként dove,-a-brit-angolban-leg-többbször-dived.-A-kétféle-változatot-a-szótárak-legtöbbbször-megadják,-de-az-amerikai minősítés-ilyenkor-sokszor-elmarad,-talán-a-zsúfoltság-elkerülése-érdekében---bár megfelelő-tipográfiával-ezen-lehet-segíteni.¹¹ erre-mutat-példát-a-következő-ábra.

11.-ábra:-dive

dive [daɪv] i. i **pt/pp** **dived**, **pt/US** **dove** [daʊv] **A.** **tsi** ①. **a)** **fejest** ugrik, **beugrik** [vízbe], **lemerül**, **alámerül** [tengeralfutó], **lebukik**, **alábukik** [búvár] **b)** **bukik**, **zuhan** [repülőgépet]; ~ **down on the enemy** **ellenfélre** **lecsap**/rácsap [repülő] **c)** **belemerül**, **beleveti** magát; **biz** ~ **into a mystery** **beleveti** magát (v. **belemerül**) **egy titok**/rejtély **kibogozásába** ②. **biz** ~ **into the bushes** **eltűnik** a **bokrok** **közt**; **biz** ~ **into one's pocket** **gyorsan** a **zsebébe** **nyúl** **B.** **tsi** **US** **biz** **beleveti**, **bedob** [vízbe] **II.** **fr** ①. **a)** **lemerülés**, **alámerülés**, **alábukás** [víz alá], **leszállás** [búvár]; **biz** **make a** ~ **into one's pocket** **gyorsan** **belenyúl** a **zsebébe** **b)** **sp** **ugrás**, **lecsugrás**(ugrás), **műugrás**; **high** ~ **toronyugrás** **c)** **US** **sp** **tigrisugrás** [tornában] ②. **kat** **zuhanórepülés**, **zuhanás** ③. **US** **szl** [rosszabírái szórakozóhely] **lebuji**, **késő** **bálo** ④. **sp** **szl** **tettetett** **kiütés** [fókéltetésben], **megjárt** **szabálytalanság**, **művés** [labdarúgásban]; **take a** ~ [fel-
ütést színel, művészt végez] **elődobja** magát, **színeszkedik**

ország-hl ászló–magay-Tamás–Futász-dezső–Kövecses-zoltán-Angol–magyar-kéziszótár-(dive)

Hasonló-a-travel ('utazik')-ige,-melynek-ragozott-alakjai-a-brit-angolban-travelled és-travel-ling,-az-amerikai-változat-azonban-traveled és-traveling lesz;-a-tövégi-mássalhangzó-meg-kettőződése-elmarad-az-amerikai-változatoknál,-például-cancel (cancelled,-cancelling –canceled,-canceling),-quarrel (quarrelled,-quarrelling --quarreled,-quarreling).-A-szótárak ebben-is-eltérően-foglalnak-állást.-A-következetesség-érdekében-azonban-erre-a-különb-ségre-is-célszerű-mindig-felhívni-a-figyelmet.-A-következő-ábra-mutat-erre-egy-példát.

11- mivel-a-magyar-angol-részben-a-szócikk-átláthatósága-érdekében-a-szótárak-a-rendhagyó igéket- csillaggal,-rombusszal-vagy-egyéb-jelekkel-jelölik,-a-rendhagyó-alakok-csak-a-függe-lékben-szerepelnek,-ahol-azonban-az-eltérő-változatokat-mindig-felsorolják.

12.-ábra:-travel

travel ['trævl] **1.** GB -H-, US -I- **A.** *tsi 1.* beutazik [területet]
2. megtesz [távolságot] **3.** hajt [nyírat] **B.** *tni 1. a)* utazik,
 utazás(oka) tesz; ~ *by air* repülőgéppel/repülővel utazik/
 megy, repül; ~ *first class* első osztályon utazik; *wine that*
won't ~ nem szállítható bor **b)** gazdálkázik, utazik; ~ *in*
soap szappanban utazik, szappant árul [kereskedelmi
 utazó] **2. a)** megy, jár, halad **b)** terjed [hír, hang, fény];
light ~s faster than sound a fény a hangnál gyorsabban
 terjed **3.** miszt mozog, jár [alkatrész] **H.** *fn 1.* utazás
2. forgalom [főútvonalon]

ország-hl ászló-magyar-Tamás-Futász-d ezsző-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kéziszótár-(travel)

ezeket-az-eltéréseket-a-szerkesztők-gyakran-a-magyar-angol-részben-is-feltüntetik. magyar-Tamás-o ország-hl ászló-2000-ben-kiadott-magyar-angol-kéziszótára-például-a-tővégi-mássalhangzójukat-kettőző-angol-igékben-betűvastagítás-jelzi-a-kettőzést.-Az-ezzel-ellentétes-amerikai-használatot-pedig-az-ábrán-látható-módon-tünteti-fel.

13.-ábra:-utazik

utazik [ik 1. (törv.) go^o to, leave^o for; *mikor ~ik?* when
 are you leaving?; *hova ~ik?* where are you going?, where
 are you off to?; *holnap Prágába ~ik* he leaves for Prague
 tomorrow **2.** [turisztikai célból] travel, go^o/be^o traveling
 (US -I-), be^o touring (round) [a place]; *sokat ~ik* do^o a lot
 of travelling, travel (US -I) a lot, move about a lot, be^o
 always on the move; *Európába ~ik* be^o travelling/going
 round Europe, be^o touring Europe; *külföldre ~ik* travel

magyar-Tamás-o ország-hl ászló-magyar-angol-kéziszótár-(utazik)

Az-állami-változatok-jelölésekor-kiemelten-fontos-a-következetesség.-Ha-a-szótár-úgy-dönt,-hogya-amerikai-változatot-is-szerepelteti,-akkor-azt-mindenhol-következetesen-alkalmaznia-kell.-Fontos-az-is,-hogya-ilyen-esetben-az-eltérő-alakok-az-angol-magyar-részben-címszóként-is-szerepeljenek,-hiszen-a-szótárhasználó-csak-így-találja-meg-a-keresett-szót-(legyen-az-brit-vagy-amerikai-angol).

Grammatika

ez-a-fejezet-a-szótárban-található-nyelvtani-információkról-szól,-mégpedig-a-leíró-nyelvészeti-hagyományos-felosztást-követve-először-a-morfológiát,-majd-a-szintaxis-érrintő-kérdéseket-érinti.

morfológia

Howard-jackson-a-szótárban-található-grammatikai-információkat-a-következőképpen-foglalja-össze.-A-szótárhasználó-négyféle-grammatikai-információt-várhat-el-a-szótártól.-A-szótár-először-is-megadja-a-szavak-analóg-képzési-formájától-eltérő-alakokat-(infle-xió);-közli-a-szófajjal-kapcsolatos-információkat;-megadja-a-szó-szintaxisát-érintő-infor-mációkat-(tárgyas-vagy-tárgyatlan-ige-stb.);-végül-példamondatok-segítségével-explicit-módon-is-közöl-grammatikai-információkat-(jackson-1985,-54.-p.).

ebben-az-alfejezetben-az-első-két-kérdéssel,-az-inflexióval-és-a-szófaj-megadásával foglalkozunk.- A- szintaxist- -- annak- komplexitása- miatt- -- a- következő- rész- tárgyalja majd.- A- morfológiai- kategóriák- közül- csupán- azokkal- foglalkozunk,- amelyek- a magyar- angol,- angol- magyar-szótárírás-szemponjtábjól-fontosak-(így-például-nem-tárgyaljuk-a-címszavak-szótári-alakjait-érintő,-a-szótárírás-szemponjtábjól-irrelevant-s-kérdéseket).- mivel-a-magyarországon-kiadott-szótárak-célközönsége-magyar-anyanyelvű,- ezért-a-nyelvtani-információk-általában-az-angol-nyelvet-érintik-(ti.-az-minősül-új,-nem-ismert,-nem-elvárható-információnak).-Az-angol-anyanyelvi-használónak-nem-kell-elmagyarázni,-hogypéldául-a-*knowledge* szó-egy-nem-megszámálható-főnév-vagy-a-*mouse* főnév-többes-száma-rendhagyó,-azonban-a-magyar-nyelvtanulóknak-ezek-a-nyelvtani információk-nagyon-is-lényegesek-(vö.-Atkins-r undell-2008,-488.-p.).

Fontos- tehát,- hogy- mivel- a- magyarországon- megjelenő- magyar- angol,- angol- magyar-szótárak-célközönsége-túlnyomórészt-magyar-anyanyelvű-„felhasználó”,-ezért-a-nyelvtani-információknak,-a-szófajok-neveinek-magyar-nyelvűnek-kell-lennie-(pl.-*fn*,-*mn*). A-szótárakban-a-kiejtést-(vagy-ha-van,-akkor-az-eltérő-írásváltozatot)-a-címszó-szófaji jelölése-követi.-vannak-olyan-szótárak,-ahol-a-többszemű-szavak-kiejtése-nincs-megadva,-ebben-az-esetben-a-címszó-után-közvetlenül-a-szófaj-áll.-Ha-a-címszó-több-szófajú,-akkor-két-megoldás-lehetséges.-Az-egyik-lehetőség,-hogya-különböző-szófajokat egy-címszón-belül,-római-számokkal,-betűkkel-vagy-különböző-szimbólumokkal-különítik-el.-A-másik-pedig,-hogya-több-szófajú-szavak-mindig-külön-szócikkbe-kerülnek.-igék-esetében-a-tárgyas-és-tárgyatlan-használatot-nem-minden-szótár-jelzi-expliciten.-A-szerkesztők-ilyenkor-arra-hivatkoznak,-hogyez-a-jelentésből,-a-példákból-stb.-mindig-egértelműen-kiderül-(varga-I ázár-2000,-viii.-p.).

2000-ben-jelent-meg-varga-György-és-I ázár-A.-péter-angol-magyar-és-magyar-angol-szótára,-melyben-legtöbbször-elmarad-a-szófaji-jelölés-(egyszó-fajú-szavaknál),-amit-a-szerzők-azzal-indokolnak,-hogya-szófaj-a-legtöbb-esetben-egértelműen-kikövetkeztethető-a-jelentésből.-csak-akkor-adják-meg-a-szófajt,-ha-a-szó-több-szófajú.-A-szófaji-jelölés-mellett-ezeket-a-szavakat-szürke-árnyékolással-is-jelzik,-felhívva-a-szótárhasználó-figyelmét-az-eltérésre-(varga-I ázár-2000,-iv.-p.).-A-szófaj-megjelölésére-saját-lexikográfiai-tapasztalataink-alapján-szükség-van,-különösen-a-passzív-(dekódoló)-szótárakban-(itt-persze fontos-a-szótárhasználó-grammatikai-kompetenciája-is),-mivel-a-szófaji-jelölés-a-szótár-használónak-azonnali-információval-szolgál-a-szófaji-kategóriákkal-összefüggő-egyéb-grammatikai-információkról.-Ha-tehát-a-szótárhasználó-azt-látja-a-szótárban,-hogycar [...] *fn* és-ismeri-a-rövidítést,-akkor-grammatikai-kompetenciája-réven-implicit-módon-felismeri-a-szó-nyelvtani-(és-általában-használati)-szabályait,-azaz,-hogya-állhat-előtte-határozott-vagy-határozatlan-névelő,-illetve-mivel-rendhagyó-alakot-nem-közl-a-szótár,-ezért-a-többszámát-is-szabályosan-képezheti.-Tudja-azt-is,-hogya-szó-mondatba-helyezve-lehet-alany-vagy-állítmány.-Tehát-azonnal-rendszerbe-tudja-helyezni-a-szót-és-már-ennek-a-plusz-információnak-a-birtokában-kapja-meg-a-szócikktől-a-jelentéseket,-valamint-az-egyéb,-részletesebb-grammatikai-információkat-(Hoenigswald-1962,-103-110.-p.;-ilson-brumfit szerk.-1985,-55.-p.;-Svensén-1993,-81-82.-p.;-magay-2004,-61.).

Az-angol-magyar-rész-főnévi-címszavai-esetében,-a-rendhagyó-többes-számú-alakokra-fel-kell-hívni-a-szótárhasználó-figyelmét.-A-rendhagyó-többes-számú-alakok-a-kiejtés,-illetve-a-szófaj-után-következnek.-Úgy-helyes,-ha-itt-is-magyar-nyelvű-rövidítés-áll-a-használók-előtt,-azaz-a-legtöbbször tsz vagy-tbsz.-I étezen-olyan-több-jelentésű-főne-

vek, ahol-jelentésenként-különbözik-a-többes-szám,-például-a-mouse ('egér')-esetében, ahol-az-állat-egér-többes-száma-mice,-míg-a-számítógépes-egér-többes-száma-lehet *mouses*, ugyanakkor-mice is.-ilyenkor-a-többes-számot-mindig-az-adott-jelentésnél-kell szerepeltetni,-mégpedig-a-jelentésszám-után.-Azoknál-a-főneveknél,-ahol-a-rendhagyó és-a-szabályos-alak-egyaránt-használatos,-mindkét-alakot-meg-kell-adni:-*curriculum* ('tananyag, tanterv')-*curricula* vagy-*curriculums*.-A-magyar-angol-részben-helytakarékossági-okokból,-valamint-a-szócikk-átláthatósága-érdekében-a-legtöbb-szótár-csillaggal,-kis-karikával-vagy-egyéb-jelek-segítségével-hívja-fel-a-használó-figyelmét-arra,-hogy a-főnév-rendhagyó-(a-rendhagyó-alakokat-pedig-a-függelékben-tünteti-fel).-Gyorsítaná azonban-a-szótárhasználatot,-ha-ezek-a-rendhagyó-alakok-az-ekvivalensek-után-szerepelnének,-így-ehhez-az-információhoz-azonnal-hozzá-lehetne-férni-(ez-valójában-a-szótár-terjedelmét-sem-növelné-különösen).-I-éteznek-olyan-tipográfiai-megoldások, melyekkel-átlátható-és-könnyen-kezelhető-marad-a-szócikk-még-akkor-is,-ha-ezek-a-rendhagyó-alakok-mindig-az-angol-ekvivalens-után-fel-vannak-sorolva-(mozsárné-p.márkus-2006.-Angol-magyar/magyar-angol-tanulósztár;-magay-ország-2000.magyar-angol-kézisztár).

A-rendhagyóan-képzett-mellékneveknél-a-kiejtést,-illette-a-szófajra-vonatkozó-információkat-az-angol-magyar-részben--melléknevek-esetében--a-közép-és-felsőfok-rendhagyó-alakja-követi,-melyeket-sokszor-rövidítések-vezetnek-be-(pl.-*kfok*,-*ffok*).

r-endhagyó-igék-esetében-a-szótár-az-angol-magyar-részben-a-kiejtést,-illette-a-szó-faj-után-felsorolja-a-múlt-idő-(és/vagy-múlt-idejű-melléknévi-igenév)-rendhagyó-alakja-it.-A-rendhagyó-alakokat-bevezető-rövidítések-ilyenkor-lehetnek-angol-nyelvűek-(az-angol-egynyelvű-szótárakban-használatos-*pt*,-*pp*),-mivel-ezek-a-grammatikai-tulajdonságok-a-magyarra-nem,-csupán-az-angol-nyelvre-jellemzőek.-A-szótárakban-a-rendhagyó-igék-általában-a-függelékben-össze gyűjtve-is-szerepelnek.-A-könnyebb-tanulhatóság-érdekében-ilyenkor-hasznos,-ha-a-rendhagyó-alakok-mellett-a-kiejtést-is-megtaláljuk.-Helytakarékossági-okokból,-valamint-a-szócikk-átláthatósága-érdekében-a-magyar-angol-részben-az-angol-rendhagyó-igéket-csillag-rombusz-vagy-egyéb-jelek-segítségével-jelöli-a-szótár.-A-rendhagyó-igék-pedig-a-függelék-ből-kikereshetők.

A-szótárak-egyre-gyakrabban-veszik-fel-(követve-az-egynyelvű-szótárak-példáját)-azokat-az-alakokat-is,-amelyek-ugyan-nem-rendhagyóak,-de-a-múlt-idő-képzése-során-írásukban--akár-rendszer-szerű--változás-megy-végbe-(például-*apply* ige-múlt-idejű-alakja-*applied*).-A-szótárhasználó-ezzel-fontos-helyesírási-információkhoz-juthat.-2000-ben-varga-I-ázár-páros-szerkesztésében-megjelent-angol-magyar-és-magyar-angol-szótárban-a-szerkesztők-az-oldalak-alján-végigfutó-példákkal-hívják-fel-a-nyelvtanulók-figyelmét-arra,-hogy-például-igéknél-az-*-ing* végződés-előtt-eltűnik-a-néma-*-e* (*make* -*making*);-vagy-ragozott-alakokban-a-tővégi-*-y* *-ie*-re-változik-(*baby* --*babies*; *cry* --*cries* --*cried*; *happy* --*happier* --*happiest* (varga-I-ázár-2000.-Angol-magyar-szótár,-xiv.-p.; varga-I-ázár-2000.-magyar-angol-szótár,-viii.-p.).

A-szótárban-található-morfológiai-információk-a-nyelvtanulók-száma-ára-nagyon-fontosak,-ezért-minden-szótárnak-igyekeznie-kell-ezt-az-igényt-maximálisan-kielégíteni.-A-szótárakban-szereplő-információk-közül-ez-lehet-az-első-olyan-fontos-pont,-ahol-a-nyelvtanulók-szemszögből-is-érdemes-vizsgálni-a-kérdést.

Szintaxis

Ahogy az Al-Kasimi *Linguistics and Bilingual Dictionaries* című művében megjegyzi, fontos, hogy a szótár minden információt megadjon a nyelvtanulónak anélkül, hogy egyéb nyelvtankönyvekhez kelljen fordulniuk (Al-Kasimi 1977, 50–52. p.).

A szótáraknak a szócikkekben közölniük kell az adott címszóval kapcsolatos legfontosabb, szintaxisra vonatkozó információkat. ez különösen fontos az aktív (kódoló) szótárakban, hiszen, nem elég az angol-ekvivalens ismerete, a nyelvtanulónak tudnia kell azt nyelvtanilag helyes mondatba illeszteni (Chan–Taylor 2001, 170. p.; magay 2004, 61. p.). yakov malkiel már 1971-ben felhívta a figyelmet arra, hogy a nyelvtanulók (akikből legtöbbször hiányzik a lelkesedés és megfelelő nyelvészeti adottság) nem szeretik, ha megszakítják őket és nyelvtankönyvekhez kell fordulniuk, mivel az időigényes. A használó vágya, hogy azonnal és egy helyen összegyűjtve megkapja a szükséges grammatikai és lexikai segítséget (yakov malkiel idézi Al-Kasimi 1977, 50–52. p.). A szótáraknak pedig igyekezniük kell ezt az igényt kielégíteni. nyelvtannal kapcsolatos információk nem csak a szócikkekben, hanem a szótár elején, a bevezető és a szótár bemutatása után is előfordulhatnak. Készíthető egy grammatikai összefoglaló, amelyben érdemes összegyűjteni az angol nyelv legfontosabb morfológiai és szintaktikai szabályait. egyre gyakoribb azonban, hogy a szótárban elszórva (például ún. információs ablakokban) találhatunk hosszabb-rövidebb nyelvtani összefoglalókat (így van például a Grimm Kiadó tanulószótáraiban). ezek az információk mind fontosak, azonban a közölt információ mennyiséget tekintve fontosabb, hogy a szótárhasználó az adott szócikkben megtalálja, illetve megértse azokat a legfontosabb szintaktikai információkat, amelyek támogatják az idegen nyelven való szóbeli vagy írásbeli megnyilatkozást (Salerno 1999, 210–211. p.; bogaards–van der Kloot 2001, 97–99. p.).

igék esetében például nem elég csupán a tranzitivitással foglalkozni, hiszen attól még a nyelvtanulók nem tudnak grammatikailag helyes mondatokat képezni. mind az igék, mind a melléknevek esetében fontosak a vonzatok, hiszen szintaktikai környezetbe helyezésnél ez lehet az egyik legfontosabb tudnivaló. mivel a másodnyelvi grammatikai információk a magyar–angol részben különösen fontosak (a cél, hogy a használók az idegen nyelven is grammatikailag helyes mondatot alkossanak), ezért a vonzatokkal kapcsolatos információk itt általában tipográfiailag is ki vannak emelve (ilson–brumfit szerk. 1985, 56–59. p.; magay 2004, 61. p.). I ássunk erre két példát:

14. ábra: elrémül

elrémül be scared (amitől: of, be frightened/horrified (amitől: at/by)

elrémül i (amitől) be* scared (of), be* frightened/horrified (at/by)

varga–György–I ázár–A. péter magyar–angol szótár (elrémül)

magay–Tamás–ország–I ászló magyar–angol kéziszótár (elrémül)

Az angol–magyar részben is hasznos, ha a vonzatok – tipográfiailag – ki vannak emelve, azonban előfordul, hogy a vonzatokat ebben a részben csak implicit módon, példamondatok illusztrálják.

A melléknevek esetében egy másik nagyon fontos, szintaxisra vonatkozó információt is meg kell adnunk akkor, ha a melléknév nem jelzőként, hanem értelmezőként használatos: például a nagy *horderejű* ('of great importance/significance') melléknév

mondatba-foglalva-a-főnévhez-képest-posztponált-helyzetű.-ezeknél-a-mellékneveknél mindig-rövidítéseket-kell-alkalmaznunk-(amivel-felhívható-a-használó-figyelme-az-eltérő használatra),-illetve-a-példamondat-is-elengedhetetlen,-hiszen-nem-biztos,-hogya-használó-pontosan-és-helyesen-értelmezi-ezeket-a-rövidítéseket.-

Az-angol-nyelvben-találhatók-olyan-főnevek,-amelyek-ugyan-formailag-többes-számúak,-jelentésük-azonban-inkább-az-egyes-szám-felé-mutat-(illetve-mondatba-helyezve-utánuk-egyes-számú-igei-alak-áll)-és-megszámlálhatatlanok.-ilyen-például-a-news ('hír, újság'),-billiards ('biliárd'),-measles ('kanyaró')-stb.-mondatba-helyezve:-*What is the news?* ('Mi újság?')

A-fenti-példával-ellentétben-bizonyos-főnevek-alakilag-egyes-számúak,-ám-jelentésük-miatt-többes-számúnak-számítanak-(azaz-utánuk-mindig-többes-számú-állítmány áll),-például:-*police* ('rendőrség').-mondatba-helyezve:-*The police were quick.* ('A rendőrség gyors volt.')

bizonyos-főnevekhez-egyes-és-többes-számú-ige-is-kapcsolódhat-attól-függően, hogy-a-főnév-egyedi-vagy-gyűjtőnévi-jelentésben-használatos.-ilyen-például-a-family ('család'),-government ('kormány')-vagy-army ('hadserég').-A-használatbeli-különbségre-álljon-itt-két-példa:-*My family lives in London.* ('A családom Londonban lakik.').-*The family are in the garden.* ('A családtagok a kertben vannak.')

A-főnevek-egy-része-pedig-csak-többes-számban-használható.-ilyenek-például-a-trousers ('nadrág'),-glasses ('szemüveg'),-shoes ('cipő')-stb.-egyes-számú-használatkor az-a-pair of kvantorral-együtt-fordul-elő:-a-pair of trousers ('[egy] nadrág');-a-pair of glasses ('[egy] szemüveg').-mondatba-foglalva:-*I need a new pair of glasses.* ('Szükségem van egy új szemüvegre.')

A-szócikkekben-található-grammatikai-információkat-a-lehető-legegyszerűbben-kell-megfogalmazni-és-csak-akkor-szabad-rövidítéseket-alkalmazni,-ha-nem-létezik-egyéb-megoldás-(hiszen-a-rövidítés-feloldása-nem-minden-szótárhasználó-száma-egyértelmű-feladat--mivel-azt-is-tudjuk,-hogya-bevezetőt-a-használók-nem-szokták-elolvasni).-A-használt-rövidítéseknek-pedig-mindig-egyértelműnek-kell-lenniük.

Szemantika

A-következőkben-a-kétnyelvű-szótárakban-található-fordítások-(célnyelvi-megfelelők, ekvivalensek)-minőségével,-mennységével,-a-poliszémiával-és-a-jelentésmegkülönböztetéssel-fogunk-foglalkozni,-valamint-szó-esik-majd-a-szótár-metanyelvről-és-a-minősítési-rendszeréről-is.

ekvivalensek

míg-a-jelentésközvetítés-az-egynyelvű-szótárakban-definíciók,-értelmezések-formájában-történik,-addig-a-kétnyelvű-szótárak-fordításokat-(célnyelvi-megfelelőket,-ekvivalenseket)-rendelnek-az-adott-címszóhoz.-A-kétnyelvű-szótárak-egy-forrásnyelvet-és--legalább--egy-célnyelvet-alkalmaznak.-Ha-a-használó-nyelve-és-a-szótár-forrásnyelve megegyezik,-aktív,-vagyis-kódoló-szótárról-beszélünk.-Ha-azonban-a-szótárhasználó nyelve-a-célnyelvvel-egyezik-meg,-a-szótár-at-passzív,-vagyis-dekódolónak-tartjuk (Atkins-r undell-2008,-39-41.-p.;-Fontenelle-szerk.-2008,-44-45.-p.).

egy-kétnyelvű-szótár-szerkesztésének-ebben-a-fázisában-is-rendkívül-fontos-kérdés, hogy-ki-a-szótár-célközönsége,-milyen-anyanyelvű-használó-fogja-majd-forgatni.-Ha-a-szótár-forrásnyelve-az-angol,-használói-pedig-a-célnyelvet-beszélők-(tehát-esetünkben-magyar-anyanyelvűek),-akkor-fő-kérdés-az,-hogymit-jelent-anyanyelven-az-adott-szó--a-szótárnak-tehát-ehhez-képest-kell-adekvát-információkkal-szolgálnia.-Az-anyanyelvről-(magyarról)- idegen- nyelvre- fordító- szótár- esetében- pedig- a- kérdés- inkább- úgy- szól: hogyan-mondjuk?-(magay-1979,-102.-p.)

A-szerkesztőknek-meg-kell-találniuk-mindkét-nyelven-a-helyes-és-pontos-ekvivalenseket,-és-el-kell-fogadniuk-azt-is,-hogya-teljes-szemantikai-fedés-a-legtöbb-esetben-nem-érhető-el,-különösen-nem-az- elvont- vagy- átvitt- jelentésű- szavaknál.- ezek- esetében-ugyanis-szinte-lehetetlen-megtalálni-a-mindenben,-vagyis-jelentésben,-hangulatban,-stílusban-stb.-azonos,-azaz-„adekvát-megfelelőt”.-A-probléma-természetesen-sokrétű,-de-a-gyökere-mindenképpen-a-két-adott-nyelvközösség-nyelvi-tudatában-jelentkező-különbségekre-vezethető-vissza.-Gondolhatunk-az-eltérő-földrajzi-elhelyezkedésre,-Anglia-elszigeteltségből-adódó-sajátosságaira-(ezért-például-gazdag-az-angol-hajózási-szókincs),-a-két-ország-eltérő-gazdasági,-társadalmi-és-politikai-rendszerére.-vegyünk-egy-egyszerű-hétköznapi-példát,-akár-a-tegezés-és-a-magázás-kérdését,-amely-mára-az-angolból-teljesen-eltűnt.-Két-különböző-nyelvről,-két-különböző-kultúrában-élő-nemzetről-van-szó,-ezért-a-különbségek-az-élet-szinte-minden-területét-érintik-(magay-1979,-103-107.-p.; Svensén-1993,-140-142.-p.;-Gottlieb-mogensen-szerk.-2007,-294-296.-p.).

Az-„egy-szó=-egy-ekvivalens”-ideális-esete-csak-ritkán-valósítható-meg-(például-szteszkóp--stethoscope;-leap year--szökőév).-A-címszavak-többségében-azonban-nem-egy,-hanem-sokkal-több-ekvivalens-kell-megadnunk.-A-túl-keves-ekvivalens-esetében-fennáll-a-veszély,-hogya-szerkesztőnek-nem-sikerül-kimerítenie-a-forrásnyelvi-szó-jelentéstartalmát,-azonban-a-túl-sok-ekvivalens-sem-szerencsés,-mivel-azzal-a-szótárhasználó-dolgát-nehezítjük-a-megfelelő-ekvivalens-kiválasztásában.-Az-ekvivalensek-felsorolásánál-tehát-fontos-a-mennyiségi-és-talán-még-fontosabb-a-minőségi-tényező.-ez-utóbbin-a-behelyettesíthetőséget-és-a-használhatóságot-kell-érteni.-Fontos-ugyanis,-hogya-szótárhasználó-a-fordításnál-ezeket-az-ekvivalenseket-be-tudja-illeszteni-a-szövegbe,-valamint-valóban-használni-is-tudja-azokat-(magay-1979,-108-110.-p.;-Svensén-1993,-143-145.-p.).

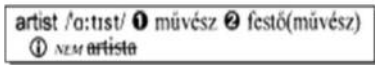
ideális-esetben-tehát-megvalósul-az-„egy-szó=-egy-ekvivalens”-példája,-amikor-az-ekvivalensnek-sikerül-száz-százalékos-fedést-elérnie.-példa-lehet-erre:-record player ('lemezjátszó'),-armed forces ('fegyveres erők'),-throw in the towel ('bedobja a törülközőt'),-not see the wood for the trees ('a fától nem látni az erdőt')-stb.-Ha-jobban-megnézzük-a-példákat,-akkor-láthatjuk-azt-is,-hogya-tükröfordításokról-van-szó,-amelyek-száma-azonban-a-szótár-teljes-anyagát-tekintve-elenyésző-(magay-1979,-170-172.-p.).

bár-ritkán,-de-előfordulhat-az-is,-hogya-szónak-egyetlen-magyar-megfelelője-van,-ami-tulajdonképpen-nem-más,-mint-maga-az-angol-szó,-amely-időközben-a-magyarban-jövevényszóvá-vált-és-írása-a-magyar-helyesíráshoz-igazodott,-például:-influenza ('influenza'),-camping ('kemping'),-motel ('motel'),-television ('televízió'),-jazz ('dzsessz'),-tennis ('tenisz')-stb.-A-fennálló,-azonban-csak-látszólagos-hasonlóságok-miatt-azonban-mindig-figyelni-kell-az-álbarátokra-(magay-1979,-170-173.-p.).-

A-szótárhasználók-száma- nagyon- hasznos- lehet,-ha-a-szerkesztők-a-szótárban-az-álbarátokra-is-felhívják-a-figyelmet.-például-az-angol-traffic magyarul-nem-'trafik',-az-artist magyarul-nem-'artista',-a-cakes pedig-magyarul-nem-'keksz'.-A-2000-ben-megjelent

varga–I ázár-féle-Angol–magyar és magyar–angol-szótárban-a szerzők-igyekeztek-minél több-esetben-bemutatni-ezeket-az-álbarátokat,-ezzel-is-segítve-a-félrefordítások-elkerülését.

15. ábra: *artist*

varga-György–I ázár-A.-péter-Angol–magyar-szótár-(*artist*)

A-szótár-egészét-tekintve-az-ekvivalensek-voltaképpen-nem-teljes,-csupán-hozzávetőleges-ekvivalenseknek-(*near equivalents*)-tekinthetők.-mindamellet-a-szótárszerkesztő-fő-célja,-hogy-minél-pontosabb-megfelelőt-találjon,-amely-sokszor-nagyon-nehéz. Gondoljunk-például-az-ételek-neveire:-*sausage* ('kolbász,-virsl,-hurka'),-*stew* ('ragu,-pörkölt').-de-hozhatunk-magyar-példákat-is.-Hogyan-fordítsuk-a-magyar-főzelék,-túrós-csusza,-töltött *paprika* és-hasonló-szavakat-angolra?-Hozzávetőleges-ekvivalenseket-kell-megadnunk,-hiszen-ezek-általában-olyan-kultúrspecifikus-szavak,-amelyek-olyan-tárgyakat,-fogalmakat-jelölnek,-amelyek-csak-az-egyik-kultúrában-léteznek.-A-kultúrspecifikus-szavak-gyakoriak-például-az-oktatás,-politika,-gazdaság,-jog-területén,-de-például-az-adott-kultúra-ételeit-vagy-szokásaival-kapcsolatos-szavait-is-ugyanilyen-nehéz-lefordítani.-A-már-említett-kulturális-különbségek-miatt-nem-tudjuk-egy-adott-ekvivalenssel-tökéletesen-lefedni-a-szót,-ezért-sokszor-több-ekvivalenst-(melyek-tulajdonképpen-szinonimák)-kell-megadnunk,-megpróbálva-kimeríteni-a-forrányelvi-szó-minél-pontosabb-jelentéstartalmát-(Al-Kasimi-1977,-61.-p.;-magay-1979,-170-173.-p.;-Svensén-1993,-143-145.-p.;-magay-2004,-63.-p.;-Gottlieb-mogensen-szerk.-2007,-294-295.-p.).

ekvivalensek-hiánya-esetén-körülíró-értelmezéseket-kell-alkalmazni.-ezeket-érdemes-csúcsos-zárójelben-< >-vagy-szögletes-zárójelben-[],-az-ekvivalensektől-eltérő-betűtípussal-megadni,-hogy-tipográfiai-is-elkülönüljenek-az-ekvivalensektől.-ezek-a-lefordíthatatlan-elemek-tulajdonképpen-olyan-szavak,-amelyek-a-másik-nyelvben-nem-léteznek,-teljesen-ismeretlenek-és-valójában-a-másik-nyelven-nincsenek-is-megnevezve.-ilyenkor-nem-tehet-mást-a-kétnyelvű-szótár,-mint-hogy-az-egynyelvű-szótárakhoz-hasonló-értelmezéseket-alkalmaz.-A-fent-említettekhez-hasonlóan-itt-is-a-gazdaság,-oktatás,-vallás-stb.-köréből-kerülnek-ki-a-szavak,-de-léteznek-olyan,-az-adott-kultúrára-jellemző-szokások-vagy-akár-ételek,-amelyekre-nem-lehet-ekvivalenst-megadni-(magay-1979,-170-176.-p.;-Sherwood-1981,-103-104.-p.;-magay-2004,-63.-p.;-Gottlieb-mogensen-szerk.-2007,-294-295.-p.).

jelentések-elkülönítése

Trivialitás,-hogy-a-szavak-lehetnek-egyjelentésűek-vagy-többjelentésűek.-Amennyiben-a-szó-többjelentésű,-a-címzőn-belül-a-különböző-jelentéseket-legtöbbször-arab-számok-vezetik-be.-Az-1755-ben-megjelent-a-dictionary-of-the-english-language-(Az-angol-nyelv-szótára)-dr.-Samuel-johnson-munkája,-melyben-a-szavak-különböző-jelentéseit-már-számozással-(arab-számok)-különlíti-el.-pár-évvel-korábban,-1749-ben-jelent-meg-benjamin-martin-szótára,-itt-találkozhatunk-legelőször-számozott-jelentésekkel,-azonban-az-ötlet,¹² miszerint-a-jelentéseket-számokkal-kell-elkülönlíteni,-tulajdonképpen-johnsontól-származik-(Atkins-rundell-2008,-271.-p.).

Az általános-kétnyelvű-kéziszótárak-a-jelentések-sorrendjének-megállapításában általában-a-gyakorlati,-nem-pedig-a-tudományos-(történeti,-etimológiai)-elvet-követik.-A jelentések-sorrendjének-felállításkor-legfontosabb-elv-a-gyakoriság,-azaz-lehetőleg-a-leggyakoribb-jelentés-legyen-az-első,-majd-ezt-kövessék-a-kevésbé-gyakori-és-végül-a-ritkább-szavak,-a-konkrétól-az-absztrakt-(átvitt)-jelentések-felé.-mindemellett-célszerű az-általános-jelentéstől-a-speciális-(szaknyelvi)-irányába-haladni-(Hartmann-szerk. 1984,-8.-p.;-magay-2004,-63.-p.;-Atkins-r undell-2008,-250-252.-p.).

A szótárban-szótári-minősítéseket,-irányítószókat-vagy-glosszákat-(a-kéziszótárak ritkán,-de-képeket-is)-alkalmaznak-a-jelentések-elkülönítésére,-illetve-a-jelentések-pontosítására.-mivel-a-magyarországon-megjelenő-magyar-angol,-angol-magyar-szótárak célközönsége-a-magyar-szótárhasználó,-ezért-a-nyelvtani-információk,-a-szófajok-nevei stb.-magyar-nyelvűek.-ugyanez-igaz-az-irányítószókra-és-az-egyéb-szótári-minősítések-nél-használt-rövidítésekre-is.-Az-irányítószók-használata-nagyon-fontos,-segítségükkel tudja-a-lexikográfus-megjelölni-adott-ekvivalens-használhatósági-körét,-ezzel-is-elkülönítve-a-többi-ekvivalenstől.-Az-irányítószók-segítségével-a-szótárhasználók-gyorsabban-megtalálják-a-szótárban-a-helyes-ekvivalenst,-használatuk-tehát-elengedhetetlen a-nyelvtanulóknak-készülő-kétnyelvű-szótárakban.-Az-irányítószó-lehet-egy-szó,-egy-közeli-szinonima,-de-ha-szükséges,-akkor-akár-többszavas-értelmezés-is.-ezek-többféleképpen-jelenhetnek-meg-a-különböző-szótárakban,-egy-azonban-nagyon-lényeges: egyszerű-és-félreérthetetlennek-kell-lennie.-Gyakori-hiba-az-irányítószók-megadásánál, hogy-túlbonyolítják-azokat,-mint-ahogy-a-következő-példát:-**felvesz** ...-3.-(*kabátot, nadrágot*)...-A-hiba-természetesen-az,-hogyan-ennél-sokkal-egyszerűbben-meg-lehet-adni-az-irányítószót-erre-a-jelentésre,-például-a-gyűjtőnév-*(ruhát)*-használatával.-ezzel-gyorsabban,-világosabban-és-egyszerűbben-el-tudjuk-vezetni-az-olvasót-a-pontos-jelentéshez. Főnévi-címszók-esetében-az-irányítószók-leggyakrabban-a-következők:-fogalomkör-szűkítő-megjegyzés,-magyarázat-vagy-a-használati-kör-megjelölése,-például-a-*barázda* címszó-alatt-1.-(*földben*)...-2.-(*arcon*)...-3.-(*lemezen*)...-Azonban-előfordulhat-az-is,-hogyan-az-irányítószó-tulajdonképpen-a-címszó-szinonimája,-például:-**lakás**...-2.-(*tartózkodás*)... Az-irányítószók-gyakran,-főként-az-igéknél,-a-címszóval-alkotott-szókapcsolat-(vagy-kollokáció)-szerves-alkotóelemei,-például-a-*játszik* szócikkben-(*szerepet*) *act, play*.-igék-esetében-az-irányítószó-tehát-lehet-egy-utalás-a-cselekvés-tárgyára-vagy-módjára,-például:-**kivág** ...-2.-(*fát*)...-I-ehet-azonban-a-cselekvő-alanyra-való-utalás-is,-például:-**származik** ...-1.-(*személy*)...;-illetve-akár-a-címszó-szinonimája,-például:-**kiutal** ...-1.-(*odaítél*)...-melléknévi-címszók-esetében-az-irányítószó-gyakran-az-adott-melléknévvel-leggyakoribb-kapcsolatban-álló-főnév-feltüntetése,-például:-**alapos** ...-1.-(*ember*)...-2.-(*ok*)...; de-itt-is-lehet-egy-szinonima,-például:-**tiszta** ...-1.-(*nem piszkos*)...-2.-(*tisztaságszerető*)...-Gyakori-a-melléknéveknél-is-a-fogalomkör-szűkítő-megjegyzés,-erre-példa:-**piszkos** ... 2.-(*erkölcsileg*)...-(magay-1979,-110-112.-p.).

Az-ekvivalensek-elkülönítésének-másik-módja-a-szótári-minősítések-használata.-A legtöbb-esetben-a-szótárak-rövidítéseket-alkalmaznak,-amelyeket-a-szavakhoz „ragasztják”,-vagyis-„címkézik”-őket.-ezek-a-rövidítések-általában-megegyeznek-(vagy-nagyon-hasonlóak)-a-többi,-akár-egynyelvű,-akár-többynelvű-szótárban-használt-szótár-

12- 1747-ben-jelent-meg-Samuel-johnson-*Plan of a Dictionary of the English Language* című írása,-amelyben-leírja-készülő-szótárának-szerkesztési-elveit-és-módszereit.

ri-rövidítéssel.-Fontos,-hogy-a-szótárhasználó-(ha-nem-ismerné-a-rövidítéseket)-ki-tudja keresni-a-szótárból,-tehát-a-szótár-bevezetőjében-fel-kell-sorolni-azokat-(n orri-1996, 1-2.-p.;-Atkins-r undell-2008,-215.,-226.-p.).-Szótári-minősítésen-tulajdonképpen-a különféle-csoportnyelvekre-és-nyelvi-rétegekre-utaló-jelek-összességét-értjük.-A-szaknyelvi-minősítések-például-a-szavak-fogalmi-tartalmát-fejezik-ki,-utalnak-arra,-hogy-az adott-ekvivalens-mely-szakterületen-használatos,-például:-*digitalizálás infor* (informatika,-számítástechnika),-*díjcsomag gazd* (gazdaság,-kereskedelem),-*derma orv* (orvostudomány),-*fairy ring növ* (növénytan),-*gyromagnetic fiz* (fizika)-(magay-1979,-112-125. p.).-Használatuk-fontosságát-illusztrálja-a-következő-példa-is:-bár-a-*gyromagnetic* magyar-jelentése--egyértelműen--*gyromágneses*,-a-szótárhasználót-az-ekvivalens ismerete-nem-feltétlenül-vezeti-el-a-szükséges-információkhoz.-így-tehát-a-minősítés egyfajta-támpontot-ad-abbban,-hogy-pontosan-mely-területen-használatos-a-szó,-ahol bővebb-információhoz-juthat.-ezt-a-fajta-címkeztést-akár-a-többjelentésű-szavaknál-is érdemes-használni,-hiszen-a-jelentéskülönítés-egy-nagyszerű-módja-lehet-(Svensén 1993,-181.-p.;-magay-2004,-64-65.-p.).

A-szótári-minősítések-másik-nagy-csoportja-a-stílusminősítés-(például-*biz*,-*szl*,-*pej*, *ir*),-a-stiláris-érték-jelölése.-Stílusminősítéseket-kell-használnunk-például-a-durva,-illette-ve-vulgáris-szavaknál,-ezzel-is-fontos-információt-szolgáltatta-a-nyelvtanulónak. Különösen-akkor-fontos-ez,-ha-a-forrásnyelvi-címszó-és-az-ekvivalens-stiláris-értéke között-különbség-van,-ilyenkor-erre-mindig-fel-kell-hívni-a-nyelvtanuló-figyelmét,-hogy-a szó-használatakor-ne-kövessen-el-hibát.-Ha-az-ekvivalens-stiláris-értéke-megegyezik-a forrásnyelvi-szó-stiláris-értékével,-akkor-általában-nincs-szükség-ilyenfajta-minősítésre (n orri-1996,-1-2.-p.).

itt-kell-még-szólnunk-a-földrajzi-besoroláshoz-használt-regionális-rövidítésekről-is. mint-korábban-már-említettük,-az-amerikai,-kanadai,-ausztrál-stb.-változatokat-is-minősíteni-kell,-például:-*dooryard* US (amerikai-angol),-*moose* Kan (kanadai-angol),-*ocker* Ausz (ausztrál-angol).

A-minősítések-esetében-(is)-sokszor-az-egyéni-megítélés-szükséges,-a-lexikográfusnak-kell-döntenie,-hogy-ellátja-e-az-adott-ekvivalenst-minősítésekkel-vagy-sem.-mint azonban-a-lexikográfia-összes-területén,-itt-is-fontos-a-következetesség-(magay-1979, 112-125.-p.;-2004,-65.-p.).-Szótáranként-nagyon-eltérő-lehet-a-bennük-használt-minősítések,-rövidítések-száma.-vannak,-akik-csak-a-legszükségesebb-esetben-használják azokat-és-igyekeznek-minél-kevesebb-rövidítést-alkalmazni.-A-szaknyelvi-minősítések például-egyre-ritkábban-és-kisebb-számban-fordulnak-elő.-ezt-azzal-indokolják,-hogy-a szótárhasználó-figyelme-úgyis-átsiklik-felette,-esetleg-értelmezni-sem-tudja,-tehát-a-legtöbb-helyen-felesleges.-A-másik-felfogás-szerint-a-szótári-minősítések-használata-elengethetetlen,-mivel-nagyban-segíti-a-szótárhasználót-a-keresés-és-az-értelmezés-során. Segítségükkel-a-keresés-és-az-értelmezés-még-pontosabb,-gyorsabb-és-sikeresebb-lesz (Atkins-r undell-2008,-227.,-511-513.-p.).

illusztratív-példamondatok

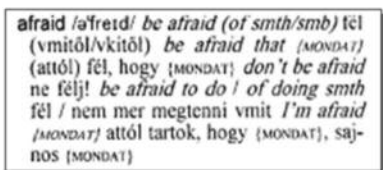
minél-gazdagabb-a-szótár-illusztrációs-anyaga,-annál-biztosabbak-lehetünk-benne, hogy-a-használók-szívesen-forgatják-és-elégedettek-lesznek-a-szótárral.-A-pontos-fonológiai-információk,-valamint-gazdag-morfológiai-és-szintaktikai-információk-nem-ele-

gendőek, -igyekezni-kell-az-adott-ekvivalensre-minél-több-példát-hozni, -ahol-be-tudjuk mutatni, -hogymilyen-szöveggörnyezetben-fordulnak-elő.-A-Samuel-j ohnson-által-szerkesztett, -1755-ben-megjelent, -egy-sor-lexikográfiai-újdonságot-tartalmazó-*Dictionary of the English Language* (Az-angol-nyelv-szótára)-című-munkája-óriási-hatással-volt-és-van-a-lexikográfiára.-A-többjelentésű-szavak-számozott-jelentésekre-való-osztása, -valamint-a-jelentések-példamondatokkal-történő-illusztrációja-mind-a-mai-napig-a-johnsoni-hagyományokat-követi-(Atkins-r undell-2008, -271.-p.).-Samuel-j ohnson-18.-században-megjelent-szótára-gyökeresen-különbözött-az-addig-megjelent-szótáraktól.-A-nyelv-egészének-tudományos-jegyzéke-kívánt-lenni, -ezért-szótára-a-használatban-előforduló-példák-korpuszára-épült, -valamint-magában-foglalta-az-irodalmi-nyelvhasználatot-is. idézeteinek-egy-része-Shakespeare-től, -miltontól, -pope-től, -d rydentől, -bacontól-és-a-bibliából-származik, -tehát-a-„legjobb”-írók-nyelvét-tartalmazza-(c rystal-1998, -146.-p.).

A-példamondatok-illusztrálják, -illetve-pontosítják-a-helyhiány-miatt-sokszor-csak-rövidítésekkel-megadott-morfológiai-és-szintaktikai-információkat, -illetve-színesítik-és-érdekesebbé-teszik-az-egyébként-száraz, -egymásután-felsorolt-grammatikai-és-szemantikai-információkat, -valamint--nem-utolsósorban--erősítik-a-kommunikatív-kompetenciát-is. elsődleges-szerepük, -hogymilyen-használatban-mutatják-be-az-angol-szavakat, -ezzel-elősegítve-az-idegen-nyelven-való-megnyilatkozást.-ennek-megfelelően-az-illusztratív-példamondatok-különösen-az-aktív-(kódoló)-szótárban-fontosak, -de-természetesen-a-passzív-(dekódoló)-szótárban-is-jó, -ha-minél-nagyobb-számban-szerepelnek.-A-példák-segítségével-a-szótár-használó-biztos-lehet-benne, -hogymilyen-a-megfelelő-angol-ekvivalens-fogja-kiválasztani-és-helyesen-is-fogja-azt-használni.-Az-illusztratív-példamondatok-tehát-sokrétűen-segíthetik-a-szótárhasználatot, -segítenek-a-jelentések-elkülönítésében-is-és-a-szótárhasználókat-megerősítik-a-helyes-ekvivalens-kiválasztásában-(Hartmann-szerk.-1984, -46.-p.; chan-Taylor-2001, -171.-p.;-Atkins-r undell-2008, -506-511.-p.).

Szintaktikailag-a-példamondatok-lehetnek-hiányos-vagy-egész-mondatok. Helykímélő-megoldás-a-hiányos-mondatok-felsorolása, -de-fennáll-annak-a-veszélye, -hogymilyen-szótárhasználók-nem-tudják-pontosan-értelmezni-az-illusztrálni-kívánt-szerkezetet-és-azok-mondattá-alakításakor-hibázhatnak.-például-a-következő-esetekben: **hasten ...**-3.-*hasten to do smth siet vmit megtenni ...*, **love ...**-2.-*szerelem be in love with smb szerelmes vkibe ...*, **mix-up ...**-1.-*get/be mixed up összezavarodik, megzavarodik ...* Az-angol-szótárakban-gyakori-a-one's-és-a-oneself-használata, -azaz-eltéved-lose-one's-way; -összeszedi-magát-get-oneself-together.-itt-a-one's-jelentése-az-alanyé(birtokos); a-oneself-jelentése-pedig-(az-alany)-magát(visszaható-névmás).-A-példamondatok-helyes-értelmezése-így-a-következő-lesz: *Én eltévedek. I lose my way.*; *Összeszeded magadat. You get yourself together.*-A-one, -onself-használata-sokszor-elkerülhetetlen, -mivel-a-jelentések-megadásánál-ezekben-az-esetekben-általánosítanunk-kell-(vö. Svensén-1993, -90-97.-p.;-Atkins-r undell-2008, -225.-p.).

Helykímélés-céljából-léteznek-egyéb-megoldások-is.-A-következő-ábra-azt-mutatja-be, -amikor-a-tetszőleges-(mellék)mondat-használatára-{MONDAT} jellel-utalnak.-A-megoldás-vitatható, -azonban-segítségével-több-példával-lehet-illusztrálni-az-adott-ekvivalens-t-n-agyszerű-helykímélő-megoldás, -valamint-a-haladó-nyelvtanulóknak-már-nem-okoz-gondot-az-értelmezése, -illetve-a-szerkezet-helyes-alkalmazása.

16.-ábra:-*afraid*

varga-György–I ázár-A.-péter-Angol–magyar-szótár-(*afraid*)

Az-egynyelvű-szótárak-legtöbbször-egész-mondatokkal-illusztrálják-az-adott-jelentéseket.-A-kétnyelvű-kéziszótárakban-is-gyakori-az-egész-mondatok-használata.-bár-nem-túl-helykímélő-megoldás,-de-a-használók-szemponyjából-sokszor-a-kínálkozó-legjobb-megoldás:-**have** ...-4.-*megenged, eltűr I won't have that ezt nem tűröm*;-**laugh** ...-nevet, kinevet vkit ...-*nobody laughs at his jokes senki sem nevet a viccein*;-**next-to** ...-2.-*után, mellett next to German, I like history best a német mellett/után a történelmet szeretem a legjobban* (vö.-Svensén-1993,-90–97.-p.).

A-példamondatok-(eltérő-betűtípussal,-illette-színek-használatával)-vizuálisan-is-el-kell-különlíteni-az-ekvivalensektől,-az-állandósult-szókapcsolatoktól-és-a-különböző-nyelvtani-információktól.-2006-ban-jelent-meg-mozsárné-magyar-p.-márkus-Angol-magyar/magyar-angol-tanulósztára,-amelyben-az-ekvivalensek-kék-színnel-jelennek-meg,-a-példamondatok-színe-mindig-fekete,-illette-azok-betűtípusa-is-eltérő.-Az-ekvivalensek-tehát-kitűnnek-a-szócikkből,-jól-elkülönülnek-a-grammatikai-információktól-és-a-példamondatoktól.-megemlíthetjük-még-a-2010-ben-megjelent-magyar-Tamás-magyar-angol-kéziszótárát,-ahol-a-kiadó-által-megjelentetett-korábbi-kéziszótárakhoz-képest-új-tipográfiával-találkozhatunk.-A-szótárban-a-kifejezések,-a-példamondatok-és-a-jelentésváltozatok-számai-piros-kiemeléssel-szerepelnek.

Frazeológia

minden-nyelvváltozat-(a-standard,-az-egyéb-földrajzi-nyelvjárások-vagy-a-regiszterek)-bővelkednek-idiomatikus-kifejezésekben,-állandósult-szókapcsolatokban,-közmondásokban,-amelyek-szótározása-két-okból-is-szükséges.-egyrészt-azért,-mert-a-szótár-nyelvelírást-végez,-így-nem-hagyhatja-ki-anyagából-a-többszavas-lexikai-egységeket-sem,-hiszen-ezek-éppúgy-a-köznelv-részét-képezik,-mint-a-lexémák.-másrészt-pedig,-ezek-az-állandósult-szókapcsolatok-bemutadják,-hogya-szavak-és-jelentéseik-hogyan-viselkednek-az-élő-nyelvben-(magay-2004,-66–68,-p.).-A-szótárhasználó-nyelvi-kompetenciáját-fejlesztheti,-szókincsét-gazdagíthatja-segítségükkel.-mivel-állandósult-szókapcsolatokról-beszélünk,-a-legtöbb-ide-tartozó-kifejezést,-nyelvi-egységet-szó-szerint-kell-megtanulni,-a-szótáraknak-pedig-segíteniük-kell-ebben-a-nyelvtanulókat.

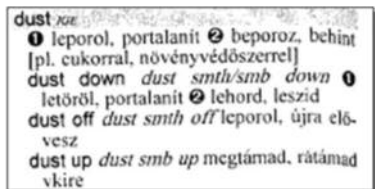
idiómák-alatt-azokat-az-állandósult-szókapcsolatokat-értjük,-melyekben-az-egyes-szavak-jelentése-nem-tükrözi-az-adott-lexikai-egység-értelmét-(a-részek-jelentésének-összege-nem-egyenlő-az-egész-jelentésével).-például-az-angol *let the cat out of bag* ('titkot-kikotyog,-eljár-a-szája').-n-émely-esetben-lehetőség-van-szinonimák-használatára,-mint-például-a-*carry/take coals to Newcastle* ('d-unába-vizet-hord')-kifejezésben

(Svensén-1993,-108–109.-p.;-Hartmann-james-1998;-moon-1998,-3–4.-p.;-magay 2004,-66–68.-p.;-p.márkus-2009,-5–6.-p.).

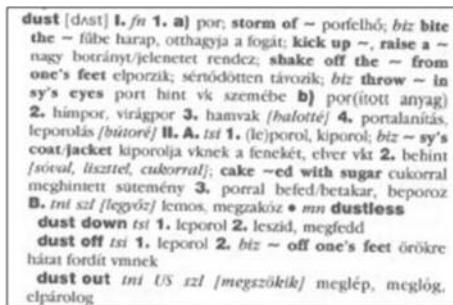
A-közmondások-olyan-hosszabb-egységek-(egész-mondatok,-a-legköthetőbb-frazeológiai-egységek),- ahol- nincs- lehetőség- sem- lexikai,- sem- grammatikai- variabilitásra. népi-bölcsességeket,- illetve- általános- igazságokat- tartalmaznak,- miközben- értelmük- általában- az- egyes- szavak- jelentéséből- is- könnyen- kiolvasható.- I- ássunk- egy- példát: *The early bird catches the worm.* ('Ki-korán-kel,-aranyat-lél').-Hasznos,-ha-a-közmondások-rövidítésekkel-vagy-egyéb-jelöléssel-is-el-vannak-látva,-hiszen-ezzel-el-lehet-külö-níteni- őket- a- többi- frazeológiai- egységtől- (Svensén- 1993,- 110–111.- p.; Hartmann-james-1998;-magay-2004,-66–68.-p.;-p.márkus-2009,-5–6.-p.).

A-fentiek-mellett- a- szótárakban- található- még- vonzatos- igék- (*phrasal verbs*)- is, amelyek- használata- az- angol- nyelvben- nagyon- gyakori.- ugyanazon- igének- akár- több- vonzata- is- lehet,- amelyek- módosítják,- sőt- teljesen- megváltoztathatják- annak- eredeti- jelentését.- általában- az- igéknek- kikövetkeztethető- (run-+-away-=-fut-+-el-=>-elfut)-és- idiomatikus- (run-+-over-=-fut-+-át-=>-elüt,-elgázol)-jelentése- is- van,- így- tehát- az- idio-matikus- jelentésekre- a- lexikográfusnak- különösen- figyelni- kell.- A- vonzatos- igék- leg-többször- az- igei- szócikkek- végén,- ábécérendben- vannak- felsorolva,- behúzással- szedve, ahogyan- azt- a- következő- ábra- mutatja- (Hartmann-james-1998;-magay-2004,-66–68.-p.;-Atkins-r undell-2008,-224,-493.-p.).

17.-ábra:-dust

varga-György-I ázár-A.-péter-Angol-magyar
 szótár-(dust)

országh-I ászló-magyar-Tamás-Futász
 dezső-Kövecses-zoltán-Angol-magyar-kézi-
 szótár-(dust)

Amint-arról-már-az-előző-részben-szó-volt,-fontos,-hogya-az-állandósult-szókapcsolatok- és-a-példamondatok-vizuálisan-elkülönüljenek-egymástól.-A-nyelvtanulóknak-tudniuk- kell,-hogya-míg-egy-példamondat-bármelyik-elemét-kicserélhetik,-addig-az-állandósult- szókapcsolatokat- abban- a- formában- kell- megtanulniuk,- ahogy- azokat- a- szótár- közli- (Svensén- 1993,- 110.- p.).- j- ó- megoldás- erre- az- egynyelvű- szótárak- már- korábban- is- alkalmazott-módszere,- miszerint- az-állandósult-szókapcsolatokat-nem-a-szócikkekben- elszórva,- hanem-a-szócikkek-végén,- szimbólummal,- rövidítéssel-stb.-bevezetve-sorolják- fel- (lehetőség- szerint- ábécérendben).- A- 2000-ben- megjelent- varga-I ázár- Angol-magyar-szótára- is- hasonlóképpen- különíti-el- az-állandósult-szókapcsolatokat,- mindig-a-szócikkek-végén,- KiFej ezéSeKben-bevezetéssel-adja-meg.

18.-ábra:-hatch

varga-György-I ázár-A.-péter-Angol-magyar-szótár-(hatch)

A-nyelvtanulást-elősegítendő-fontos-az-is,-hogy-a-kéziszótárakban-minél-több-állandósult szókapcsolat-szerepeljen,-ezzel-is-gazdagítva,-színesítve-a-szótár-anyagát-s-egyszersmind a-nyelvtanuló-szókincsét.-Az-elérhető-angol-magyar-szótárakban-jelentős-eltéréseket találhatunk-az-elrendezési-elvvel,-valamint-formai-megjelenésükkel-kapcsolatban.

bevezető-és-függelék

bár-az-átlagos-szótárhasználó-nem-tud-különbséget-tenni-az-egyes-szótárak-között,-fontosnak-tartjuk-hangsúlyozni,-hogy-minden-szótár-egyedi.-A-jó-szótár-a-célközönséget-tekint-ti-a-legfontosabbnak,-ezért-a-szótárban-található-feldolgozott-anyag-és-annak-elrendezése-szótáranként-különbözik.-A-szótárt-két-részre-lehet-osztani,-az-első-maga-a-szótári-rész,-amely-A-z-ig-vagy-A-zs-ig-terjed,-a-másik-pedig-az-összes-ezen-kívül-eső-anyag-(bevezető,-függelék,-illetve-a-szótárban-elszórva-található-összes-információ).-manapság-egyre gyakoribbá-válk-a-nyelvvel-és-a-kultúrával-kapcsolatos-érdekes-összefoglalóknak-a-szótári-részben-történő-elhelyezése-is.-ezek-gyakran-rövid-nyelvtani-összefoglalók,-kulturális vagy-enciklopédikus-információk.-A-bennük-található-információk-egyrészt-hasznosak-a-nyelvtanulóknak,-hiszen-ha-nyelvtani-bizonytalanságaik-lennének,-akkor-nem-kell-egyéb-nyelvtanokhoz-fordulniuk,-másképp-ezek-az-információk-színesítik-a-szótárt,-gazdagítják-a-szótárhasználó-tudását-(vö.-Atkins-r undell-2008,-176-177.-p.).

A-bevezető-a-szótár-egészéről-szól,-elolvasása-és-tanulmányozása-pedig-elengedhetetlen-minden-szótárhasználó-száma-ra.-A-szótár-legelején-általában-a-szerzők-előszavát-olvashatjuk,-majd-ezt-követően-útmutatást-kaphatunk-a-szótár-használatával kapcsolatban.-A-szótár-új-vonásairól-is-szó-eshet,-ha-a-szótárnak-már-volt(ak)-korábbi kiadása(i).-A-szócikkek-felépítéséről-(címszó,-szófaj,-jelentések,-állandósult-szókapcsolatok,-nyelvtani-információk,-szótári-minősítések,-utalások-rendszere-stb.-)is-képet kapunk,-illetve-arról,-hogy-mit-hol-keressünk-a-szótárban.-A-kiejtési-jelekről-is-találunk itt-ismertetőt-(abban-az-esetben,-ha-angol-magyar-szótárról-van-szó).-A-szótári-rész előtt-fog-még-szerepelni-a-szótári-minősítések-és-rövidítések-listája-azok-feloldásával,-valamint-a-szótárban-használt-jelek-(tilde,-különböző-zárójelek-stb.-)magyarázata.-Ha-a-használó-valóban-haszonnal-és-sikerrel-szeretné-forgatni-a-szótárt,-akkor-a-bevezető elolvasása-elengedhetetlen,-hiszen-e-nélkül-nem-fogunk-minden,-a-szótárban-közölt,-információt-megérteni-és-hasznosítani.-már-johnson-idejében-hagyománynak-számított,-hogy-a-szótárak-elején-szó-esett-az-angol-nyelvtanról-és-nyelvtörténetről.-A-szótár elején-(esetleg-a-szótár-végén-függelékben)-ma-is-sokszor-találunk-nyelvtannal-kapcsolatos-összefoglalókat-(I andau-1984,-115.-p.).

A függelékben általában rengeteg további információt, összefoglalókat (nyelvtani összefoglalók, rendhagyó-igék-listája, főnevek-rendhagyó-többes-száma, országok nevei-és-a-belőlük-képzett-mellékevek-stb.), hasznos-táblázatokat (mértékegységek, pénzrendszer-stb.), képeket (meghatározott-témakörök-szavai) vagy akár térképeket is találhat az érdeklődő.

nemzetközi-felmérések-és-kutatások-bizonyítják, hogy sajnos a szótárhasználók nagyon kis-százaléka olvassa el a bevezetőt (Hartmann-szerk.-1984,-46-47.-p.; Svensén-1993,-16.-p.). A magyarországi szótárhasználati-kutatásban is azt az eredményt kaptuk, hogy a szótárak-alig-egyegyedének olvasták el a bevezetését, illetve a használati-útmutatóját. A nyelvtanulók-kétharmada hasznosnak találta az itt található információkat, azonban minden hetedik tanuló arra panaszkodott, hogy túlzottan bonyolult a használati-útmutató-szövegezése (márkus-Szöllősy-2006,-99-100.-p.).

A bevezető-és-a-használati-útmutató-sok-nyelvtanuló-száma-ra nehezen érthető, így a szótárszerkesztők legtöbbszor nem érik el vele a céljukat. A használati-útmutatót érdemes mindig a lehető legrövidebben és legegyszerűbben megfogalmazni és csak annyira részletezni, amennyire szükséges. Talán a rövid, célratoró, példákkal illusztrált útmutatók elolvasására többen vállalkoznak (Landau-1984,-116.-p.; Svensén-1993, 230-234.-p.; márkus-Szöllősy-2006,-99-100.-p.). egy másik megoldás lehetne, hogy a nyelvtanárok nagyobb hangsúlyt fektetnének a szótárhasználat-oktatására és gyakorlatára. Sajnos a legtöbb ember természetesnek veszi, hogy mindenki rendelkezik a szótárhasználat-képességével, azonban a gyakorlatban azt tapasztaljuk, hogy ez nem így van. A szótárhasználatot tanítani kell, ezt a képességet is el kellene sajátítani minden nyelvtanulónak. A nyelvórákon a tanár-feladata lenne a tanulókat bevezetni a szótárak-használatába, beszélni a szótárakról és a bennük található információkról, hiszen nem csak az idegen nyelv-tanulásában, hanem a(z) (anya)nyelvi-nevelésben is nagyon fontos szerepet játszanak a szótárak. erre érdemes lenne az órákon időt szánni, érdekes feladatokkal és gyakorlatokkal megadni nekik azt az alapot, amire később már egyedül is tudnak építkezni (Landau-1984,-117.-p.; magay-2000,-443-451.-p.; Fóris 2002,-73.-p.; Hartmann-szerk.-2003,-302-304.-p.).

záró-gondolatok

Szótárkritikát írni könnyebb, mint szótárat szerkeszteni. A jó szótár-paramétereit sem egyszerű egyöntetűen meghatározni, mivel a szótárhasználati szokások, valamint a szótárszerkesztés-eszközei is folyamatosan változnak. A tanulmányban saját, gyakorlati-tapasztalat, illetve a nemzetközi szakirodalom alapján megpróbáltuk vázlatosan meghatározni a használható szótár-paramétereit. Az elméleti fejtegetéseket, ahol tudtuk, kurrens példákkal támasztottuk alá -- szemléltetve, egyszersmind bemutatva a mai angol-magyar szótárpiac elérhető kéziszótárait és megoldásait. A tanulmányban az általános, elméleti-lexikográfiai leírások mellett gyakorlati szempontokat is figyelembe vettünk -- a szerkesztés alatt ugyanis sosem szabad(na) megfedkezni arról, hogy a szótár a felhasználóknak készül. elsősorban gyakorlati és nem tudományos céllal. jó (azaz jól használható) szótárat csupán e két-kritérium-megfelelő-ötvezésével lehet meg-szerkeszteni. A tanulmányban leírtak talán segítenek ebben.

irodalom

- Al-Kasimi, Ali-m.-1977.-*Linguistics and Bilingual Dictionaries*.-I eiden,-e.-j.-brill.
- Atkins,-b.-T.-Sue-varantola,-Krista-1997.-monitoring-dictionary-use.-*International Journal of Lexicography*, 10.1.-1-45.-p.
- Atkins,-b.-T.-Sue-r undell,michael-2008.-*The Oxford Guide to Practical Lexicography*.-new-york, oxford-university-press.
- bogaards,-paul-1996.-dictionaries-for-l earners-of-english.-*International Journal of Lexicography*, 9.4.-276-320.-p.
- bogaards,-paul-van-der-Kloot,-W.-A.-2001.-The-use-of-Grammatical-information-in-l earners` dictionaries.-*International Journal of Lexicography*,-14.2.-97-118.-p.
- chan,Alice-yin-wa-Taylor,Andrew-2001.-evaluating-l earner-dictionaries:What-the-r eviews-Say.
International Journal of Lexicography, 14.3.-163-176.-p.
- crystal,david-(szerk.)-1998.-*A nyelv enciklopédiája*.-budapest,-osiris.
- csengery-Kinga-ittzés-n óra-(szerk.)-2002.-*Mutatványok az Akadémiai nagyszótárból*.-budapest, mTA-nyelvtudományi-intézet.
- Fontenelle,Thierry-(szerk.)-2008.-*Practical Lexicography: A Reader (Oxford Linguistics)*.-oxford, oxford-university-press.
- Fóris-ágota-2002.-*Szótár és oktatás*.-iskolakultúra-könyvek-14.-pécs,-iskolakultúra.
- Gottlieb,-Henrik-mogensen,-j ens-erik-(szerk.)-2007.-*Dictionary Visions, Research and Practice*. Amsterdam,-john-benjamins-publishing-company.
- Hartmann,-r einhard-r udolf-Karl-2001.-*Teaching and researching lexicography*.-Harlow,-pearson education-l imited.
- Hartmann,-r einhard- r udolf- Karl-j ames,- Gregory- 1998.- *Dictionary of lexicography*.-l ondon, r outledge.
- Hartmann,-r einhard-r udolf-Karl-(szerk.)-1983.-*Lexicography: Principles and Practice*.-l ondon, Academic-press.
- Hartmann,-r einhard- r udolf- Karl- (szerk.)- 1984.- *Workbook on lexicography*. Exeter *Linguistic Studies* 8.-u-niversity-of-exeter.
- Hartmann,-r einhard- r udolf- Karl- (szerk.)- 2003.- *Lexicography: Critical Concepts*.-l ondon, r outledge.
- Hoenigswald,-Henry-m.-1962.-l exicography-and-Grammar.-in-Householder,-Fred-W.-Saporta-Sol (szerk.)-*Problems in Lexicography*.-bloomington,-indiana-university,-103-110.-p.
- ilson,-r obert-F.-brumfit,-christopher-(szerk.)-1985.-*Dictionaries, Lexicography and Language Learning*.-oxford,-pergamon-press.
- jackson,-Howard-1985.-Grammar-in-the-dictionary.-in-ilson,-r obert-brumfit,-christopher-(szerk.) *Dictionaries, Lexicography and Language Learning*.-oxford,-pergamon-press,-53-59.-p.
- landau,-Sidney-i.-1984.-*Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography*.-new-york,-The-Scribner press.
- magay-Tamás-1979.-*A Kétnyelvű Szótárírás Törvényszerűségei (Ország László szótárai)*. Kandidátusi-értekezés.-budapest.
- magay-Tamás-1984.-Technical-or-General:-problems-of-vocabulary-Selection-in-a-medium-Size bilingual-dictionary.-in- Hartmann,-r einhard- r udolf- Karl- (szerk.)- *LEXeter `83 Proceedings*.-Tübingen,-max-niemeyer-verlag,-221-225.-p.
- magay-Tamás-2000.-Teaching-l exicography.-in-*Proceedings of the Ninth EURALEX International Congress, EURALEX 2000*. Stuttgart,-universität-Stuttgart,-443-451.-p.
- magay-Tamás-2004.-Szó,-ami-szó.-in-Fóris-ágota-pálffy-miklós-(szerk.)-*A lexikográfia Magyarországon*.-budapest,-Tinta-Könyvkiadó,-53-71.-p.
- malakhovskii,-l.-v.-1987.-Homonyms-in-english-dictionaries.-in-burchfield,-r obert-(szerk.)-*Studies in Lexicography*.-oxford,-clarendon-press,-36-51.-p.

- márkus-Katalin–Szöllősy-éva-2006.-Angolul-tanuló-középiskolásaink-szótárhasználati-szokásai-ról.- in- magay- Tamás- (szerk.)- Szótárak- és- használóik.- *Lexikográfiai füzetek* 2. budapest,-Akadémiai-Kiadó,-95–116.-p.
- moon,-r osamund-1998.-*Fixed Expressions and Idioms in English*.-oxford,-clarendon-press.
- norri,-j uhani- 1996.- regional- labels- in- Some- british- and- American- dictionaries.- *International Journal of Lexicography*, 9.1.-1–27.-p.
- oszetzky- éva-pálffy- miklós-borbás- I ászló- 2004.- *Szótárszerkesztés, szótárkiadás*.- Szeged, Grimm-Kiadó.
- Quirk,-r andolph–Greenbaum,-Sidney-1973.-*A University Grammar of English*.-l ondon,-l ongman.
- Salerno,-l aura- 1999.- Grammatical- information- in- the- bilingual- dictionaries.- A- Study- of- Five italian-French-dictionaries.-*International Journal of Lexicography*, 12.3.-209–220.-p.
- Sherwood,- peter- 1981.- bilingual- dictionaries- and- bilingual- Grammars:- Some- r efections- on english-and-Hungarian-materials.-*Angol Filológiai Tanulmányok XIV*,-93–105.-p.
- Svensén,-bo-1993.-*Practical Lexicography: Principles and Methods of Dictionary-Making*.-oxford, oxford-university-press.
- Tóth- Szergej–Fóris- ágota–Földes- csaba- (szerk.)- 2004.- *Lexikológiai és Lexikográfiai látkép: Problémák, paradigmák, perspektívák*. Szeged.-Generalia.
- van- Sterkenburg,- piet- (szerk.)- 2003.- *A Practical Guide to Lexicography*.- Amsterdam,- john benjamins-publishing-company.

Szótárak

- mozsárné- magay- eszter –p.- márkus- Katalin- 2006.- *Angol–Magyar/Magyar–Angol tanulószótár*. Szeged,-Grimm-Kiadó.
- magay-Tamás–ország-h- ászló-2000.-*Magyar–angol kézisztár*. budapest,-Akadémiai-Kiadó.
- p.-márkus-Katalin-2009.-*Anglicizmusok – Angol kifejezések és szólások*.-Szeged,-Grimm-Kiadó.
- ország-h- ászló–magay-Tamás–Futász-d ező–Kövecses-zoltán-1999.-*Angol–magyar kézisztár*. budapest,-Akadémiai-Kiadó.
- varga-György–I ázár-A.-péter-2000.-*Angol–magyar szótár*. budapest.-Aquila-Kiadó.
- varga-György–I ázár-A.-péter-2000.-*Magyar–angol szótár*. budapest.-Aquila-Kiadó.

KATALIN P.-MÁRKUS-TIBOR M.-PINTÉR

DICtIONARieS And THEir uSer S.-MeTHodologicAl FoundATIOnS OF EnGLiSH–HunGARiAn And HunGARiAn–EnGLiSH LexicoGrAPhy

it-is-easier-to-write-a-critique-on-a-dictionary-than-to-make-one.-The-parameters-of-a good-dictionary-cannot-easily-and-clearly-be-defined,-because-the-dictionary-usage patterns,-as-well-as-the-dictionary-making-tools,-are-constantly-changing.-in-our-study we- made- an- attempt,- based- on- our- own- experience- from- practice- and- on international- special- literature,- to- outline- the- parameters- of- a- useful- dictionary. Where-we-could,-we-tried-to-support-the-theoretical-commentaries-with-frequently occurring- examples- -- with- the- purpose- of- exemplifying- and,- at- the- same- time, introducing- the- currently- available- english–Hungarian- handheld- dictionary- market and-solutions.-in-addition-to-general,-theoretical-lexicographical-descriptions-we-took into-account-practical-considerations-too,-since-when-editing-a-dictionary,-it-should never-be-forgotten-that-it-is-being-created-for-the-users.-And-first-of-all-for-practical–not-scientific–purposes.-A-good-(i.e.-useful)-dictionary-can-be-constructed-only-with the-appropriate-combination-of-these-two-criteria.-o-ur-study-might-be-of-help-to-that.

Törvények-a-kisebbségekért-vagy-kisebbségek a-törvényekért?

Klabuzai-Andrea-közigazgatási-jogász-[A]-Kisebbségek helyzete. Törvény és valóság – Közép-kelet-európai megoldások címmel-a-nyitrai-Konstantin-Filozófus-egyetem-Közép-európai-Tanulmányok-Karán-készített-impozáns-méretű-(368-lapnyi)-doktori-értekezést, amelyet-a-közelmúltban-(2014.-augusztus-26-án)-sikerrel-megvédett.

A-dolgozat-általában-foglalkozik-a-kisebbségek-helyzetére-vonatkozó-(vagy-éppen-nem-vonatkozó)-európai,-ma-is-érvényes-jogi-szabályozással.-A-szerző-(témavezetője,-pusztay-jános-professzor-tanácsait-követve)-négy-ország,-Franciaország,-Szerbia,-Szlovákia-és-magyarország-jogszabályozó-szövegeit-tekintette-át,-és-mindegyik-országban-külön-is-foglalkozott-egy-egy-reprezentatív-kisebbségre-vonatkozó-jogi-szabályozással.-A-franciáknál-a-korzikaiak,-a-serb-és-szlovák-államban-a-magyarok,-magyarországon-ennek-megfelelően-a-szlovák-kisebbség-jogi-szabályozását-mutatta-be.-ezek-megértéséhez-felvázolta-az-említett-nemzetiségek-sok-évszázados-történetét-is.

Hangsúlyozom:-nem-konkrét-esetekről-vagy-intézményekről-beszélt,-még-csak-nem-is-a-kisebbségek-valóságos-és-mindennapi-jogi-helyzetéről,-hanem-ennek-szabályozásáról.-igazán-tanulságos-volt-a-hasonlóságok-és-különbségek-megfigyelése-is-a-nemzetközi-jogi-és-az-egyes-országok-mai-joggyakorlatában.

A-szerző-jogász,-ez-meglátszik-szemléletén-és-nyelvezetén.-Szerencsére--mivel-a-kisebbségek-a-mi-tájainkon-olyan-problémát-jelentenek,-amelyet-csak-különböző-szakterületek-a-maguk-szabályait-szigorúan-követve-tudnak-egyáltalán-bemutatni.-A-jelen-recenzens-viszont-nem-jogász-(bár-élvezettel-veszi-észre,-hogy-érdekli-a-jog-mint-olyan),-szempontjai-is-mások.-[A-doktori-védésen-volt-valódi-jogász-opponens--a-jelölttel-együtt-ők-külön-performance-t-képeztek.-r-emélem,-diskurzusuk-egyszer-olvasható-is-lesz.]

Gondolom,-nem-kell-részleteznem-a-téma-fontosságát:-a-kisebbségi-jogok-összehasonlító-áttekintését-mind-a-politikusok,-mind-a-jogászok,-mind-az-alkalmazott-nyelvészek,-az-oktatási-intézmények-vezetői-és-munkatársai,-a-kulturális-élet-szervezői-és-résztvevői-a-maguk-száma-ra-meghatározó-fontosságúnak-tekintetik.-A-„nyilvánosság”-a-napról-napra-előkerülő-ilyen-ügyek-ugyancsak-érdeklék.

A-dolgozat-az-aktuális-helyzetből-indul-ki,-ám-ad-bizonyos-történeti-áttekintést-is.-Azzal-kezd,-hogy-a-két-világháború-között-(főként-a-n-épszövetség-keretében)-hogyan-kezdték-hozzá-a-politikai-értelemben-vett-„kisebbség”-definíálásához,-hogyan-folytatódott-mindez-a-következő-korszakokban-az-en-Sz-és-más-nemzetközi-szervezetek-égisze-alatt,-mikor-és-hogyan-jelent-meg-ez-a-fogalom-a-mai-európai-(gyakorlatilag-sokfelé-újjonnan-megfogalmazott)-állami-alkotmányokban,-illetve-az-ehhez-kapcsolódó-jogelméletben-és-jogszolgáltatásban.-Az-utóbbi-évtizedekben-európa-számos-területén-még

a-korábbiakhoz-képest-is-fontosabbá-vált-a-kisebbségek-jogaival-foglalkozó-igény:-az-európai-unióba-való-belépés,-bizonyos-uniós-pénzek-megszerzése-köztudottan-attól-(is)-függ,-„elégésesnek”-vagy-„kielégítőnek”-tartják-e-a-nemzetközi-szervek-a-nemzetiségi-jogok-gyakorlását-az-egyes-országokban.

A-dolgozat-készülésének-helye,-a-doktorandus-személye-egyértelműen-indokolja,hogy-számára-is-a-szlovákiai-és-magyarországi-helyzet-a-legérdekesebb:-mégpedig-ma,legfeljebb-még-a-közvetlen-közelmúltban-szemlélve,-ezzel-a-témával-áttekinthetetlenül-nagy-szöveganyag-foglalkozik,-köztük-alapos-és-hiteles,-szaktudományos-tanulmányok-is.-politikai-pártok-és-csoportok-igen-gyakran-éppen-a-kisebbségi-jogok-körül-szerveződnék.-Klabuzai-Andrea-tisztában-van-ezzel,-dolgozata-mégsem-ilyen-jogkövetelő-jellegű:- ő-nem-konkrét-eseteket-vizsgál,-hanem-a-kisebbségek-helyzetére-vonatkozó/vonatkoztatható-jogi-rendszerezést-mutatja-be.-Adataihoz-ugyan-tesz-(akár-aktuális)-megjegyzéseket,-ám-nem-tartja-feladatának-hogy-valahol-új,-„számunkra”-kedvezőbb-szabályozást-követeljen.-r-endkívvül-szerencsés-ötlet-volt,-hogy-négy-állam-erre-vonatkozó-jogrendszerével-foglalkozik:-nemcsak-a-szlovák-és-magyar,-hanem-a-francia-és-szerb-helyzetet-is-egyforma-részletességgel-mutatja-be.-ez-a-megoldás-nem-csak-„politikailag”-üdvözlendő,-hanem-elméletileg-is-éppen-nyitrán-egyszer-már-elmondtam,*-hogy-egy-csupán-szlovák--magyar-(vagy-magyar-szlovák)-összehasonlítás-éppen-a-tárgyalt-jelenség-távlatos-vizsgálatát-illetően-marad-primitív-vagy-hiányos--más-adatok-bevonása-révén-viszont-e-hiány-szinte-automatikusan-megszűnik.-Ha-például-látjuk,-hogy-egy-településen-ahhoz,-hogy-kétnyelvűek-legyenek-bizonyos-feliratok,a-kisebbségnek-legalább-15%-os-szamarányúnak-kell-lennie--és-ez-a-szám-több-országban-is-egyaránt-megjelenik,-rögtön-elesnek-azok-az-ellenérvek,-miszerint-ez-a-százalékszám-éppen-arra-jó,-hogy-ezt-éppen-egy-adott-helyen-ne-lehessen-teljesíteni,és-pillanatnyi,-hátsó-gondolattól-vezérelt-megoldás.-vagy-hogy-a-törvényhozásba-éppen-a-csak-nemzetiségi-képviselőkként-beválasztottakra-vonatkozó-eljárások--a-többféle,egymástól-is-eltérő-jogi-szabályozás-ellenére-is--általában-sikertelenek-maradtak-a-megfigyelt-országok-mindegyikében.-Attól,-hogy-„máshol-is-vannak-bajok”,-még-nem-lesz-egyszerűbb-a-nemzetiségek-élete--ám-az-összehasonlítással-mi-is,-ők-is-jobban-látjuk-a-probléma-lényegét.

Az-is-siker-es-megoldás,-hogy-minden-fejezetben-teljesen-azonos-elrendezésben-és-részletezéssel-foglalkozik-a-szerző-a-fontosnak-tartott-jelenségekkel.-ily-módon-az-olvasó-előre-és-vissza-lapozhat,-és-eközben-bizony-okos-párhuzamosító-gondolatok-juthatnak-az-eszébe.-végül-is-paradoxon,-hogy-a-„kisebbségeknek-nem-adunk-[külön]-jogokat”-felfogás-a-francia-felvilágosodás-és-a-nagy-francia-forradalom-terméke,-abból-a-nevezetes-és-szépen-csengő-érvelésből-indul,-hogy-„minden-ember-egyenlő”---ezért-nem-kell-kisebbségeket-elkülöníteni-és-nekik-külön-jogokat-adni!-Hozzá-szeretném-tenni,-hogy-elvben-ez-az-álláspont-igen-pozitív-hatású-is-lehet--csak-ehhez-úgy-is-kell-lene-megvalósítani-a-társadalmak-életét.-és-a-„kisebbségi”-jogalkotás-fél-évszázados-őserdeje-bizonyítja,-hogy-mégiscsak-szükség-van-„kisebbségi”-(legtöbbször-„kisebbségvédelmi”)-törvényekre.

* voigt-vilmos:-magyar--szlovák--német-esetragok-vizsgálata--és-ennek-tanulságai.-*Fórum Társadalomtudományi Szemle*,15.-évf.-(2013)-2.-sz.-123-127.-p.

A-szerző-minden-fejezetben-külön-tárgyalja-a-„nemzetiségre”-vonatköző-jogalkotás történetét.-ennek-hasznosságát-is-akkor-látjuk-igazán,-ha-összevetjük-a-fejezeteket.-ezt azért-érdemes-megjegyezni,-mivel-minden-politikai-vagy-jogtörténeti-áttekintés-a-jelen érdekcsoportjainak-visszatekintése-és-önigazolása,-és-ezért-is-a-különböző-államok kisebbségpolitikája-nem-véletlenül-olyan,-amilyen.-például-a-19.-században-a-szlovákok-arra-törekedtek,-hogy-ne-maradjanak-elnyomott-kisebbség.-A-20.-században viszont-éppen-fordítva-szembesülnek-e-kérdéssel-az-önálló-szlovák-állam-keretében.-A magyar-politikatörténet-és-jogtörténet-másként-tekint-az-elmúlt-bő-évezred-sikereire-és katasztrófáira,-mint-mondjuk-a-szerb.-A-disszertáció-írója-arra-törekedett,-hogy-objektív tényeket-fogalmazzon-meg-összegezzon.-ám-még-így-is,-a-szóhasználat-szintjén-is-bizonyos-pontatlanságok-megmaradtak-a-dolgozat-szövegében.-például-a-Szerbia-vagy Jugoszlávia-elnevezések-az-említett-történeti-pillanatokban-nem-mindig-pontosan-vannak-megadva-(mivel-elég-sokszor-változtak).-Számunkra-természetes,-hogy-1848-49 „forradalom-és-szabadságharc-volt”----ám-éppen-a-szlovák-vagy-szerb-utókor-(sőt-már a-kortársak-is)-bizony-nem-ezeket-a-fogalmakat-használja.-megállapíthatom,-hogy-a szerző-igen-gondosan-fogalmaz,-objektív-áttekintést-ad----ám-ettől-az-„önperspektivizmus”-problémája-még-megmaradt.

minden-fejezet-bemutatja,-az-illető-országban-mi-volt-a-kisebbségekre-vonatkozó törvényhozás-története.-ez-után-esik-szó-az-önkormányzatokról.-ez-a-fogalom-a-mai értelemben-véve-új,-és-igazán-csak-a-kortársi-európában-ismerték-fel-ennek-a-jogi-és jogalkalmazó-keretként-is-működő-szervezetnek-fontosságát.-Többféle-kísérletet-ismerrünk-ilyen-társadalmi-intézmények-és-az-erre-vonatkozó-törvények-létrehozására.-mivel a-régiók-és-az-etnikai-kisebbségek-területei-gyakran-egybeesnek-(vagy-éppen-teljesen különböznek),-nem-csoda,-hogy-olykor-szinte-elválaszthatatlan-egymástól-a-kétféle kategóriaként-rájuk-vonatkozó-politikai-diskurzus.

A-következő-részfejezet-a-kisebbségek-nyelvi-jogairól-szól.-ez-is-a-mai-viták-fókuszában áll,-és-nem-csak-a-fenyegető-globalizálódás-miatt.-Azonban-a-kisebbségi-nyelvhasználat-egyformán-fontos-például-a-parlamenti-képviselő-itt-rögtön-két-további,-„forró”-probléma-kerül-elő:-a-külföldi-állampolgárok-szavazati-joga,-illetve-a-kettős-állampolgárság-kérdése.-Aki-elolvassa-a-négy-különböző-fejezetben-erre-adott-beszámolókat,-csak-azt-a következtetést-vonhatja-le,-hogy-az-államrezon-és-a-többségi-politika-itt-is-mindig-azt-a megoldást-tartja-a-legjobb-nak,-vagy-legalábbis-a-most-alkalmazhatónak---amit-a-maga pillanatnyi-érdeke-diktál.

Klabuzai-a-megfelelő-helyeken-külön-is-foglalkozik-az-iskolázás-és-a-névhasználat kérdéseivel-is.-megint-az-derül-ki,-milyen-bölcs-dolog-volt-a-négy-fejezet-párhuzamos összeállítása.-ugyanis-ily módon-az-is-kiderül,-hogy-azonos-„jóakarát”-(vagy-„rosszakarát”)-milyen-különböző-körülmények-között-érvényesülhet.-Szerbiában-például-a-települések-nevét-az-utak-menti-táblákon-két-nyelvi-formában-kötelező-kiírni:-cirill-betűkkel és-latin-betűkkel-is.-Az-utóbbit-legalábbis-a-nem-cirill-betűket-használó-utazók-lelkesen fogadják!-ám-ha-az-ott-élő-kisebbségnek-a-nyelvén-a-település-neve-más---egyszerűen már-nincs-is-helye-egyazon-névtáblán-a-harmadik-névnek!-ezt-a-szabályozást-nem-lehet egyszerűen-megkerülni-a-kisebbségek-szemponyjából.

mindegyik-fejezetben-egy-egy,-az-államban-élő-kisebbségről-külön-is-beszél-a-szerző:-Franciaországban-a-korzikaiakról,-Szlovákiában-és-Szerbiában-természetesen-az-ott élő-magyarokról,-magyarországon-pedig-ugyancsak-ez-alkalommal-természetesen-a

szlovákokról.-persze-az-egyes-országokban-a-disszertációban-tárgyalt-kisebbség--min-
dig- a- legjobb- példa,- egyszersmind- azonban- extrémeket,- és- egy- a- többiek- között.
egészen- más- képet- kapnánk,- ha- Franciaországból- a- bretonokról,- Szlovákiában- vagy
magyarországon- a- máig- ott- megmaradt- németekről- olvasnánk.- Szimmetria- vagy- reci-
procitás- e- téren- szinte- sehol- sincs:- lásd- a- szlovák - magyar- lakosságcsere-ét,- vagy- a- pár
ezer- magyarországi-románt-az-erdélyi-magyarok-százezreireh- mérve.- például- bármilyen
autonómiát- „egyformán”- adni- e- kisebbségek- számára- -- lehetetlen.

(utólag- írom- ide,- most- mondta- be- a- magyar- rádió,- hogy- hamarosan- születik- egy
német- magyar-egyezmény- a- magyarországi- németek- kultúrájának- megőrzése- érdeké-
ben.- Hasonló- román- magyar- egyezmény- viszont- már- sok- éve- megszületett.- vajon
milyen- magyar-érdekek- születtek- vagy- tartották- mindmáig- életben- ezt- az- anomáliát?)

még- sok- tanulságos- témája- van- a- disszertációnak,- ám- most- nem- ezekről- kell- véle-
ményt- formálnom,- hanem- arról,- milyen- színvonalú- maga- a- disszertáció.

már- említettem,- hogy- a- témaválasztás- kitűnő.- A- dolgozat- tagolása- is- kitűnő.- A- bemu-
tatás- pontossága- és- alapossága- majdnem- kitűnő.- n- agra- értékelem,- hogy- a- szerző
nem- a- napi- polémiák- szintjén- áll.- Azt- is- megértem,- hogy- a- jog- területén- érzi- igazán- ott-
hon- magát.- n- éptörténeti- részekben- mások- forrásműveiből- merített,- ezek- olykor- (pl.
Korzi-ka- esetében)- turistaútkönyv- szintűek.- Szerbia- esetében- e- témakörnek- még
magyar- nyelven- is- tekintélyes- szakirodalma- van- az- elmúlt- fél- évszázadból,- amit- nem
említ- a- dolgozat.- Sajnálom,- hogy- a- szerzőnek- nem- sikerült- igazán- adekvát- és- mai- szlo-
vák- szakirodalomra- bukkannia.- Higgym- el,- hogy- ilyen- nincs- is?

Az- első- fejezet- a- „nemzeti- kisebbség”- fogalmának- kibontakozását- tárgyalja.- igen
tanulságos,- fontos- dokumentumokra- hivatkozik- -- de- kivétel- nélkül- nem- az- eredeti
művekből,- hanem- magyar- szerzők- idézeteiből.- így- de- visscher- =- Kóvágó,- Wintgens- =
r- ehák,- c- apotorti- =- bíró,- d- eschênes- =- Trócsányi- stb.- Természetesen- öröndetes,- hogy
ennyi- klasszikus- olvasható- magyarul,- szemelvényekben- -- ám- a- kisebbségek- meghatá-
rozásának- esetében- egy- egy- fogalom- (pl.- faji,- etnikus,- nemzeti)- olyan- fontos,- hogy- érde-
mes- lenne- egyszer- megnézni- az- eredeti- szövegezést- is.- minthogy- Klabuzai- nem- ad
saját- kisebbségdefiníciót- (amit- éppen- a- jelen- témával- kapcsolatban- eleve- nem- is- kifo-
gásolok),- még- fontosabb,- hogy- tudjuk,- honnét- is- vannak- a- hosszan- követett- szövegek.

Az- 1948- ban- elfogadott- emberi- jogok- egyetemes- nyilatkozata- szerint- „fajra,- színre,
nyelvre,- vallásra,- politikai- vagy- bármely- más- véleményre,- származásra,- vagyonra- stb.
tekintet- nélkül”- vannak- emberi- jogok- (28.- lap- a- dolgozatban).- j- ő- lett- volna- megállapí-
tani,- miért- vannak- ezek- között- egyes- „kisebbségi”- kategóriák,- és- mások- miért- nem- vál-
tak- azokká?- Hasonló- módon- a- 2000- ben- n- izzában- aláírt- Alapjogi- c- harta- felsorolása
(34.- lap- a- dolgozatban)- „...nem,- faj,- szín,- etnikai- vagy- társadalmi- származás,- genetikai
tulajdonság,- nyelv,- vallás- vagy- meggyőződés,- politikai- vagy- más- vélemény,- nemzeti
kisebbséghez- tartozás,- vagyoni- helyzet,- születés,- fogyatékoság,- kor- vagy- szexuális- irá-
nyultság- alapján- történő- megkülönböztetés”- (egyébként- kaotikus,- nyilván- a- megfogal-
mazásbeli- kompromisszumok- miatt)- felsorolása- is- további- magyarázatot- érdemelne.

A- védésen- is- említettem,- hogy- voltaképpen- csak- egy- „teljes”- kisebbségdefiníció- és
ennek- megfelelő- jogalkotás- segíthet- a- társadalmak- mai- kisebbségproblémáinak- meg-
oldásában.- Amely- nem- csak- az- etnikus- és- nyelvi,- hanem- például- a- vallási,- foglalkozási,
akár- „kor- vagy- szexuális- irányultság”- szerinti- kisebbségeket- egyformán- annak- nevez-
és- megvédi.

A-dolgozat-áttekintése-után-két-kérdés-merül-fel:-1.-végül-is-pontosan-melyek-azok az-emberi-jogok,-amelyek-közvetlenül-kisebbségi-jogok?-vajon-ezek-mindegyikét-tárgyalta-e-a-disszertáció?-Összefügg-ezzel-a-2.-kérdés:-milyen-új,-társadalmiként-mostanában-elismert-jelenségek-kerültek-az-utóbbi-időben-a-figyelem-előtérbe,-amelyek „kisebbségi-jogi”-szabályozást-igényelnének?-magam-a-„szexuális-irányultság”-ot-vagy-a régiók-megszervezését-például-ilyen-témának-gondolnám.-n-nyilvánvaló,-hogy-az-új-kommunikációs-eszközök,-a-nemzetközi-oktatási-és-munkalehetőségek-megjelenése-is-arra kell,-hogy-késztesse-a-kisebbségi-jogokkal-foglalkozókat--gondolkodjanak-el-azon:miként-lenne-szükséges-ezt-a-problémát-is-a-kisebbségi-jogszabályozásban-is-rendezeni.

A-dolgozat-igen-sok-témát-érint,-és-természetesen-ezekhez-is-itt-ott-lenne-megjegyzésem---most-mégsem-teszem.-csak-példaként-említem,-milyenek-ezek.-A-19.-lapon nem-a-szerző,-hanem-a-nemzetközi-jogász-n.-Girasoli-feledékeny,-amikor-a-kisebbségekről-azt-mondja-„elszakadtak-szülőházajuktól”.-ez-persze-nem-igaz-kivétel-nélkül:-a baszkok,-bretonok,-lappok,-az-orosz-Föderáció-kis-népei-közül-több-is-a-mai-többségi néppel-legalább-azonos-idő-óta-él-mai-helyén,-és-sosem-szakadt-el-onnan.-A-35.-lapon az-alkotmányról/alaptörvényről-mint-legfőbb-törvényről-beszél.-A-mai-értelemben-vett alkotmányok-azonban-általában-csak-a-19.-század-végére-fejlődtek-ki.-és-volt-is,-van-is olyan-ország,-ahol-nincs-is-alkotmány.-ilyen-például-Anglia.

végezetül-azt-ismételhetem-meg,-hogy-az-értékes-disszertáció-elismerést-érdemel. magam-vagy-a-dolgozat-elején,-vagy-az-összefoglalásban-tágabb-társadalomtudományi keretbe-helyeztem-volna-a-problémát,-tisztáztam-volna-néhány-terminológiai-kérdést. Akár-a-dolgozat-végén-egy-kb.-tíztagú-glosszáriumban,-ami-a-szerző-által-elfogadott megoldást-tartalmazná.-és-a-távlatba-helyezésben-egy-két-mondatot-írtam-volna-arról, hogy-ez,-a-napjainkban-oly-fontos-kérdés-minden-hasonlóság-ellenére-is-mennyire eltérő-például-a-mai-oroszországban,-indiában,-az-egyesült-államokban,-az-arab-országokban-stb.-Azaz-a-tárgyalt-négy-ország-e-nagyobb-perspektívában-szinte-teljesen-egy-forma---hozzájuk-képest.-vagyis-az-itt-távlatosan-adott-összehasonlítás-csak-a-tárgyalt négy-országra-érvényes,-mégpedig-ezek-is-csak-éppen-„ma”---a-történeti-háttér-szükséges-bemutatása-ellenére-is.

még-ennél-is-fontosabbnak-tartanám-egy-olyan-távlat-megemléltését,-miszerint-a „kisebbség”-voltaképpen-kettős-fogalom:-a-kisebbségi-léte-tükrözi-a-kisebbségi-tudat. és-ez-utóbbihoz-sorolható-nemcsak-a-kisebbségi-„jog”,-hanem-a-kisebbségi-tudomány, művészet,-vallás-stb.-mindezek-„artikulálása”-a-jognak-is-feladata.-ezért-is-beszélt-a dolgozat-nemcsak-rendeletekről,-hanem-politikai-és-kulturális-intézményekről,-a-nyelv-használatról-és-az-iskolákról.-(beszélhetett-volna-további-területekről-is,-mint-amilyen pl.-a-vallás-vagy-a-művészet--és-ezek-intézményei.)-ehhez-a-tágabb-felfogáshoz-azonban-nélkülözhetetlenek-az-olyan-előmunkálatok,-részmonográfiák,-mint-Klabuzai Andrea-disszertációja.

n-em-soroltam-itt-fel-a-dolgozat-egyes-részeihez-fűzött-megjegyzéseimet,-noha-ezek között-is-volt-tanulságos-és-általánosítható.-például-a-francia-forradalom-által-létrehozott-új-„egyenlőség”-mint-emberi-jog-nem-is-olyan-egyszerű-módon-terjedt-el Európában,-mint-gondolnánk.-(Í-ld-például-az-1870-előtti-és-utáni-német-alkotmány-fejlődést.)-nem-es-pátosza-ugyan-a-felvilágosodás-államfilozófusaitól-közismert,-ám már-az-európai-elméleti-jog-évszázadokkal-előbb-(Hugo-Grotius,-J-Justus-Ipsius,-a-teológiai-emberegyenlőség)-megfogalmazta-ezt,-sőt-már-a-római-jogban-például-az-egyen-

„római-polgárrá”-minősítése-ezt-a-jogi-helyzetet-fogalmazta-meg.-(Tudjuk,-pál-apostol-is érvelt-azzal,-hogy-ő-„római-polgár”---pedig-nem-volt-római.)

Hasonlóan-a-faj-(rassz)-mint-kisebbség-megnevezése,-közismert-megoldás-volt. éppen-a-különböző-emberek-egyébként-egyenlőségét-hirdette.-A-náci-fajelmélet-miatt került-ki-a-második-világháború-után-a-„faj”-a-megvédendő-kisebbségek-köréből...és érthető-volt,-amikor-még-nem-így-értelmezték-a-szót.-I-ásd-például-az-igen-tanulságos áttekintést:-balogh-pál:-*A népfajok Magyarországon*.-budapest,-1902-(benne-még-furcsább-elnevezésekkel:-*fajnépek*, *fajnépességek*).-e-szavak-nem-a-rasszizmus-szótárából- valók.- és- e- könyv- adattárának- tüzetes- áttekintését- mindenkinek- ajánlom,- aki kisebbségi/etnikai-kérdésekkel-foglalkozik.

ám-a-dolgozat-nem-az-apróságok-miatt-fontos,-hanem-a-bemutatott-nagyívű-átte-
kintés-révén.-n-em-ad-tanácsot---sőt-a-bemutatott-dokumentumok-inkább-pesszimis-
tává-teszik-az-olvasót:-a-sok-sok-törvénykezés-végül-is-túl-bonyolult-és-öncélú.-Közben
pedig-az-élet-dönti-el-azt:-ki-a-„kisebbség”-és-milyen-jogai-lehetnek-(olykor-talán-még
vannak-is).-A-dolgozatíró-nem-esik-kétségbe.-ő-hisz-a-törvények-hatékonyágában.-ám
művét-olvasásra-leginkább-azoknak-ajánlanám,-akik-a-törvények-jobbá-tételét,-az-élet
törvényen-kívül-is-jobbá-tételét-érzik-az-igazi-feladatnak.-n-oha-terjedelme-következté-
ben-nehéz-lenne-egyben-kiadni-e-disszertációt,-magam-mégis-annak-örölnék,-ha-nem
egy-miniatűrízált-változat,-hanem-az-egész-dolgozat-látna-nyomtatásban-napvilágot.
(Amiben-a-szerző-kijavítja-az-apró-hibákat,-teljessé-teszi-a-mai-szlovák-és-magyar-vonat-
kozó-szakirodalom-bevonását.)

Kántor- zoltán: A- nemzet- intézményesülése- a rendszerváltás- utáni- magyarországon.- buda- pest,-osiris-Kiadó,-2014,-297-p.

Kántor- zoltán- kötetével- arra- tesz- kísérletet, hogy-összefoglalja-a-magyar-kisebbségek-problémakörének-magyarországi-intézményesülését a- rendszerváltást- követő- csaknem- negyed- évszázadban.- A- szerző- azonban- nem- áll- meg- a- döntéshozatal-intézményeinek,- a- kérdést- érintő- jogszabályoknak- és- a- politika- döntéseinek- bemutatásával.- már- bevezetőjében- világossá- teszi,- hogy- a- folyamat- módszertani- háttérét- is- be- szeretné- mutatni,- tehát- az- egyes- álláspontok- és- döntések- jellegét- elméleti- alapjaik- jellemzé- sével- fogja- magyarázni.- ehhez- pedig- nem- állhat- meg- a- hazai- vitáknál.- Kántor- a- nacionalizmus- elméletének- mindazon- műveit- felhasználja, amelyeket- relevánsnak- tart- a- magyarországi- döntések- és- a- körülöttük- kibontakozott- viták- magyarázatához.

Számba- veszi- a- magyarországi- támogatás- politika- intézményesülését,- és- leszögezi:- „n- em- arra- keresem- a- választ,- hogy- milyen- politikát- kell- a- magyar- államnak- a- határon- túli- magyarok- megsegítése- érdekében- folytatnia,- hanem- arra- töreksem,- hogy- megtaláljam- a- keretet,- amely- ben- ez- értelmezhető,- a- más- államokban- létező- hasonló- politikákkal- összevetve- pedig- általáno- san- érvényes- konklúziókra- jussak.”

módszertani- kiindulópontjaként- a- nemzet- jellegét- és- értelmezéseit- vizsgálja.- Különös- gond- dal- elemzi- a- politikai- és- kulturális- nemzet- fogalmát,- valamint- e- két- felfogás- megjelenését- a- magyarországi- és- a- magyarországgal- kapcsolo- sos- nemzetközi- vitákban.- A- szerző- leszögezi,- hogy- a- nemzetközi- szakirodalom- már- régen- meghaladta- a- két- fogalom- szabta- korlátokat,- hiszen- mind- a- kettő- csak- egy- szegmensét- adja- és- abszolutizálja- egy- jóval- tágabb- identitásfor- mának.- A- kötet- ennek- kapcsán- annak- a- csap- dának- mutatja- be- egy- szemléletes- példáját,- amelyikbe- a- politika- esik- bele- a- pontatlan- fogal- mak- használata- okán.- n- em- különben- annak- is,- amikor- döntéseket- hozó- személyek- éppen- azon- a- területen- maradnak- el- a- tudomány- eredmé- nyei- mögött,- amelyiken- döntéseiket- meghozzák.

Akkor- is,- amikor- európa- nyugati- felének- fejlett- országai- ban- szerezték- mandátumukat.

A- kötet- áttekinti- a- nacionalizmus- eszmetör- ténetének- számos- állomását,- és- az- egyes- irány- zatok- közt- zajló- viták- érveit.- A- szerző- elsőként- alkalmazza- ezeket- az- érveket- és- következteté- seiket- a- státustörvényről- és- a- kettős- állampol- gárságról- folytatott- magyarországi- vitákra.- bemutatja- a- nemzetközi- reakciókat,- a- magyarországgal- szomszédos- országok- reakciói- t,- valamint- az- európai- intézményekben- folyó- nézetütközéseket.

A- szerző- szerint- a- nemzet- kérdése- központi- jelentőséggel- bír- mindkét- vitában.- éles- össze- csapásokból- volt- bőven- a- magyarországiak- és- a- külföldi- magyarok- közt,- a- magyar- parlamenten- belül- és- kívül.- e- viták- érveinek- jelentős- része- azonban- a- korábbi- kettősség- foglya- maradt.

A- kötet- egyeik- fő- erénye- annak- a- fejlődési- folyamatnak- a- bemutatása,- amelyik- eredmé- nyekképpen- kialakultak- a- külföldi- magyarok- támogatásának- mai- intézményes- keretei.- ám- számos- más- munkától- eltérően- Kántor- zoltán- nemcsak- az- intézményesülés- folyamatát,- hanem- az- egyes- állomások- körüli- vitákat,- e- viták- legfontosabb- argumentumait,- sőt- mi- több,- ezek- elméleti- interpretációját,- a- nacionalizmus- modern- elméleteibe- való- beágyazottságukat- is- megmutatja.- Több- alapfogalom- értelmezéseivel- foglalkozik- a- kötet.- Az- állam,- a- nemzet,- a- nem- zeti- kisebbség,- a- nacionalizmus,- a- nemzeti- iden- titás- különféle- értelmezései- sokban- segítenek- napjaink- vitáinak- megértésében.- A- szerző- érté- semleges- fogalomnak- tekinti- a- nacionalizmust.- A- társadalmak- nemzeti- alapon- történő- intézmé- nyesülését- érti- alatta.- ebből- a- procedurális- fel- fogásból- ered- a- szerző- következtetése,- hogy- a- nemzetek- s- velük- együtt- a- nemzeti- kisebbségek- legfontosabb- törekvése- saját- maguk- kulturális- reprodukciója,- tehát- a- fennmaradás.- A- procedu- rális- közelítésmód- végig- jellemzi- a- művet.- A- nor- matív- szempontok- ezzel- szemben- közömbösek- a- szerző- számára.

ez- egyszerre- válik- a- kötet- előnyére- és- hátrá- nyára.- Az- előnyös- oldala- a- folyamat- részletes- és- analitikus- bemutatása,- a- szemléletmód- kompo- nenseinek- összekapcsolása.- A- kötet- így- többes- élménnyel- gazdagítja- olvasóját.- A- történeti- szempontokat- összekapcsolja- a- politikai- körül- mények- bemutatásával,- és- mindehhez- kapcsolo- dódik- a- mögöttes- elméleti- magyarázat- gazdag

szakirodalmi- háttérrel.- Az- olvasó- számára- itt válik-érdekes-szellemi-kalanddá-a-kötet-olvasása:-a-szerző-segítségével-megtapasztalhatja-az-elméletek-életre-kelését-a-politikai-gyakorlatban.-Korunk-egyik-legfoltosabb-kérdésében-lát-hatja-meg,-hogymeg-és-gyakran-nem-is-elsősorban-az-aktuális-hatalmi-érdekek-gyakorolják-a-döntő-befolyást-a-politikai-döntéshozatalra,-hanem-az,-ahogy-az-érintettek-elgondolják,-illetve-elgondolni-képesek-az-adott-problémát-esetünkben-a-nemzet-kérdéskörét.-noha-ővék-a-döntés-hatalma,-döntést-csak-úgy-tudnak-hozni,-ahogy-a-problémát-elgondolni-képesek.

Kántor-zoltán-finoman-érzékelte-a-fenti-összefüggést.-megmutatva-azt-is,-mennyire-el-vannak-maradva-a-mostani-politikai-döntéshozók-jelentős-részének-ismeretei-arról-a-kérdésről,-amely-mentén-államukat-szervezik-és-államközi-kapcsolataikat-alakítják,-attól-a-szinttől,amire-a-tudomány-eljutott.

ez-az-a-pont,-ahol-a-kötetben-a-normatív-szempontra-is-helye-volna,-teret-nyitva-az-értékelő-elemzésnek.-Figyelembe-véve-a-nemzeti-identitás-jelentőségét-korunkban,-kiváltképpen-átfogó-jellegű,-a-kötet-kísérlete-különösen-fontos.-A-nemzeti-identitás-politikai-gyakorlattá-válásának-megértése-előfeltétele-a-benne-rejlő-agresszivitás-civilizált-megzabolázásának.-nemzetfelfogásaink-túl-gyakran-tekintik-természetes-jogunknak-mások-nemzeti-elnyomását.-A-nemzeti-szabadság-és-egyenlőség-értékeinek-érvényesülése-nélkül-igazi-nemzeti-béke-sem-lehetséges,-legfeljebb-erőegyensúlyon-nyugvó-fegyverszünet.

A-szerző-több-fontos-kérdést-tesz-fel.-például,-hogya-államok-vagy-a-nemzetek-alkotják-e-az-európai-uniót.-ennek-e-kérdésnek-a-megválaszolása-az-eu-előtt-álló-egyik-legfontosabb-kihívás.-egészen-pontosan-előttünk,hiszen-mi-alkotjuk.-A-szerző-kérdése-kapcsán-azt-mondhatnánk,-hogya-első-pillanatra-világos-a-válasz:-mind-az-államok,-mind-pedig-a-nemzetek.-A-gond-az,-hogya-kettő-kombinációja-a-korábbi-évszázadokban-sok-bajt-és-tragédiát-okozó-hibás-látásmódjainak-folyga-maradt.Kántor-zoltán-könyve-többek-közt-ennek-a-dilemmának-az-átgondolásában-segíthet.

Öllös László

I ampl-zsuzsanna: A-szlovákiai-magyarok-szociológija- 1.- Szlovákiai- és magyar.- Somorja, Fórum-Kisebbségkutató-intézet,-2012,-180-p.

n-agy-várakozással-vettem-kezembe-I-ampl-zsuzsanna-2012-ben-megjelent-könyvét,-melyet-legfontosabb-társadalomtudományi-műhelyünk,a-Fórum-Kisebbségkutató-intézet-adott-ki.-A-könyv-egy-sorozat-első-kötete-és-tavaly-szlovákul-is-megjelent.

várakozásom-kíváncsisággal-párosult,hiszen-a-szociológia-elméleti-és-módszertani-apparátusa-mindig-érdekelt,-már-csak-a-jócsik-lajos-által-a-két-világháború-között-lefektetett-premisszá-miatt-is.-I-ampl-zsuzsanna-munkását-pedig-régóta-figyelemmel-kísérem,-főképpen-a-kisebbségi-elittel-és-vállalkozói-körökkel-kapcsolatos-úttörő-jellegű-kutatásait.

Tudatosan,-szívélyesen-„tudományosított”,-sikerrel-és-eredményesen.-A-Fórum-intézet-1996-2011-közötti-26-szociológiai-kutatását,melyekből-12-öt-alapkutatásnak-tekint,-irányította,-menedzselte.-Ami-tevékenységének-fontos-hozadéka,-és-itt-újra-csak-ismételni-kell,hogy-bizonyította:-nem-létezik-egyetlen-homogén,-ha-úgy-tetszik-arctalan-tömeg,-a-szlovákiai-magyarország,-hanem-szlovákiai-magyarokról-beszélhetünk,-akik-számos-társadalmi,-gazdasági,-politikai-kihívásra-eltérő-válaszokat-fogalmaznak-meg,-sőt-ézt-sokszor-elfelejtjük,-tagjai-autonóm-személyiségek.-I-ampl-tehát-finom-kontúrokat-fest,-cizellál-és-árnyalatokat-keres.ez-csak-nekünk-jó,hiszen-jobban-és-közelebből-láthatjuk-kisebbségi-társadalmunk-pulzálását,-a-kudarcaink-és-sikereink-okozta-rezdüléseket,válsághelyzeteinket-és-valóságos-kitörési-pontjainkat-a-társadalomszervezés-terén.

A-könyv-világos-szerkezettel-rendelkezik,-és-ez-fontos-erény.-n-egy-fő-tematikus-egység-oszlik-kisebb-alfejezetekre:-Kiindulópontok,-ahol-a-szlovákiai-magyar-nemzet,-nemzeti-kisebbség-fogalmainak-a-jelentéstartományait-írja-le-és-a-szlovákiai-és-magyarországi-politikai-kereteket,kisebbségi-és-nemzetállami-passzusokat-mutatja-be.-itt-kerül-közlésre-a-két-évv-el-előtti-és-a-politikai-elit-által-gyorsan-elfeledett-kisebbségi-akcióterv,-A-szlovákiai-magyar-kisebbségi-minimum.-A-kötet-gerince,-empirikus-anyaga-a-2011-es-népszámlálási-adatok-elemzésére-épül.-A-harmadik-nagy-téma-a-kutatási-eredmények-megjelenítése,-a-2011-es-adatok-összeza-

sonlító- vizsgálata- a- korábbi- népszámlálások eredményeivel.-A szerző-itt-foglalkozik-a-szlovákiai- magyarok- „leíró- jegyeivel”,- a- nemzetiség, származás,-családi-és-nyilvános-nyelvhasználat, iskolaválasztás- időszéri- kérdéseivel.- Kitér- a magyarok- önmegnevezésére,- önmeghatározására- (magyar/szlovákiai- magyar/felvidéki magyar)- és- a konnotációkra- (nemzeti- kisebbség/nemzetiség/elszakított- magyarság).- Külön fejezetet-alkot-a-melléklet,-melyben-két-előadása- és- egy- újságbeli- cikke- kerül- közlésre.- ezek gondolatísága- szorosan- kapcsolódik- az- előző fejezetekhez.- Két-szöveget- gyorsan,-jelzésértékűen-ki-is-emelnék:-A-nemzeti-identitás,-avagy-a magyar-márka-megőrzése,-mely-egy-értelmiségi alapállás-ékes-dokumentuma.-ez-a-terv-konkrét cselekvésre- ösztönöz,- stratégiaalkotásra- kész- és-tézisei-a-helyi-közösségépítést-segíthetik. A- Túl-a- város- peremén- című- esettanulmány- a pozsonyból- Felső-csallóközbe- és- r- ajkára, mosonmagyaróvárra- irányuló- kiköltözés- társadalmi,- gazdasági,- szociális- mozgatórugóit- és- a szlovák-betelepülés-nemzetiségi-kérdéseit-vizsgálja.

Fontos-kihangsúlyozni,-hogyl- ampl-ebben-a könyvben-nemzetközi-irodalomra-támaszkodva, nem- csekély- teoretizáló- hajlammal- kicövekelte egy- külön- diszciplína- határait,- a- kisebbség-szociológiáét,- és- a- kereteket- megtöltötte- tartalommal,- empirikus- tudással.- (Gyorsan- kétszer- aláhúdom,- mert- fontosnak- tartom:- a- hazai- és- külföldi- eredmények- reflexiója- nem- éppen- jellemzője- a- szlovákiai- magyar- kisebbségi- tudományosságnak,- az- elméletalkotásról- és- alkalmazásról-nem-is-beszélve).

A- szerző- alapállása- nem- sérelmi,- hanem társadalomközpontú.- nem- kisebbségi- vagy nemzeti-jelleget- keres- és- kíván- kimutatni,- nem nemzeti- karaktert- modellez,- hanem- csendben levezeti-a-tételeit- és- meggyőz- egy- fontos- dologról:- közösségünk-pulzáló,-többes-kötődésű,-egyszerre- leszakadó- és- modernizálódó,- nyitott, rétegzett- és- a- többségi- világokba- is- beágyazódott- közösség.- l- ampl- nem- a- szlovákiai- magyarok- saját,- egyedi- szellemiségét- kutatja,- mely egyesek- szerint- determinálja- ennek- a- közösségnek- a- múltját,- jelenét- és- majdan-jövőjét- is. ugyanakkor,- helyesen,- rámutat- az- értelmiség felelősségére.- Tehát- nem- mindegy,- mit- és- hogyan,- miért- mondunk,- és- mit- teszünk- a közösségre- hivatkozva.- A- reális- világunkban- és

az-internet-virtuális-világában-egyaránt,-ahol-a vélemények- és- kategorikus-féligazságok,-sarkított,- historizáló- nemzetmentő- állítások- vagy legújabban- a- nemzeti-kisebbségi- öncélúság téziseinek-kavalkádjával-szembesülhetünk.

A- szerző-bemutatja-a-nemzet- és- nacionalizmuselméletek,- illetve- a- kisebbségdefiníciók szerzőkként,- műhelyként- változó- értelmezéseit.- A- nemzet- kategóriáitól- jut- el- a- nemzeti kisebbségek- kutatásának- elméleti- kiindulópontjái.- A- szlovákiai- magyarokat- r- ogers brubaker- triadikus- modelljében- -- befogadó (nemzetiesítő)- állam/kisebbség/anyaország- -- helyezi-el.- emellett-j- aroslaw-Kiliás- lengyel-szociológusnak-eredetileg-a-nemzetre-vonatkoztatott elméletét- és- perspektíváit,- képkalkotási-lehetőségeit-(mi- és- ők,- külpolitika- és- nemzetközi-politikai-szintér,- a- médiák- által- közvetített- elméleti nacionalizmus,- a- tudományos-elit-képe)-is- alkalmazza- a- szlovákiai- magyarokra.- ebben- a- szövegkörnyezetben- a- nemzeti- kisebbség- politikai konstrukciók,- ugyanúgy- ahogy- a- brubakeri- esetben- is- az.

A- szlovákiai- magyar- közösség- egy- politikai-hatalmi-térben-található- csoportot-jelent,- mely átvitt- értelemben,- egy- kis- fogalomzavarral, Szküllä- és- Kharübdisz- között,- tehát- a- befogadó állam/nemzetállam- vagy- éppen- nemzetállam-építést- gyakorló,- megvalósító- állam- és- az- anyaország- között- hánykolódik.- Tehát- két- mostoha között- találja- magát.- A- modellben- szerintem- a- zavaró- gondolati- elem- az,- hogy- a- kisebbség áldozati-szerepet-kap/kaphat,- ugyanakkor- politológiaiag- egyakarató- entitásnak- tekintik, miközben- l- ampl-is- „élő-szövevről”,-dinamikusan reagáló,- a- szlovákiai- társadalomba- integrált csoportról- ír.- másképp- fogalmazva,- bizonyos feszültség- tapasztalható- a- politológia- vagy- a nacionalizmuselméletek- és- a- társadalomtudomány,-szociológia-módszertana-között.

A- szerző- ars- poeticájáról- szükséges- még rövid-képeket-felvillantani.- A- könyv- a- nemzetkarakterológia-síkos,- lapályos,- dagonyázásra,- köldöknézésre- csábító- területeit-elegánsan-kikerüli,- még- akkor- is,- mikor- felteszi- a- fránya-kérdést, hogy- ki- a- magyar- vagy- a- szlovákiai- magyar.- A- válasz-lakonikus:- az,- aki- annak- vallja- magát-(ez mérhető- a- népszámlálások- és- felmérések- idején).- Kiérlelt- koncepciója,- szorgosan- felhalmozott-tényanyaga- és- logikus-levezetései- a- nemzetkarakterológiai-eszmefuttatásokat,- az- egyol-

dalú-ideologizálást -- melyek-azért-kisebbségi viszonyaink-közt ma-is-dúlnak,-gondoljunk csak-olyan-megfogalmazásokra,-mint-jó-és-rossz-magyar,-áruló,-bűnbak,-nemzetvesztő, nemzethalált-okozó-stb.- -- elegánsan-padlóra küldi.-ebből-a-szempontról-felemelt-mutatóujj, a-politikának-is-egyben-tükör.-Kisebbségi-társadalmunk,-de-képességeink,-előnyeink-és-hátrányaink-tükre-is.

A-kötet-nem-könnyű-olvasmány,-adatsorok-és-táblázatok-tarkítják.-Az-empíria-okozta-feszültséget-a-szerző-világos-okfejtése,-velős-magyarázatai-hidalják-át-egyszerre-látélet-és-minuciózus-helyzetértékelés.

Gaucsík István

Gaucsík-istván:-I-memorizáló-kisebbség-A-csehszlovákiai-magyar-ság-jogfosztásának-gazdasági-háttér-1945-1948.-pozsony, Kalligram,-2013,-408-p.

Felettébb-hasznos-könyvet-írt-a-dél-szlovákiai-gazdaságtörténeti-témákat-egyre-elmélyültebben-kutató-Gaucsík-istván-történész,-a-pozsonyi-városi-múzeum-munkatársa.-Akár-hiánypótlónak-is-nevezhetem,-de-egy-ilyen-jelző-használata-azért-mindenképpen-magyarázatra,-árnyalásra-szorul.-A-Lemorizáló-kisebbség-A-csehszlovákiai-magyar-ság-jogfosztásának-gazdasági-háttér-című-vaskos-kötet-ugyanis-korábbi-tudományos-munkákban-is-érintett,-de-ennyire-rendszerbe-még-nem-foglalt,-ilyen-széles-(cseh)-szlovákiai-és-magyarországi-kontextusba-eddig-nem-helyezett-problémakört-ír-le-részletesen, alaposan-és-körültekintően.-Azt-járja-körül,-hogya-„jogfosztottság-éveiként”-ismert,-a-háború-utáni-általános-dezintegráltságtól,-a-változó-geopolitikai-helyzettől,-a-kommunista-párt-fokozatos-térnyerésétől,-a-korlátozó-elnöki-rendeletektől-és-más-jogszabályoktól,-a-ki-és-áttelepítéstől,-kényszer-munkától,-vagyonvesztéstől-és-fosztástól,-a-hagyományos-termelési,-értékesítési-és-szövetkezeti-formák-szétesésétől-szétverésétől,-valamint-a-piacgazdaságról-a-tervgazdálkodásra-való-fokozatos-átteréstől-is-terhelt-1945-és-1948-közt-i-időszak-milyen-hatást-gyakorolt-a-szlovákiai-magyarok-gazdasági,-vagyon,-munkaerő-piaci-helyzetére,-birtokviszonyaira,-megélhetésére--összességében-az-egzisztenciájára.-SGaucsík-nemcsak-azt-vizsgálja,-hogymindezek-a

változások-miként-érintették-a-szlovákiai-magyar,-hanem-azt-is-górcső-alá-veszi,-hogymi-lett-a-magyar-lakta-régiókhoz-kötődő,-azokba-ágyazott-gazdasági-intézményekkel,-szervezetekkel,-a-piaci-és-pénzügyi-keretekkel--meg-egyáltalán-a-dél-szlovákiai-magyarságnak-nevezhető-finom,-sérülékeny-szövettel.

mint-minden-korrekt-kutató,-Gaucsík-is-tanulmányozta,-ismeri-a-téma-eddigi-csehszlovák,-cseh-és-szlovák,-szlovákiai-magyar,-valamint-magyarországi-szakirodalmát-ugyancsak-bevett-dolog,-hogya-hivatkozott-levéltári-és-publikált-források-és-a-vonatkozó-irodalom-jegyzékét-is-tartalmazza-a-kötet.-mindezek-természetesen-a-bő-jegyzetapparátusban-is-visszaköszönnek.-Az-azonban-a-szintézis-külön-hozadéka,-hogya-Gaucsík-a-bevezető-fejezetekben-rendszerezi-és-értelmezi-is-ezt-az-irodalmat,-továbbá-felhasználja-ahhoz,-hogya-megteremtse-a-témakezelés-elméleti-kereteit.-Az-olvasó-ugyan-később-jut-közvetlenül-a-kötet-címében-és-alcímében-jelzett-témához,-de-ha-előtte-sokallta-is-az-elméleti-alapvetést-és-a-tágabb,-a-19.-századi-előzményeket-is-magában-foglaló-történeti-áttekintést, az-érdemi-résznél-már-mindenképpen-hasznát-veszi,-mert-a-könyv-első-harmadában-szerzett-előismereteknek-köszönhetően-jobban-eligazodik-a-tárgyalt-problémakörben.-A-témával-korábban-nem-vagy-csak-érintőlegesen-foglalkozó-olvasónak-azért-hasznos-a-felvezető-elméleti-szakasz,-mert-így-mindent-egy-kötetben-talál-meg,-a-mélyebb-ismeretekkel-rendelkezőnek-meg-azért-érdekes,-mert-egészen-egyszerűen-kíváncsi-a-szerző-megközelítésmódjára,-következtetéseire,-vagy-éppen-arra,-hogyan-súlyoz-a-mérlegvonásnál.

A-kutató-talán-egyfajta-kulcsot-is-ad-ahhoz,-hogya-miért-tartja-fontosnak-a-teoretikus-alapozást-„A-magyar-kisebbségtörténetek-kisebbségtudománynak-ugyan-elfogadható-egy-olyan-kortárs-olvasata,-amely-azt-az-egyik-legjobb-fejlődő-történettudományi-területnek-tekinti, azonban-azt-is-hangsúlyozni-kell--külön-gondolva-a-csehszlovákiai-(szlovákiai)-vonatkozású-témaválasztásokra-és-feldolgozásokra--,-hogya-módszertanilag-heterogén-megközelítésekkel-és-a-szöveg-szervezés-sokszínűségével-találkozhattunk.-Az-elméletalkotásra-való-törekvés-és-a-történeti-pozíció-önreflexiója-mindeközben-késik.”-Gaucsík-talán-ez-a-késedelem-is-ösz-tönözte,-hogya-átfogó-értelmezést-kínáljon.

nem-tudom,-van-e-most/még/már-vitakész szlovákiai-magyar-szakmai-közeg,-de-ha-létezik, a-kötet-kapcsán-egyes-részletkérdésekben-(például-az-eddigi-szlovákiai-magyar-szakirodalom megítélésében)-akár-a-Gaucsíkétől-eltérő-értelmezéssel-értékeléssel- is- próbálkozhat.- egyet azonban- leszögezhetünk:- csak- azért- teheti meg,-mert-a-történész-előrukkolt-ezzel-az-eddig valóban-eléggé-hiányzó-összegzéssel.

A- kutató- a- bevezetőt- követő,- *Felejtés és memoriae* című-részben-azzal-foglalkozik,-hogymiként-vizonyul-az-adott-időszakhoz-és-témakörhöz- a- szlovák- és- a- magyar- historiográfia; előbbinél-a-tudományosság-és-az-émlékezetirodalom-együttélésére-mutat-rá,-utóbbi-kapcsán pedig- azt- vizsgálja,- hogy- e- területen- mennyire jutott,-juthat-el- a- szlovák- történettudomány- a tárgyilagos-szemléletmódig.-Külön-kitér-arra-is, hogyan- közelített- a- témához- a- marxista- történetírás.

Fejezeteket- szentel- a- szerző- az- 1918- és 1945- közti- (cseh)szlovákiai- és- magyarországi gazdaság-jellemzésének-is.

A-kötet-címében-foglaltakhoz-már-szorosan kötődő- a- következő,- *Gazdasági nacionalizmus, újjáépítés és gazdaságfejlesztés 1945–1948* című-rész,-amelynek fejezetei-a-kassai-kormány-program-alakulástörténetéről-és-tartalmáról,-az államosítás- részterületeiről- és- eredményeiről szólnak,-valamint-előnk-tárják-a-szlovák-pártok (köztük-a-két-legfőbb-korabeli-szlovákiai-politikai erő,- Szlovákia- Kommunista- pártja- és- a demokrata-párt)-gazdaságpolitikai-elképzeléseit.- Talán-ezek-azok-a-vonatkozások,-amelyekre korábbi-munkáikban-más-szerzők-is-kitérnek.-itt már- annak- a- kornak- a- politikai- elképzeléseit ismerhetjük- meg,- amelyek- alapján- a- szlovákiai magyarok-ellen-hol-nyíltan,-hol-burkoltabban-fel léptek.

A- politikai- mozgatórugók- ismertetése- után Gaucsík- rátér- „az- állami- (többségi)- vagyonszerzés- és- a- kisebbségi- vagyonszerzés- csatornáira” -- ezeket- írja- le- a- megítélésem- szerint- a- kötet gerincét-adó-részben.- megtudhatjuk,- hogy- a- kor hatalmi-politikai- eszközei- milyen- szerepet- játszottak-dél-Szlovákia--nem-csupán-a-szlovákiai magyarok,-hanem-az-egész-régió!- -- ellehetetlenítésében,-peremre-kényszerítésében,-sőt-megbélyegzésében.-Képet-kapunk-a-központi-vezetés- akaratát- megvalósító- nemzeti- bizottságok rendszeréről-és-gazdasági-szerepéről,-a-nemze-

ti-gondnokságról-és-az-elkobzásokról-(mint-a-jogfosztás-és-a-büntetés-eszközeiről).-n-agy-áttekin-téssel- szolgál- Gaucsík- a- földreformról- (a- két világháború-közi-csehszlovák,-valamint-a-háború-alatti-szlovák-és-magyar-reformra-is-kitérve), az- egyéb,- magyar- érdekeltségbe- tartozó- mező-gazdasági-vagyon-elkobzásáról.

Különösen-érdekes-és-tanulságos,- magyar kutató- által- eddig- gyakorlatilag- alig- bolygatott terület-az,-amiről-A csehszlovák-magyar lakosságcsere gazdasági és pénzügyi következményei című-részben-olvashatunk.-j-ó,-ha-a-laikusnak-talán-nehezebben-emészthető-fejezetekre fokozottan-odafigyelünk,-mert-nagyon-tanulságos-(és-szomorú),-ahogyan-a-szlovákiai-magyarok-kézpénzállományát,-a-zárolt-betéteket-és-az-ingóságokat-kezelték.-Ha-mindezekhez-hozzá-gondoljuk-azt,-ami-már-nem-vállalt-témája-a-könyvnek,-de-időben-közel-áll-e-problémákhoz (például-az-ötvenes-évekbeli-pénzreform-és-az erőszakos-szövetkeztetés)-, jobban- fogjuk érteni,- hogyan- pauperizálták- a- szlovákiai magyarokat--elődeinket,-tehát-bennünket-(is). (A- korrektség- kedvéért- hozzáteendő:- vagyonvesztést-a-többségi-nemzetekhez-tartozók-nagy része-is-elszenvedett,-igaz,- nemzetiségi-él-nélkül,-más-alapon.)

A-telepítésekkel,-deportálásokkal-és-a-földkérdéssel-foglalkozó-fejezetből-itt-és-most-csak azt- a- megállapítást- ragadnám- ki,- miszerint- a nagyarányú-vagyoncsere-és-átírányítás-közben fellépő-adminisztratív-hiányosságok-és-nagyra-törő-nemzetpolitikai-célok-súlyos-veszteségeket okoztak,- az- agrártermelést- pedig- alapjaiban veszélyeztették.-A-hatalmi-gépezetben-jelentkező- belső- gondok- és- ellentétek- megakasztó, fékező-hatására-a-nem-mezőgazdasági-jellegű vagyon-kapcsán-is-utal-a-szerző:- „A-magyar-kisipar-és-kiskereskedelem-vagyonállománya-elvileg-jól-körülhatárolható-volt,-így-ennek-elvétele nem-tűnt-gondnak.-A-valóságban-azonban-min-den- másként- alakult.- Az- előkészítő- munkák során-a-járási-nemzeti-bizottságok-szerepét-és-adminisztratív-lehetőségeit- jócskán- túlbecsülték.”- egy- 1948-as- beszámoló- szerint- „még- a szlovák- kollaboránsok- vagyonát- sem- voltak képesek-teljes-mértékben-konfiskálni”.-Gaucsík kitér-az-okokra-is:- „Az-állami-szervek-közi-rivalizálás,-mely-mögött-a-kibékíthetetlennek-tünő demokrata- és- kommunista- gazdaságpolitikai törekvések-húzódtak-meg,-az-elkobzások-folya-

matát-lassította.-ezenkívül-a-tulajdonviszonyok megállapítása- és- a- kárpótlások- kifizetése- is szövevényessé- vált.”- ebben- a- kötetben- -- és általában- a- szlovákiai- magyarság- történetében is- -- több- helyen- felbukkanó,- érdekes- momentum:- a- legalább- formális- jogszerűség- kényszere részben- meghiúsítja,- de- legalábbis- késlelteti- a- tényleges- radikális- hatalmi- beavatkozást.

Gaucsik- istván- részletesen- rögzíti- azt- is, hogy- a- második- világháborút- követően- miként- szűnt- meg- a- több- évtizedes- hagyományokra visszatekintő- dél-szlovákiai- szövetkezeti- mozgalom- itt- is- említést- tesz- a- szlovákiai- demokrata párt- és- kommunisták- rivalizálásáról,- amelynek a- szövetkezeti- rendszer- is- az- áldozatává- vált.- A kutató- -- szemben- a- szlovák- és- cseh- történeteszek- körében- uralkodó- nézettel- -- megjegyzi, hogy- „a- szövetkezeti- intézményrendszerben- a demokrácia- mindkét- ország részben- (azaz Csehszágban és Szlovákiában is - K. Á. megj.)- csak- hiányosan- állt- helyre,- hiszen- a magyar- és- német- szövetkezeti- tagokat- politikai és- gazdasági- diszkrimináció- sújtotta”.- Az- pedig köztudott,- hogy- később,- az- 1948-as- teljes- kommunista- hatalomátvételt- követően- egy- teljesen más- szövetkeztetés- az- erőszakos- kollektivizálás- időszaka- jött- el.

bővebb- kifejtést- érdemlő- az- a- rész,- amely- a magyar- jellegűnek- tekinthető- pénzintézetek 1945- utáni- helyzetét- vizsgálja.- Kiválthat- tapasztalás- a- pozsonyi- i.- Takarékbank- kálváriája,- ami -- képanyaggal- és- forrásdokumentumokkal dúsítva,- pozsonyi- kor- és- helyzetleírással- bővíti- -- akár- külön- kötetet- is- megérdemelne.

A- könyvet- a- már- említett- forrás- és- irodalomjegyzéken- kívül- képeket,- dokumentumokat és- táblázatokat- felvonultató- melléklet- is- gazdagítja,- lehetővé- téve- például,- hogy- a- szlovákiai magyar- pedagógus- vagy- szülő- ezeket- a- felnövekvő- nemzedéknek- megmutassa.

Több- hézagpótló- munkához- hasonlóan- a *Lemorzsolódó kisebbség - A csehszlovákiai magyarság jogfosztásának gazdasági háttere* című- könyv- olvasása- közben- is- felmerült- bennem- a- kérdés,- hogy- lesz-e- szlovák- fordítása (vagy- legalább- és- inkább- egy- szlovák- nyelvű kivonata),- s- hogy- a- szerző- fogja-e- tanítani- valahol- mindazt,- amit- tudásként- felhalmozott- magában.- A- válaszok- latolgatása- azonban- már- nem- e- rövid- ismertető- tárgya.

Korpás Árpád

marusza-zoltán:-A-német-újrafegyverkezés-és a- hidegháború- 1945-1969.- Összegzés- és dokumentumok.- budapest.- I'Harmattan, 2012,-212-p.

ma- már- közhely,- hogy- a- második- világháború utáni- németország- több- szempontból- is- az európai- fejlődés- kulcsa- volt.- A- megállapítás nem- új,- mégis- a- magyar- történeti- szakirodalomban- ez- a- problémakör- meglehetősen- bonyolult- és- sokszor- a- fontos- összefüggéseiből- kiragadva- van- megfogalmazva.- beleértve- azt- az utat- is,- amely- a- legyőzött- német- birodalomtól- az európai- integráció- élharcos- n- SzK- ig- vezetett.- és különösen- hézagosa- e- folyamat- katonai- katonapolitikai- vonatkozásai,- amelyeknek- a- feltárására- marusza- zoltán- vállalkozott.

Természetesen- számos- forrás- és- dokumentum- régóta- ismert- és- hozzáférhető- magyarul- is- németországról,- köszönhetően- Halmosy dénes,- n- émeth- istván- és- mások- forrásgyűjteményeinek.- marusza- zoltán- viszont- most- újabb jelenségekre- és- szempontokra- mutat- rá.- Az, hogy- „a- németek- Szovjetunió- elleni- katonai tapasztalatai- az- amerikai- hadvezetést- is- érdekelték,- de- a- szovjet- titkosszolgálat- is- előszere- tettel- dolgozott- korábbi- német- szakemberekkel, katonákkal”- (41.- p.),- vagy- hogy- milyen- volt- a- két- németország- nukleáris- fegyverekhez- való- viszonya- -- ez- nem- annyira- meglepő.- más,- kevésbé ismert- részletek- viszont- igen,- mint- pl.- a- náci hadsereg- katonáinak- a- francia- idegenlégijóhoz- való- tömeges- csatlakozása- és- részvételük- az indokínai- háborúban- (21.- p.),- vagy- az- n- SzK hidegháború- alatti- külföldi- katonai- bázisainak- a- kérdése- Hollandiában,- belgiumban,- olaszországban,- portugáliában- és- másutt.

marusza- zoltán- könyvének- az- a- leglényegesebb- hozadéka,- hogy- nagy- alaposággal- tekint végig- a- két- németország- újrafegyverkezésének hasonlóságain- és- különbségein,- miközben következetesen- érvényesít- két- fő- szempontot: egyfelől- a- hidegháború- nagyobb,- másfelől- az európai- integráció- szűkebb- történeti- kontextusát.- (itt- jegyzendő- meg,- hogy- a- szerző- az- alapvető- német- források- mellett- erős- francia- hangsúlyokkal- nézi- a- német- újrafegyverkezés- problémáját.)- mindkét- hatalmi- térfélen- német- katonákra- volt- szükség.- Az- n- SzK- val- kapcsolatban- a nyugatiak- nem- is- rejtették- véka- alá,- hogy- német katonák- kellenek,- német- vagy- német- vezetésű

hadsereg-re viszont senkinek nincs szüksége. A másik oldalon, szovjet segédlettel, gőzerővel zajlott az nDK újrafegyverzése különféle üregyek alatt. Az az érzésünk támadhat, alig ért véget a világháború, azonnal megkezdődött a német-remilitarizáció, amit hol-Transport-polizeinek, hol-Grenzpolizeinek, hol-volkspolizeinak, hol-bereitschaftennek hívtak. A lényeg a lényeg: mire 1968-ban a német-újrafegyverkezés véget ért, addigra az nSZK-nak 455 ezer fős katonasága volt (beleértve a szárazföldi, légi, tengerészeti és területvédelmi erőket is), és arányosan legalább ugyanilyen intenzitású (ha nem nagyobb) volt az nDK remilitarizációja.

A könyv egyik fontos konklúziója, hogy ezek a (külön-külön és együtt is) nagy német hadseregek a legfontosabb hadászati kérdésekben békák voltak, amennyiben végső soron nem rendelkeztek szuverén módon a saját haderejük fölött, nem is beszélve az őket megkötő nukleáris fegyver-találomról vagy a hadiflotta fejlesztési találomról. ezeken a területeken sem nyugat, sem Kelet nemetország nem volt autonóm. íme, a hidegháború újabb paradoxona (hányadik már?): a demilitarizálni kívánt egy nemetországból két állig felfegyverzett nemetország lett, amelyek viszont nem lettek volna képesek magukat megvédeni, ha úgy adódott volna.

e könyv lapjain élénk tárul a két ország hidegháborús-újrafegyverzése a maga párhuzamos szerkezetével, és nagyon dicséretes, hogy marusza-zoltán ezzel az egységes szemlélettel tárgyalja a témát, tudniillik hogy az európai hidegháború több eseményét a németekkel kapcsolatos biztonságpolitikai szempontok befolyásolták vagy egyenesen irányították. ugyanakkor az egységes szemlélet nem kavarodik össze az egységes értékeléssel. mert a számosság mellett a szerző világosan kimutatja, hogy több tekintetben a két ország nagyon is különbözött egymástól. Közülük (a választott téma szempontjából) a legfontosabb bizonyosan az, hogy az nDK passzivitása és Szovjetunióval való teljes kiszolgáltatottsága a nyomába sem ért az nSZK külpolitikai és katonai aktivizmusának, melynek eredményeként történeti értelemben a nyugati részország igen gyorsan szinte teljesen független állam lett. ehhez kellett Adenauer ravaszsága, aki a koreai háború ürügyén is azzal érvelt, hogy egyfelől

Korea miatt fontos a szövetségesek katonai erejének a megerősítése Európában, másfelől szükség van egy közös európai haderőre – márpedig a nyugatnémeteket egyik projektből sem lehetett kihagyni.

marusza-zoltán, akinek a könyve a békés csaba vezette hidegháborús kutatóműhelyből került ki, letisztult szemlélettel tekint végig a német-újrafegyverkezés hidegháború alatti korszakán, és arról letisztult nyelvezettel ír ennek köszönhetően még a jól ismert részesemények is érdekes távlatokat nyernek (mint pl. az 1952. március 10-i Sztálin-jegyzék, ami még a német egység nyugatnémet híveinek is csábító gondolat volt). Azt gondolom, hogy marusza-zoltán azt a narratívát kínálja nekünk, hogy a hidegháborús nemetország egy történet, nem kettő. egyes általa taglalt jelenség véleményem szerint radikálisan új fényt vet a folyamatokra, mint pl. a himmerodi memorandum (45. p.), amely új szemszögből látatja az újjáéledő német militarizmus és a katonai európai integráció problémáját. mindezek a részletek még úgy is figyelemfelkeltőek, hogy a szerző (sajnos) ezeket a szálakat nem bontja ki a könyvében (a munkája nem erről szól), és még ha nem most hallunk is róluk először, méltánylandó, hogy ilyen szép rendbe szedve és érthetően megfogalmazva teszi-elénk.

Az már csak hab a tortán, hogy marusza-zoltán nagyon helyesen alkalmazza a nemetországi Szövetségi Köztársaság fogalmát, amelyet évekkel ezelőtt Fischer-Ferenc honosított meg, és ami nem pusztán játék a szavakkal, hanem egy, a német probléma lényegét érintő koncepcionális megközelítés (ti. hogy hány legitim nemetország létezett) szakszerű magyar nyelvű leképeződése.

Vajda Barnabás

Kalmár-melinda: Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjetrendszer 1945–1990. Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 776 p.

Összegző szándékú és átfogó értelmezéseket kínáló nagy mű Kalmár-melinda könyve, a *Történelmi galaxisok vonzásában*, amely azt a nem kis célt tűzi ki és éri el, hogy megértsük,

„miként-éltünk-és-élhetünk-a-nagy-történelmi-galaxisok-vonzásában”- (21.- p.)- bár-a-vaskos-kötet-részletes-és-univerzális-értelmező-attitűddel-közelít-mind-a-szovjet-galaxis-nemzetközi-vonatkozásaihoz,- mind-magyarország-bolsevik-dominanciájú-korszakához,- az-utóbbi-elemzését-ebből-a-recenzióból-önkéntes-módon-kiagyom.

Kalmár-melinda-nyugodtan-hőmpölygő-narációjában-fokozatosan-kibomlik-és-tisztává-válík-a-20.-századi-orosz-fejlődésmo-dell-minden-lényeges-összefüggése--a-jól-ismertek-is,-meg-azok-is,- amelyek-sem-a-nemzetközi,- sem-a-magyar-történetírásban-nem-szoktak-gyakran-szerepelni.

Szinte-mindenki-l-eninhez-farol-vissza,- aki-komplexen-akarja-értelmezi-a-20.-század-orosz-szovjet-történelmét,- paul-johnsontól-j.l.Gaddison-át-a-posztstrukturalista-david-campbellig.-Kalmár-melinda-is-ezt-a-sort-folytatja,- azzal-a-különbséggel,- hogy-az-ő-értelmezései-túlmutatnak-a-hidegháború-végén,- és-a-napjainkban-is-érvényesek.

Sokszor-leíródott-már,- hogy-l-enin-szá-mára-mérvadóak-voltak,- „a-marxi-és-az-engelsi-német-nagyhatalmi”-paradigmák,- valamint-hogy-l-enin-egyenesen-kíváncsi-nak-tartotta,- hogy-az-általa-meghirdetett-gyökeres-társadalmi-átalakuláshoz- (a-kontinensnyi-méretű-modernizációs-kalandhoz)- egy-nagy-háború-legyen-a-katalizátor.- (26-27.- p.)- Az-vizont-ritkább-érv,- hogy- „a-lenini-teóriák-orosz-nagyhatalmi-motivációjának”-a-kontextusában-az-orosz-birodalomépítő-elit-mindig-és-folyamatosan-ugyanazt-értette-és-tette:- „mindig-az-orosz-birodalom-fennmaradását-tekintette-elsődlegesnek”.- (37.- p.)- ez-a-vezértétel-megbízható-csapást-ad-a-lábunk-alá-l-enintől-Sztálinon,- Hruscsovon-és-breznyeven-át-a-hidegháborús-kül-és-biztonságpolitikák-sűrűjében,- és-nem-veszíti-érvényét-1989-ben-sem,- hanem-szépen-továbbvezet-minket-vlagyimir-putyinig.-Kalmár-melinda-példák-sorát-hozza,- hogyan-érvényesült-ez-a-tétel-a-gyakorlatban.- Kezdvé-breznyev-1972-es-magyarországi-látogatásával,- amikor- „világosan-közölte-az-mSzmp-vezetőivel,- hogy-a-szovjet-haza-védelme-első-számú-politikai-kérdés”- (372.- p.), folytatva-az-1975-ös-helsink-i-megállapodással,- melynek-során-a-szovjet-sajtó-teljesen-nyíltan-az-1815-ös,- területi-hatalmi-status-quot- rögzítő-bécsi-kongresszushoz,- azaz-a-cári-nagyhatalmi

előzményekhez-mérte-és-hasonlította-önmagát.- (430.- p.)

n-agyon-újszerű-gondolat-a-„kontraglobalizálás”,- illetve-az-ezt-kísérő-nagy-nemzetközi-projekt,-a-szovjetek-irányította-eurázsia-mo-dell-mint-az-uSA-féle-nyugat-európai-integráció-ellenpólusa.- ez-is-l-eninig,- a-tőle-örökölt-nyugat-ellenességig-megy-vissza.- l-enin- (aki-annak-idején-cikket-írt-az-„európai-egyesült-államokról”---41.- p.)- fektette-le-annak-az-ideológjának-az-alapjait,- amelynek-értelmében-a-nyugati-típusú-kapitalizmus-a-oroszországnak-nem-megfelelő,- ezért-a-19.-századi-nyugati-mintákon-alapuló-„európai-integrációban-válórészvétel-gondolatát-egyértelműen-el-kellett-utasítani”.- (38-39.-) (Figyelem,- l-enin-korában-vagyunk!) Helyette-o-oroszország-egy-behódoló,- vagy-minimálisan-pacifikált-nyugat-európában-volt-érdekelt,- már-l-enin-életében-is,- és-még-inkább-1945-után.-Az-erre-válótörekvést-nevezi-Kalmár-melinda-„lenini-nyugat-feltartóztató-stratégiának”.- (43.- p.)

A-„kontraglobalizálás”-összefügg-o-orosz-szág-hidegháborús-és-az-utáni-biztonságpolitikai-megfontolásaival.- Az-„azonos-formáció=nagyobb-biztonság-elve”- (42.- p.)- ugyanis-nemcsak-Kelet-európa-1945-utáni-sorsához-ad-orosz-szempon-tú-értelmezési-keretet,- de-történeti-perspektívába-helyezi-o-oroszország-mai-szándékait-is,- különös-tekintettel-arra,- miért-érzi-fenyegetésnek-a-mai-birodalomépítő-orosz-elit-a-kelet-felé-nyomuló-eu-integrációt.- Kalmár-szerint-moszkva-mind-magát,- mind-a-biztonsági-zónáját-a-nyugat-ellenében-határozza-meg.- „moszkva-saját-központú-keleti-egyesült-államokban-gondolkodott-olyan-történelmi-galaktikus-energiaközpont-öngerjesztő-potenciálódásában,- amelyben-az-orosz-birodalom-erőteljes-önátalakítással-megőrizheti-területi,- civilizációs-integritását,- s-amelynek-arculatát-biztosan-nem-a-nyugat-határozza-meg.”- (39.- p.)- bár-a-Kelet-európában-elhintett-kommunista-propaganda-a-saját-idejében-tagadta,- „a-birodalmi-biztonság-politika-és-a-strukturális-környezet-homogenizálása-sohasem-külö-nültek-el-egymástól-az-orosz-szovjet-hódításokban”.- (43.- p.)- r-áadásul-ahogy-a-szerző-több-helyen-részletesen-kifejti--a-Szovjetunió-céljai-messze-túlnéztek-Kelet-európán.- A-cél-nyugat-európa-semlegesítése-volt,- vagyis-az,- „hogy-a-semleges-nyugat-európa-leváljon-a-szoros-atlanti-együttműködésről”.- bár

ez- utóbbi- sikeressége- megkérdőjelezhető,- pl. ha- a- britek- és- a- nyugatnémetek- makacs- és- következetes- leválasztásellenes- uSA-szövetségét-vesszük-a-hidegháború-alatt.

A-hidegháborús-történetírás-egy-ideje-nem tekint-tabunak,-hogy-a-szovjet-típusú-kommunista- államok- úgy- is- tekinthetők,- mint- a Szovjetunió- sajátos- (kudarcos)- integrációs kísérlete.-most-Kalmár-melinda-minden-eddiginél-több-és-koherensebb-adattal-kínál-meg-bennünket-ezt-a-jelenséget-illetően.-r észletekkel-a-KGST-és-a-varsói-Szerződés-integráló-folyamatiról-(174.-p.),-amely-túl-optimista-szovjet-értelmezések-szerint-elvezethetett-volna-az-európai szocialista- országok- konföderációjához.- (336. p.)- ezt- a- Szovjet- egyesült- államok-víziót- voltak hivatottak- szolgálni- az- 1971-től- rendszeresített krími-összejöveletek,-majd-a-kommunista-ideológiai-és-külgügyi-titkárok-rendszeres-értekezletei (336.-p.),-a-régió-országainak-szorosabb-integrációját- kitűző- Komplex- program- (337.- p.)- és még- számos- más- kísérlet.- n- agyon- érdekes- és nagyon- hiteles,-hogy-a-sok-konkrét-példa-mégsem- e- szovjet- „integrációs- modell”- életképességét- akarja- bizonyítani- -- azt- nehéz- volna.- A példák- sora- éppen- arra- tendál,- hogy- a- szovjet integráció- kényszer- volt- azt- a- nyugat-európai tendenciák- s- nem- kevésbé- a- kelet-európaiak állandó-nyugat-felé-kacsingatása-kényszerítette ki:- „Az- európai- egyesült- államok- formálódása katalizálta- a- szovjet- integrációs- törekvéseket.” (335.-p.)- r- áadásul- kiderül,- hogy- a- csatlósított Kelet-európa- a- Szovjetunió- számára- csak- az egyik- nagy- projekt- volt- -- Hruscsov- óta- ugyanis domináns- külpolitikai- elvvé- vált- az- eurázsiai koncepció- is.- (83.-p.)- milyen- érdekes- dimenziót ad- így- Kalmár-melinda- „keleti- egyesült- államokról”- szóló- eszmefuttatásának- (44.- p.)- putyin elnök-mai-ázsiai-vámuniós-projektje.

nekünk- mint- posztkommunista- olvasóknak,- Kalmár- melinda- jól- átgondolt- érvelését olvasva- azért- meg- kell- kérdeznünk,- hogy- miközben- zajlott- „oroszország- átszervezése- egy

modern- potenciállal- rendelkező- nagyhatalommá”- (29.- p.),- ez- a- nagyhatalmi- indíttatású- és kommunista- elvű- modernizációs- kísérlet- jelentett- e- bármilyen- jutalmat,- sikert,- fejlődést Kelet-európa- számára.- A- válság- szerintem inkább- nem,- mégpedig- azért,- mert- a- galaxis középpontja- önmaga- is- instabil- maradt- -- egy agyaglábú-óriás,- amely- az- „archaikus-birodalmiság- és- a- modern- nagyhatalmiság- határán egyensúlyozott”- mindvégig.- (72.-p.)- További- érv,- hogy- bár- a- legújabb- kori- orosz- modernizáció példaképei- alapvetően- nyugati- minták- voltak (nevezetesen- a- tömegtermelésre- alapuló német- s- még- inkább- amerikai- taylorizmus- és fordizmus),- viszont- a- bolsevik- típusú- rendszer politikai- felépítménye- a- radikális- központosítás és- antidemokrácia- jeleit- mutatta.- Kalmár- ki- is mondja,- hogy- „nincs- okunk- úgy- tekinteni- a- szovjet- rendszerre,- mint- amely- nem- egy- általános demokráciaelkanyarodás- része- volt”.- (36.-p.)

messze-messze- elkerülve- a- végletesen leegyszerűsítő- vagy- a- szovjetrendszert- egysíknak- láttató- történeti- megközelítéseket,- Kalmár melinda- igen- értékes- fogalomteremtő- és- rendező- képességet- mutat- fel- könyvében- (pl. „szovjetvariáns-rendszerek”- --45.-p.;- „a- szovjet-rendszer-európai- és- ázsiai- formái”- --210.-p.),- és képes- számos- nagyon- eredeti- általános(abb) felismerést- tenni- pl.- arról,- hogy- a- kulturális- harc is- a- birodalomépítés- része- (61.- p.),- vagy- hogy melyek- a- mai- tömegtársadalmak- strukturálását,- orientálását- és- manipulálását- befolyásoló legfontosabb- tényezők.- (71.-p.)- Összességében számomra- a- legérdekesebbek- Kalmár-melinda 20.-századi-világmagyarázatai,- az- a- szofisztikált mód,- ahogy- a- szerző- a- 20.-század- egészét- nézi, benne- az- orosz- nagyhatalmi- pozíciók- 1945- előtti- és- utáni- tipológiai- azonosságaival.- Könyve igen- értékes- hozzájárulás- a- 20.-század- eddiginél-sokkal-plasztikusabb- értelmezéseihez.

Vajda Barnabás

Számunk-szerzői

Gaucsík István (1973)

történész-(pozsonyi-városi-múzeum,
pozsony,-Szlovákia)

Gyurgyík László (1954)

szociológus-(Fórum-Kisebbségkutató
intézet,-Somorja;-Selye-jános-egyetem,
Komárom,-Szlovákia)

Horbulák Zsolt (1972)

történész,-közgazdász-(Alexander
Dubček-egyetem,-Trencsén,-Szlovákia)

Komzsík Attila (1974)

matematikus-(Konstantin-Filozófus
egyetem,-nyitra,-Szlovákia)

Korpás Árpád (1974)

publicista,-fordító,-idegenvezető
(boldogfa,-Szlovákia)

Lampl Zsuzsanna (1959)

szociológus,-újságíró,-író-(Fórum
Kisebbségkutató-intézet,-Somorja,
Szlovákia)

Lanstyák István (1959)

nyelvész-(comenius-egyetem,-pozsony,
Szlovákia)

László Béla (1940)

matematikus-(Konstantin-Filozófus
egyetem,-nyitra,-Szlovákia)

P. Márkus Katalin (1974)

nyelvész,-lexikográfus-(Károli-Gáspár
református-egyetem,-budapest,
magyarország)

Öllös László (1957)

politológus-(Fórum-Kisebbségkutató
intézet,-Somorja,-Szlovákia)

M. Pintér Tibor (1979)

nyelvész-(Károli-Gáspár-református
egyetem,-budapest,-magyarország)

Simon Attila (1966)

történész-(Fórum-Kisebbségkutató
intézet,-Somorja;-Selye-jános-egyetem,
Komárom,-Szlovákia)

Szita Szabolcs (1945)

történész,-egyetemi-tanár-(nyugat-
magyarországi-egyetem,-Sopron,
magyarország)

Vajda Barnabás (1970)

történész-(Selye-jános-egyetem,
Komárom,-Szlovákia)

Voigt Vilmos (1940)

folklorista-(eötvös-loránd
tudományegyetem,-budapest,
magyarország)